

T.C.
İSTANBUL MEDENİYET ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

1789'DAN 2020'YE FRANSA'NIN GÖÇ POLİTİKALARI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

RUKİYE DENİZ

ŞUBAT, 2020

T.C.
İSTANBUL MEDENİYET ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

1789'DAN 2020'YE FRANSA'NIN GÖÇ POLİTİKALARI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

RUKİYE DENİZ

DANIŞMAN

DOÇ. DR. İSMAİL ERMAĞAN

ŞUBAT, 2020

İMZA SAYFASI

Rukiye DENİZ..... tarafından hazırlanan '1989'dan 2020'ye Fransızın Göz Politikaları' başlıklı bu yüksek lisans/doktora tezi, ..uluslararası.. ilişkiler..... Anabilim/bilim Dalında hazırlanmış ve jürimiz tarafından kabul edilmiştir.

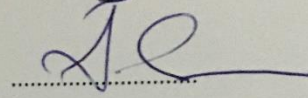
JÜRİ ÜYELERİ

Tez Danışmanı:

Doc. Dr. İsmail ERMAĞAN

Kurumu: İstanbul Medeniyet Üniversitesi

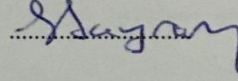
İMZA

Üyeler:

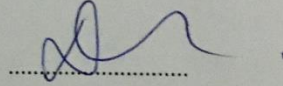
Dr. Öğr. Üyesi Fatih BAYRAM

Kurumu: İstanbul Medeniyet Üniversitesi

Doc. Dr. Setenay Nil DOĞAN

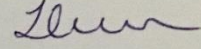
Kurumu: Yıldız Teknik Üniversitesi

Tez Savunma Tarihi: 07/02/2020

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu, akademik ve etik kuralları gözeterek çalıştığımı ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt ederim.

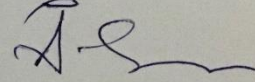

İmza

Öğrencinin adı soyadı

Rukiye DENİZ

Danışmanlığımı yaptığım işbu tezin tamamen öğrencinin çalışması olduğunu, akademik ve etik kuralları gözeterek çalıştığımı taahhüt ederim.

Doç. Dr. İsmail ERMAŞAN

Danışmanın Ünvanı Adı Soyadı

ÖZET

1789'DAN 2020'YE FRANSA'NIN GÖÇ POLİTİKALARI

Deniz, Rukiye

Yüksek Lisans Tezi, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Sosyal Bilimler Enstitüsü

Danışman: Doç. Dr. İsmail Ermağan

Ocak, 2020. 147 Sayfa.

Bu çalışma geçmişten günümüze Fransa'nın göç politikasını yansıtmayı ve seçilmiş dört ülke ile yapılacak kıyaslamalar üzerinden Fransa'nın göç politikaları açısından nerede durduğunu göstererek Türkiye için bir inceleme ve düşünme alanı sunmayı amaçlamıştır.

Çalışmada Fransa ve göç üzerine yazılmış temel eserler taranmıştır. İlgili ikincil kaynaklar, bu bağlamda kitaplar, İngilizce makaleler incelenmiş, Fransız devletinin resmi dökümanları irdelenmiş, internet ortamında erişilebilen kaynaklar taranmıştır. Gerek göçmen tarafının gerek devlet tarafının pozisyonları bu kaynaklar aracılığıyla ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Bir diğer aktör olan AB'nin yayınları incelenmiştir. Ayrıca bu konuda yapılmış araştırmalar incelenmiştir.

Araştırma sonuçları, göç politikaları yapımına 1945 yılında başlayan Fransa'nın o dönemlerde oldukça esnek bir yaklaşımın hâkim olduğunu ancak 1990'lardan sonra ülkeye girişin gittikçe zorlaştırıldığını göstermiştir. Göçmenlere yönelik olarak, istihdam ve barınma açısından entegrasyon politikalarında eksiklikler tespit edilmiştir. Bu eksikliklerde Fransa'nın tarihsel deneyimleri ve buna bağlı olarak benimsenmiş cumhuriyetçi ilkeler konusundaki katı tutumun payı olduğu görülmüştür. Ayrıca bu hususlarda göçmen tarafının talep ve ihtiyaçlarının anlaşılmasına yönelik çabaların artırılması gerektiği tespit edilmiştir. Avrupa Birliği bağlamının göç politikalarına henüz yeterince etkisi olmadığı, Fransa'nın da ortak göç politikaları açısından pozisyonunun net olmadığı görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Fransa, göç politikası, entegrasyon, asimilasyon

ABSTRACT

FRENCH IMMIGRATION POLICY: 1789 TO 2020

Deniz, Rukiye

MA Thesis, International Relations Department, Institute of Social Sciences

Advisor: Assoc. Prof. İsmail Ermağan

January, 2020. 147 Pages.

This study aims to reflect previous and contemporary French immigration policy and to provide an area of exploration and reflection to Turkish reader by way of showing the position of France in terms of immigration policies through the comparison of four selected countries.

Within the scope of the study, I benefited from essential works on France and immigration. I examined secondary sources, such as books, English articles as well as French official documents. I used resources available on the internet. I tried to uncover the positions of both immigrants and the French state through the examination of these sources. I also benefited from the publications of another main actor in terms of common migration policy. In addition to these, I analyzed research conducted on the topic of French immigration policy.

The results of this study demonstrated that France had a very flexible approach in migration policies starting in 1945, but it became more difficult to enter the country after 1990s. There were deficiencies regarding immigrant integration policies on issues such as employment and accommodation. These shortcomings of the French state are partly due to France's historical experiences as well as her strict attitudes towards the republican principles adopted accordingly. In addition, there should be more efforts to better understand the demands and needs of the immigrants. The European Union context has not yet had enough impact on migration policies of the Member States, and France's position in terms of common migration policies is not clear.

Keywords: France, immigration policy, integration, assimilation

TEŞEKKÜR

Bu çalışmanın hazırlanmasında sözleriyle, önerileriyle, anlayışıyla destek olan çok insan oldu. Öncelikle tez danışmanım Doç. Dr. İsmail Ermağan, fikirleriyle olduğu kadar cesaretlendirici ve destekleyici sözleriyle de sürekli beni ayakta ve dinç tuttu. Ayrıca, tez izleme jürimde yer alarak yazdıklarımı okuyan, eleştiren ve yönlendirmeler yapan kıymetli Dr. Öğr. Üyesi Fatih Bayram'a ve Doç. Dr. Setenay Nil Doğan'a teşekkür ederim. Bu tez çalışması, benim için akademik bir çalışma olmanın ötesinde bir anlama sahipti. Tam anlamıyla bir yolculuk oldu, zorlukları ve bununla birlikte gelen mutlulukları vardı. Bu süreçte bir diğer destekçim, Uluslararası Dil Hizmetleri ailesiydi. Tabii ki en başta çok sevgili, değerli hocam sayın Turgut Açar. Karşılıksız vermeyi, karşılıksız sevmeyi, anlayışlı olmayı ve eğitime verdiği önemi lisans dönemimden beri birebir deneyimleme şansına sahip olduğum için kendimi ayrıcalıklı hissediyorum. Onun dışında iş arkadaşlarım, kendileri bilmeseler de bu süreçte beni duygusal olarak en çok destekleyen kişilerdendi. Dostum, küçük kardeşim Emine, her daim beni motive eden Pelin ve elbette (en değerliler en sona saklanır) canım anne ve babam. Buradaki teşekkürler az kalır her birine ama: kalbimin en derinlerinden kocaman bir teşekkür sizlere...

İÇİNDEKİLER

BİLDİRİM.....	iv
ÖZET.....	v
ABSTRACT.....	vi
TEŞEKKÜR.....	vii
İÇİNDEKİLER.....	viii
TABLolar LİSTESİ.....	xi
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xiii
GİRİŞ.....	1

BÖLÜM I KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. KAVRAMSAL ARKAPLAN.....	9
1.1.1.Köle Ticareti ve Sömürgecilik Geçmişi.....	9
1.1.2.Fransız Devrimi.....	13
1.1.3.Fransız Devrimi Sonrası Siyasi Ortam ve Ülke Yönetimi.....	14
1.1.4.Laiklik.....	17
1.1.5.Uluslararası Frankofoni Örgütü.....	18
1.1.6.Politik Yönelimler.....	20
1.1.7.Sonuç.....	23
1.2. TOPLUMLARIN GÖÇ DAVRANIŞ MODELLERİ.....	24
1.2.1.Asimilasyon.....	24
1.2.2.Akültürasyon (Kültürleşme).....	28
1.2.3.Entegrasyon.....	30
1.2.4.Segregasyon.....	34
1.3. DEVLETLERİN ENTEGRASYON YAKLAŞIMLARI AÇISINDAN ÖRNEKLER.....	38
1.3.1.Almanya.....	38
1.3.2.Birleşik Krallık.....	43

1.3.3. Amerika Birleşik Devletleri.....	48
1.3.4. Çin	53

BÖLÜM II FRANSA VE GÖÇ

2.1. 1850'DEN GÜNÜMÜZE FRANSA'YA GÖÇLER.....	58
2.1.1. Giriş	58
2.1.2. Sayılar, İsimlendirme ve Gruplandırma	58
2.1.3. Fransa'ya Göç Etmiş Gruplar	62
2.1.4. Fransa'nın Göç Almasının Nedenleri	67
2.2. FRANSA'NIN GÖÇ VE GÖÇMEN POLİTİKALARI VE UYGULAMALARI	69
2.2.1. Giriş	69
2.2.2. 1900'lerden Bugüne Göç Politikaları	71
2.2.2.1. İşçi göçleri.....	72
2.2.2.2. Kayıt dışı göçmenlere af ve <i>Sans-Papiers</i> hareketi	73
2.2.2.3. Göçün sorun haline gelişi ve “Sıfır Göç” hayali.....	77
2.2.2.4. Front National ve göç konusunun politikleşmesi.....	79
2.2.2.5. Aile birleşimi yoluyla göç.....	81
2.2.2.6. Seçici göç yaklaşımı.....	84
2.2.2.7. Sığınmacı ve mülteciler.....	86
2.3. GÖÇMENLERİN ENTEGRASYONU	89
2.3.1. Giriş	89
2.3.2. Dil, Kültür ve Eğitim	91
2.3.3. İstihdam	94
2.3.4. Barınma	97
2.3.5. İslam ve Laiklik	100
2.3.6. Ayrımcılık: Banliyö Olaylarından Sarı Yeleklilere.....	105
2.4. FRANSA'NIN GÖÇ POLİTİKALARINDA AVRUPA BOYUTU.....	111
2.5. FRANSA'DA GÖÇMENLER VE VATANDAŞLIK.....	117
2.5.1. 1804 Medeni Kanunu: <i>Jus Sanguis</i> ve <i>Jus Soli</i> Karışımı.....	118

2.5.2. 1851 ve 1889 Kanunları: Kapsayıcı Vatandaşlık Yaklaşımı	119
2.5.3.1900'ler: Durgun Yıllar	120
2.5.4.1993 ve 1998 Kanunları: Fransız Vatandaşlığı Değerleniyor	122
2.5.5.2000'li Yıllar: Mevcut Vatandaşlık Rejimi ve "Kimlik Krizi"	124
SONUÇ	126
KAYNAKÇA	132
ÖZGEÇMİŞ	148

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1. 1944'ten Günümüze Fransa Cumhurbaşkanı ve Başbakanları	21
Tablo 2. Asimilasyon Değişkenleri.....	25
Tablo 3. Çin'deki Göçmen Sayısı.....	54
Tablo 4. 1982 – 2016 Fransa'daki Yabancı ve Göçmen Sayısı	61
Tablo 5. 1851 – 1911 Fransa'daki Yabancı Nüfusu (.000)	62
Tablo 6. Uruklarına Göre Göçmenlerin Toplam Yabancı Nüfusuna Oranı.....	63
Tablo 7. 1921 – 1936 Fransa'daki Yabancı Nüfusu (.000)	64
Tablo 8. 1946 – 1999 Yıllarında Yabancı Nüfusu	64
Tablo 9. 1946 – 1999 Arasında Menşesine Göre Yabancı Nüfusu Oranı (%)	65
Tablo 10. Bir Yıl ve Üzeri Oturum İzni Alanların Oranı, Bölgeye Göre (%)	66
Tablo 11. Göçmenlerin Toplam Nüfustaki Oranı	66
Tablo 12. Aftan Yararlanan Kişi Sayısı, 1973 - 2006.....	76
Tablo 13. 1974 - 1978 Yılları Arasında Aile Birleşimi ile Gelen Göçmen Sayı ve Oranları	81
Tablo 14. 1981 - 1992 Yılları Arasında Aile Birleşimi ile Gelen Göçmen Sayı ve Oranları	82
Tablo 15. Bir Yıl ve Üzeri Oturum İzni Alanların Oranı, Sebebe Göre, 2001 – 200883	
Tablo 16. Bir Yıl ve Üzeri Oturum İzni Alanların Sayısı ve Oranı, Sebebe Göre, 2009 – 2016.....	84
Tablo 17. Uruklarına Göre Barınma Durumları, 2016 (%).....	100
Tablo 18. Avrupa Ülkelerindeki Tahmini Müslüman Sayısı (2016)	100
Tablo 19. 1851 – 1936 Vatandaşlık Alanların Sayısı (.000).....	120
Tablo 20. 2012 – 2017 Yılları Arasında Vatandaşlık Alanların Sayısı.....	124

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Akültürasyon Stratejileri.....	29
Şekil 2. Entegrasyonun Temel Alanlarını Tanımlayan Kavramsal Çerçeve.....	31

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AET	: Avrupa Ekonomik Topluluğu
CILPI	: Commission Interministérielle pour le Logement des Populations Immigrées (Göçmenlerin Barınması için Bakanlıklar Arası Komisyon)
CNLI	: Commission Nationale pour le Logement des Immigrés (Göçmenlerin Barınması Ulusal Komisyonu)
CODAC	: Commissions d'Accès à la Citoyenneté (Vatandaşlığa Erişim Komisyonu)
FAS	: Fonds d'action sociale (Sosyal Yardım Fonu)
HALDE	: Haute Autorité de Lutte contre les Discriminations et pour l'Égalité (Ayrımcılık ve Eşitlik Yüksek Kurulu)
HCI	: Haut Conseil à l'Intégration (Entegrasyon Yüksek Konseyi)
INED	: Institut national d'études démographiques (Fransa Ulusal Demografik Araştırmalar Enstitüsü)
ONI	: Office national d'immigration (Ulusal Göç Bürosu)
SGI	: Société générale d'immigration (Genel Göç Cemiyeti)
ZEP	: Zones d'Éducation Prioritaires (Öncelikli Eğitim Bölgeleri)

GİRİŞ

Göç üzerine yazılmış eserlerde sıkça belirtildiği üzere “Göç dünya tarihi kadar eski bir olgudur.” Buna karşın, ilginç olan bir husus var ki, o da göç konusundaki çalışmaların, diğer bilim dallarına kıyasen, hayli genç olmasıdır. Belirli bir bölgede yaşayan insan toplulukları zaman içinde kendi topluluklarına girebilecek kişilere ilişkin bir takım kurallar silsilesi geliştirmiş, ancak göç konusunun bilimsel açıdan, kapsamlı ve daha fazla bilim insanı tarafından ele alınması 1900’lü yıllarda başlamıştır.

Göç konusunun bilimsel açıdan ele alınması aynı zamanda bunun bir nevi “sorun” yahut “önlenmesi yahut yönetilmesi gereken bir olgu” olarak değerlendirildiği dönemlere denk gelmektedir. Bildiğimiz kadarıyla ilk çalışmalar Amerika Birleşik Devletleri’nde (ABD) 1920’lerde Chicago Okulu tarafından yapılmıştır. Chicago Okulu sosyolojik bir olgu olarak ele alınan göç konusunda farklı grupların bir arada yaşayışlarına ilişkin bir modelleme yapmıştır (Park ve Burgess, 1921). ABD’de başlayan bu çalışmalar sonrasında, daha çeşitli araştırmalar yapılmış ve ülkelerin özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrasındaki göç politikaları da irdelenmeye başlanmıştır.

Fransa’nın göç politikaları ve göçmenlere¹ yaklaşımı göç literatüründe en çok ele alınmış konulardan biridir. Gerek ekonomik ve siyasi gerek kültürel ve felsefik açıdan dünya tarihinde önemli bir yer tutan Fransa gibi bir devletin göçe ve göçmene yaklaşımına bu denli ilgi gösterilmesi elbette ki şaşırtıcı değildir. Netice itibarıyla, diğer tüm hususlar bir yana bırakılsa dahi, yalnızca Fransız Devrimi düşünüldüğünde, hem Avrupa ülkeleri hem de diğer ülkeler üzerindeki siyasi ve düşünsel etkisi yadsınamaz. Dolayısıyla, bizatihi yüklendiği “medenileştirme misyonu” (*civilizing mission*) (Thomas, 2007: 44) ile de uyumlu olarak, tarihsel

¹ Bu çalışma boyunca, en kapsamlı kavramlar oldukları için temelde göç ve göçmen kavramları kullanılmaktadır. “Göçmen” bir üst başlık olarak, altında mülteci ve sığınmacı ve hatta kimi zaman ekonomik göçmen gibi farklı türleri de barındırmaktadır. Bu tezde bütün olarak süreci ele almak gayesiyle göçmen kavramı tercih edilmektedir. Bununla birlikte gereken yerlerde mülteci ve sığınmacılara ilişkin durum ayrıca anlatılmaktadır. Dolayısıyla, aksi belirtilmedikçe, bu çalışma kapsamında göçmen ile “herhangi bir sebeple bir ülkeden/bölgeden başka bir ülkeye/bölgeye giden kişi” kastedilmiştir.

açından Fransa'nın göç politikalarındaki gelişmeler, bu gelişmelere etki eden hususlar, göçmenlere yaklaşım, bu bağlamlarda vatandaşlık konusunun yeri üzerine bir sonraki paragrafta görüleceği üzere çeşitli incelemeler yapılmıştır. Bu konular özellikle ulus devlet, kimlik, laiklik, ayrımcılık-eşitlik, çokkültürlülük gibi açılardan ele alınmıştır. Bir başka deyişle, Fransa'nın önderi olduğu (ya da olduğunu iddia ettiği) kavramlar açısından göç konusundaki karnesi çıkarılmaya çalışılmıştır. Bunun yanı sıra, 2000'li yıllarla birlikte, Avrupa Birliği süreçlerinin Fransız göç politikalarına ne derece etki ettiği ya da etki edip etmediği konusu da ele alınan başlıklardan biri olmuştur.

Fransa'nın göç politikaları ve göçmene yaklaşımı üzerine İngilizce literatür incelendiğinde, öne çıkan bazı çalışmalar bulunmaktadır. Kısaca değinmek gerekirse, Hargreaves (2007) Fransa'nın göç ve göç politikaları geçmişini göçmenlerin sosyoekonomik durumları, azınlık kimlikleri, vatandaşlık gibi açılardan değerlendirmenin yanı sıra söz konusu politikaların evrimini ve bu süreçteki etkenleri ortaya koymaktadır. Fransa'nın vatandaşlık anlayışı açısından temel çalışmalardan birine imza atmış Brubaker (1992, 1990), Almanya ve Fransa'nın vatandaşlık yaklaşımlarını karşılaştırmaktadır. Silverman (2003) Fransa'da göç politikalarını vatandaşlık ve ırkçılık açısından değerlendirmektedir. Berdah (2006) aynı şekilde Fransız Devrimi'nden günümüze göç politikası bağlamında vatandaşlık yaklaşımını incelemektedir. De Wenden (2011) Fransız göç politikası yapımına etki eden faktörleri ve (2014) ikinci nesil göçmenler üzerinde vatandaşlık konusunu ele almaktadır. Weil (2003) göç politikası yapımı süreçlerinde ırk olgusunun etkisi açısından Fransa ve ABD'yi kıyaslamakta; Weil ve Spire (2006) Fransa'nın vatandaşlık yaklaşımının tarihsel arkaplanını sunmaktadır. Hollifield (2010) Fransa'nın cumhuriyetçi değerlerinden yola çıkarak göç politikalarını yorumlamaktadır. Schain (2008) Fransa, Birleşik Krallık ve ABD'yi göç politikaları açısından kıyaslamaktadır. Son olarak, Rosenberg (2006) ise Paris örneği üzerinden iki dünya savaşı arası dönemde yabancıların kontrolüne yönelik uygulamaları ortaya koymaktadır.

İngilizce literatürde yoğun bir ilgi çekmiş Fransız göç politikaları, Türkçe göç literatüründe aynı derece ilgiyle karşılaşmamıştır demek yanlış olmayacaktır. Bu konuda yapılan çalışmalar, başlıca vatandaşlık yaklaşımı, İslam-laiklik, Fransa'daki Türkler, Fransa'ya Türk işçi göçü, asimilasyon-entegrasyon yaklaşımı hususlarına

odaklanmaktadır. Öncelikle 2009 yılında İngilizce olarak yayınlanan eseri 2016 yılında Türkçeye çevrilen Kaya, göç ve entegrasyon konularını Avrupa'da gündemde olan İslam üzerinden, güvenlikleştirme yaklaşımı açısından değerlendirmektedir. Eser Fransa'nın yanı sıra Almanya, Belçika ve Hollanda'yı da bu açıdan ele almaktadır. Ayrıca Kaya (2015) Hollanda, Fransa, Almanya ve Belçika'da yapılmış saha çalışmalarına dayanan veriler üzerinden bu ülkelerde yaşayan Türk göçmenlerin deneyimlerini sosyoekonomik ve dini açılardan ve bunların yanı sıra eğitim, vatandaşlık, siyasal katılım gibi hususlardan betimlemektedir. Danış ve İrtiş (2008) Fransa'ya göç etmiş Türklerin durumunu din, aidiyet ve kimlik ekseninde değerlendirmektedir. Erçin ve Adıgüzel (2017) Fransa'nın göç geçmişini özetleyerek göçmene yaklaşımın cumhuriyetçi temellerini incelemektedir. Yıldız (2017) Almanya, Türkiye ve Fransa'nın mülteciler açısından vatandaşlık yaklaşımlarını incelemekte ve aradaki farkları ortaya koymaktadır. Yardım (2017) Fransız göç ve entegrasyon politikalarının tarihsel arkaplanını vererek günümüzde toplumsal kabul açısından özellikle Müslüman göçmenlerin durumunu ortaya koymaktadır. Özer (2015) yabancı düşmanlığı üzerinden göç konusunu ele almakta, Türkiye'deki Suriyeli mülteciler üzerinden yabancı düşmanlığını değerlendirmekte ve Fransa'nın göç politikası deneyiminden Türkiye için faydalı olabilecek noktalar olup olmadığını irdelemektedir. Atmaca (2009) ise Fransa'da Türk ve Ermeni göçmenleri entegrasyon düzeyleri üzerinden karşılaştırmaktadır.

Yukarıda özetlenmeye çalışılan Türkçe göç literatüründen yola çıkarak ifade edilebilir ki, Fransa'nın göç politikalarını bir bütün olarak, kapsamlı ve detaylı ele alan çalışma bulunmamaktadır. Oysa özellikle 2011'de Suriye'de başlayan savaş sonrası milyonlarca Suriyelinin Türkiye'ye sığınması sebebiyle Türkiye'de göç mevzuatının geliştirilmesine yönelik çabalar artmıştır. Bu çabalar doğrultusunda başka ülkelerin göç politikalarının anlaşılması önemlidir, keza böylelikle benzer süreçlerden geçen ülkelerin deneyimlerinden faydalanılabilir ve uygun politikalar benimsenebilir. Bununla birlikte, elbette göç konusu Suriye ile sınırlı değildir; 2019 verilerine göre dünyada 272 milyon göçmen bulunmaktadır ve bu göçmenlerin sayısının artacağı tahmin edilmektedir (United Nations, 2019). Tüm bunlar, global düzeyde hem uluslararası ilişkiler hem de sosyoloji ve psikoloji disiplininden araştırmacıların gittikçe daha fazla göç konusuna odaklanmaları sonucunu

doğurmaktadır (İçduygu, Erder ve Gençkaya, 2014: 174). Netice itibariyle, son 10 yılda dünyada olduğu kadar Türkiye’de de göç alanına ilgi yoğunlaşmıştır (Sirkeci ve Yüceşahin, 2014: 1). Ancak gerek Osmanlı Devleti döneminde gerekse Cumhuriyet’in kuruluşunun ardından çeşitli tarihlerde yoğun göçler almış bir ülke olan Türkiye’de (Sirkeci ve Yüceşahin, 2014: 5) hâlâ az sayıda göç araştırması bulunmaktadır. Fransa üzerine olan göç çalışmaları da buna paralel olarak niceliksel olarak yetersizdir.

Genel anlamda göçün ve göç literatürünün Türkiye için öneminin yanı sıra, Fransa’nın göç ve göç politikaları geçmişinin anlaşılması ve içinden geçtiği süreçlerin değerlendirilmesi Türkiye için önem arz etmektedir. 1700’lerin sonu itibariyle özellikle askeriye (Lewis, 1968: 57, 83, 108), hukuk ve kamu yönetimi (Gözler, 2019: 20) olmak üzere birçok alanda Fransa örnek alınmıştır. Çeşitli alanlarda Fransa’nın örnek alınmasına başlanmadan önce elçilikler yoluyla kültür ve sanat alanlarında Fransa’dan etkilenilmiştir (Lewis, 1968: 46). Fransa’nın 1461 – 1483 yılları arasında tahtta olan XI. Louis dönemiyle başlayıp daha sonra en az 300 yıl boyunca sağlamlaştırılan (Roskin, 2013: 73) merkezî devlet yaklaşımı (Karahanoğulları, 2004: 34) açısından Türkiye ile benzeşmesi de politika yapımındaki yönelimlerin Türkiye için örnek teşkil edip edemeyeceğini değerlendirmeyi gerektirmektedir. Bu açılardan Fransa’da göç süreçlerinin nasıl yönetildiğinin bilinmesi, Türkiye’ye uzun vadede bir öngörü sağlayabilir.

Son tahlilde bu tezin temel amacı; Fransa’nın göç politikalarını yansıtmak ve seçilmiş dört ülke ile kıyaslamalar üzerinden Fransa’nın nerede durduğunu göstererek Türkiye için bir inceleme ve düşünme alanı sağlamaktır. Bu bağlamda da Fransa tarihindeki göçle alakalı olduğu düşünülen hususların açıklamasını yapmak; göç politikasını yorumlamada temel olarak alınmak üzere toplumların ev sahibi-göçmen karşılaşmasına ilişkin geliştirdiği modelleri tanımlamak; farklı ülke örneklerini ortaya koyarak Fransa’nın dünya ülkeleri arasında göç politikası açısından durduğu yeri netleştirmek hedeflenmektedir.

Bu tez çalışması ile şu sorulara yanıt bulunmaya çalışılacaktır:

- Günümüz Fransız göç politikasının inşasında Fransız tarihindeki hangi hususlar etkili olmuştur?

- Özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrasında Fransız göç politikasını şekillendiren kendi özgün iç dinamikleri ve ülke dışı dinamikler nelerdir?
- Fransız göç politikası toplumların göç davranışları bağlamında tam olarak nerede durmaktadır? Ortaya konan davranışlardan nerede farklılaşmakta ve bunlarla ne açılardan örtüşmektedir?
- Almanya, İngiltere, ABD ve Çin ile karşılaştırıldığında Fransa göçmenlere yaklaşımı açısından nerede durmaktadır?
- Avrupa Birliği Fransa'nın göç politikalarını etkilemiş midir?

Çalışmanın ilk hipotezi, Fransız göç politikalarının kendi iç dinamikleri açısından başarılı olduğudur. Fransa'nın hâlâ göç çeken bir ülke olması, Fransız devletinin bir üst kimlik inşa edebildiğini düşündürmektedir. Nitekim bireylerin göç davranışlarını belirleyen salt zorunluluk durumu ya da refah arayışı değildir, göç edilecek yer konusundaki tercihte ilgili ülkenin kültürel yakınlığı, kapsayıcı bir ulusal kimlik tanımına sahip olması da etkili olmaktadır. Fransa'daki Müslüman göçmenlerin önce Fransız, sonra Müslüman olmaları (Weil, 2009: 2-3) bunun bir göstergesi gibidir.

İkinci hipotez ise, Fransa'nın göç politikalarının ülke içi tartışmalarda gerçek karşılığını bulmadığıdır. Gerek göçmen grupların kültürel farklılıkları ve bu sebeple Fransız toplumu tarafından "asimile edilemez" olarak değerlendirilmeleri (Geddes ve Scholten, 2016: 54; Noiriël, 1988'den akt. Kaya, 2009: 78), gerekse ekonomik açıdan bir yük olarak değerlendiriliyor olmaları bunu düşündürmektedir. Bir diğer önemli husus da göçmenlerin Müslüman kimliklerine odaklanması ve bunun üzerinden tartışma konusu edilmesidir ki bu da aşırı sağ parti olan *Front National*'ın söylemlerinde hayat bulmaktadır.

Son hipotez ise, AB ortak göç politikaları bağlamında Fransa'nın entegrasyon karşıtı bir duruş sergilediğidir. AB'nin güçlü ekonomilerinden biri olan ve kendisini kültürel lideri olarak konumlandıran Fransa, ortak göç politikalarına daha temkinli yaklaşmaktadır denilebilir. Burada akla 2010 yılında Bulgaristan ve Romanya vatandaşı olan çok sayıda Roman'ın Fransa'dan sınır dışı edilmesi olayı gelmektedir. Bunun yanı sıra, AB ülkelerine sığınmacılar hususunda sorumluluk yükleyen 1990 tarihli Dublin Sözleşmesi bir yanda, Fransa'nın sığınmacılar konusundaki kuşkucu tavrı bir yanda durmaktadır.

Bu araştırma, kapsamı bakımından iki boyutludur. Öncelikle, Fransa'ya göç açısından 1850'lerden günümüze kadar olan dönemi kapsamaktadır. Fransa'ya göç eden gruplar, bunların sayıları, hem Fransa hem de göçmenler açısından göçün altında yatan sebepler bu tarihten itibaren incelenmiştir. Bununla birlikte, Fransa'da göç yönetimi bağlamında başlangıç noktası 1945 olup, günümüze kadarki dönem değerlendirilmiştir. Bir diğer ifadeyle, Fransa'nın göç politikaları anlamında tarihsel geçmişi, dönemleri karakterize eden olaylar üzerinden sınıflandırılarak son kertede günümüz göç politikalarına odaklanılmıştır.

Metodoloji açısından, temelde literatür taraması gerçekleştirilmiştir. Fransa ve göç üzerine yazılmış temel eserler incelenmiş ve buralardan alınan bilgiler ayrıca istatistikî veriler, güvenilir haber kaynakları, araştırma ve raporlar aracılığıyla teyit edilmiştir. İlgili ikincil kaynaklar, kitaplar, Fransızca ve İngilizce makaleler taranmış, Fransız devletinin resmi dökümanları irdelenmiş, internet ortamında erişilebilen kaynaklar incelenmiştir. Gerek göçmen tarafının gerek devlet tarafının pozisyonları bu kaynaklar aracılığıyla anlaşılabilir ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda Fransa'da yapılmış göç araştırmalarından yararlanılmıştır. Ayrıca bu alanda bir diğer aktör olan AB'nin yayınları taranmıştır.

Bu tez çalışması temelde iki bölümden oluşmaktadır. Kavramsal çerçevenin aktarıldığı ilk bölümde öncelikle Fransa ve göç konusunda gerekli olduğunu düşündüğümüz bazı hususlar açıklanmıştır. Zira ülkelerin göç ve göçmenlere yaklaşımını değerlendirirken siyasal tarih ve kuruluş felsefeleri de dikkate alınmak zorundadır (Erçin ve Adıgüzel, 2017: 174). Bunun yanı sıra, toplumların göç davranışları asimilasyon, akültürasyon, entegrasyon ve segregasyon alt başlıklarıyla açıklanmıştır. Bu da Fransa göçmenlere yaklaşımı açısından nerede durmaktadır, hangi yaklaşımla örtüşen yanları nelerdir, nerelerde farklılaşmaktadır gibi konularda yorum yapabilmeyi sağlayacaktır. İlaveten, Fransa'nın göç ve entegrasyon politikalarının dünyada nerede durduğunu görebilmek amacıyla karşılaştırma yapabilmek amacıyla dört farklı devletin göç ve entegrasyon yaklaşımları ortaya konmuştur. Örnek olarak Almanya, Birleşik Krallık, ABD ve Çin incelenecektir. Bir göç ülkesi olan ABD, bu özelliğiyle kıyaslamada göz önünde bulundurulması gereken en önemli ülkelerden biridir. Ayrıca ABD yalnızca kuruluşunda göç alıp daha sonrasında bunu durdurmamıştır; hâlâ çok fazla sayıda göçmen almaya devam

etmektedir. Bu açılardan hem geçmiş hem de güncel göç politikaları bu çalışma kapsamında önemlidir. Almanya da Fransa'ya benzer sebeplerle göçmen almış bir ülke, ancak özellikle vatandaşlık hususunda göçmenlere yaklaşımının farklılığı açısından göç literatüründe dikkati çekmektedir. Diğer Avrupa devletleri gibi yaşanan bir nüfusa sahip olmasının yanı sıra teknolojik gelişmeler dikkate alındığında diğer gelişmiş devletlerle yarış halinde olan bir Avrupa devletidir. Bu sebeplerle göçe ihtiyaç duymaktadır. Almanya'nın geçmişten bugüne göç konusuna yaklaşımının nasıl olduğunu anlamak da yine bir Avrupa devleti olan Fransa'daki göç politikası alanındaki gelişmeleri yorumlamada yol gösterici olacaktır. Birleşik Krallık, Fransa ile sömürgecilik bağlamında hem benzer hem de çok farklı bir geçmişe sahiptir. Devlet geleneği açısından da farklılaşan bu iki devletin kıyaslanması da farklı ufuklar açacaktır. Son olarak bu üç ülkeden tamamıyla farklı bir kültüre sahip olan Çin'in bu çalışmaya dâhil edilmesinin sebebi, başa baş bir karşılaştırma yapmak değildir. Çin hem yabancı literatürde hem de Türkçe göç literatüründe uluslararası göç açısından yeterince ele alınmamış bir ülkedir. Bu çalışmada Çin ele alınarak temelde okuyucuya farklı bir pencere açmak istenmiştir.

Çalışmanın ikinci ve temel bölümü ise beş alt başlıkta Fransa ve göç konusunu ele almaktadır. Öncelikle Fransa'ya gelen göçmenler, göç sebepleri, Fransa'nın göçe ilişkin verileri tutuş yöntemi, etnik köken konusundaki yaklaşımı ortaya konmaktadır. Bunlar, Fransa'nın göç politikası geliştirme süreçlerini ve göçmenlere yaklaşımını yorumlamada önem arz etmektedir. Daha sonra, 1900'lü yıllardan günümüze göç yönetimi konusu işçi göçleri, kayıt dışı göç, göçün sorunsallaşması, aşırı sağ parti olan *Front National*, aile birleşimleri, seçici göç yaklaşımı, sığınmacı ve mülteciler şeklinde sınıflandırılarak incelenecektir. Üçüncü alt başlık ise göçmenlerin entegrasyonudur. Entegrasyon konusu bu çalışma kapsamında dil, kültür, eğitim, istihdam, barınma açılarından değerlendirilmiştir. Bunların yanı sıra Fransa ve göçmenler söz konusu olduğunda en çok ön plana çıkan iki konu daha bulunmaktadır ki bunlar da İslam-laiklik ve ayrımcılıktır. Bu konulara da entegrasyon başlığı altında yer verilmiştir. Bir diğer alt başlık, Fransa'nın göç politikalarında Avrupa boyutu olarak belirlenmiştir. Özellikle 90'lar sonrası AB'nin çeşitli alanlarda ulusal politikalara gittikçe daha çok etki eder hale gelmesi, göç politikası konusunun odak noktası olduğu bu çalışma kapsamında da Avrupa

boyutunu önemli hale getirmektedir. Bu bölümün son başlığı da vatandaşlık konusuna ayrılmıştır. Vatandaşlık kavramı ancak ortada bir yabancı olduğunda anlam ve değer kazanmaktadır. Ulus devletin keskinleştirdiği ayrımlardan pratik anlamda belki de en önemlisi olarak bu konu, Fransa'dak göçmenler üzerinden ele alınmıştır. Sonuç kısmında ise, birinci bölümde çizilen kavramsal çerçeve doğrultusunda Fransa'nın göç ve entegrasyon politikalarının mevcut durumu tartışılacaktır.

BÖLÜM I

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölüm üç alt başlıktan oluşacaktır. Öncelikle Fransa ve göç konusunu daha iyi çözümleyebilmek adına gerekli görülen ön açıklamalara yer verilecek hem uluslararası ilişkiler hem sosyoloji konusu olan göç konusunda toplumların davranış modelleri aktarılacak ve kimi devletlerin entegrasyon yaklaşımları örnek olarak yansıtılacaktır.

1.1. KAVRAMSAL ARKAPLAN

Bu bölümde, çalışmanın ana bölümünü oluşturan Fransa ve göç konusunun daha iyi anlaşılabilmesi için Fransa'ya özgü bazı hususlara değinilecektir. Bu doğrultuda, kapsamlı bir Fransa tarihi verilmesinin amaçlanmadığını ve yalnızca göç konusundaki gelişmeleri tahlilde bize yardımcı olacak birkaç önemli hususun özetlenmeye çalışıldığını belirtmek yerinde olacaktır.

1.1.1. Köle Ticareti ve Sömürgecilik Geçmişi

İlk sömürgecilik faaliyetleri 1500'lü yıllarda şeker kamışı üretimi amacıyla Karayipler'deki adalarda başlamıştır (McNeill, 2001/1967: 514). Hem buralarda hem de daha sonra Amerika kıtasında sömürgecilik faaliyetinin öncüleri, o dönem önemli deniz gücüne sahip olan Portekiz ve İspanya iken, özellikle Amerika kıtasının yerlileri üzerinde asıl yıkıcı etkiyi yapan ülkeler, daha sonra denizcilikte gelişme kaydederek güç kazanan İngiltere, Fransa ve Hollanda olmuştur (McNeill, 2001/1967: 514). McNeill (2001/1967: 514) bu sömürgeciler arasındaki farkı, İspanyolların Hıristiyanlık temelinde yerlilerin hem ruhlarını hem de bedenlerini iyileştirme amacıyla onlara yaklaşmış olmasına bağlamaktadır. Buna karşın, Kishlansky, Geary ve O'Brien (2008: 357-358) sömürgeciler arasında yerlilere yaklaşım açısından temelde çok fazla fark olmadığını, Portekiz ve İspanyolların da açgözlülük ve acımasızlıklarıyla yerli kültürlerin yıkımına sebep olduklarını ifade etmektedir. Adalarda şeker kamışı üretimi işi için Afrika'dan getirilen köleler çalıştırılmıştır (State, 2011: 134) fakat kölelerin önemli ölçüde yaygınlaşması,

1630'lar itibariyle şeker kamışı üretiminin ciddi bir düzeye ulaşmasıyla birlikte gerçekleşmiştir. Böylelikle Afrika'dan Amerika'ya yoğun bir göç hareketi başlamıştır. 1650 – 1850 arasında Afrika'dan Amerika'ya 11,5 milyon kölenin getirildiği kaydedilmiştir (Marriott, 2012/2015: 77). Afrika ile köle ticareti üzerinden başlayan ilişkiler, daha sonra kıta ülkelerinin Avrupalı güçler arasında paylaşılarak sistematik olarak sömürülmesiyle devam etmiştir.

Fransa Amerika (McNeill, 2001/1967), Afrika, Asya ve Okyanusya (Haine, 2000: 12, 135) kıtalarında toprak elde etmiştir. Fransa 1500'lerden itibaren sömürgeler elde etmişse de, Sanayi Devrimi ile birlikte çok daha yoğun bir sömürgecilik faaliyetinin başlamıştır. Bunun sebebi Fransa'nın o dönemlerde denizcilik teknolojisini henüz geliştirmiş olmamasıdır ki tam da bu sebeple, 1648 Vestfalya Barışı'nda İngiltere'ye karşı zafer kazanan taraf olmasına rağmen, Avrupa'da çok önemli ve ciddi bir güç olarak görülmemiştir (McNeill, 2001/1967). Denizlerde İngiltere'ye kıyasla bu güçsüzlüğü, Amerika'da sömürgeciliğe başlamış olmasına rağmen bu bölgede hâkimiyeti daha sonra İngiltere'ye bırakmak zorunda kalmasına neden olmuştur. O dönem Amerika'daki yerlilerin hem kültürleri hem de nüfusları acımasızca sonlandırılmış, yerlerine kıtanın zenginliklerini Avrupa'ya ihraç edecek (Sander, 2012: 143) ve iki kıta arasında ticareti geliştirecek (Armaoğlu, 1997: 24) Avrupalılar yerleştirilmişti. Bu açıdan Amerika kolonilerinin durumu daha farklıdır; bunlar aslen Avrupalılardır. Buna karşın, Fransa'nın toprak elde ettiği ve nüfus üzerinde hâkimiyet kurduğu Afrika ve Asya kıtalarında durum daha farklı olmuştur. En temel farklılık olarak Afrika kolonilerinin kuruluş amacı söylenebilir. Bunların, aslen Fransa topraklarına (yani anakente) sanayiye kullanılmak üzere hammadde temin etmesi ve savaş zamanlarında asker göndermesi bekleniyordu (Crowder, 1964: 204).

Afrika kıtası, Avrupalı devletlerin en yoğun şekilde baskısının ve gücünün hissedildiği bölge olmuştur çünkü kabile şeklindeki küçük topluluklar, merkezi güçlü bir otoritenin olmaması, çok parçalı kültürel unsurların bulunması ve entelektüel anlamda yerleşmiş bir uygarlığın bulunmaması (Sander, 2012: 516-517), buraların kolay bir şekilde ele geçirilerek baskı altında tutulabilmesini sağlamıştır. Öte yandan, Asya'da bulunan topluluk ve devletler kendi içlerinde zaten çok güçlü, köklü ve zengin bir kültüre ve yönetim şekline sahiptir (Sander, 2012: 514).

Fransız sömürgelerinde hizmet etmiş ve en son valilik görevinden emekliye ayrılmış olan M. Brevie sömürgeciliğin ilk başlarda üstünlük iddiasına sahip Avrupalıların güç kullanımı üzerinden şekillendiği ve uygulandığını, ancak 1800'lerde köleliğin kaldırılmasıyla birlikte sömürgecilikte salt maddi çıkar fikrinin baskınlığının azaldığını ifade etmiştir (1936'dan akt. Arnett, 1937: 447). Crowder (1964: 202) Fransa'nın, sömürgeleştirdiği diğer topluluklardan Fransız vatandaşları var etme ve "medenileştirme" isteği olduğunu dile getirmekte ve bu doğrultuda, eğitimin kullanıldığını belirtmektedir. Yine Asya ve Afrika sömürgeleri arasında bu noktada bir fark bulunduğunu belirtmek gerekiyor. Asya'daki okullarda yerel dilde de eğitim verilmekteydi. Ayrıca belirtildiği üzere, burada kadim bir Doğu düşüncesi geleneği olduğundan ve eğitim üstün bir değer olarak görüldüğünden, eğitilmiş bir topluluk bulunmaktaydı. Dolayısıyla, Asyalılar kendi ülkelerinde bir dönem eğitim görüp daha sonra Fransa'ya üniversite eğitimi almaya gönderildikten sonra, oradan Fransız ve diğer Avrupalı düşünürlerin fikirleriyle dönmüşlerdir. Kendi ülkelerindeki Fransız baskısıyla bir uyumsuzluk olduğunu görmeleri çok zaman almamıştır ve bu durum elbette ki sömürgecide farklı kaygılar doğurmuştur. Sonuç olarak, o bölgede bu tür fikirlerle beslenen ayrılıkçı ve anti-empyralist düşüncelerin gelişmesini önleme yönünde bir politika benimsenmiştir. Buna karşın, Crowder'in (1964: 203) ifade ettiği üzere, Afrika'da tüm eğitim Fransızca dilinde yapılmıştır. Ayrıca önemli olan bir husus da, sömürgelerde görevlendirilen Fransızların yerlerinin her yıl değiştirilerek, yerel dili ya da kültürü öğrenmelerinin zorlaştırılmış olmasıdır (Crowder, 1964: 203). Bu durum tek iletişim kanalı olarak Fransızcanın geçerliliğini korumasını sağlamıştır. Yazar, İngiliz sömürgelerinde ise, Fransız sömürgelerinin aksine, İngiliz memurların gittikleri yerlerde yerel kültür ve dili anlamaları ve öğrenmelerinin teşvik edildiğini belirtmektedir (1964: 203). Ayrıca Asya'da olduğu gibi, buradan öğrenciler Fransa'ya eğitim almaya gitmiş ve sonrasında ülkelerine döndüklerinde devlet görevlisi olarak çalışmışlardır.

İki coğrafya karşılaştırıldığında, Asya'daki topluluklarda görülen sivrilmelerin Afrika'da olmadığı fark edilmektedir. Brevie'nin sözünden yola çıkarak süreci incelediğimizde, Afrika'da Avrupalıların kendi üstünlük algılarının yanı sıra, eğitimi kullanarak o bölgelerin entelektüellerine de bu algıyı aşılmalılarının, köklü bir

yerleşik kültürün eksikliğinin görüldüğü o bölgede, özellikle kültürel ve dilsel açıdan günümüze kadar süren bir etki doğurduğunu görmekteyiz.

Black France: Colonialism, Immigration, and Transnationalism başlıklı kitabında edebiyat üzerinden Fransa'nın Afrika'daki sömürgecilik dönemini inceleyen Thomas (2007: 43) aynı şekilde eğitimin Fransız sömürgeciliğinde oynadığı rol üzerinde durmuştur. Paris'e yapılan güzellmeler üzerinden Fransa'nın ve Fransız kültürünün yüceltildiğini belirten yazar, Fransa'da eğitim alan Afrikalı yazarların da sömürgecilik projesinde yer alan deneklerden olduğunu ifade etmektedir (Thomas, 2007: 43-44). Bununla birlikte, Paris'in, yalnızca Afrikalı yazarlar arasında değil, 1900'lerin başlarında Türk edebiyat ve sanat çevrelerinde de diğer Avrupa ülkelerinden farklı bir yere konulduğunu belirtmek gerekir (Haşim, 1960: 54).

Fransa'nın sömürgecilik hikâyesinde ilginç noktalardan biri, medenileştirme misyonunu kendi üzerine almakla kalmayıp aynı zamanda bunu resmi sömürgecilik ideolojisinin bir parçası olarak açıktan savunmuş olmasıdır. Sömürgelerinin bağımsızlıklarını kazanmasından yıllar sonra, 2005'te sömürgeciliğin olumlu katkılarının okullarda öğretilmesine yönelik bir yasanın kabul edilmesi (Henley, 2005), bu konudaki yaklaşımda herhangi bir değişiklik olmadığını göstermektedir. Netice itibarıyla, M. Brevie'nin (1936'dan akt. Arnett, 1937: 447) belirttiği gibi, zorbalık ve güç kullanarak kontrol edilen bir topluluk, bir süre sonra karşısındaki gücü ve bu gücün entelektüel ve kültürel açıdan üstün olduğunu kabullenmiş bir hale gelmiştir. Nihayetinde kölelik yasal olarak kaldırılmış olsa dahi Afrika insanı ne kendisine aşılana aşağılık kompleksini aşabilmiş ne de (kendisinden üstün olan) Fransız(a) sevdasını yıkabilmiştir.

Fransa'nın 1500'lerde başlamakla birlikte, 1800'lerde yoğunlaştırdığı sömürgecilik faaliyetleri, 20. yüzyılda da devam etmiştir. 1945 yılına gelindiğinde sömürgelerinde başlayan bağımsızlık mücadeleleri 1960'larda son bulmuştur (Howart ve Varouxakis, 2014: 189). Sömürgeler bağımsızlıklarını ilan etmiş ancak birçoğu bağımsızlık sonrasında Fransa ile ticari ve kültürel bağlarını korumuştur (Jett ve Roberts, 2004: 59). Bununla birlikte, sömürgeler bağımsızlığını kazandıktan sonra oralarda yaşayan bireyler (özellikle Afrika kökenliler) çalışmak amacıyla yoğun bir şekilde Fransa'ya göç etmiştir (State, 2011: 335-336).

1.1.2. Fransız Devrimi

1789 Fransız Devrimi öncesinde görülen çeşitli olaylar devrime kapı aralamıştır. Bu olaylara bakıldığında, ekonomi temelli kaygılar doğurdukları fark edilmektedir. Ülkeyi genişletme ve güçlerini sağlamlaştırma için krallar neredeyse sürekli bir savaş halinde olmuştur ki “Devlet benim” sözüyle ünlenen XIV. Louis dönemi (1643 – 1715) (Roskin, 2013: 73) bu açıdan ön plana çıkmaktadır. Fransa'nın İngiltere'ye karşı destek verdiği Amerikan Devrimi de ülkeye mali açıdan büyük kayıplar yaşatmıştır (Roberts, 1996/2015: 420). Nitekim Fransız Devrimi'nden bahseden Perry (2002: 7), öne çıkan sorunun devrim değil, iflasın eşliğine gelmiş devlet olduğunu belirtir. Ancak ekonomik sorunların tek sebebi savaşlarda yapılan harcamalar değildir. 1780'li yıllarda tarım ürünlerinden verim alınamamış olması gıda fiyatlarını arttırmıştır (Perry, 2002: 8). Yazar ayrıca nüfusta ve kiralarda artış görüldüğünü ve ekonomik hareketsizliğin tekstil sektörünü durma noktasına getirdiğini ifade etmektedir (Perry, 2002: 8). Tüm bu yükü üzerinde taşıyan ise ne saray ne de asiller olmuştur; halk, hasat yapamazken bir de harcamalarla artan giderleri karşılamak için koyulan ağır vergiler altında ezilmiştir (Roberts, 1996/2015: 421).

Bununla birlikte, Armaoğlu (1997: 34) devrime zemin hazırlayan sebeplerin yalnızca ekonomik ve sosyal olmadığını ifade etmektedir. Aydınlanma Çağı ile birlikte ortaya çıkan ilerici görüşler, aklın ön plana alınmaya başlaması, hümanizmin yayılması gibi hususlar da devrimin fikrî tabanını oluşturmuştur. O dönem matbaanın Avrupa'da yaygınlaşmasıyla birlikte, kiliseyi eleştiren, kralın yetkisini Tanrı'dan aldığı fikrine karşı çıkan ve en önemlisi de insanların eşit olduğu düşüncesini savunan Montesquieu, Rousseau, Diderot, Voltaire, Locke gibi isimlerin fikirleri de hızla yayılmıştır (Armaoğlu, 1997: 34-35).

Böyle bir ortamda ortaya çıkan ve halk sınıfından kişilerin asillere ve ruhban sınıfına karşı çoğunluğu elde bulundurduğu Ulusal Meclis, bir araya gelerek krala ve imtiyaz sahibi sınıflara baskı yapmış ve mevcut durumu düzeltmek amacıyla bir takım adımlar atmıştır. Anayasaya, yönetilen kesimin krala karşı hak ve hürriyetleri eklenmiş, asillerin imtiyazları ve feodalite kaldırılmış, kilisenin mülkiyeti

ulusallaştırılmıştır. Ayrıca egemenliğin, krala değil, halka ait olduğunun kabul edilmesi ve merkezî temsili hükümetin tesis edilmesi (Armaoğlu, 1997; Crook, 2002) gibi gelişmeler de Fransa'nın (ve aslında tüm dünya ülkelerinin) bundan sonraki tarihini etkileyecek değişiklikler olmuştur. Bu yıllarda benimsenen ilkeler, daha sonraki dönemlerde sürekli olarak bir adım ileriye götürülmeye çalışılmış ve birçok olayda dayanak noktası olarak alınmıştır. “Eşitlik, özgürlük, kardeşlik” (*liberté, égalité, fraternité*) devrimin simgesi ve Fransa'nın bugüne kadar gelen sloganı olmuştur (Roskin, 2013: 71). Tüm bunlara karşın, Fransa'nın devrim sonrasında devam eden sömürgecilik faaliyetleri düşünüldüğünde, devrim sırasında yayınlanan İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi'nin yahut eşitlik, özgürlük, kardeşlik sloganının yalnızca Fransızlar için, kendi ülkeleri içinde geçerli olduğu görülmektedir (Crook, 2002: 211).

Fransız Devrimi, ulus devletin inşasında ve yurttaşlardan oluşan orduların ortaya çıkışında kilit rol oynamıştır (Sander, 2012: 165). Devrimle birlikte, ulus “özgür bireylerin kendi istekleriyle bir araya gelerek oluşturdukları topluluk” anlamıyla önem kazanmaya başlamıştır. Kan bağına dayalı bir topluluk fikrinden, toplumsal sözleşme kavramına geçiş yapılması, Fransa'ya göç eden kişilere yaklaşımı her dönemde etkilemiştir. Orduların yurttaşlardan oluşması, Fransız ordusunu Avrupa'daki diğer ordulardan daha başarılı hale getirmiştir zira burada, önceki yüzyıllarda görülen çapulcu ve soylulardan oluşan orduların aksine, aynı amaç uğruna savaşan askerler söz konusuydu (Sander, 2012). Yurttaşlardan oluşan ordu üzerindeki vurgu ve buna verilen önem, sonraki tarihlerde Fransa'da yerleşik bulunan ancak vatandaşlık almayan yabancıların durumunu etkilemiş ve vatandaşlık kavramının tartışmaya açılması sonucu doğurmuştur. Bu hususlara ilerleyen bölümlerde detaylı olarak değinilecektir.

1.1.3. Fransız Devrimi Sonrası Siyasi Ortam ve Ülke Yönetimi

1789'da kral hemen devre dışı bırakılmamış, anayasal monarşi tesis edilmiştir. Önceki bölümde bahsedildiği üzere, birçok alanda köklü değişiklikler yapılmıştır. Buna karşın, ülkede huzur ortamı oluşturulamamış ve hem ülke içi hem de ülke dışında çatışma ve gerginlikler devam etmiştir. Kolonilerde ayaklanmalar görülmüş ve Avrupa'nın diğer devletleri de Fransa'ya saldırmaya başlamıştır. Ülke içinde bir

başka sorun kaynağı da Katolik kilisesi olmuştur. Bu kaos ortamında, devrimi gerçekleştiren gruplar yeniden gücü ele geçirerek kralın devre dışı bırakılmasına ve 1792 yılında cumhuriyet rejimi kurulmasına öncülük etmiştir. Konvansiyon Meclisi adıyla toplanan bir meclis, cumhuriyetçi bir anayasa hazırlamış ve böylelikle Fransa'da Birinci Cumhuriyet kurulmuştur (Armaoğlu, 1997; Crook, 2002; Roberts, 1996/2015).

Ancak cumhuriyetin kurulması da sorunları çözmemiş, ülkedeki karmaşa ortamı sürmüştür. Kral idam edilmiş, bunun üzerine devrime yol açan güçlü duygu ve düşüncelerin kendi ülkelerindeki halka da sirayet etmesinden korkan tüm Avrupa devletleri, Fransa'ya müdahaleye girişmiştir. Zorunlu askerlik uygulamasının getirilmesine karşı Fransa içinde halk ayaklanmaları görülmüştür. Konvansiyon Meclisi, bu karışıklıkları yönetebilmek için anayasayı yürürlükten kaldırmıştır. Bu döneme damgasını vuran gelişme, idam cezalarının infazı için gilyotin kullanılmasıdır. Sayısız insan ölüm cezasına çarptırılarak hayatını kaybetmiş ve binlercesi de çareyi ülkeden göç etmekte bulmuştur. Bu dönem de Terör Dönemi olarak adlandırılmaktadır (Armaoğlu, 1997; Crook, 2002; Jett ve Roberts, 2004).

1799 yılında bir askeri darbe gerçekleştirilmiş ve Napolyon Bonaparte gücü ele geçirmiştir. 1804 yılında yapılan plebisit sonucu Fransa İmparatoru seçilerek devrim ile kurulan cumhuriyet yönetimine son veren Napoleon Bonaparte, otoriter bir yönetim kurmasına rağmen devrim döneminde kazanılan hak ve özgürlükleri teorik olarak korumuştur. 1804 tarihli *Code Napoléon* olarak da bilinen medeni kanun kapsamında, kişisel özgürlükler, kanun önünde eşitlik, mülkiyet hakkı gibi ilkelere yer verilmiştir. Yüzyıllardır güçlendirilip sağlamlaştırılan merkeziyetçi yaklaşım sürdürülmüş, hükümetin politikalarını ülkenin farklı bölgelerinde aynı şekilde uygulamak için ülke il, ilçe benzeri idari birimlere ayrılmıştır. Bu noktada vurgulanması gereken başka bir husus da, Fransa'da devrim sonrasında eğitime verilen önemdir. Merkeziyetçi yapıya uygun olarak, ülkenin her köşesindeki çocuk ve gençlerin aynı ilkeler doğrultusunda eğitim almasına yönelik çabalar hız kazanmıştır. Eğitim, devletin amaç ve isteklerinin yerine getirilmesinde en geniş kapsamlı ve etkili propaganda aracı olarak kullanılmaya başlanmıştır (Armaoğlu, 1997; Jett ve Roberts, 2004; Perry, 2002: 11). Fransız Devrimi ile kurumsal düzeyde benimsenen ve Napoleon devriyle iyice yerleşen cumhuriyetçi değerler, Fransa'nın

göç ve göçmen konusuna yaklaşımını değerlendirirken göz önünde bulundurulması gereken unsurlardır. Söz konusu ilkeler, göç politikası yapımını ve göçmenlere muameleyi büyük ölçüde şekillendirmiştir. Özellikle göçmen hakları savunucuları, göçmenlere muameleyi eleştirirken çoğu zaman bu ilkelere atıfta bulunmuştur.

1814 yılı, Avrupa'daki diğer devletlerin baskıları ve saldırıları üzerine Napolyon'un imparatorluktan çekilmesi ve yerine 18. Louis'nin geçmesiyle birlikte yeniden bir anayasal monarşi döneminin başladığı vakittir. Bu dönem 1848'de İkinci Cumhuriyetin kuruluşuna kadar sürmüştür. Bu dönemde de karmaşa ortamının devam ettiği söylenebilir. Ayrıca bugün Fransa dendiğinde akla gelen hususlarda (laiklik ya da demokrasi gibi) tartışmalar da sürdürülmüştür. Önemli bir gelişme olarak, kilisenin kaybettiği haklar ve prestij kiliseye iade edilmiştir. Eğitimde kilisenin rolü eskisine kıyasla daha da arttırılmıştır (Crook, 2002). 1848 yılında Napolyon'un yeğeni Louis-Napolyon'un başkan seçilmesiyle İkinci Cumhuriyet dönemi başlamış, ancak Louis-Napolyon da amcasının izinden giderek 1852 yılında yapılan halk oylamasıyla yeniden imparatorluğu ilan etmiştir. Bu yeni dönem de 1871'e kadar sürmüştür. 1850'ler göç konusu bağlamında öneme sahiptir zira özellikle bu tarih itibariyle Fransa'da sanayi gelişmeye ve işgücü ihtiyacı artmaya başlamıştır. Nitekim İkinci İmparatorluk dönemi ekonomi açısından iyileşmenin sağlandığı bir dönem olarak anılmaktadır (Armaoğlu, 1997).

1871 – 1940 dönemi Üçüncü Cumhuriyet olarak adlandırılmaktadır. Bu dönem Fransa'nın kendi içinde politik çekişmelerin ve karmaşanın yine dinmediği bir dönem olmakla birlikte, sömürgeciliğin doruk noktasına ulaştığı bir zaman aralığıdır. Dolayısıyla, toprakları muazzam bir genişliğe (7,7 milyon km²) ulaşmış olan Fransa (Jett ve Roberts, 2004), aynı oranda zenginliğin anakente aktığı bir dönem yaşamıştır. Bu dönem aynı zamanda sanayi gelişmeye ve üretim artmaya devam ettiğinden, Fransa'ya yüz binlerce yabancı işçi getirilmiştir.

İkinci Dünya Savaşı döneminde Nazi Almanya'sı tarafından işgal edilen Fransa'da Vichy hükümeti adıyla anılan bir hükümet tesis edilmiştir. Almanya'nın işgali üzerine çareyi Bordeaux şehrine sığınmakta bulan dönemin devlet başkanı Philippe Petain'in bir radyo yayında "Bizi zevk mahvetti" demesi, Fransız Devrimi döneminden 1940'lara bir şey değişmediğini gösterir gibidir (Topçu, 1997: 154).

1940 – 44 yılları arasında, aslen Almanya'nın kuklası olarak çalışan bu hükümet döneminde binlerce Yahudi vatandaşlıktan çıkarılarak Almanya'ya sınır dışı edilmiştir (Weil 2002'den akt. Bertossi 2010: 4). Vichy dönemine son veren kişi, Fransız ordusunda bir general olan Charles de Gaulle olmuştur. De Gaulle Paris'i işgalcilerden geri kazanan ordunun başında görev almıştır. 1946 yılında de Gaulle görevden çekilmiş ve 1947 yılında Dördüncü Cumhuriyet kurulmuştur. Bunun ömrü de 1959 yılına kadar olmuştur. 1940'ların sonu itibariyle sömürgelerde bağımsızlık talepleri ve buna bağlı çatışmalar baş göstermeye başlamıştır. Özellikle Cezayir'in bağımsızlık savaşı hayli şiddetli olmuş ve kontrol edilemez bir hâl almıştır. Bu karmaşa ortamında bir askeri darbe gerçekleştirilmiş, krizi yönetebilecek kişi olarak de Gaulle göreve çağırılmıştır. 1958'de hazırlanan yeni anayasa ile Beşinci Cumhuriyet kurulmuştur ve hâlâ geçerliliğini sürdürmektedir (Jett ve Roberts, 2004).

1.1.4. Laiklik

Laiklik, Fransız siyasi ve toplumsal hayatında önemli kavramlardan biridir (Perry, 2002: 175). Katolik ve Protestanlar arasında çatışmaların olduğu ve henüz monarşinin yıkılmadığı dönemlerde, Katolik Fransızlar Fransa'nın Katolik Hristiyan temeller üzerine kurulduğunu savunan ve aynı zamanda monarşi yanlısı kişiler olmuştur (Perry, 2002: 176). Buna karşın, Fransız Devrimi'ni destekleyenler akli ve mantığı temele koymakta ve dinin devlet işlerinden kesinlikle ayrılması gerektiğini savunmaktaydılar (Perry, 2002: 176). Devrimle birlikte dillendirilmeye başlayan bu fikirler, 1900'lere kadar dönem dönem uygulanmaya çalışılmıştır. Monarşinin tesis edildiği dönemlerde kiliseye itibarı geri kazandırılmış, cumhuriyet rejimi kurulduğu vakitlerde ise kilisenin toplumsal hayattaki baskın rolü azaltılmaya yahut ortadan kaldırılmaya çalışılmıştır (Duval, 2011: 19'dan akt. Bourget, 2019: 19). Ancak 1900'lere gelinene kadar bu yöndeki çabalar aslen olumlu karşılanmamıştır (Hanley, Kerr ve Waites, 2005: 227). Ayrıca bu yıllara kadar dinin birleştirici rolü ülke yönetimindeki kişiler tarafından kullanılmıştır. Bu açıdan, örneğin Napolyon döneminde ülkedeki dini toplulukların tanınmasına, yani temelde kilisede görevli kişilerin maaşlarının devlet (yani o dönem imparator) tarafından ödenmesine yönelik bir kanun çıkarılmıştır (Hanley, Kerr ve Waites, 2005: 226).

Kilise ve laiklik tartışmalarında özellikle eğitim konusunun öne çıkmaktadır (Perry, 2002: 175). Üçüncü Cumhuriyet dönemine kadar “milli eğitim” gibi bir kavram bulunmadığından ve bunun yerine dini nitelikli bir eğitim söz konusu olduğundan (Perry, 2002: 175), kilisenin özellikle eğitimdeki rolü ve etkisini düzenlemeye ilişkin adımlar atılmıştır (Bourget, 2019: 19). İlk dönemlerde halkın dine karşı olumlu yaklaşımı ve siyaset arenasında kiliseyi tekrar ön plana çıkarma çabaları göz önünde bulundurularak, kurulan düzeninin gelecek tehditlere karşı korunması amacıyla kilisenin rolü sınırlandırılmıştır. Bu doğrultuda, 1904 yılında, kilise ve dini grupların eğitim ve öğretime müdahil olmamaları yönünde karar alınmış, 1905 yılında çıkarılan kanunla ise, din ve devlet işlerinin tamamen ayrıldığı ilan edilmiştir (Hanley, Kerr ve Waites, 2005: 228). Bu kapsamda, devletin herhangi bir dini tanınması yasaklanmış, dini grupların devlet tarafından fonlanması ve din işleri görevlilerinin devletten maaş almaları durdurulmuştur (State, 2010: 247). Bu kararlar, o döneme kadar özellikle eğitim alanında söz sahibi olan Katolik kilisesini elbette ki rahatsız etmiş ve aslında devlet ile kilise arasındaki çekişme uzun yıllar sürmüştür (Duval, 2011: 19’dan akt. Bourget, 2019: 19). 1946 ise, laiklik ilkesinin Fransız anayasasına eklendiği yıl olmuştur (Perry, 2002: 177). Laiklik ilkesinin anayasada yer bulması, buna verilen önemi simgeler niteliktedir.

Netice itibariyle, laiklik konusunda odak noktası eğitimdir ancak bu ilke aynı zamanda Fransız kimliğinin ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir (Perry, 2002: 175) ve kamusal her alanda benimsenmiştir (de Wenden, 2011: 81). Fransa ve göç üzerine yapılan çalışmalarda laiklik-göçmenler üzerine de incelemelerin bulunuyor olması (bkz. Geddes ve Scholten, 2016: 48-73; Kaya, 2009: 62-92; Perry, 2002: 175-190; Silverman, 1992: 111-118) bu konunun göç ve göçmenlerle bağlantılı olarak çok tartışıldığını göstermektedir. Bu açıdan laiklik ilkesinin Fransa’da bulunan göçmen gruplarının günlük hayatlarını etkilediğini söyleyebiliriz. Bunlar “İslam ve Laiklik” başlığı altında detaylı olarak ele alınacaktır.

1.1.5. Uluslararası Frankofoni Örgütü

“Frankofon” terimi, Fransızca konuşan ülkeleri ve kişileri tanımlamak amacıyla ilk olarak 19. yüzyılın sonlarında kullanılmaya başlanmıştır (WEB1). *Organisation Internationale de la Francophonie* (OIF – Uluslararası Frankofoni Örgütü) 1970

yılında “Kültürel ve Teknik İşbirliği Ajansı” adıyla kurulmuştur. Fransızca konuşan ülkeler arasında Fransızca dilinin kullanımını ve kültürel çeşitliliği teşvik etmek, insan hakları, barış ve demokrasi kavramlarının savunuculuğunu yapmak, eğitim ve araştırmayı desteklemek ve sürdürülebilir gelişme için ekonomik işbirliğini arttırmak amaçlarını taşımaktadır.

Merkezi Paris’te bulunan OIF’e 88 ülke ve hükümet üyedir ve örgüt, 300 milyon Frankofon’u temsil etmektedir. Batı Afrika, Orta Afrika, Asya Pasifik, Karayipler ve Latin Amerika, Orta ve Doğu Avrupa ve Hint Okyanusu bölgelerinden sorumlu 6 bölgesel ofise sahiptir (WEB2). Ayrıca Afrika Birliği, Birleşmiş Milletler ve Avrupa Birliği nezdinde temsilcilikleri bulunmaktadır. 2019 bütçesi 71 milyon avro olan kuruluş 300’den fazla çalışana sahiptir. Üyelerinden gelen bağışlarla işlemektedir (WEB3).

Her iki yılda bir toplanan ve Frankofon ülkelerin devlet başkanlarının katılım gösterdiği OIF Zirve’sinde kuruluşun eylem planlarına karar verilir. Kuruluş amaçları doğrultusunda faaliyet gösteren 4 alt birimi bulunmaktadır: La Francophonie Akademik Ajansı, TV5Monde, Uluslararası Frankofon Valiler Birliği ve İskenderiye Senghor Üniversitesi. Her bir alt birim kuruluşun hedefleri açısından yüksek önem arz ettiği ortadadır. Fransızcanın ve (üstün) Fransız kültürünün yaygınlaştırılabilmesi için en temel araç olarak kullanılacak “eğitim” ve belki birçok araçtan daha önemli ve etkili olan “televizyon” için birimler kurulmuştur. Ayrıca istenen/kararlaştırılan politikaların yerel düzeyde uygulanabilmesini sağlayacak yöneticilerin, uygulamaları koordine bir şekilde gerçekleştirebilmesi için bir platform tesis edilmiştir. Bununla birlikte, dört yılda bir olmak üzere olimpiyatlar benzeri atletik ve kültürel müsabakalar düzenlenmektedir.

OIF ile ilgili *Encyclopædia Britannica*’da Munro (2014) tarafından yazılan maddede verilen bilgiler dikkat çekicidir zira “uluslararası bir Frankofon ülkeler topluluğunun kuruluşu, öncelikle Senegal cumhurbaşkanı Léopold Sédar Senghor tarafından desteklenmiştir”. Ayrıca “Senegal, Tunus ve Nijer cumhurbaşkanları, kurumun tüzüğünü bizzat hazırlamış, yani Afrika ülkeleri kuruluşta liderlik rolü üstlenmiştir” (Munro, 2014). Sömürgecilik başlığı altında ifade edildiği gibi, bir dönem kendisine zulmetmiş sömürgecinin dilini ve kültürünü yaşatmaya ve yaygınlaştırmaya yönelik

bir kuruluşun tesis edilmesine yönelik ilk adımlar (sömürüye uğrayan) Afrikalılar tarafından atılmıştır. OIF, Fransa ve eski sömürgeleri arasındaki işbirliğinin yakın tutulmasına ve böylelikle söz konusu ülkelerin Anglosakson dünyanın etkisine girmesini önlemeye yardımcı olmaktadır.

1.1.6. Politik Yönelimler

Fransa'da çok partili sistem bulunmaktadır. Bununla birlikte, 1980'lerin başında sosyalist parti dışında bugüne kadar tek başına iktidara gelen parti olmamıştır. Genellikle merkez sağ partiler koalisyon kurmak durumunda kalmıştır. Sol partiler için de durum farklı olmamış, örneğin 1997 – 2002 döneminde iktidarda olan sosyalist parti birkaç sol partinin koalisyonuyla hükümet etme yetkisini almıştır (Howart ve Varouxakis, 2014).

Sağ ve sol politik hareketler devrim sonrası Fransa'da keskin ayrımları ifade ediyor olmasına rağmen, özellikle bu tez kapsamında incelenecek olan göç politikaları açısından yaklaşıldığında iki taraf arasında belli belirsiz farklar olduğu görülmektedir. Nitekim genel itibariyle incelendiğinde de, Beşinci Cumhuriyet dönemindeki siyasi partilerin temel birçok konuda aynı yaklaşıma sahip olduğu fark edilir. Önceki cumhuriyet dönemleri düşünüldüğünde, örneğin o dönemlerde politikacılar arasında rejimin ve rejim kurumlarının bizatihi kendisine karşı olanlar bulunmaktaydı (Howart ve Varouxakis, 2014). Beşinci Cumhuriyet dönemi ise bu ayrıksı ve güçlü farklılıkların yavaş yavaş törpülediği ve bazı konularda homojen bir yaklaşımın verili olarak kabul edildiği bir dönem olmuştur. Bir başka deyişle, iktidarda sağ ya da sol parti olması göç politikalarının gidişatı açısından çok keskin dönüşler yapılması sonucunu doğurmamıştır. Sol, söylem düzeyinde daha kapsayıcı ve insan/göçmen hakları açısından konuya yaklaşıyor olsa dahi, eylem düzeyinde (yani kanun yapımı ya da bunların desteklenmesi noktasında) sağ partilerden çok fazla ayrıksı durduğu söylenemez. Burada hem Fransız siyasetinde halkın genel görüşünün politika yapımında önemli etkiye sahip unsurlardan biri olması, hem de göç politikasının güvenlik, kamu düzeni ya da ekonomi alanlarında ciddi sonuçlar doğuruyor olması etkindir. Castles ve Miller (1998: 42) bunun, politikaları ve değişim taleplerini ulus devlete dayandırmaktan kaynaklandığını ifade etmektedir. Bunları göz önünde bulundurarak, olayları takip etmeyi kolaylaştırması ve daha

verimli yorum yapmayı sağlaması açısından, 1945'ten bu yana görev yapmış cumhurbaşkanları ve başbakanların bir listesi Tablo 1 ile verilmiştir. Bir not olarak, 2017 yılında cumhurbaşkanlığı görevine gelen Emmanuel Macron kendi kurduğu *La République en marche!* partisiyle seçimi kazanmıştır. Bu seçimler öncesinde, 2012 yılında sosyalist partinin adayı olarak seçimleri kazanan Hollande'ın hükümetinde (WEB59) önemli görevler yürütmüş olan Macron, kendi kurduğu partiyi sağ ya da sol olarak değil, popülist ve neoliberal yaklaşımların bir karışımını sunan bir parti olarak tanımlamış ve böylelikle tüm kesimlere hitap etmeyi hedeflemiştir (Ray, 2019).

Tablo 1. 1944'ten Günümüze Fransa Cumhurbaşkanı ve Başbakanları

Dönem	Cumhurbaşkanı	Dönem	Başbakan
1944 – 1946	Charles de Gaulle		
1947 – 1954	Vincent Auriol		
1954 – 1959	René Coty		
1959 – 1969	Charles de Gaulle (Sağcı)	1959 – 1962	Michel Debré (Sağcı)
		1962 – 1968	Georges Pompidou (Sağcı)
		1968 – 1969	Maurice Couve de Murville (Sağcı)
1969 – 1974	Georges Pompidou (Sağcı)	1969 – 1972	Jacques Chaban- Delmas (Sağcı)
		1972 – 1974	Pierre Messmer (Sağcı)
1974 – 1981	Valéry Giscard d'Estaing (Sağcı)	1974 – 1976	Jacques Chirac (Sağcı)
		1976 – 1981	Raymond Barre (Sağcı)
1981 – 1995	François Mitterand (Sosyalist)	1981 – 1984	Pierre Mauroy (Sosyalist)
		1984 – 1986	Laurent Fabius (Sosyalist)
		1986 – 1988	Jacques Chirac

			(Sağcı)
		1988 – 1991	Michel Rocard (Sosyalist)
		1991 – 1992	Édith Cresson (Sosyalist)
		1992 – 1993	Pierre Bérégovoy (Sosyalist)
		1993 – 1995	Édouard Balladur (Sağcı)
1995 – 2007	Jacques Chirac (Sağcı)	1995 – 1997	Alain Juppé (Sağcı)
		1997 – 2002	Lionel Jospin (Sosyalist)
		2002 – 2005	Jean-Pierre Raffarin (Sağcı)
		2005 – 2007	Dominique de Villepin (Sağcı)
2007 – 2012	Nicolas Sarkozy (Sağcı)	2007 – 2012	François Fillon (Sağcı)
2012 – 2017	François Hollande (Sosyalist)	2012 – 2014	Jean-Marc Ayrault (Sosyalist)
		2014 – 2016	Manuel Valls (Sosyalist)
		2016 – 2017	Bernard Cazeneuve (Sosyalist)
2017 -	Emmanuel Macron	2017 -	Édouard Philippe (Sağcı)

Kaynak: Yazarın kendi düzenlemesi

Son olarak, Fransa’da politik ortam açısından bilinmesi gereken bir husus da, cumhurbaşkanının geniş yetkilerle donatılmış olmasıdır. Cumhurbaşkanı bir kanun önerisini meclise sunmadan referanduma götürme ve meclisi feshetme yetkileri bulunmaktadır ki bunlar Beşinci Cumhuriyet döneminde çıkarılan anayasa ile

belirlenmiştir ve daha önceki cumhurbaşkanlarına bu denli geniş yetkiler verilmemiştir (Hanley, Kerr ve Waites, 2005). Bu da yüzyıllar boyu çalkantısı durulmamış siyaset arenasını dinginleştirme çabasıyla atılmış bir adım olarak değerlendirilebilir.

1.1.7. Sonuç

Bu bölümde kısaca aktarılmaya çalışıldığı üzere, Fransa'da hak ve özgürlükler mücadelesi birkaç yüzyıl boyunca devam etmiştir. 1789 Fransız Devrimi özgürlükler açısından ileri doğru atılmış büyük bir adımı simgelemekle birlikte, birçok hak ve özgürlüğün Fransız hukuk sistemi ve toplumunda yerleşmesi için çok fazla mücadele verilmesi gerekmiş ve devrim sonrası atılan her adım ileri doğru olmamıştır; bazı dönemlerde verilen haklar geri alınmış, özgürlükler kısıtlanmıştır. Devrim ve sonrasındaki gelişmeler vatandaşlık kavramı açısından önemli değişiklikler getirmiştir. Seçme ve seçilme hakkı gibi siyasi haklar ile “yabancı” ve “vatandaş” ayrımı yapılmış ve böylelikle ulus devlet sisteminin temelleri atılmıştır. “Göçmenler ve Vatandaşlık” başlığı altında daha detaylı olarak incelenecek bu değişim, yalnızca siyasi haklar açısından değil, örneğin işçi hakları ya da ev sahibi topluma entegrasyon açısından da Fransa'daki “yabancıların” durumunu belirler hale gelmiştir.

Hem etnik, dinî, sosyal vs. vurgulardan arındırılmış bir vatandaşlık yaklaşımı hem de genel anlamda devlet idaresinde benimsenmiş olan merkezîyetçi yaklaşım uzun vadede farklılıklarına rağmen bir arada yaşayabilen bir toplum oluşturulmasını sağlamıştır. Bu süreçte elbette ki farklılıkların eğitim gibi yaygın kullanılan araçlar yoluyla törpülediği ve zaman içinde pürüzsüz bir Fransız tanımının oluşturulmaya çalışıldığını da bir gerçektir. Gregory Flynn'in sözü bu açıdan aslında durumu özetler niteliktedir: “Güçlü bir merkezîyetçi devlet, önceden var olmayan bir ulusun meydana getirilmesine yardımcı olmuştur.” (akt. Milner ve Parsons, 2003: 3). Bu, toplumun üyelerini homojenleştirme süreci göçmenler söz konusu olduğunda bazı alanlarda işlememiş ve netice itibarıyla bu alandaki çabaların sorgulanması ya da göçmenlerin suçlanması gibi sonuçlar doğurmuştur. Bunlar ilerleyen bölümlerde detaylı olarak ele alınacaktır.

1.2. TOPLUMLARIN GÖÇ DAVRANIŞ MODELLERİ

Bu bölümde toplulukların ve devletlerin göç ve göçmenlere karşı yaklaşımları dört ayrı kategoride incelenecektir. Bunlar, asimilasyon, entegrasyon, akültürasyon ve segregasyondur. Detaylı açıklamalara geçmeden önce, bu dört kavramdan ilk üçünün genel kabul görmüş bir tanımı olmadığını ve farklı düşünürler tarafından farklı şekillerde yorumlanabildiklerini belirtmekte fayda var. Aşağıda görüleceği üzere, söz konusu terimler üzerine tartışmalar 18. yüzyıldan bu yana devam etmektedir. Bu dört kategoriye ilişkin bilgilerin, bir sonraki bölümde ele alınacak Fransa'nın göç politikaları ve göçmenlere yaklaşımının nasıl olduğu anlamaya yardımcı olması hedeflenmiştir.

1.2.1. Asimilasyon

Asimilasyon, TDK tarafından toplum bilimi alanında “farklı kökenden gelen azınlıkları veya etnik grupları, bunların kültür birikimlerini, kimliklerini baskın doku ve yapı içinde eriterek yok etme” (WEB4) olarak tanımlanmıştır. Literatürde, Chicago Sosyoloji Ekolü'ne mensup Park ve Burgess *Introduction to the Science of Sociology* (1921) başlıklı çalışmaları kapsamında asimilasyon üzerine ilk çalışma yapan kişiler olarak kabul edilmektedir (McKee, 1993'ten akt. Nee ve Alba, 1997: 827-828).

Asimilasyon tartışmalarında temel kaygının, bir toplumda ortak bir kültür olmaması durumunda siyasi bir düzen kurabilmek ve bunu sürdürebilmek olduğu savunulmuştur. Bu açıdan asimilasyon, “kişi ve grupların, diğer kişi ve grupların hatıralarını, duygularını ve tutumlarını edindiği ve onların deneyimlerini ve tarihini paylaşarak ortak bir kültürel hayata katıldıkları karşılıklı bir iç içe geçme ve kaynaşma süreci” (Park ve Burgess, 1921: 735) şeklinde ifade edilmiştir. Bununla birlikte, dikkati çeken bir husus da, ortak dil kullanımının asimilasyon sürecinin ayrılmaz bir parçası olarak değerlendirilmesidir (Park ve Burgess, 1921: 737). Asimilasyonun gerçekleşebilmesi için, bireylerin topluma katılım sağlayarak varlıklarını ortaya koymaları gerektiği belirtilmekte ve bunun için de ev sahibi ülkenin dilinin öğrenilmesi ve kullanılmasının elzem olduğu vurgulanmaktadır (Park ve Burgess, 1921: 739). Ancak kişinin kendi başına, ev sahibi ülkenin dilini bilmesi bir şey ifade etmeyecektir; bireyin toplumsal hayata ve ev sahibi ülkenin çeşitli

mekanizmalarına katılım sağlayabilmesi için kendisine fırsat sunulması gerekir (Park ve Burgess, 1921: 740).

Park'ın (1950: 138'den akt. Nee ve Alba, 1997: 828) literatürde en çok anılan teorisi *Irk İlişkileri Döngüsü* olmuştur. Park, karşı karşıya gelen insanların (tekil ya da topluluk olarak) ilişki kuruş adımlarını “etkileşim, rekabet, uyum ve nihai asimilasyon” olarak sıralamış ve ilk adımdan son adıma kadar tüm süreçlerin zaman içinde gerçekleşeceğini ve bunun doğal bir akış içinde ortaya çıktığını savunmuştur (1950: 138'den akt. Nee ve Alba, 1997: 828).

Asimilasyon kavramının kuramlaştırılmasında önemli isimlerden biri de 1964 yılında çıkardığı *Assimilation in American Life: The Role of Race, Religion and National Origins* başlıklı eseriyle Milton M. Gordon olmuştur. Gordon, asimilasyon sürecinin değişkenleri ya da alt süreçleri olarak adlandırdığı bir dizi unsur sıralamıştır. Bu alt süreçlere bağlı olarak da kültürel asimilasyon, yapısal asimilasyon, evlilikle asimilasyon, kimliksel asimilasyon, tutumsal asimilasyon, davranışsal asimilasyon ve yurttaşlıkla ilgili asimilasyon ortaya çıktığını belirtmektedir (bkz. Tablo 2). Gordon, göçmenin geldiği topraklarda yerleşik ve baskın olan grubun, göçmenin adapte olmaya (yani uymaya) çalışacağı standartları belirleyen taraf olduğunu ifade etmektedir. Yerleşik olan grubu, Joshua Fishman'ın (1961) kullanımını benimseyerek, “çekirdek toplum” (*core society*) olarak adlandırmaktadır (Gordon, 1964: 72).

Tablo 2. Asimilasyon Değişkenleri

Alt Süreç	Asimilasyon Türü
Ev sahibi toplumun kültürel kalıplarının benimsenmesi	Kültürel asimilasyon
Ev sahibi toplumun kurumlarına erişimin elde edilmesi (geniş çaplı)	Yapısal asimilasyon
Gruplar arası evlilik (geniş çaplı)	Evlilik yoluyla asimilasyon
Ev sahibi toplum temelinde toplumsallık bilincinin gelişmesi	Kimliksel asimilasyon
Önyargıların bulunmaması	Tutumsal asimilasyon
Ayrımcılığın bulunmaması	Davranışsal asimilasyon
Değerler ve güç çatışmasının bulunmaması	Yurttaşlık yoluyla asimilasyon

Kaynak: Gordon (1964)'ten uyarlanmıştır

Erime potası (*melting pot*) teorisine atıfta bulunan Gordon (1964: 74), bir grubun standart kabul edilip diğerinin ona göre kendini değiştirip dönüştürmeye çalışmadığı, bu sürecin iki taraflı olarak ilerlediği ve sonucunda bir karışımın ortaya çıktığı durumda bir “erime potası”ndan söz edilebileceğini söyler. Kendi geliştirdiği 7 değişkenli teorisinin hem çekirdek topluma adaptasyonu (bir başka deyişle asimilasyonu) amaçlayan hem de erime potası yaratmayı amaçlayan yaklaşımlara uygulanabileceğini ifade eder (Gordon, 1964: 75).

Geliştirdiği asimilasyon süreci teorisini Amerika’da bulunan bazı gruplara uygulamıştır. Gordon’un (1964: 76) değerlendirmesine göre, örneğin Yahudiler büyük oranda kültürel asimilasyon geçirmişken, tutumsal asimilasyona uğramamışlardır. Kıtanın en eski göçmenlerinden olan siyahiler ise, sınıf bazında farklılıklar olmakla birlikte, kültürel asimilasyona uğramış ancak yapısal ya da evlilik gibi diğer asimilasyon türlerini deneyimlememiştir (Gordon, 1964: 76). Bu da bize, yukarıdaki tabloda yer alan asimilasyon türlerinin birbirinden bağımsız gerçekleşebildiğini veya birinin diğerini gerektirmediğini göstermektedir. Öte yandan, Gordon (1964: 81) yapısal asimilasyonun gerçekleşmesiyle birlikte diğer 6 alanda asimilasyonun görüleceğini dile getirmektedir ki bu da farklı grupların kendilerine özgü değerlerinin ve grup aidiyetlerinin yavaş yavaş ortadan kalkması anlamına gelir.

Amerikan deneyimi üzerinden asimilasyon teorilerini üç gruba ayıran Gordon, bunları “İngiliz uyum”², “erime potası” ve “kültürel çoğulculuk” olarak adlandırmaktadır. “İngiliz uyum” kavramı aslında asimilasyonla alakalı birçok alana uygulanabilecek kapsamlı bir terimdir. Bununla birlikte, temel çıkış noktası hayatın her alanında İngiliz geleneğinden gelen unsurların hâkim olmasıdır. Bu açıdan en temel örnekler, ortak dil olarak İngilizcenin kabul edilmesi, İngiliz geleneğinden temel alan kurumların varlığının desteklenmesi ve kültürel hayatta İngiliz odaklı unsurların benimsenmesidir (Gordon, 1964: 88). İngiliz uyum modelinin özellikle Birinci Dünya Savaşı sırasında çok güçlü bir şekilde ortaya çıkan Amerikanlaştırma hareketi aracılığıyla ifade bulduğu görülmüştür. Bunun açık bir örneği olarak New York Devlet Okulları müdürünün şu ifadeleri önemlidir: “Genel olarak bahsetmek

² Gordon (1964) bu terimin ilk olarak Stewart G. Cole ve Mildred Wiese Cole (1954) tarafından kullanıldığını belirtmiştir.

gerekirse, biz... [Amerikanlaştırma ile] bu ülkenin kurumlarına minnettarlık duygusunu, köken ya da doğum yeri olması itibariyle diğer ülkelere karşı tüm görevlerin ya da bağlantıların kesinkes unutulmasını kastediyoruz.” (Berkson, 1920’den akt. Gordon, 1964: 100-101).

“Erime potası” kavramı 18. yüzyıldan itibaren kullanılmaya başlanmıştır. Dönemin yazar ve düşünürleri Amerika’yı “tüm uluslardan bireylerin bir potada eriyerek yeni bir ırkın yaratıldığı” (Crevecoeur, 1782: 54-55’den akt. Gordon, 1964: 116); “herkesin özümsemiği ve herkesin, yeni bir ulusal karakterin oluşumuna katkıda bulunabildiği” (Handlin, 1959: 146’dan akt. Gordon, 1964: 116) bir yer olarak görmüştür. Gordon, erime potası teorilerinin ortak noktasının, evliliği, farklı grupların kaynaşmasının bir yolu olarak görmeleri olduğunu vurgulamıştır. Fakat ona göre, Amerika’ya gelen farklı ırk, din ve kültür mensubu toplulukların Amerikan toplumsal yapılarına dâhil olmaları yeni bir yapının/kültürün oluşmasını sağlamaz. Huntington (2004) ve Herberg (1955) de Gordon ile aynı düşüncededir. Bu yazarlar, örneğin yemek kültürü gibi bazı alanlarda göçmenlerin katkısından söz edilebileceğini, fakat asıl (ideal) Amerikan imajını oluşturanların Abraham Lincoln, George Washington gibi figürler olduğunu ve bu imajın köklerinin sağlam olduğunu, dolayısıyla dışarıdan gelenlerin bu ideal imajdan etkilenecek değişip dönüştüğünü ifade etmiştir. Gordon buradan yola çıkarak, erime potası yaklaşımını bir “illüzyon” (1964: 129) olarak değerlendirmiş ve bu sürecin, İngiliz olmayan grupların mevcut yerleşik yapılar içerisinde eski kimliklerini kaybetmeleriyle sonuçlanacağını belirtmiştir. Netice itibariyle bu yazarlar, erime potası yerine George Steward’ın önerisi olan “dönüştürme potası” (1954: 23’ten akt. Huntington, 2004: 184) kavramının kullanılmasını daha yerinde bulmaktadırlar.

Son olarak, “kültürel çoğulculuk” (çokkültürlülük ya da çokkültürcülük olarak da adlandırılır) kavramı, en başından bu yana Amerika’nın bir gerçekliği olarak değerlendirilmiştir. Bir başka deyişle, İngiliz uyumu ve erime potası gibi teorilerle ortaya konan düşünceler, Amerika’ya göçmen olarak gelen gruplar tarafından aynı ölçüde benimsenmemiştir (Gordon, 1964: 132). Göçmenler bunun yerine Amerika’da kendi okulları, kendi dillerinde gazeteler, kendi kiliseleri gibi kurum ve uygulamalar aracılığıyla alternatif hayat tarzları geliştirmeye çalışmıştır. Hatta bir örnek olarak, 1818 yılında İrlandalı bir grup, kendilerine üzerinde İrlandalı yardım

kuruluşları tesis edebilecekleri belirli bir arazi verilmesini talep etmiş, fakat bu talep Amerikan Meclisi tarafından, toplum içinde parçalanmalara sebebiyet verebileceği gerekçesiyle reddedilmiştir (Hansen, 1940: 132'den akt. Gordon, 1964: 133).

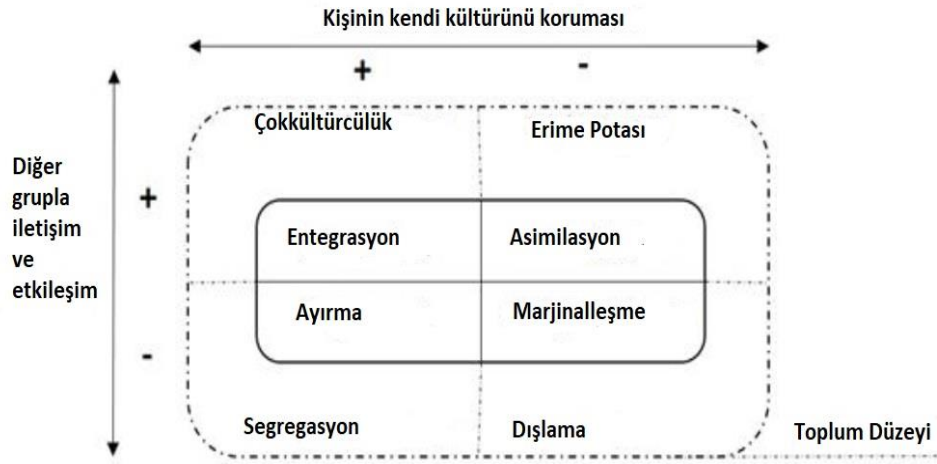
Kültürel çoğulculuk kavramının yaratıcısı olarak kabul edilen Horace Kallen, erime potası ve İngiliz Uyumu gibi teorileri reddetmiştir (Gordon, 1964: 142-144). Gordon (1964: 142) Kallen'ın kendi kültürlerini muhafaza eden ancak bir yandan da İngilizce konuşan ve ekonomik ve siyasi hayata katılım gösteren toplulukların Amerika'nın asıl yüzü olduğunu savunduğunu belirtmektedir. Kallen'e göre bu tam da demokratik prensiplerin gerektirdiği ve bunların sonucu olan bir durumdur (1915'ten akt. Gordon, 1964: 142). Gordon (1964: 144), Kallen'ın kültürel çoğulculukla ilgili fikirlerinin bütününe bakıldığında üç temanın öne çıktığını vurgulamaktadır. Bunlar şöyle özetlenebilir (Gordon, 1964: 144-147): (1) Etnik kimlik kişi tarafından seçilemez. Ayrıca birey etnik grubuna aidiyetiyle kendini var eder ve gerçekleştirir. Bu sebeple etnik aidiyet hususu bireyin kişisel gelişimi ve içsel huzuru için önem arz eder. (2) Amerika'nın kurucu belgeleriyle hayat bulan Amerikanlık anlayışının temelindeki değerlerden biri de eşitliktir. Farklı olanın kendi gibi yaşayabilmesi de eşitliğin gereklerinden biridir. (3) Birbirinden farklı etnik grupların, demokratik bir toplumda bir arada yaşaması topluma artı değer sağlar. Günümüzde daha yaygın olarak çokkültürcülük şeklinde kullanılan bu olgu, küreselleşmenin etkisiyle birlikte yeniden yaygın bir şekilde tartışılır olmuştur.

1.2.2. Akültürasyon (Kültürleşme)

Akültürasyon (kültürleşme) kavramı genelde asimilasyon kavramıyla birlikte değerlendirilmektedir. Zaman zaman ikisinin birbiri yerine kullanıldığını görmek de mümkündür. Bununla birlikte, bir grup kuramcı akültürasyon kavramını “farklı kültürlerle sahip bireylerin sürekli birebir etkileşime girmeleriyle birlikte her iki grubun ya da bir grubun kültürel öğelerinde değişiklikler meydana gelmesi” (Redfield, Linton ve Herskovits, 1936: 149'dan akt. Gordon, 1964: 61) olarak tanımlamıştır. Farklı yazarlar tarafından yapılan akültürasyon tanımlarını ele alan Gordon (1964: 62), burada dikkati çeken hususun, akültürasyon kavramındaki “kültürel davranış” vurgusu olduğunu söyler. Bu durumda, yukarıdaki tablodan

hatırlanacağı üzere Gordon'un kültürel ya da tutumsal asimilasyon olarak sınıflandırdığı asimilasyon türleri aslında akültürasyon kapsamına girecektir.

Nitekim akültürasyon için bir kavramsal çerçeve çizmiş olan Berry (1997: 7), terimin esasen asimilasyon gibi olumsuz bir anlamı bulunmadığını ancak zaman içinde kullanımının bu şekilde evrildiğini ifade etmektedir. Ev sahibi kültürü “baskın”, dışarıdan gelenleri ise “baskın olmayan” olarak tanımlayan Berry, baskın olmayan grup açısından kullanılabilir akültürasyon stratejilerini asimilasyon, ayırma, entegrasyon ve marjinalleşme olarak saymaktadır (1997: 9). Bireylerin kendi kültürlerini devam ettirmek istemeyip, çoğunluğun ya da baskın olanın kültürünü benimsemesi asimilasyon; kültürlerini devam ettirmek isteyip diğer insanlarla iletişim kurmayı tercih etmediği durumlarda ayırma (*seperation*); kendi kültürlerini korurken baskın grupla iletişim kurması entegrasyon; hem kendi kültürlerini koruma hem de diğer gruplarla iletişim kurma gibi bir kaygısı olmaması halinde ise marjinalleşme stratejisi söz konusudur (Berry, 1997: 9).

Şekil 1. Akültürasyon Stratejileri.

Kaynak: Berry, 2005'ten uyarlayan Paolillo ve Jager, 2019

Akültürasyona psikoloji açısından yaklaşan yazar, bunun bireyler için stres yaratıcı bir süreç olduğunu ve toplumsal ve psikolojik sorunlara yol açabileceğini belirtmiştir (Berry, 1997: 27). Bu açıdan, baskın olmayan grubun üyeleri tercih ettikleri akültürasyon stratejisini uygulama şansına sahip olmalıdır. Bununla birlikte, baskın

ya da ev sahibi grubun da yeni gelen kişilerin beraberinde getirdiği farklılık ve çeşitlilikleri olumlu karşılayabilmesi gerekir (Phillimore, 2011: 579).

1.2.3. Entegrasyon

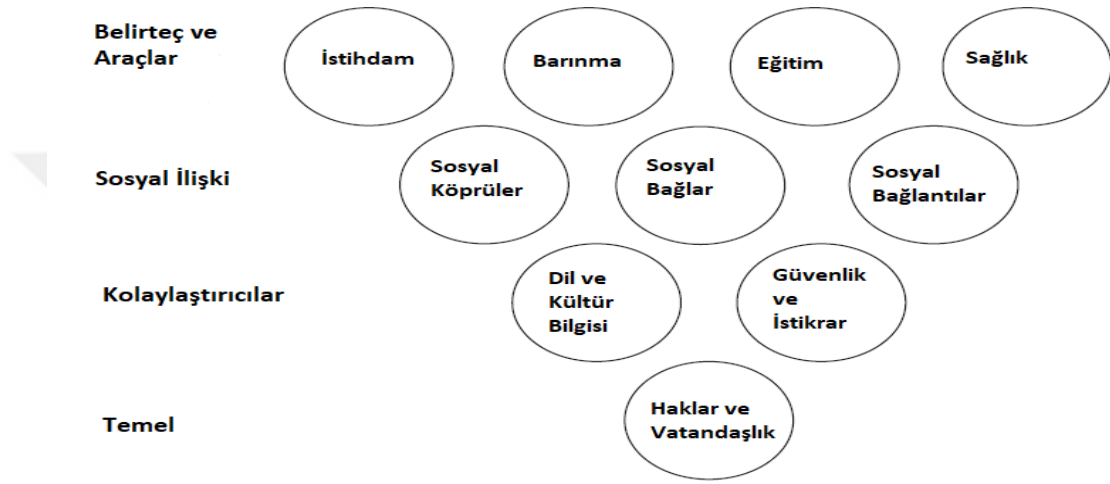
Entegrasyon terimi, dışarıdan gelenlerin ev sahibi toplum içinde bir aidiyet duygusu geliştirmesi ve aynı zamanda hem dışarıdan gelenlerin hem de ev sahibi toplumun üyelerinin kimliklerinin bazı unsurlarını geride bırakmayı kabullenmesi olarak tanımlanabilir (Phillimore, 2012).

Castles ve Miller (1998: 245) entegrasyon politikalarının 1960'lar itibariyle sahneye çıktığını belirtmektedir. Önceleri Kanada, Birleşik Krallık ve Avustralya'da devlet nezdinde asimilasyon politikaları açıktan açığa uygulanırken, bu durum zamanla değişmiştir (Castles ve Miller, 1998: 245). Yazarlar, söz konusu ülkelerde özellikle mekânsal ve mesleki gruplaşmaların olduğunun fark edilmesiyle birlikte, devletler tarafından bu ayrımları önlemeye yönelik politikalar geliştirilmeye başlandığını vurgulamaktadır (Castles ve Miller, 1998: 245). Bu politikalarda dikkat edilen ve aslında kabullenilmiş olan husus, adaptasyon (ya da uyum) sürecinin aşamalı olarak ilerlediği ve bu süreçte de grup içindeki uyumun elzem olduğudur (Castles ve Miller, 1998: 245). Ancak burada fark edilmektedir ki, odak noktası ev sahibi (yani baskın grup) olmaya devam etmektedir; yani, asimilasyon politikalarıyla aynı yaklaşım söz konusudur diyebiliriz (Castles ve Miller, 1998: 245). Böyle bakıldığında, entegrasyon yaklaşımı asimilasyonun daha örtük bir versiyonu olmaktadır.

Entegrasyonu bir süreç olarak ele alan Berry, bir kişi hem kendi asıl kültürünü korumak hem de ev sahibi toplum içindeki diğer bireylerle ilişki kurmak istemesi halinde entegrasyondan söz edilebileceğini belirtmektedir (1994 ve 1997'den akt. Phillimore, 2012: 2). Berry entegrasyonu akültürasyon kavramının bir boyutu olarak değerlendirmektedir ve bu açıdan, örneğin kişilerin kendi kültürlerini koruma gibi bir kaygıları olmaması durumunda da asimilasyonun ortaya çıkacağını vurgulamaktadır (1994 ve 1997'den akt. Phillimore, 2012: 2).

Ager ve Strang (2008) yaptıkları literatür taraması ve saha çalışması ile entegrasyona ilişkin kapsamlı bir kavramsal çerçeve geliştirmiştir. Aşağıda yer alan şekilde görüldüğü üzere, entegrasyonun temelinde göçmenlere haklarının verilmesi ve buldukları ülkenin vatandaşlığını alabilmeleri bulunmaktadır. Bu aşamadan sonra,

göçmenlerin ev sahibi ülkenin dilini öğrenmeleri ve kültürüne aşinalık kazanmalarının yanı sıra yeni hayatlarında güvenlik ve istikrarın sağlanabilmesi, entegrasyonu kolaylaştırıcı unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Piramidin üstüne doğru çıkıldığında ise sosyal ilişki ile karşılaşmaktayız. Bu noktada sosyal köprüler, sosyal bağlar ve sosyal bağlantılar devreye girmektedir. Ager ve Strang, entegrasyonun belirteçleri ve araçları olarak ise istihdam, barınma, eğitim ve sağlığı saymaktadır.

Şekil 2. Entegrasyonun Temel Alanlarını Tanımlayan Kavramsal Çerçeve

Kaynak: Ager ve Strang (2008)

İstihdam ekonomik özgürlükten, ev sahibi toplumun üyeleriyle tanışmaya, dil becerilerini geliştirmeye ve özgüveni yeniden inşaaya kadar birçok hususta etkisi olan bir unsurdur (Africa Educational Trust 1998; Bloch 1999; Tomlinson and Egan 2002'den akt. Ager ve Strang, 2008: 170). Barınmanın, mültecilerin fiziksel ve duygusal iyilik halleri üzerindeki etkisi literatürde geniş yer bulmuştur (Glover vd. 2001; Dutch Refugee Council/ECRE 2001'den akt. Ager ve Strang, 2008: 171). Eğitim, istihdama katılım için gerekli becerileri ve yetkinlikleri sağlayarak, bireylerin toplumun aktif üyeleri olmalarını desteklemektedir. Bununla birlikte, özellikle mülteci çocuklar okullarda ev sahibi toplumun üyeleriyle doğrudan ilişki kurabilme imkanı bulmaktadır ki bu da entegrasyon sürecini destekler. Sağlık konusu ise hem entegrasyonda ana faktörlerden biri olarak hem de toplum hayatına aktif katılım noktasında önemli bir kolaylaştırıcı olarak ifade edilmiştir. Bu açıdan, devletin

herkes için erişilebilir sağlık hizmetleri sunması önem arz etmektedir (Ager ve Strang, 2008: 172).

Ager ve Strang (2008: 173) yukarıda sayılan alanlar açısından entegrasyonun değerlendirilebilmesi için temel olarak neyin alınacağı sorusundan yola çıkarak ev sahibi toplumun standartları ve beklentilerinin ne olduğunu araştırmıştır. Böylelikle, göçmenin entegre olması beklenen toplumda bulunan ve bu uyum sürecine dayanak sağlayacak çerçeveyi vatandaşlık ve haklar olarak tanımlamaktadırlar.

Kavramsal çerçeve kapsamında sosyal ilişkiye yüklenen görev ise vatandaşlık ve haklara ilişkin temel ilkeler ile barınma, istihdam, sağlık ve eğitim gibi alanlardaki kamusal çıktıları birbirine bağlamaktır (Ager ve Strang, 2008: 177). Yani, sosyal ilişki entegrasyon sürecini destekleyen bir unsurdur. Nitekim Ager ve Strang (2008) tarafından yapılan saha çalışmalarında, bireyler farklı grupların aktif ve anlamlı bir şekilde bir araya gelebilmesinin önemini vurgulamıştır. İlâveten, “aidiyet” duygusunun entegrasyonun sağlandığı bir toplulukta görülebileceği ifade edilmiştir. Kuramcılar üç farklı sosyal ilişki türü belirlemiştir: sosyal bağlar (aile ve etnik, milli, dini gruplar), sosyal köprüler (diğer topluluklarla), sosyal bağlantılar (devlet yapılarıyla) (Putnam 1993; Woolcock 1998’den akt. Ager ve Strang, 2008: 178). Araştırmacılar, sosyal bağların göçmen ve mültecilerin kültürel ritüellerini paylaşabilecekleri bir alan sağladığını tespit etmiştir. Örneğin, birçok erkek mülteci geleneksel olarak kendilerine bir eş bulma görevinin ailelerinde olduğunu belirtmiş, ailelerinin olmadığı ev sahibi ülkede evlilik konusunda endişeli olduklarını dile getirmiştir (Ager ve Strang, 2008: 178). Sosyal köprüler ise kavramsal çerçeve bağlamında ev sahibi toplumla olan ilişkiler olarak ele alınmıştır. Ager ve Strang (2008: 180) yaptıkları saha çalışmaları sonucu, ev sahibi topluma mensup ve her gün karşılaşılan kişilerin mültecilere pozitif yaklaşmasının mültecilerin yeni ülkelerinde aidiyet ve güven hissetmelerine yardımcı olduğunu tespit etmiştir. Buna karşın, tersi yönde bir yaklaşım bireylerde “istenmedikleri” duygusunu yaratmakta ve entegrasyonun diğer alanlarında başarıyı da olumsuz etkilemektedir (Ager ve Strang, 2008: 180). Son olarak, sosyal bağlantılar bireyler ile devlet yapıları arasındaki ilişkiyi belirtmektedir (Ager ve Strang, 2008: 181). Yazarlar, göçmenlerin bazı özel durumlarının (dil bilmeme, sisteme hâkim olmama vs.) hizmetlere erişimlerini kısıtladığını ve bu durumları aşabilmek için hem göçmenler hem de toplum

tarafından çaba gösterilmesi gerektiğini ifade etmektedir (Ager ve Strang, 2008: 181). Buna en somut örnek olarak dil bilmeyen göçmenlerin sağlık hizmeti almak için hastanelere gitmeleri verilebilir. Bu tür durumlarda, göçmenlerin ev sahibi toplumun bireyleri ile aynı kalitede hizmete erişebilmeleri için bireylere tercüman desteği sağlanabilir. Entegrasyonu destekleyen bu tür uygulamaların pratikte zorlayıcı olduğu yazarlar tarafından ayrıca dile getirilmiştir (Ager ve Strang, 2008: 181).

Entegrasyon teorilerine bazı eleştiriler de getirilmiştir. Bunlardan biri de bazı kuramcıların bunu doğrusal bir süreçmiş gibi (Garcés-Mascareñas ve Penninx, 2015: 12) değerlendiriyor olmasıdır. Entegrasyon, bir başlangıcı ve sonu olan bir süreç olarak düşünüldüğünde, sürekli ilerlendiği ve aşama kaydedildiği yanlısamasını doğurmaktadır. Buna karşın, Atfield vd. (2007'den akt. Phillimore, 2012: 3) bu süreçte aksamalar olabileceği, yani her zaman doğrusal olarak ilerlemediği kabul edildiğinde, ortaya çıkabilecek sorunları gerektiği gibi değerlendirmenin ve çözüm üretme çabasına girmenin mümkün olacağını vurgulamaktadır. Kavrama bu açıdan yaklaşan bazı araştırmacılar, bunun aynı zamanda çok boyutlu bir olgu olduğunu ifade etmekte ve entegrasyonun farklı boyutlarını anlamaya ve açıklamaya çalışmaktadır. Örneğin, Fyvie vd. (2003'ten akt. Phillimore, 2012) eğitim, işgücü piyasası, sağlık ve barınma konularının entegrasyonun farklı boyutları olduğunu ifade etmektedir. Bir başka deyişle, bu alanlarda göçmenler akılda tutularak yapılacak iyileştirmeler entegrasyon sürecine katkıda bulunacaktır.

Garcés-Mascareñas ve Penninx (2015: 14), entegrasyonu “bir toplumun kabullenilmiş bir parçası olma süreci” şeklinde tanımlayarak oldukça esnek bir tarif vermektedir. Bu tanımın da hukuki-politik, sosyoekonomik ve kültürel-dini olmak üzere üç boyutta değerlendirilebileceğini ifade etmektedirler. Hukuki-politik boyutta oturma hakkı ve siyasi haklar, sosyoekonomik boyutta göçmenlerin sosyal ve ekonomik konumları, kültürel-dini boyutta ise göçmen ve ev sahibi toplumun algıları ve pratikleri açısından entegrasyonları değerlendirilmektedir. Entegrasyonun burada üç ayrı boyutta incelenmesi, aynı zamanda diğer entegrasyon yaklaşımlarının aksine, ev sahibi toplumun göçmenlere karşı nasıl bir yaklaşıma sahip olduğunu, verilen hakların neler olduğunu ve göçmenler konusundaki algının nasıl olduğunu incelemeye imkân vermektedir. Diğer yaklaşımlarda çoğunlukla göçmen üzerinden

entegrasyonun gerçekleşip gerçekleşmediği değerlendirilirken, burada süreç çift yönlü olarak ele alınmakta ve netice itibarıyla her iki tarafın da bu süreçte sorumluluğunun olduğu ön kabulüyle yola çıkılmaktadır. Garcés-Mascareñas ve Penninx (2015: 17) ayrıca entegrasyon sürecinin, bireyler (*individuals*), örgütler (*organizations*) ve kurumlar (*institutions*) olmak üzere üç farklı düzeyde gerçekleştiğini ifade etmektedir. Yazarların bireyler ile kastettiği, göçmenlerin bireysel olarak yukarıda bahsedilen üç farklı boyuttaki durumlarının ne olduğudur. Göçmenlerin ev sahibi ülkedeki hukuki statüleri nedir? İstihdam sektörüne entegrasyonları ne düzeydedir? Dinî ya da kültürel gruplara dâhil midirler? Bu ve benzeri sorulara cevap aranırken, birey düzeyinde entegrasyon anlaşılmaya çalışılır. Örgüt düzeyinde ise, göçmen örgütlerinin oluşturduğu örgütlerin yanı sıra, ev sahibi toplumun üyelerinden meydana gelen örgütlerden de bahsedilebilir (Garcés-Mascareñas ve Penninx, 2015: 17). Her iki örgüt yapısında da, kapalı ya da açık bir tavırla karşılaşmak mümkündür. Yani, örneğin göçmen örgütleri kendilerini ev sahibi toplumdaki üyelerinden soyutlayan bir yaklaşıma sahip olabilir. Yahut ev sahibi toplumun üyeleri tarafından kurulan örgütler göçmenlere karşı kucaklayıcı ya da dışlayıcı bir yaklaşım benimsemiş olabilir. Kurumlar düzeyinde entegrasyon denildiğinde ise daha ziyade standart ve yapılandırılmış organlar kastedilmektedir (Garcés-Mascareñas ve Penninx, 2015: 17). Burada en önemli görülen kurumlar, elbette ki sağlıktan barınmaya, işgücü piyasasından kültürel çeşitliliğe olmak üzere birçok alanda düzenleme yapan kamu kurumlarıdır. Yazarlar kanun ve benzeri yasal düzenlemeleri de bu bağlamda değerlendirmektedir. Kurum olarak bir diğer önemli unsur ise, göçmenlerin kurduğu ve göçmenlere yönelik çalışan kurumlar sayılmaktadır. Bu açıdan kültürel ve dinî kurumlar, sendikalar ya da meslek örgütleri örnek verilebilir.

1.2.4. Segregasyon

Latince “ayırarak, bölmek, izole etmek” anlamına gelen *segregare* kelimesinden türetilmiş İngilizce *segregate* kavramı (WEB5) Türkçede “ayrım yapmak, tecrit etmek” gibi anlamlarda kullanılmaktadır. Kelimenin Latince eklerine ayrıldığında aslında günümüzde kullanıldığı bağlamla ilgili ipucu vermektedir. *Segregare* kelimenin tam anlamıyla “sürünün dışında” demektir. Kavramın bir Amerikan sözlüğü olan *Merriam Webster*’da verilen (ve sosyal bilimlerde alanındaki kullanımı

açıklayan) anlamlarından biri şöyledir: “zorunlu ya da gönüllü olarak, kısıtlanmış bir alanda ikamet, sosyal etkileşimin kısıtlanması, ayrı eğitim kurumları veya başka ayrımcı yollar aracılığıyla bir ırkın, sınıfın ya da etnik grubun ayrılması veya izolasyonu” (WEB6). *Cambridge* sözlüğü ise “özellikle ırk, cinsiyet veya din sebebiyle bir insan grubunu bir diğerinden ayırma ve onlara farklı davranma politikası” (WEB7) olarak bir açıklama vermiştir.³ Her iki açıklama da kelimenin günümüzdeki kullanımını ortaya koyar niteliktedir.

Sözlüklere göre 1550’li yıllardan bu yana kullanılan segregasyon sözcüğü, özellikle ABD’de siyahlara uygulanan ayrımcılık üzerinden geniş kullanım bulmuştur. 1883 yılında ABD Anayasa Mahkemesi “ırklara yönelik zorunlu ayırımı” (WEB8) anayasaya uygun olduğu kararını vermesi bu açıdan bir milat sayılmaktadır. ABD’de köleliğin kaldırılmasının ardından özgürlüğüne kavuşan kölelerin durumu tartışılmış ve nihayetinde en makul yol olarak, kanunlarla temin edilen bir ayrımcılık politikası başlatılmıştır (WEB9). Bu “yasal” ayrımcılık politikasının sonlanması da 1960’ları bulmuştur. Segregasyonun belki de ABD’de zorunlu tutulmuş ve yasal olarak gerekçelendirilmiş olması sebebiyle, literatürde bu konudaki çalışmalar genellikle ABD odaklıdır. Segregasyon kapsamında belirli bir alana odaklanmış (örneğin, yerleşim yeri bazında ayrımcılık, işgücü piyasasında ayrımcılık, okulda ayrımcılık) çalışmalar bulunmaktadır.

Dill, Jirjahn ve Tsertsvadze (2011: 1) yerleşim yeri bazında segregasyon çalışmalarında iki yaklaşım bulunduğunu belirtmektedir. Biri ortada bir ayrımcılık olduğunu, bir diğeri ise kişilerin kendi kendilerine ayrık bir tavır sergilediklerini varsayar (Dill, Jirjahn ve Tsertsvadze, 2011: 1). Yazarlar, göçmenlerin yeni bir yere taşındıklarında kendi kültürlerinden bireylerin çoğunlukta olduğu bir yerde yaşamak isteyebildiğini (dil sorunu olmaması, kültüre ait gıda vs. gibi şeylere erişim vb. sebeplerle) ve ayrıca bağlantıların (*network*’ler) da aynı etnik grubun bir yerde toplanması sonucunu doğurabildiğini ifade etmektedir (Dill, Jirjahn ve Tsertsvadze, 2011: 1). Bununla birlikte, ev sahipleri ya da emlakçıların farklı etnik kimliğe sahip kişilere daha az konut seçeneği sunduğu yahut bu kişilerden gelen taleplere yanıt vermemeyi tercih edebildiği yapılan çeşitli çalışmalarla ortaya konmuştur (Dill, Jirjahn ve Tsertsvadze, 2011: 4). Buna ilaveten, Amerika’da yapılan çalışmalarda bir

³ Bu paragrafta verilen açıklamaların orijinali İngilizce olup buradaki çeviriler bana aittir.

bölgede örneğin siyahilerin artması üzerine beyazların toplu halde başka yerlere taşındıkları gözlenmiştir (Card vd. 2008'den akt. Dill, Jirjahn ve Tsertsvadze, 2011: 4).

Yerleşim yeri (ya da mekânsal) segregasyon söz konusu olduğunda en çok öne çıkan kavram “getto”dur. Fransa örneğinde banliyö olarak karşımıza çıkan bu kavram, belirli bir insan grubunun yerleştiği belirli alanı ifade etmektedir. 20. yüzyıl sonrasında özellikle ABD’de siyahların yaşadıkları yerleri tarif etmek için yaygın bir şekilde kullanılmıştır. Bununla birlikte, bu konudaki *Encyclopædia Britannica* (WEB10) maddesine bakıldığında getto kavramının 1200’lü yılların sonuna doğru Yahudiler için ayrılmış yerleri tanımlamada kullanıldığı görülmektedir. Tarih boyunca farklı bölgelerde ve toplumlarda zorunlu ya da gönüllü gettolar oluşmuştur.

Getto ve hipergetto ayrımı yapan Bauman (2004/2018: 97), gettonun tamamıyla istenmeyen bir oluşum olmadığını, buralarda en azından bireylerin günlük hayatlarını sürdürmelerini sağlayacak imkânların ve bir tür güvenlik duygusunun bulunduğunu ifade etmektedir. Yazar, getto sakinleri arasında, aynı kaderi paylaşıyor olmanın doğurduğu bir dayanışma duygusu bulunduğunu, buna karşın ABD’de 1900’lerin sonuna doğru ortaya çıkmaya başlayan hipergettoların daha ziyade artık işe yaramayan bireylerin atıldığı bir “çöplük” olduğunu savunmaktadır (Bauman, 2004/2018: 97). Dolayısıyla gettolardaki insanlar aslında hayatın akışı içinde sorunlar yaşıyor iken, hayatlarını devam ettirmelerinin önünde büyük engeller bulunmuyordu. Hipergettolar ise, toplum için hem faydasız hem de zararlı olarak değerlendirilen bireylerin toplandığı ve bu bireylere güvenli alan sunamayan organizmalardır. Bununla birlikte, Bauman Avrupa ve ABD gettoları arasında ayrım yapmakta ve Avrupa’dakilerin henüz hipergetto düzeyine erişmediğini söylemektedir (2004/2018: 99). Avrupa’da daha çok işçi olarak Avrupa kentlerine giden göçmenler gettolarda yerleşik durumdadır. Özellikle işsizliğin artması ve devamlı hale gelmesiyle birlikte, gettolardaki topluluklar ile ev sahibi topluluk arasındaki ayrım giderek artmıştır. Aynı zamanda yerleşik toplumun, “yabancıları” işsizlik ve daha birçok sorunun sebebi olarak görmesi nedeniyle getto dışında güvensiz bir ortam söz konusudur (Robert, 2002: 35-38’den akt. Bauman, 2004/2018: 100). Bununla birlikte, devlet aygıtının kendi başarısızlığı sonucu ortaya çıkan olguları düzeltmek yerine, bulunmuş olan günah keçisine yönelik daha da dışlayıcı ve baskıcı tedbirler

alıp uygulaması da buralarda yaşayan insanların durumunu içinden çıkılmaz bir hale getirmektedir (Bauman, 2004/2018: 101). Nitekim daha sonra bu tür politikalar terk edilse ve bu durum yasal güvence altına alınsa dahi, uzun süre (özellikle zorunlu) segregasyona maruz kalmış grupların, bunun etkilerini uzun yıllar yaşadıkları (Lichter, Parisi ve De Valk, 2017) ve hatta eşitsizlik kaynaklı olarak ayrımın artarak devam ettiği görülmektedir (Boustan, 2012).

Gettolar belirli bir temelde, örneğin ırk ya da din, meydana gelmiş (ya da getirilmiş) gibi görünmesine rağmen, burada çoğunlukla asıl ayırıcı unsur yoksulluk olmuştur. Bir başka deyişle, segregasyon gruplar arasındaki ekonomik eşitsizlik durumunu yansıtmaktadır. Bu açıdan, yoksulluk, işsizlik, yüksek suç oranları ve düşük konut kalitesi gibi olguların görüldüğü yerlerdeki kişilerin segregasyona maruz kalıyor olması şaşırtıcı değildir (Lichter ve diğerleri, 2017: 72).

Segregasyon bağlamında Güney Afrika örneğinin de zikredilmesi yerinde olacaktır. ABD'den farklı olarak, siyahların kendi topraklarında azınlık olan beyazlar tarafından ayrımcılığa uğraması, kökenlerini sömürgecilikten almaktadır. Buraya yerleşmiş olan ve önemli politik pozisyonlarda bulunan beyazlar, 1900'lerin başı itibariyle öncelikle çeşitli alanlarda segregasyon politikaları benimsemiştir. İstihdam, toprak alımı, yerleşim yerleri, eğitim, sağlık, toplu ulaşım gibi hayatın her alanında beyazlar ile siyahları ayıran politikalar geliştirilmiştir. Burada ilginç olan bir husus ise, bu ayrımın yalnızca yasalar aracılığıyla zorunlu kılınmamış, bazı alanlarda kendiliğinden (doğal süreç içinde) yerleşmiş olmasıdır. Örneğin, siyahların beyazların olduğu bir işyerinde yönetici pozisyonunda çalışmasını engelleyen bir kural konulmamıştır ancak siyahlar bu tür pozisyonlara gelmemiştir (Beinart ve Dubow, 1995: 4). Bu tür politikaların devamı, 1948 yılında *apartheid* rejiminin resmen kabulüyle sonuçlanmıştır. Bu dönemin de segregasyonist politikaların benimsendiği 1948 öncesi dönemden çok farklı olduğu söylenemez.

1.3. DEVLETLERİN ENTEGRASYON YAKLAŞIMLARI AÇISINDAN ÖRNEKLER

1.3.1. Almanya

2018 verilerine göre Almanya'nın⁴ toplam nüfusu 82.793.000'dur. Bunlardan 10.915.455'u ise Alman vatandaşı olmayan kişilerdir (WEB11). Yabancılar içinde en yüksek nüfusu, ilk üçte Polonya (860.145), Romanya (696.275) ve İtalya (643.530) olmak üzere AB ülkelerinden gelen kişilerin (toplam 7.636.615) oluşturduğu görülmektedir. Almanya'da tek başına en geniş göçmen nüfusunu oluşturan grup ise 1.476.410 kişi ile Türklerdir. En yüksek nüfusa sahip bir diğer yabancı grup ise 680.410 kişiyle Suriyeliler olmuştur (WEB12).

90'lardan bu yana Almanya'ya net göç dalgalı seyretmiş ve özellikle 90'ların başında ve 2010 sonrası ciddi artışlar yaşanmıştır (Geddes ve Scholten, 2016: 75). Geddes ve Scholten (2016: 75) 90'lardaki artışta SSCB'nin çözülmesinin, 2010 sonrası artışta ise Afrika ve Orta Doğu'da yaşanan iç savaşların etkisi olduğunu belirtmektedir. Almanya uzun yıllar boyu diğer Avrupa ülkelerine kıyasla oldukça liberal bir sığınma politikası gütmüştür (Glorius, 2008: 83). Bu sebeple hem 90'larda hem de 2010 sonrası savaş ve belirsizlikten kaçan yüzbinlerce insan Almanya'ya sığınmıştır. 2018 sonu verilerine göre ülkede 1.781.750 sığınmacı bulunmaktadır (WEB13). Sayıların yüksek seyretmesi sebebiyle 90'lardan bu yana sığınma prosedüründe değişiklikler yapılmaktadır. Almanya bu bağlamda Avrupa Birliği'nin sığınma politikasını kendi iç hukukuna entegre etmiştir. Burada ilginç olan husus, AB göç politikalarının şekillenmesinde en önemli etkiye sahip ülkelerden birinin Almanya olmasıdır (Geddes ve Scholten, 2016: 95). Bir başka deyişle, Almanya kendi başına kendi mevzuatında değişiklik yapmak yerine tüm Avrupa'da geçerli olacak bir sistem tesis edilmesine ön ayak olarak kendi iç hukukunda değişikliğe gitmiştir. Bununla birlikte, 2015 yılındaki mülteci krizine cevaben, Almanya'nın Dublin'i askıya alarak, ülkesine gelen mültecileri ilk giriş ülkesine bakmaksızın kabul edeceğini duyurmasıyla birlikte (Hall ve Lichfield, 2015) yoğun bir göç dalgasıyla karşı karşıya gelmiştir.

⁴ Burada, 1990'a kadar olan veriler ve bilgiler Batı Almanya'ya ilişkindir. Bununla birlikte, kullanım kolaylığı açısından, Batı Almanya değil, yalnızca Almanya olarak anılmıştır.

Geddes ve Scholten (2016: 76) *Aussiedler* olarak anılan Alman kökenli kişilerin dünyanın dört bir yanından anavatana dönüşünün Almanya'nın göç tarihinde önemli bir yere sahip ortaya koymaktadır. Sadece 1945 – 55 yılları arasında 12 milyon *Aussiedler* Almanya'ya göç etmiştir (Geddes ve Scolten, 2016: 77). Önceleri bu kişilere otomatik olarak vatandaşlık verilmiştir; ancak bu yolla göç eden kişilerin sayılarının artması üzerine yıllar içinde çeşitli kısıtlamalar getirilmiş ve 90'ların sonuna doğru yapılan düzenlemelerle diğer göçmenlerden bir farkları kalmamıştır (Geddes ve Scholten, 2016: 79).

İşçi göçleri 1950'ler itibariyle Almanya'da göçmen nüfusunu arttıran unsurlardan biri olmuştur. İkinci Dünya Savaşı sonrası, başta Avrupa ülkeleri ve Türkiye ile sonrasında ise Kuzey Afrika'dan çeşitli ülkelerle ikili sözleşmeler yapılmış ve özellikle tarım ve endüstri sektörlerinde çalışmak üzere toplamda bir milyonu aşan yabancı işçi Almanya'ya getirilmiştir. Ekonomik durgunluk dönemlerine girildiğinde ise bu işçilerin geri dönmesi tartışılmış ve nihayetinde yeni işçi alımları durdurulmuştur (Bulkan, Ermağan ve Gümüş, 2019; Glorius, 2008: 82-83). Zaman içinde Avrupalı göçmenler ülkelere geri dönmüş ancak Türk işçilerin büyük bir kısmı Almanya'da kalmaya devam etmiştir. İşçi olarak gelen Türklerin ailelerini de yanına aldirmalarıyla, Almanya'daki en geniş yabancı nüfus unvanını o dönemden bu yana Türkler taşımıştır.

2005 yılında çıkarılan ve sonraki yıllarda üzerinde değişiklikler yapılan yasa, Almanya'nın son dönemde göçe yaklaşımını ortaya koymaktadır. Göç kontrolü ön plana çıkaran bu kanunla (Glorius, 2008: 83) Göç ve Mülteciler Bürosu kurulmuş, kalifiye işçilere ve yatırım yapmak isteyen kişilere karşı açık kapı politikası benimsenmiştir. Yeşil Kart uygulamasıyla bilişim sektöründe özellikle Hindistan'dan kalifiye personelin Almanya'ya çekilmesi hedeflenmiştir. 5 yıllık bir tür vize olarak tanımlanabilecek bu kartın, kalıcı oturma iznini kolaylaştırma gibi bir özelliği bulunmamaktadır (Amrute, 2016: 7). Anlaşıldığı üzere Almanya, 1950'lerde aldığı göçmen işçilerde olduğu gibi gelenlerin kalmasını yahut vatandaşlık almasını değil, gereken faydayı sağlayıp ülkesine dönmesini beklemektedir. Keza bu program daha sonrasında sağ kesimden tepki çekmiş ve “*Kinder Statt Inder*” (Hintliler Yerine Çocuklar) sloganıyla Hintli işçi alımı yerine Almanların daha fazla çocuk sahibi olması teşvik edilmiştir (Amrute, 2016: 7). 2005 kanunuyla ayrıca Almanya'da

üniversite bitiren öğrencilerin mezuniyet sonrası iş arayabileceği 18 aylık süre tanınmıştır. Yeşil Kart ve yatırımcılara açık kapı politikalarına rağmen, bazı şartlar çok fazla olduğu için istenen sonuçlar elde edilememiş ve bunu takiben AB çapında uygulanan Mavi Kart uygulaması benimsenmiştir. Göçmenlerin Almanya'ya gelmeden önce Almanca bilgilerinin test edilmesinin yanı sıra, Almanya'ya geldikten sonra hem dil kursu hem de vatandaşlık eğitimi almaları zorunlu tutulmuştur (Geddes ve Scholten, 2016: 83-84; WEB14). Kısacası 2000'li yıllarda yapılan kanun değişiklikleriyle, ihtiyaç duyulan alanlarda politikalar esnetilirken, aile birleşimi gibi istenmeyen ve gelecek kişilerin kontrol edilemediği alanlarda zorlayıcı şartlar getirilmiştir.

Almanya ve göçmenler söz konusu olduğunda tartışılan konulardan belki de en önemlisi vatandaşlık olmuştur. Özellikle Fransa'yla Almanya'nın vatandaşlık yaklaşımlarını karşılaştıran çalışmasıyla Brubaker (1992) bu konuda en çok atıfta bulunulan yazardır. Yazar, Almanya'da vatandaşlığı etnik temelde tanımlayan ve soyla aktarımı (*jus sanguis*) kabul eden yaklaşımın 1913 kanunda yer bulunduğunu belirtmektedir (1992: 114). Almanya, Fransa'nın aksine, başka ırklardan bir Alman vatandaşı yaratma idealine hiçbir zaman sahip olmamış, aksine dışarıdan gelenlere (dolayısıyla da göçmenlere) kapalı olmuştur (Brubaker, 1992: 114). *Aussiedler* konusundaki ilk baştaki yaklaşımı tam da bu anlayışla uyumludur. Buna karşın, 1990 itibariyle vatandaşlık yaklaşımında değişiklikler görülmeye başlamıştır. İlk nesil göçmenler için 15 yıl, ikinci ve üçüncü nesil için ise minimum 8 yıl Almanya'da ikamet etmiş olma şartını karşılayanların Alman vatandaşlığı almasının önü açılmıştır. 2000 yılında çıkarılan kanunla Almanya'da doğmuş ve ebeveynlerinden biri en az 8 yıl Almanya'da ikamet etmiş çocukların doğdukları anda vatandaşlık almasının önü açılmıştır (WEB15). Vatandaşlık alabilmek için Alman anayasasına bağlılık taahhüdü imzalanması ve yeteri düzeyde Almanca bilgisi şartları da 2001 yılında getirilmiştir (Geddes ve Scholten, 2016: 90-91). Netice itibariyle, Geddes ve Scholten (2016: 88) 1980'lerde vatandaşlık alımı oranlarının %0,5 olduğunu ifade ederken, 2000'lerde bu oran %2-2,5 arasında seyretmektedir (yıllık ortalama 100.000) (WEB16).

Hak ve özgürlükler açısından bakıldığında, siyasi haklar istisna olmakla birlikte, göçmenlere karşı eşitlikçi bir yaklaşım benimsenmiştir (Geddes ve Scholten, 2016:

88). Örneğin, yabancı işçiler Alman işçilerle aynı haklara sahip olmuşlardır (Geddes ve Scholten, 2016: 89). Bunun dışında eğitim ve sağlık gibi hakların yanı sıra sosyal yardımlar açısından da 2000’li yıllarda dönemde AB’den gelen göçmenlerin) söz konusu yardımlar için Almanya’ya geldiğine yönelik tartışmalar yaşanmıştır (Geddes ve Scholten, 2016: 89).

Glitz’in (2012: 2) 1975 – 2008 yıllarına ait veriler üzerinden Almanya’da işyeri ve yerleşim yeri bazlı segregasyonu incelediği kapsamlı çalışması, işyerinde etnik segregasyonun çok yaygın olduğunu ve özellikle madencilik, tarım, inşaat sektörleri ve otel, lokanta, berber gibi hizmet sektöründeki düşük profilli işlerde görüldüğünü ortaya koymaktadır. Yazar bu tür işlerin tanıdıklar aracılığıyla bulunuyor olmasının bu ayrımın sebebi olabileceğini belirtmektedir. Etnik gruplar arasında Asyalılar ve Türkler en çok ayrıma uğramış gruplardır ancak bir göçmenin Almanya’da geçirdiği süre arttıkça işyerinde segregasyonun azaldığı, buna karşın örneğin diğer Avrupa ülkelerinden yakın zamanda göç etmiş kişilerin daha çok segregasyona uğradığı görülmüştür (Glitz, 2012: 14). Glitz (2012: 18) bununla birlikte, aynı dili konuşuyor olmanın da segregasyona etkisi bulunduğunu savunmaktadır. Örneğin, Almanca konuşabilen Avusturyalılar Almanlardan daha az ayrılmış durumdayken, Rusça konuşan ancak farklı ülkelerden gelen göçmenlerin bir arada çalıştığı gözlenmiştir (Glitz, 2012: 18).

Almanya’da entegrasyon tartışmaları son dönemlere kadar genellikle Türkler üzerinden yürütülmüştür. Bununla birlikte, AB’den gelen göçün artması sonucu Polonyalı göçmenler de bu bağlamda ele alınır olmuştur. Türklerin okul başarılarının düşük olması, Almanca bilmemeleri ve diğer göçmenlere kıyasla istihdam oranlarının düşük seyretmesi bu grubun Alman toplumuna entegrasyonunun sağlanmasına yönelik çabaları doğurmuştur. Bunların yanı sıra, 90’lar itibariyle görülmeye başlayan ve hâlâ çözülememiş neo-Nazi cinayetleri, önceleri Türkleri hedef alırken, son dönemlerde diğer milletlerden göçmenler de saldırılara kurban gitmeye başlamıştır (Meaney ve Schäfer, 2016). Bu tür cinayet ve saldırılar her defasında entegrasyon çabalarının sorgulanmasına yol açmaktadır.

Daha önce entegrasyona yönelik yerel düzeyde çabalar bulunmakla birlikte, ulusal çapta geçerli biri 2007 biri de 2012’de olmak üzere iki entegrasyon planı

yayınlanmıştır. İlki eğitim, istihdam ve kültürel entegrasyona yönelik iken, ikincisi entegrasyon politikalarının çıktılarını ölçmeyi amaçlamıştır. Farklı alanlarda geliştirilen söz konusu politikaların etkin bir şekilde uygulanabilmesi için konuyla ilgili bakanlıklar da sürece dâhil edilmiştir. Ayrıca 2016 yılında sığınmacı ve mültecilere yönelik Entegrasyon Kanunu kabul edilmiştir. 2015 yılında 1 milyonu aşkın sığınmacının ülkeye girişinin ardından, bu kişilerin topluma entegrasyonunu hızlandırma amacını taşıyan kanunla birlikte, entegrasyon kurslarının kapasiteleri artırılmış, sığınma başvurusu yapmış kişilerin çalışmasına izin verilmiş, gençlerin mesleki eğitim alabilmesinin önü açılmış, sığınmacı statüsü onaylanmış ve kanun kapsamında belirlenen entegrasyon şartlarını sağlayan kişilere süresiz oturma izni verilmiştir (Hanesch, 2016).

Almanya’da entegrasyon bağlamında sivil toplum oldukça aktiftir. Devletin belirli bir entegrasyon politikası olmadığı dönemlerde başlamış olan çalışmalar, 2000’lerde devletin çalışmalarına destek verme şeklinde de devam etmiştir. Bu anlamda en önemli adımlardan biri, 2006 yılında şansölye tarafından başlatılan ve 2010 yılından bu yana her yıl düzenlenen Entegrasyon Zirvesi olmuştur. Yukarıda bahsedilen 2007 yılı entegrasyon planı bu zirvenin ürünlerinden biridir. Bu açıdan zirvenin Almanya’da ulusal düzeyde entegrasyon yaklaşımının şekillenmesinde etkili olduğu görülmektedir. Ayrıca yine 2006 yılında iç işleri bakanlığı tarafından Alman İslam Konferansı adıyla bir oluşum başlatılmıştır. Önceleri yıllık olarak toplanan konferans, artık yıl içinde sürekli olarak toplanmakta ve güvenlikten dini eğitime birçok konu tartışılmaktadır (Bither ve Ziebarth, 2016: 9).

Entegrasyon çabalarına rağmen 2014 yılının sonunda Dresden kentinde kurulan “Batının İslamlaşmasına Karşı Vatansever Avrupalılar” (PEGIDA – *Patriotic Europeans Against the Islamisation of the West*) oluşumunun onbinlerce kişiyi yanına alarak Almanya’nın çeşitli kentlerinde İslam ve aslında göçmen karşıtı gösteriler düzenlemesi kaygı verici olmuştur. Ayrıca 2013 yılında meclise girmek için gereken %5 barajını aşamayan aşırı sağcı *Alternative für Deutschland* partisi 2017 seçimlerinde oy oranını %12,6’ya yükseltmiştir (Der Bundeswahlleiter, 2017). Bununla birlikte, çok sayıda kişinin katıldığı karşıtı gösteriler düzenlenmiş ve ayrıca başta dönemin Almanya şansölyesi Angela Merkel olmak üzere Alman liderler PEGIDA karşıtı söylemlerle halkı sağduyulu olmaya davet etmiştir (Connolly, 2015).

1.3.2. Birleşik Krallık

2018 verilerine göre Birleşik Krallık'ın⁵ nüfusu 66,4 milyondur ve göç olgusu nüfus artışında temel faktördür (WEB17). Toplam göçmen sayısı 6,1 milyon olarak kaydedilmiştir. AB dışındaki ülkelerden 2.462.000, AB ülkelerinden ise 3.640.000 göçmen gelmiştir. Bununla birlikte, doğum yerlerine göre İngiliz vatandaşlarının sayısı incelendiğinde 5.743.000 kişi AB dışı ülkelerde doğmuş, 3.599.000 ise AB ülkelerinde doğmuştur. Yani AB dışı ülkelere gelerek vatandaşlık kazanmış kişi sayısı daha yüksektir. Göç sebeplerinde eğitim %36 ile birinci, iş ise %35 ile ikinci sıradadır (Sturge, 2019: 14-17).

İngiltere'nin sömürgecilik geçmişi göçmenlerle olan ilişkisinde belirleyici olmuştur. Önceleri sömürgelerinden gelen kişilere İngilizlerle aynı ölçüde seyahat hakkı tanınmış, ülkeye girişlerinde herhangi bir kısıtlama uygulanmamıştır. Buna karşın İkinci Dünya Savaşı öncesi dönemde, zaman içinde ülkeye giriş çıkışları düzenlemeye yönelik çeşitli kanunlar çıkarılmıştır. Örneğin, 1800'lerin sonuna doğru Rusya ve Polonya'da baskılardan kaçan binlerce Yahudi'nin İngiltere'ye gelmesi tehdit olarak görülmüş ve ülkeye giriş çıkışlarda kısıtlamalar uygulanmasına yönelik tartışmalar başlamıştır. Bunu takiben, günümüzde kullanılan anlamda göç mevzuatı 1905 yılında çıkarılan Yabancılar Kanunu ile başlamıştır. Bu tarih öncesinde halk sağlığını korumaya yönelik kısıtlamalar olmasına rağmen, bunun dışında ülkeye giriş çıkışlar konusunda serbest bir rejim uygulanmaktaydı. Bu doğrultuda, Britanya İmparatorluğu tebaası ve yabancılar arasında kanuni bir ayırım bulunmasına rağmen bunlar temelde gündelik hayatta ciddi bir ayrıcalık sunmamaktaydı (Girvan, 2018); 1905 kanunu tüm bu yaklaşımlarda temel dönüşümün başlangıcı olmuştur.

1905 kanunu suçluların ve zihinsel rahatsızlıkları bulunan kişilerin ülkeye girişine engel koyarken, ilk defa mülteci tanımı yapılmış ve zulümden kaçan kişilerin ülkeye girişini engellememiştir. Kanunla birlikte getirilen tedbirlerin uygulanması amacıyla limanlarda göç memurları görevlendirilmiştir. Birinci ve İkinci Dünya Savaşları birçok alandaki düzenlemeyi etkilediği gibi, göç ve ilişkili bazı konularda da yeni ve sıkı uygulamalar sonucunu doğurmuştur. Yabancıların ülkeye girişi ve ülke içindeki

⁵ İngiltere, Kuzey İrlanda, İskoçya ve Galler'i içine alan Birleşik Krallık, kullanım kolaylığı açısından bu tez kapsamında yalnızca İngiltere olarak anılacaktır. Aksi belirtilmediği sürece, bu kullanım ilgili dört ülkeyi de kapsamaktadır.

hareketleri, sınır dışı işlemleri gibi konularda hükümdara geniş yetkiler sağlamıştır. 1919 yılı seyahat eden kişilerin yanlarında kimlik belgesi bulundurma zorunluluğunun getirildiği bir dönemdir (Girvan, 2018). Bu dönemlerde çıkarılan kanunlarda, savaş öncesi döneme benzer şekilde, ülkeye yük olacak, kendi geçimini sağlayacak kaynağı bulunmayan kişilerin ülkeye girişinin önlenmesi yönünde bir eğilim görülmektedir.

Vatandaşlık kavramı tartışmaları da imparatorluk geçmişinden etkilenmiştir. Bu açıdan 1948 yılında çıkarılan vatandaşlık kanunu önemli bir yere sahiptir. Birleşik Krallık ve kolonilerinde doğan kişilere ve bu kişilerin çocuklarına “Birleşik Krallık ve Koloniler vatandaşı” statüsü verilmiştir. Evlilik yoluyla vatandaşlık alımı mümkün kılınmıştır. Ayrıca yabancıların “iyi karaktere sahip olması, yeterli düzeyde İngilizce bilmesi ve yedi yıl Birleşik Krallık’ta ikamet etmiş olması” durumlarında vatandaşlığa kabul edilebilir sayılmışlardır. Bu kanun kolonilerde yaşayan kişileri İngiliz vatandaşıyla eşit düzeye getirmiş olması sebebiyle, İngiltere’ye buralardan göçü önemli ölçüde arttırmıştır. O dönem yavaş yavaş bağımsızlıklarını kazanan kolonilerin insan gücü dâhil olmak üzere, zenginliklerinden faydalanabilmeye devam etmek ve savaş sonrasında kalkınmayı sağlayabilmek için böylesi kapsayıcı bir vatandaş tanımının yapılmasına ihtiyaç duyulmuştur. Bu kanunla birlikte, günümüze değin sürecek “İngilizlik” ve “İngiliz vatandaşlığı” tartışmalarının fitili ateşlenmiştir denebilir. Oldukça liberal denebilecek 1948 kanunu sonrası artan göçmen sayısı, bir süre sonra toplumda tepkiye yol açmıştır. Kanunun “İngiliz” olarak değerlendirdiği göçmenler, başta misafirperver topraklara gittiklerini düşünürken, daha sonrasında istenmeyen kişiler olduklarını anlamıştır. Kolonilerden gelen göçmen “akınını” kesmek amacıyla atılan adımlardan ilki 1962 tarihli kanun olmuştur. Bu kanun sonrasında İngiliz vatandaşlığının kapsamı gittikçe daraltılmıştır ki bu da göçmenlerin ülkeye girişlerini zorlaştırmıştır. Günümüzde, vatandaşlık alabilmek için beklenmesi gereken süre evlilik yoluyla başvuracaklar için 3 yıl, diğer kategorilerde ise genellikle minimum 6 yıldır (WEB18). Bunun yanı sıra, İngilizce testi ve İngiliz tarihi ve değerlerine ilişkin bir vatandaşlık testi yapılmaya başlanmıştır. Ayrıca ufak bir törenle vatandaşlık verilmekte ve kişilerin burada kraliçeye bağlılık yemini etmeleri gerekmektedir (Somerville, 2007: 56-57).

Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte İngiltere'de yapılan iltica başvurularında bir artış görülmüştür. Bunun yanı sıra, başka yollardan yasal olarak ülkeye giriş izni alamayan kişiler de iltica yoluna başvurmaya başlamıştır. İltica sayılarının artmasını takiben bu konuda sınırlamalara gidilmeye başlanmıştır. Bu kapsamda, gözaltı şartları zorlaştırılmış, sığınmacılık sürecinde verilen yardımlar kesilmiş, sığınma başvurusu reddedilmiş kişilerin temyize gidiş şartları zorlaştırılmış ve karmaşıklaştırılmıştır. İltica mevzuatı üzerinde günümüze kadar, hepsi de iltica başvurusu sayılarını düşürmek amacıyla, çok sayıda değişiklik yapılmış fakat bu çabalar ülkeye gelmek isteyen göçmenleri durdurmada çok fazla başarılı olmamıştır.

Diğer gelişmiş ülkelerde olduğu gibi İngiltere'de teknolojik gelişmelerde öncü olmasını sağlamak üzere göçmenlere sırtını dayamıştır. Bu açıdan kalifiye ve ihtiyaç duyulan işçilerin ülkeye girişini ve kalışını kolaylaştırmak üzere düzenlemeler yapılmıştır. 2008 yılı itibariyle uygulanmaya başlanan puan bazlı göç sistemi, temelde kişilerin yeterliliklerine göre değerlendirilmesine yöneliktir. Beş kademeyi içeren vize sistemi çok kalifiye işçiler, sponsorlu kalifiye işçiler (İngiltere'ye gelmeden iş bulmuş kişiler), düşük kalifiye işçiler, öğrenciler ve özel geçici göçmen kategorileri şeklinde ayrılmıştır (WEB19). Şu anda, işgücü açığı bulunan iş alanları için listeler yayınlanmakta ve bazı alanlarda yabancı işçi alımı kısıtlanmaktadır. Ayrıca öğrencilerin de çalışma hakları yıllar içinde oldukça kısıtlanmıştır.

“İrk ilişkileri” yaklaşımının hâkim olduğu İngiltere'de 2000'lere kadar çokkültürlülüğü destekleyen politikalar benimsenmiş ve azınlıkların kültürel kimliklerini korumaları teşvik edilmiştir. Bu doğrultuda, 1976 yılında *Commission for Racial Equality* (CRE - Irksal Eşitlik Komisyonu) kurulmuştur. CRE ırk temelli ayrımcılık olaylarını araştırmaya yetkili olmanın yanı sıra yaptırım gücüne de sahiptir. Ayrıca ayrımcılığa karşı farkındalık faaliyetleri gerçekleştirmekte, ayrımcılık mağdurlarına hukuki destek ve yerel kurumlara fon sağlamaktadır (Bleich, 2002: 1057). İngiltere'de, ayrımcılığı ölçmede bir araç olarak kullanma amacıyla 1991 yılından bu yana etnik kökene dair bilgiler toplanmaktadır (Simon ve Beaujeu, 2018: 36).

1980'lerde, 2001 ve 2011 yıllarında İngiltere'de göçmenlerin yer aldığı bazı ayaklanmalar yaşanması (Saggar ve Somerville, 2012: 12), uygulanan politikaların

etkililiği konusunda kaygılar doğmuştur. Bunların yanı sıra 2005 yılında Londra metrolarında İngiliz vatandaşı olan Müslümanlar tarafından gerçekleştirilen bombalı saldırılar da çokkültürlülük yaklaşımına sert eleştiriler getirilmesi sonucunu doğurmuştur (Muchowiecka, 2013: 11). Netice itibariyle, 2000'lerin başında "toplumsal uyum" yaklaşımıyla yeni önlemler alınmıştır. Bu yaklaşım farklı yaklaşımların karışımı gibi görünmektedir. İngiliz değerleri ortak değerler olarak benimsenip teşvik edilirken, dini farklılıklara saygı ve ortak alan paylaşımı üzerinden bir arada yaşam için gereken ortam oluşturulmaya çalışılmıştır (Simon ve Beaujeu, 2018: 29). Bu kapsamda, ayrımcılık yapan kişilere ceza uygulanmaya başlanmış, fırsat eşitliğini sağlamaya yönelik politikalar geliştirilmiştir (Rudiger, 2007: 49). Bunların yanı sıra, aynı dönem ABD'de görülen İkiz Kuleler saldırıları Batı'daki diğer ülkelerde olduğu gibi, İngiltere'de de göç politikalarının güvenleştirelmesi sonucunu doğurmuştur. Bu bağlamda, Müslümanlara yönelik takipler artmıştır.

İrk ilişkileri ve son olarak toplumsal uyum yaklaşımlarında görüldüğü üzere, İngiltere'de "entegrasyon" politikası olarak ayrı bir politika benimsenmemiş, farklı politika alanlarına entegrasyon tedbirleri entegre edilmiştir. Somerville (2007: 53) kendi başına ele alınan ilk ve şu anda tek entegrasyon politikasının, 2000 yılında mültecilerin entegrasyonu politikası olduğunu belirtmektedir. Bu kapsamda mültecilerin istihdama daha fazla katılmalarına yönelik stratejiler geliştirilmesi ve vaka bazlı çalışılacak bir sistem oluşturulması ile mültecilerin entegrasyon sürecini destekleyecek maddi yardım verilmesi planlanmıştır (Somerville, 2007: 53). Bununla birlikte, bu planlar ancak sığınma başvurusu onaylanan ve resmen mülteci statüsü kazanan kişileri hedeflemiş ve sığınma başvurusu sürecindeki kişiler kapsam dışı bırakılmıştır (Somerville, 2007: 53).

2018 işsizlik verileri incelendiğinde göçmen grupları arasında büyük farklılıklar görülmektedir. Örneğin, %2 ile en düşük işsizlik oranı Hintli erkek göçmenlerdedir. İngiliz erkekler için ise bu oran %4,3'tür. Buna karşın, Orta Doğu ve Kuzey Afrika'dan gelen göçmenler arasında bu oran %10,2, Sahra altı Afrika için %6, Pakistan'lular için %3,2'dir. AB'den gelen göçmenler arasında işsizlik oranı %3,4 iken ve AB dışından gelen göçmenler arasında bu oran %5,7 olarak kaydedilmiştir. Orta Doğu ve Kuzey Afrika ve Sahra altı Afrika hariç, AB dışı tüm göçmen gruplarda kadınların işsizlik oranı erkeklerden daha yüksektir (Fernández-Reino ve

Rienzo, 2019: 6). Bu, söz konusu kültürlerde genellikle kadının ev içi sorumlulukları üstlenmesiyle ilişkilendirilmektedir. Daha önceden eski kolonilerden gelen göçmen işçiler çoğunluğu oluşturmaktayken, 2004'te AB'nin genişlemesiyle birlikte yeni AB üyesi devletlerden (özellikle Polonya ve Romanya) (WEB20) İngiltere'ye doğru yoğun bir göç hareketi görülmüştür. Nitekim 2004 yılında AB'den gelen göçmenler işgücünde %2'lik bir orana sahipken, 2018'de bu sayı %7'ye çıkmıştır. Aynı yıl AB'den dışından gelenlerin oranının ise %10 olduğu düşünüldüğünde, aradaki farkın aslında kapanmadığı ortadadır (Fernández-Reino ve Rienzo, 2019: 5). Çalışılan işlere bakıldığında, yüksek kalifikasyon gerektiren işlerde daha ziyade göçmenlerin çalıştığı görülmektedir. Örneğin, Hintliler %45 ile yüksek kalifikasyon gerektiren iş grubunda birinci durumdayken, bu kategoride İngilizlerin oranı %28'dir. AB-14 ülkelerinden⁶ gelen göçmenler ve Doğu ve Güneydoğu Asya kökenliler ise %40 ile yüksek kalifikasyon gerektiren iş grubunda en yüksek paya sahip diğer iki gruptur. Ayrıca, kişilerin gelirleriyle yaptıkları işler arasında uyum vardır. Yani, Hintliler ve AB-14 ülkelerinden gelen göçmenler daha yüksek gelire sahiptir (Fernández-Reino ve Rienzo, 2019: 9-11). Bu verilere bakıldığında, bireylerin etnik kökenlerinin işe alım süreci yahut ücretlendirilmesinde olumsuz bir etkide bulunmadığı ve etnik kökenin değil, yeterliliklerin dikkate alındığı fark edilmektedir.

Yerleşim açısından bakıldığında İngiltere'de segregasyonist bir eğilim fark edilmektedir. Belirli etnik gruplar belirli yerlerde yaşamakta ve bir anlamda buralarda kapalı bir toplum oluşturarak ev sahibi topluluğun kültürüyle temas etmemektedir (Jacobs, 1988'den akt. Odmalm, 2005: 64). Nitekim 2001 yılında çatışmaların geçtiği şehirlerde yapılan araştırmalar da bunu doğrular nitelikte olmuştur (Koven ve Götzke, 2010: 193).

Eğitime erişim konusunda İngiltere'deki göçmenler Avrupa'daki birçok ülkeden daha iyi konumdadır. Tüm göçmenlerin (İngiliz vatandaşlığı almamış olsalar dahi) ücretsiz eğitim hakkı bulunmaktadır. Yerleşimle paralel olarak, çocukların gittiği okullarda da segregasyon olduğu gözlenmiştir. Bir başka deyişle, etnik azınlıklara mensup çocuklar, aynı etnik gruptan çocukların çoğunlukta olduğu okullarda eğitim görmektedir. Buna karşın, okullar toplumsal uyum yaklaşımının temellerinin

⁶ Avusturya, Belçika, Danimarka, Finlandiya, Fransa, Almanya, Yunanistan, İrlanda, İtalya, Lüksemburg, Hollanda, Portekiz, İspanya, İsveç

atılabileceği yerler olarak değerlendirilmektedir. Bu bağlamda vatandaşlık dersi kapsamında kimlik ve çeşitlilik kavramları tüm okullarda zorunlu olarak öğretilmektedir (WEB21).

Göç konusu Brexit sürecinde ayrılma yanlıları tarafından kullanılan en önemli argümanlardan biri olmuştur (Noda, 2018: 14) ancak (ortaya çıkan sonuca rağmen) göç yanlısı olanların oranının Brexit öncesine kıyasla arttığı tespit edilmiştir. Bununla birlikte, göç karşıtı olanların görüşleri ise daha da keskinleşmiştir (Curtice ve Tipping, 2018: 130). Brexit öncesi AB vatandaşlarının İngiltere'ye girişlerinde vize şartı aranmazken, Brexit sonrası AB vatandaşı olan ve olmayanlar arasında bu açıdan bir farklılık bulunmayacak, her iki grup da vizeye tabi olacaktır. Ancak Brexit sonrası göç politikasının detayları henüz netleşmemiştir.

1.3.3. Amerika Birleşik Devletleri

En son yapılan 2010 tarihli nüfus sayımına göre 308.745.538 nüfusa sahip Amerika Birleşik Devletleri (ABD) “göçmen ulusu” olarak anılan ülkelerden biridir. 280.629.097 kişiyle beyaz ırka mensup olanlar çoğunluktadır. 38 milyonu aşan sayılarıyla siyahiler genel nüfus içinde %12,6 orana sahiptir. En kalabalık bir diğer yabancı grubu olan Hispanikler ise 47 milyonu aşkın nüfusa sahiptir ve genel nüfus içindeki oranları %15,4'tür (WEB22). Kuzey Amerika kıtasına gelen Avrupalı kolonicilerin, yerli halkı çeşitli politikalar ile sindirmesi sonucu kıtada üstünlüğü ele geçirmeleri sayesinde milyonlarca Avrupalı, daha iyi bir hayat hayaliyle kıtaya akın etmiştir. Bununla birlikte, ekonomik kaygılar dışında sebepler de Avrupalıları Kuzey Amerika'ya göçe zorlamıştır. Bu sebepler arasında, dinlerini özgürce yaşamak, kıtlıktan kaçmak, savaştan kaçmak sayılabilir. Ayrıca o dönemlerde köle olarak zorunlu göç ettirilen siyahiler ve kendilerine verilen cezaları çekmeleri için buraya gönderilen suçluları da unutmamak gerekir. Tüm bu göçmenlerden oluşan topluluk, 1786 yılında Amerika Birleşik Devletleri adıyla kurulan yeni devletin çatısı altında birleşmiştir. ABD'ye gelen göçmen profili 1960'lara kadar Avrupa ya da Kanada kökenli olmuştur. Bu tarih itibarıyla Asya ve Güney Amerika kıtalarından (özellikle Meksika'dan) ABD'ye doğru yoğun bir göç hareketliliği görülmüştür (Koven ve Götzke, 2010: 2). Hâlâ aynı durum geçerliliğini korumaktadır.

Kuzey Amerika’da koloniler döneminde dahi göçü düzenlemeye ve kontrol etmeye yönelik uygulamalar ve hatta kanunlar bulunmaktaydı. Bu sınırlamalar koloniden koloniye değişmekle birlikte, dini farklılıklar, fakirlik, hastalık, hüküm giymiş olmak gibi durumlar temelinde kişilerin ilgili koloniye girişi engellenmekteydi. Bununla birlikte, kolonilerin ilk dönemlerinde ise kolonilere yeni kişileri çekmeye yönelik teşvikler benimsenmekteydi (Koven ve Götzke, 2010). Dolayısıyla, göç yaklaşımında kişileri çekmeye yönelik tedbirlerden itmeye yönelik tedbirlere geçiş yapılmıştır. Kolonilerin refahının artmış olması ve bunun da dışarıdan gelmek isteyenleri cezbetmesi bu tür önlemler alınmasına yol açmıştır denebilir.

ABD’nin ilk başkanı George Washington göç konusunda tamamen açık kapı politikasını desteklemiş olmasına rağmen, 1789 Fransız Devrimi sonrası ABD’ye gelen radikal fikirlere sahip göçmenlerle birlikte ABD demokrasisini tehlikeli fikirlerden korumak amacıyla göç konusunda çeşitli kısıtlamalar uygulamaya girmiştir. Bunlar göçmenlerin vatandaşlığa kabul süreçleri ve sınır dışı işlemleri gibi konulara odaklanmıştır. Sonraki yıllarda, koloniler döneminde olduğu gibi, ülkeyi “işe yaramayan” kişilerden korumak ve kalifiye kişileri ülkeye kabul etmek amacıyla kanunlar çıkarılmıştır. Bu bağlamda, 1800’lerin sonuna doğru göç konusundaki yaklaşımın ne olması gerektiğine dair tartışmalar yapılmış ve bunun üzerine çalışması için bir komisyon görevlendirilmiştir. Komisyon, göçün sınırlandırılması yönünde fikir beyan etmiştir. Nitekim bunu takiben, 1917 yılında gelecek göçmenlere okuryazarlık testi yapılmasına karar verilmiştir. Ayrıca 1919 – 21 yılları arasında, göçmenlerden bir ulus yaratma hedefine yönelik çeşitli programlar geliştirilmesi için kanunlar çıkarılmıştır. 1921 – 1964 yılları arasında göçe karşı tam bir sınırlama politikası benimsenmiştir. Bu dönemde özellikle doğu ve güney Avrupa’dan gelen göçmenlerin sayısında kayda değer bir düşüş sağlanmıştır. Ayrıca komünizmin tehdit olarak görülmesi de o dönemin politikalarını etkilemiştir. 1965 yılı itibariyle ise 85’e kadar sürecek, esnek göç politikaları dönemi başlamıştır. Vatandaşlık verilmesine yönelik etnik kotalar kaldırılmış ve göçmenlerin aile birleşimi ve kalifiye işçilik temelinde ülkeye alımını kolaylaştıran mevzuat uygulamaya sokulmuştur. Bununla birlikte, ülke içinde bulunan düzensiz göçmenlerin işverenlerce ucuz işçi olarak kullanılmasını önlemeye yönelik kanunlar

çkarılmış ancak bunlar uygulamada başarısız olmuştur (Koven ve Götzke, 2010; Togman, 2002).

ABD’de mevcut vatandaşlık sisteminin sınırları belirlidir. Toprak esaslı vatandaşlık yaklaşımıyla birçok insanın ilgisini çekmektedir. Doğduğu sırada ABD topraklarında olan kişilere doğumdan itibaren vatandaşlık verilmektedir (WEB23). Bununla birlikte, beş yıl boyunca ABD’de ikamet etmiş birisi vatandaşlık başvurusunda bulunabilir. Evlilik durumunda ise, ABD vatandaşı olmayan eş, üç yıl evli kaldıktan sonra başvuru yapabilir. Başvuru yoluyla vatandaşlık alacak kişilerin öncelikle İngilizce ve vatandaşlık bilgilerinin test edildiği iki ayrı sınavı geçmeleri gerekmektedir (WEB24).

1980’lerin ortalarından itibaren başlayıp günümüze gelen süreçte göç politikaları ulusal güvenlik bağlamında değerlendirilen araçlar olmayı sürdürmüştür. 11 Eylül 2001’de gerçekleşen İkiz Kuleler saldırıları daha sert ve güvenlikçi bir politika benimsenmesine yönelik eğilimi pekiştirmiştir. Ayrıca teknolojinin gelişmesi ve bilimsel çalışmaların önem kazanmasıyla birlikte, küresel sistemin önemli aktörleri olan ülkeler en yetenekli bireyleri kendi ülkelerine çekmek için birbirleriyle yarışmıştır. Bu doğrultuda, yasal göç yollarını çeşitlendiren ve göç kanunlarının uygulanmasını sağlamayı hedefleyen 1986 tarihli Göç ve Kontrol Kanunu çıkarılmıştır. Bu kanun, o dönemlerde odaklanılmış olan düzensiz göç sorununu çözmeye yeterli olmayınca, 1996 yılında çıkarılan bir kanunla sınır dışı işlemleri kolaylaştırılmış, sınır kontrolleri sıkılaştırılmış ve göçmenlere verilen devlet yardımlarında kısıtlamaya gidilmiştir (Koven ve Götzke, 2010: 12-13; Togman, 2002).

2008 yılında başkanlık görevine gelen Barack Obama’nın görev süresi boyunca göç alanında dikkati çeken iki yenilik vardır. Bunlardan biri, çocuk yaşta ABD’ye gelmiş olan gençlerin gerekli şartları sağlamaları durumunda iki yıllık yenilenebilir çalışma iznine hak kazanması, diğeri ise ABD’de doğmuş çocukların ve yasal statüye sahip göçmenlerin ebeveynlerinin sınır dışı edilmesinin geçici olarak durdurulmasıdır. Obama döneminde, zaten yasadışı olarak çalışan bu kitleler, aile ve ailenin geçindirilmesi için işgücüne katılma açısından ön plana çıkarılarak durumları yasallaştırılmaya çalışılmıştır (Stevenson, 2018). 2017 yılında göreve gelen Donald

Trump, göçmenlere yönelik söylem açısından ABD siyasi tarihinde bir eşine daha rastlanmamış bir başkandır. Göçmenleri kriminalize etmiş (Scott, 2019), başkanlık emirleri yoluyla belirli ülkelerden ABD'ye seyahate yasaklamalar getirmiş (Siddiqui, 2018), düzensiz göçmenlerin geçişini önlemek için Meksika sınırına bir duvar inşa edileceğini duyurmuş ve Obama döneminde çocuk yaşta ABD'ye gelmiş olan gençlere yönelik verilen iki yıllık çalışma izni programının durdurulmasını (Karni ve Stolberg, 2019) gündeme getirmiştir. Bu dönemde sınır dışı sayıları Obama dönemine kıyasla daha düşük seyretmekteyken, gözaltı merkezlerinde tutulan kişi sayısı oldukça yüksektir, öyle ki bu merkezlerin kapasitesinin üzerinde çalışması sebebiyle hijyen açısından kaygılar söz konusudur.

İçinde birçok farklı etnik kökenden göçmeni bulunduran ABD, ilk kuruluşundan bu yana bu farklılıkları kabul etmekle birlikte, bunlardan tek bir ulus oluşturma hedefi gütmüştür. Asimilasyon üzerine olan bölümden hatırlanacağı üzere, temel konularda İngiliz yaklaşım ve kurumları benimsenmiştir. Toplumdan gelen çeşitlilik ve çokkültürlülük açısından değerlendirilebilecek talepler ise, toplumda ayrışmaya neden olacağı gerekçesiyle bertaraf edilmiştir (Gordon, 1964). Bir göçmen ulusu olan ülkede göçmenlerin entegrasyonuna yönelik politika geliştirilmemiş ve bu sürecin doğal akış içinde gerçekleşeceği öngörülmüştür. Belirli bir döneme kadar farklı uluslardan gelmelerine rağmen, Avrupa kıtasının birleştiriciliği sayesinde doğrudan etnik temelde ayrımcılık söz konusu olmamıştır. “Amerikan” diye bir ırk da bulunmadığından, zamanla bir anlam kazanan “Amerikan olmak” kavramı da farklı gruplar arasında ayrıştırıcı değil, birleştirici bir rol oynamıştır (Joppke, 1999). Dolayısıyla, ABD’de etnisite konusu, burada ele alınan diğer ülkelerden farklı bir yere sahiptir. Donald Trump dönemi göç söylemleri bu açıdan düşünüldüğünde hem ABD’nin geçmişi hem de Amerikan kimliğiyle bir çatışma içindedir.

Gordon’un asimilasyon teorisinden hatırlanacağı üzere, ev sahibi ülkenin kurumlarına dâhil olabilme anlamına gelen yapısal asimilasyon diğer asimilasyon türlerine de etki etmektedir. 1965’e kadar ABD’ye gelen göçmenler için yapısal asimilasyon daha pürüzsüz olmuşken, 1965 sonrasında gelen göçmenler bu açıdan zorluklarla karşılaşmıştır. Toplumsal katmanların büyük oranda ortaya çıktığı ve gelir adaletsizliğinin görüldüğü bir toplumda, yeni göçmenler çoğunlukla toplumsal

basamakları tırmanamamıştır. Bununla da bağlantılı olarak, ev sahibi toplumdan ayrı topluluklar meydana gelmiştir (Massey, 1995'ten akt. Joppke, 1999: 150).

Köle olarak kıtaya getirilmelerinin ardından uzun yıllar sistematik ve kurumsal ayrımcılığa (segregasyona) maruz kalan siyahların Amerikan toplumuna entegrasyonu da kolay olmamıştır. Siyahlar gettolara sıkışıp kalmış, buralarda kendilerine özgü bir kültür yaratmıştır. Hayatın her alanında ayrımcılığa uğramış siyahların toplumsal hayatta ve özellikle de istihdamda görünür kılınmasına yönelik çabalar (siyahların hak mücadelesi sonucunda) 1960'larda somut sonuçlar doğurmaya başlamıştır. Başkan Kennedy 1961 yılında yayınladığı başkanlık emriyle, "ırk, din, cinsiyet vb. hususların kişilerin işe alımında olumsuz bir etkide bulunmamasını sağlamaya yönelik olumlu eylemlerde bulunulmasını" salık vermiştir (Joppke, 1999). Bu ve sonrasında gelen telafi edici önlemlere rağmen, ABD'de segregasyon üzerine yapılan çalışmalar, segregasyonun geçmişte istihdam ve barınma konularında ayrımcılığa uğramış olan Afro-Amerikanlar özelinde hâlâ tam anlamıyla üstesinden gelinememiş bir sorun olduğunu ortaya koymaktadır (Lichter ve diğerleri, 2017). Ayrımcılığı önlemeye ve geçmişte uygulanan ayrımcı politikalarından etkilenen grupların durumunu telafi etmeye yönelik mevzuat ve uygulamalar uzun vadede yalnızca siyahları değil, Amerika'da bulunan bazı diğer grupları da (ör. Kızılderililer, Hispanikler, Asyalılar) içine alacak şekilde uygulanmıştır (Joppke, 1999).

Eğitim alanında özellikle Hispanik kökenli göçmenlerin İngilizce verilen eğitimde başarısız olmasıyla birlikte ailelerin talebi üzerine çift dilli eğitim yapan okullar kurulmuştur. Buna yönelik bir kanun da çıkarılmış ancak bu kanunun amacı belirsiz kalmıştır. Çocukların nihayetinde İngilizceyi iyi bir şekilde öğrenmesini sağlayacak okullar mı, yoksa her iki dili de iyi düzeyde öğrenmelerini destekleyecek okullar mı? Bu belirsizlik, uygulamada birincinin yerleşmesiyle sonuçlanmıştır. Netice itibariyle bugün iki dilli eğitim yapan okullara giden çocuklar kendi anadillerinde gerileme yaşamakta, İngilizceleri ilerlemektedir (Gándara ve Escamilla, 2016). Bir başka deyişle, bu uygulama da İngiliz uyum ya da asimilasyonist yaklaşımı benimser hale gelmiştir.

Bugün gelinen noktada, göçmenlerin entegrasyonu açısından Meissner, Hormats, Walker ve Ogata (1993: 35) tarafından hazırlanan raporda belirtildiği gibi, belirli demokratik ilkelere aykırı olmadığı sürece, göçmenler kendilerine özgü özelliklerini taşımaya devam edebilir, kültürlerini yaşamaya ve yaşatmaya devam edebilirler. Buna örnek olarak, gıda sektöründe helal ürün uygulamasını benimseyen kurumlar olabilir ancak bunlar aynı zamanda halk sağlığı ilkelerini uygulamak zorundadır. Yahut dini okullar açılması konusunda herhangi bir sınırlama yoktur ancak okulların devlet tarafından belirlenmiş temel standartları sağlaması gerekmektedir.

1.3.4. Çin

Çin, 2010'lara kadar göç alan bir ülkeden ziyade göç veren ülke konumunda olmuştur. 1 milyarı aşkın nüfusuyla dünyanın en kalabalık ülkelerinden biri olan Çin'de doğmuş 9,7 milyon kişi ülke sınırları dışında yaşamakta ve bu, Çin'i dünyanın en çok göç veren dördüncü ülkesi konumuna getirmektedir (World Bank Group, 2016). Ülkeye gelen yabancı göçmen sayısı ise 1960'lardan bu yana sürekli bir artış göstermekle birlikte giden göçmen sayısıyla karşılaştırıldığında oldukça düşük kalmaktadır (bkz. Tablo 3) (WEB25). Bununla birlikte, 2000'li yıllarda Çin'de nüfus artışı stabil kalmıştır ki bu da artış oranının düşük seyrettiği anlamına gelmektedir. İlâveten, yaşlanan nüfusta ise ciddi bir artış görülmektedir. 2000 yılında 60 yaş üstü nüfus oranı %10 iken, 2010 yılında %13,3 olarak kaydedilmiştir. Bu iki unsur, ekonomik olarak gelişen ve ucuz işgücü ile dünyanın fabrikası olarak nitelendirilebileceğimiz bir ülke söz konusu olduğunda, dışarıdan işgücü ithaline ihtiyaç duyulacağını göstermektedir. Nitekim hâlihazırda komşu ülkelerden, yasadışı yollar da kullanılarak, dönemlik (geçici) işçiler getirildiği bilinmektedir (Skeldon, 2011).

Tablo 3. Çin'deki Göçmen Sayısı

1960	245.684
1965	260.479
1970	280.404
1975	298.474
1980	311.194
1985	323.937
1990	376.361
1995	442.198
2000	508.034
2005	678.947
2010	849.861
2015	978.046

Kaynak: Dünya Bankası

Çin ve göç alanında yapılan çalışmalar incelendiğinde daha çok ülke içi göçe odaklanmış araştırmalar olduğu dikkati çekmektedir. Ülkede 1958 yılından bu yana uygulanan *hukou* sistemi, bir tür nüfus kayıt sistemi olarak tanımlanabilir. Bu sistemle birlikte getirilen en önemli değişiklik köylü-şehirli ayrımı olmuştur. Haneler nüfus kayıtları yapılırken yaşadıkları yere göre köylü nüfus ya da şehirli nüfus olarak kaydedilmekte ve böylelikle kişiler doğdukları yere bağlanmaktadır. Kişiler örneğin köyden kente göç ederse orada eğitim, sağlık ya da istihdam gibi alanlardaki sosyal haklarından faydalanamamaktadırlar. Bu sistem, tam da amaçlandığı gibi, köyden kente göçü sınırlamada 1980'lere kadar başarılı olmuştur (Jijiao, 2013). Sonraki yıllarda ise köyden kente göç hızlı bir şekilde ve yüksek oranda artış göstermiştir. 1982'de köyden kente göç eden kişi sayısı 6,6 milyon iken, 2009 yılına gelindiğinde bu sayı 211 milyon olmuştur (Pries ve Pauls, 2013: 10). Bu insanların çalışmak için kentlere akın ettiği ancak söz konusu *hukou* sistemi sebebiyle herhangi bir güvenceleri olmadığı düşünüldüğünde, oldukça mağduriyet yaşadıkları ortadadır. Sistem bu işçilerin işverenlerce istismar edilmesine yaramaktadır. Dünyada birçok ülkede, “yabancılara” uygulanan ayrımcılığa ve haksızlıklara burada aynı ülkenin vatandaşları olan ancak ikinci sınıf vatandaş addedilen kişiler (köylüler) maruz kalmaktadır. Nitekim köyden kente göç etmiş Çinlilerin yaptıkları işlere bakıldığında pis ve tehlikeli işlerde çalıştıkları görülmektedir (Pries ve Pauls, 2013: 11). Ayrıca bu kişiler Çin'in ekonomik kalkınmasında da önemli rol oynamaktadır (Jijiao, 2013: 140).

Yabancı göçmenler söz konusu olduğunda ise üç grup önem arz etmektedir: yatırımcılar, öğrenciler, kalifiye personel. Ucuz işgücü konusunda muazzam bir kaynak sunan Çin'e yabancı yatırımcıların çoğu aslında komşu ülkelerden gelenler ve yurtdışında yaşayan Çinlilerden oluşmaktadır. Bu sebeple bu kişiler diğer "yabancılara" göre ülkeye giriş çıkışta daha esnek kurallara tâbi olmaktadır. Çin son dönemlerde ülkeye yabancı öğrencileri çekmek için çeşitli burs olanakları sağlamaya başlamıştır ancak ABD ve AB gibi gelişmiş bölgeler düşünüldüğünde, bu tür programların uygulanması için hem geç kalınmıştır hem de öğrenciler için daha az sayıda imkân bulunmaktadır. Ayrıca öğrenci vizesi kuralları gereği, öğrenimleri sırasında herhangi bir işte çalışmaları mümkün olmamaktadır. Mezuniyetten sonra da Çin'de kalmaları için önce kendi ülkelerine dönmeleri ve oradayken Çin'de bir iş bulabilirlerse çalışma izni başvurusunda bulunmaları gerekmektedir. Dolayısıyla, mezuniyetten sonra Çin'de kalmak isteyen öğrencileri diğer ülkelere kıyasla zorlu bir süreç beklemektedir. Kalifiye işçiler için uygulanan politikalarda olumlu yönde gelişmeler görülmektedir ancak genel anlamda esneklik sunmayan prosedürlerin devam ettiği söylenebilir. Yabancıların çalışabilmesi için çalışma izni almaları zorunludur ve bu izinler için çok fazla belge hazırlanması gerekmektedir. Ayrıca burada çeşitli kamu kurumlarının rol aldığı (yani karmaşık denebilecek) bir süreç söz konusudur. Bu etkenler kalifiye personelin gelişini kısıtlamaktadır (Miao ve Wang, 2017).

Çin'de 2004 yılında ABD'dekine benzer bir Yeşil Kart uygulamasına başlanmıştır. Bu kart sahipleri Çin'de kalıcı oturma hakkına sahip olmaktadır. Ancak ABD'deki programdan farklı olarak, Çin'de Yeşil Kart'a başvuracak kişilerin bir yıl içinde üç ay Çin'de ikamet etmiş olması şartı bulunmaktadır. Genellikle üst düzey işlerde çalışan yabancılara verilen bu karta 2012 yılında yaklaşık 6000 kişi sahip olmuştur. Ülkede çalışma izni alanların sayısı ise yıllık 200.000'dir. ABD'de verilen çalışma izni sayısının yıllık 400.000'in üzerinde olduğu düşünüldüğünde Çin'in yetenek avcılığında henüz hayli gerilerde olduğu ortadadır (Miao ve Wang, 2017: 96). Çin teknoloji ve bilim alanında dünyanın farklı yerlerinde ve özellikle ABD'de yerleşik bulunan Çin kökenli kişileri ülkeye çekme konusunda ciddi çaba harcamaktadır. Bu da aslında ülkede tercih edilen göçmen profilini açıkça ortaya koymaktadır.

Çin Halk Cumhuriyeti Vatandaşlık Kanunu Madde 2’de kendisini çokuluslu üniter bir devlet (2015) olarak tanımlayan Çin, vatandaşlık konusunda dışarıdan gelenlere açık konumdadır. Vatandaşlık hem kan yoluyla, yani Çinli bir anne ya da baba üzerinden çocuğuna aktarılabilen hem de böyle herhangi bir kan bağı olmayanlar vatandaşlık başvurusunda bulunabilmektedir. Vatandaşlık başvurusunda bulunabilmenin bir yolu Çin’e yerleşmiş olmaktır (Madde 7(2)). Ancak burada ne kadar süredir Çin’de yaşamış olmak gerektiğine dair bir alt limit belirtilmemiştir. Bununla birlikte, “başka makul sebepler” de (Madde 7(3)) vatandaşlık başvurusuna gerekçe gösterilebilmekte ancak bunların ne olduğu açıkça belirtilmemektedir. Vatandaşlık konusunda önemli bir husus da, çifte vatandaşlığın kabul edilmemesidir. Yabancı bir devletin vatandaşı olan kişiler Çin vatandaşlığına başvurup kabul almaları durumunda diğer vatandaşlıklarını kaybederler.

Genel anlamda Çin’in göç yönetimi yaklaşımına bakıldığında daha kısıtlayıcı ve aslında yabancılara daha kapalı bir ülke görülmektedir. 1990’lar itibariyle küreselleşme süreci sebebiyle yabancı göçü konusuna tamamen pragmatik yaklaşımıştır. Uzun yıllar sınır kontrolü, vizeler, sınır dışı gibi konularda açık ve net bir mevzuatın eksikliği görülmüştür. Bu konuda 2010 yılı sonrasında adım atılmıştır ancak yabancıya karşı yaklaşım çok az değişmiştir denebilir. Göçmen, fayda yaratması beklenen bir taraf olarak görülmekle birlikte, hak ve hürriyetler açısından dezavantajlı olmaya devam etmektedir. Örneğin, yabancı işçiler işçi hakları konusunda Çinliler ile aynı düzeyde değildir. Bununla birlikte, yakın zamana kadar göçmenlerin Çin toplumuna entegrasyonu gibi bir kaygı da güdülmemiştir. Hatta daha ziyade bu toplulukların ev sahibi toplulukla etkileşmesi istenmemiştir. Yapılan çalışmalar, devlet nezdindeki bu yaklaşıma da uygun şekilde, göçmen toplulukların Çinlilerden ayrı yerlerde yaşadıklarını göstermektedir (Pieke ve diğerleri, 2019).

Yabancıların Çin toplumuna entegrasyonu konusunun, 2018 yılında kurulan Ulusal Göç Bürosu’nun faaliyet kapsamına alınmış olması bu konudaki yaklaşımda değişiklikler görülebileceğinin sinyallerini vermektedir. Yabancıların entegrasyonuna yönelik çalışmalar yapılması amacıyla ülke çapında ofisler açılması planlanmaktadır. Buna karşın, yüzyıllardır kapalı bir toplum yapısına sahip bir şekilde yaşamış bir topluluk elbette ki bir gecede değişmeyecektir. Aynı zamanda yabancılara karşı kontrol mekanizmasının da sıkı bir şekilde uygulandığını söylemek

gerekir. Örneğin, Afrikalı göçmenler sıkı bir devlet takibine maruz kalmaktadır. Yoğun bir nüfusa sahip olmamalarına rağmen, cilt renkleri sebebiyle dikkat çeken Afrikalı göçmenler ile polisler arasında 2009 yılında belirli bölgelerde çatışmalar dahi görölmüştür. Bu olayların ardından, zaten hiçbir dönemde liberal olmamış göç yaklaşımı daha da sıkı bir hal almıştır ve özellikle göçmenlerin örgütlenmesine karşı tedbirler alınmıştır. Buna karşın göçmenler gayrı resmi kanallar oluşturarak göç ve istihdam gibi konularla ilgili bilgilerini birbirleriyle paylaşmaktadır (Pieke ve diğerleri, 2019).

BÖLÜM II

FRANSA VE GÖÇ

2.1. 1850'DEN GÜNÜMÜZE FRANSA'YA GÖÇLER

2.1.1. Giriş

Fransa, Avrupa kıtasında en uzun göç tarihine sahip olan ülkedir (Howart ve Varouxakis, 2014: 118). Bunun bir yansıması olarak, Ahmet Haşim 1920'lerin sonunda gerçekleştirdiği Paris seyahatinden notların yer aldığı *Bize Göre ve Bir Seyahatin Notları* başlıklı eserinde sokaklarda gördüğü Afrikalılarından, Çinlilerden, Rumlardan bahseder (1960: 50). Aşağıda detaylı olarak değinilecek çeşitli sebeplerden ötürü göç almaya başlayan ülke, Kaya'nın (2009: 32) asimilasyoncu-cumhuriyetçi model olarak adlandırdığı, zaman içinde göçe ve genel anlamda yabancılara yönelik kendine has denebilecek bir yaklaşım geliştirmiştir.

Fransa'nın göç ve göçmen politikaları incelendiğinde temelde Anglosakson yaklaşımına karşıtlık üzerinden konumlandığı görülmektedir. Anglosakson geleneğindeki uygulamalar olumsuzlanmış ve bunun üzerinden "Fransız tarzı" bir göç yaklaşımı geliştirmeye çalışılmıştır. Ancak bu karşıtlık, salt Anglosakson olmasından kaynaklanıyor gibi değerlendirilmemelidir. Fransa'nın kendine özgü bir yaklaşım geliştirmesinde özellikle Fransız Devrimi ile birlikte ortaya çıkan ve o dönemden bu yana Fransız devletinin yanı sıra Fransız toplumunu etkileyen fikirlerin etkisi bulunmaktadır. Fransa'nın göç ve göçmen politikaları değerlendirilirken bunlar göz önünde bulundurulmalıdır.

Bu bölümde, Fransa'nın göç ve göçmen politikalarının incelenmesine geçmeden önce Fransa'da göç ile alakalı istatistiki verilerin değerlendirilmesinde dikkat edilmesi gereken hususlara değinilecektir. Bunun yanı sıra Fransa'ya göç eden gruplar incelenecek ve göçe zemin hazırlayan unsurlar üzerinde durulacaktır.

2.1.2. Sayılar, İsimlendirme ve Gruplandırma

Fransa'ya gelen göçmenlere ilişkin istatistiki veriler incelenmek istendiğinde karmaşık ve diğer Avrupa ülkelerinden farklı bir yaklaşımla karşılaşılmaktadır. Örneğin, İngiltere'de yapılan nüfus sayımlarında kişilerin etnik kökenlerine dair

bilgiler toplanmaktadır (Schnapper, 2008: 134). ABD nüfus verileri incelendiğinde, ırkların beyaz, siyahi, Hispanik gibi ayrımların yanı sıra, ırklararası evlilikler dikkate alınarak iki ırk, üç ırk şeklinde karışık ırklara göre dahi sınıflandırma yapıldığı görülmektedir (ABD nüfus verileri için bkz. WEB58). Buna karşın, Fransa’da, nüfus sayımlarında etnik köken verileri toplanmamaktadır (Schnapper, 2008: 133). Dolayısıyla, Fransız vatandaşı olmasına rağmen göçmen kökenli olan kişilerin tam sayılarına ilişkin sağlıklı bilgi bulunmamaktadır. Ayrıca ülkeden ayrılan ya da vefat eden göçmenlerin bilgileri de yeterli ve kesin değildir zira nüfus kaydı da tutulmamaktadır (INSEE, 2017).

Fransa’da istatistiklerin toplanmasından sorumlu kurum olan *Institut National de la Statistique et des Études Économiques* (INSEE) tarafından yabancı ve göçmen nüfusun ölçümüne yönelik hazırlanan bilgi kitapçığında (2017: 6), yapılan nüfus sayımlarında göçmen ve yabancı nüfusunu tespit etmek amacıyla, kişilere “doğum yeri (ülke)” ve “mevcut vatandaşlık” bilgisinin sorulduğu belirtilmiştir. Yabancı uyruğa sahip kişilerden uyruk bilgisi alınırken, Fransız vatandaşlığı olan kişilere, doğuştan Fransız vatandaşlıkları olup olmadığı sorulmakta ve doğuştan Fransız vatandaşı olmayanlardan, doğuştan kazandıkları vatandaşlıkları öğrenilmektedir (INSEE, 2017: 6).

Nüfus sayımlarında kişilerin aslında etnik köken bilgisinin anlaşılmasına yönelik sorularda doğrudan “etnik köken” ya da “ırk” ifadelerinin kullanılmaması, Fransa’da bu konudaki hassasiyeti gösterir niteliktedir. Anglosakson geleneğin aksine, Fransa’da bu bilgilerin sorulması ayrımcılık olarak nitelendirilmekte ve olumsuz karşılanmaktadır. Bu konudaki tartışmalar devam etmektedir. Etnik kökene ilişkin bilgi toplanmasına kamuoyunun yaklaşımını araştırmak üzere 2005 yılında bir çalışma başlatılmıştır. Fırsat Eşitliği Bakanı Azouz Begag’ın önderliğinde başlatılan çalışma, sonuçları itibariyle şaşırtıcı olmuştur zira kamuoyunun böyle bir uygulamaya olumsuz bakmadığı ortaya çıkmıştır (Simon ve Clément 2006’dan akt. Hargreaves, 2007: 12).

Etnik temelli istatistik toplanmasına ilişkin yasal düzenlemeler hem bu konudaki yaklaşımı ortaya koymakta hem de bunun uygulanmasını temin etmektedir. INSEE (2017: 11) bu açıdan değinilmesi gereken iki hukuki metni ortaya koymaktadır: 1978

tarihli Bilgi Teknolojisi ve Özgürlükler Kanunu ve 2007 tarihli Anayasa Konseyi Kararı. 1978 Kanununa göre “Bir bireyin doğrudan ya da dolaylı olarak ırkını ya da etnik kökenini, siyasi, felsefi veya dini görüşlerini yahut sendika üyeliğini ortaya çıkaran ya da bir bireyin sağlığı ya da cinsel hayatıyla alakalı olan kişisel verilerin toplanması veya işlenmesi yasaktır” (INSEE, 2017: 11). Anayasa Konseyi’nin 2007 tarihli kararına göre ise, (i) “kişilerin kökenlerinin çeşitliliğini, ayrımcılığı ve entegrasyonu ölçmek amacıyla yapılan çalışmalar için gereken [veri] işleme, nesnel veriler kullanılarak yapılabilir ancak bu işleme, Anayasanın 1. Maddesini ihlâl etmeksizin, etnik köken veya ırk temelli olamaz”; (ii) “etnik-ırksal sınıflandırma yapmak Anayasaya aykırıdır”; (iii) Fransız vatandaşlığı alınmadan önceki isim, coğrafi menşe, uyruk verileri nesnel veri olarak değerlendirilir” (INSEE, 2017: 11).

Fransa’da “yabancı” ve “göçmen” kategorileri de diğer ülkelerden farklılık göstermektedir. 1999 yılında gerçekleştirilen nüfus sayımından bu yana, Fransa dışında doğmuş, Fransız vatandaşı olmayan ve Fransa’da yaşamaya başlamış kişiler göçmen olarak değerlendirilmektedir. Buna karşılık, bazı göçmenler gerekli şartları sağlamaları durumunda Fransız vatandaşlığı alabilirler (Bu şartlar “Fransa’da Göçmenler ve Vatandaşlık” başlığı altında detaylı olarak ele alınmıştır.). Bazıları ise yabancı kategorisinde kalırlar. Dolayısıyla, yabancı ve göçmen farklı kategorilerdir. Bir göçmen Fransız olabilirken, özellikle 18 yaşın altındaki çocuklar, Fransa’da doğmuş ve yabancı kategorisinde ele alınıyor olabilir. Bu da, bir kişinin Fransız vatandaşlığı olsa dahi göçmen kategorisinde değerlendirilmeye devam edeceği anlamına gelmektedir (WEB26). Yabancı ise, Fransa’da yaşayan ve Fransız vatandaşlığı olmayan kişilerdir. Yabancılar da, göçmenler gibi, yasaların izin verdiği şartlarda Fransız vatandaşlığı alabilirler. Ancak, yabancılık durumu, göçmenliğin aksine, geçici bir durumdur. (Bu durum, mültecilik statüsünün alınması sürecinde, kişilerin belirli bir dönem sığınmacı statüsünde değerlendirilmesine benzetilebilir. Fransa’daki yabancılar, dilerlerse Fransız vatandaşlığı başvurusu yapabilirler. Belirli şartları sağlayana ve başvuruları sonuçlanana kadar yabancı kategorisinde kalmaları gerekirken, başvurularının olumlu sonuçlanmasıyla birlikte Fransız vatandaşı olur ve göçmen kategorisinde değerlendirilirler.) Dolayısıyla, her yabancı başka bir ülkeden göçmüştür denemeyeceği gibi, her göçmen bir yabancıdır da denemez (WEB27).

Tablo 4. 1982 – 2016 Fransa’daki Yabancı ve Göçmen Sayısı

	1982	1990	1999	2016
Göçmenler	4.037.036	4.165.952	4.306.094	6.095.510
Yabancılar	3.520.668	3.595.026	3.258.539	4.310.934

Kaynak: INSEE

Hargreaves (2007: 11) verilerin toplanışı ve yabancı-göçmen ayrımındaki bu karmaşıklığın sebebini, Fransa’nın, ülkedeki farklı göçmen gruplarının varlığını tanıma konusundaki isteksizliği olarak yorumlamaktadır. Barou (2014: 4) ise bu çekincenin, anayasanın Fransa’yı “tek ve bölünmez” bir devlet olarak nitelemesi ve “köken, ırk veya din ayrımı olmaksızın kanun önünde tüm vatandaşları eşit” (WEB28) saymasından kaynaklanıyor olabileceğini belirtmektedir. Etnik köken verilerinin toplanmaması sebebiyle, 1990’lara kadar ülkede yapılan nüfus sayımlarında örneğin bir dönem henüz vatandaşlığı almadığı için göçmen/yabancı kategorisine dâhil edilmiş kişiler, daha sonraki yıllarda Fransız vatandaşı olduklarında aslında bir nevi kayıtlardan silinmiş olmaktadır. Bir başka deyişle, bu kişiler vatandaşlık aldıktan sonra sanki yeni doğmuş bir Fransız bebekmiş gibi Fransız nüfusu içine dâhil oluyorlardı. 1990 yılı itibariyle nüfus sayımlarında, oturum ya da çalışma izni olmakla birlikte yabancı vatandaşlıkları bulunanlar ve Fransa’ya yabancı olarak gelip sonradan Fransız vatandaşlığı alanlar olarak iki ayrı kategori kullanılmaya başlanmıştır (Barou, 2014: 4). 2000’li yıllara gelindiğinde, nüfus alanındaki tahminlerde göçmenlere ilişkin veri toplamak için bir yıldan fazla süreli oturum izni verilen kişi sayısı dikkate alınmaya başlanmıştır (WEB29). Bu yaklaşım da eksik veri sunmaktadır zira Avrupa Birliği vatandaşlarının Fransa’da yaşamak için oturum izni almalarına gerek olmadığından, bunlar istatistiklerde tespit edilememiş olmaktadır.

Son olarak 2007 yılında Hortefeux kanununa etnik kökene dayalı bilgilerin nüfus sayımlarında toplanmasına olanak veren bir madde eklenmiş ancak bu anayasaya aykırı olduğu gerekçesiyle daha sonra *Conseil d’État* (Danıştay)⁷ tarafından iptal

⁷ *Conseil d’État* Fransa’da en üst idari yargı merciidir. Hükümete kanun, kanun hükmünde kararname ve benzeri mevzuatın hazırlanması sürecinde danışmanlık eder. Ayrıca kendi tasarrufu ile yahut hükümetin talebi üzerine, politikaların uygulanışına ilişkin konularda karar beyan eder. Bu sebeple

edilmiştir (Schain, 2008: 42). Netice itibariyle, hâlâ etnik köken bilgisi toplanmamakta, bu açık farklı bir yöntemle giderilmeye çalışılmaktadır.

2.1.3. Fransa'ya Göç Etmiş Gruplar

Fransa 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren yoğun bir şekilde göç almaya başlamıştır. 1851 – 1911 yılları arasına ait nüfus verilerine bakıldığında, Almanlar, Belçikalılar, İtalyanlar, İspanyollar ve İsviçrelilerin Fransa'daki temel yabancı gruplarını oluşturduğu görülmektedir. Rosenberg (2006: 29) Paris özelinde göç kontrolü üzerine yaptığı çalışmasında, 1900'lerin başında, ülkenin genelindeki duruma paralel olarak, Paris'teki yabancı nüfusunun çoğunluğunu Avrupalıların oluşturduğunu ve bu kişilerin sanatçılar, bankacılar, zanaatkârlar – yani yüksek profilli, çalışan kişiler – olduğunu ifade etmektedir. Tablo 5 içinde karşımıza çıkmamakla birlikte, Kaya (2009: 62) Fransa'da 1911 öncesinde Berberilerin de bulunduğunu ve her yıl 5000 yeni göçmenin Fransa'ya geldiğini belirtmektedir. Berberi işçilerin, İtalyan işçilerin geniş çaplı grevler düzenlemesine karşı ilk olarak 1910 yılında alınması da dikkat çekicidir. Bu tarih itibariyle, Cezayir'den gittikçe daha fazla işçi getirilmeye başlanmıştır.

Tablo 5. 1851 – 1911 Fransa'daki Yabancı Nüfusu (.000)

Yabancılar								
Yıl	Toplam Nüfus	Toplam	Almanyalı	Belçikalı	İspanyol	İtalyan	İsviçreli	Diğer
1851	35.783	381	-	128	30	63	25	135
1861	37.386	506	-	205	35	77	35	154
1866	38.067	655	-	276	33	100	42	204
1872	36.103	676	39	348	53	113	43	80
1876	36.906	802	59	374	62	165	50	92
1881	37.405	1.001	82	432	74	241	66	106
1886	37.931	1.127	100	482	80	265	79	121
1891	38.133	1.130	83	466	78	286	83	134
1896	38.269	1.052	91	395	77	292	75	122
1901	38.451	1.034	90	323	80	330	72	139
1906	38.845	1.047	88	310	81	378	69	121
1911	39.192	1.160	102	287	106	419	73	173

Kaynak: INSEE

ülkede hukukun üstünlüğünün garantörü konumundadır. Kaynak: <https://www.gouvernement.fr/en/other-key-bodies> (Erişim tarihi: 21.10.2019)

Birinci Dünya Savaşı sırasında birçok Avrupalının kendi ülkesine dönmesiyle birlikte göçmen popülasyonundaki dengeler değişmiştir. Savaş sırasında gerek zorunlu askerlik gerek de işçi alımı yoluyla, Fransa’da Fransız sömürgelerinden gelen göçmen nüfusu artmıştır (Rosenberg 2006: 114-115). Bu açıdan özellikle Kuzey Afrikalı göçmen oranındaki artış dikkat çekicidir (bkz. Tablo 6). Aynı dönemde İspanyolların oranında da önemli bir artış görülmüştür.

Tablo 6. Uyruklarına Göre Göçmenlerin Toplam Yabancı Nüfusuna Oranı

Uyruk	1911	1914 – 18 Arası Artış
İtalyan	%38	%3
Belçikalı	%25	%5
İspanyol	%9	%35
Kuzey Afrikalı	%1	%20
Çinhindi	-	%7
Çin	-	%6
Diğer	%27	%24

Kaynak: John Horne, 1985’den akt. Rosenberg (2006)

Birinci Dünya Savaşı sonrası, hem savaşın etkisi hem de Amerika Birleşik Devletleri’nin sınırlarını kapatma kararı alması sebebiyle, birçok insan daha iyi bir hayat arayışıyla Fransa’ya göç etmiştir (Hoerder, 1996’dan akt. Rosenberg 2006: 199). Bunun yanı sıra, sömürgelerinde yaşayan kişilerin de özellikle savaş döneminde göç etmesiyle birlikte, Fransa dünyada en çok göçmen alan ülkelerden biri haline gelmiştir (Hargreaves, 2007: 14; Marrus, 1985 ve Macmaster, 1997’den akt. Rosenberg 2006: 199). 1921 itibariyle Polonya, Portekiz ve Afrikalı göçmenlerin gelmeye başladığı görülmektedir. Geçmiş yıllarda diğer göçmen gruplarında gerçekleşen artışlarla kıyaslandığında, 1921 – 1936 yılları arasında Polonyalı ve İtalyan göçmen sayılarının, diğer hiçbir dönemde hiçbir yabancı grupta olmadığı kadar yoğun arttığı görülmektedir. Almanya, Belçika, İspanya ve İsviçre’den gelen yabancı nüfusta ise düşüş olmuştur (bkz. Tablo 7).

İkinci Dünya Savaşı sonrasında Avrupalı olmayan göçmen nüfusunda önemli ölçüde bir artış gözlenmiştir (bkz. Tablo 8). Avrupa ülkelerinden, İtalya ve İspanya’dan göçler devam etmiştir. Birinci Dünya Savaşı sonrasında Fransa’ya gelmeye başlayan Portekizli göçmenlerin sayısında, özellikle 1962 – 75 arasında yoğun bir artış gözlenmiştir. Avrupa dışı göçmenlere bakıldığında ise, Fas, Tunus, Cezayir ve diğer

Afrika ülkelerinden gelen göçmenlerin yanı sıra, Vietnam, Laos, Kamboçya ve Çin gibi Asya ülkelerinden ve Türkiye'den de göç alınmıştır (Simon, 2002: 70).

O dönemlerde sömürge oldukları için statü açısından “yabancı” ya da göçmen olarak değerlendirilemeyen ve yukarıda verilen istatistiklerde karşımıza çıkmayan Sahra Altı Afrika ülkelerinden gelen kişiler de bulunmaktadır (Germain 2008: 15). Afrikalılar özellikle Birinci ve İkinci Dünya Savaşları sırasında askerlik ya da başka görevler sebebiyle Fransa'ya gelmişler ve çoğunlukla savaş sonrasında ülkelerine geri gönderilmişlerdir.

Tablo 7. 1921 – 1936 Fransa'daki Yabancı Nüfusu (.000)

Uyruk	1921	1926	1931	1936
Almanyalı	76	69	72	58
Belçikalı	349	327	254	195
İspanyol	255	323	352	254
İtalyan	451	760	808	721
İsviçreli	90	123	98	79
Polonyalı	46	309	508	423
Portekizli	11	29	49	28
Afrikalı	38	72	105	87
Diğer	216	397	469	353
Toplam Yabancı Nüfusu	1.352	2.409	2.715	2.198
Toplam Nüfus	38.797	40.228	41.228	41.183

Kaynak: INSEE

Tablo 8. 1946 – 1999 Yıllarında Yabancı Nüfusu

Uyruk	1946	1954	1962	1968	1975	1982	1990	1999
İspanyol	302.201	288.923	441.658	607.184	497.480	327.156	216.047	160.194
İtalyan	450.764	507.602	628.956	571.684	462.940	340.308	252.759	200.632
Polonyalı	423.470	269.269	177.181	131.668	93.655	64.804	47.127	33.925
Portekizli	22.261	20.085	50.010	296.448	758.925	767.304	649.714	555.383
Cezayirli	22.114	211.675	350.484	473.812	710.690	805.116	614.207	475.216
Fahş	16.458	10.734	33.320	84.236	260.025	441.308	572.652	506.305
Tunuslu	1.916	4.800	26.569	61.028	139.735	190.800	206.336	153.574
Türk	7.770	5.273	*	7.628	50.860	122.260	197.712	205.589

Kaynak: INSEE

Not: 1954 ve 1962 yıllarında Cezayirli, Fransız vatandaşı olmalarına rağmen yabancı nüfus içinde nüfus sayımına dâhil edilmiştir.

* Türkler 1962 yılında yabancı nüfusuna dâhil edilmemiştir.

Tablo 9’da görüldüğü üzere, 1946 – 1999 yıllarında yabancı nüfus içinde Avrupalıların payı başlangıçta %90’a yakinken, 1999 yılına gelindiğinde %40’lara düşmüş, buna paralel olarak Afrikalıların oranı %3’ten %43’e yükselmiştir. Yabancı nüfus içinde oranı artış gösteren bir diğer grup ise, 1946’de %4’ten 1999’da %12’ye yükselen Asyalılar olmuştur.⁸

Tablo 9. 1946 – 1999 Arasında Menşesine Göre Yabancı Nüfusu Oranı (%)

Uyruk	1946	1954	1962	1968	1975	1982	1990	1999
Avrupa	88,7	79,1	72,2	71,6	60,7	47,6	40,6	40,9
Sovyet, Rus ve eski Sovyet vatandaşları	2,9	2,0	1,2	0,7	0,4	0,2	0,1	0,4
Afrika	3,1	13,0	19,7	24,9	34,6	42,9	45,4	43,5
Amerika	0,5	2,8	4,1	1,1	1,2	1,4	2,0	2,5
Asya	4,0	2,3	1,7	1,7	3,0	7,8	11,8	12,6
Okyanusya ve bilinmeyenler	0,8	0,8	1,1	0,0	0,0	0,0	0,1	0,1
Toplam	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Kaynak: INSEE

2000’li yıllara gelindiğinde ülkedeki yabancıların sayılarını tespit etmek için bir yıl ve üzeri süreli oturma izni verilerinin dikkate alındığını bir önceki bölümde belirtmiştik. d’Albis ve Boubtane’nin (2015) hesaplamalarına göre, 1998 – 2013 yılları arasında en çok oturma izni verilen ilk 10 ülke Fas, Cezayir, Tunus, Türkiye, Çin, Rusya, Senegal, Fildişi Sahili, Demokratik Kongo ve Komor Adalarıdır. Bunun yanı sıra, 2010 – 2016 yılları arası oturma izni verileri incelendiğinde (bkz. Tablo 10), Afrikalıların %57 civarında seyreden oranı dikkat çekmektedir. Afrikalılar dışındaki gruplarda bu denli bir yoğunluk görülmemektedir. Bir başka deyişle, Fransa’daki diğer yabancılar arasında Afrikalılar kadar çok baskın bir görünürlüğe başka bir grup yoktur. En çok oturma izni verilen ikinci kıta Amerika’dır ki o da %10 civarında seyretmektedir. Bununla birlikte, bu tablo ve benzeri veriler incelenirken 2003’ten bu yana Fransa’da yaşamak için oturma izni almak zorunda olmayan AB vatandaşlarının varlığı akılda tutulmalıdır. Oturma izni almak zorunda olmadıklarından, Birlik vatandaşları bu türden istatistiklerde görünmez durumdadırlar.

⁸ Fransız istatistiklerinde Türkler de Asyalılar grubunda değerlendirilmektedir.

Tablo 10. Bir Yıl ve Üzeri Oturum İzni Alanların Oranı, Bölgeye Göre (%)

Uyruk	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Avrupa	5,5	6,3	6,3	6,2	6,3	6,3	6,7
Afrika	57,3	56,9	57,0	57,0	58,0	58,2	57,8
Amerika	12,6	11,9	11,5	10,8	10,5	10,4	9,4
Asya	4,0	2,3	1,7	1,7	3,0	7,8	11,8
Okyanusya	0,1	0,2	0,3	0,3	0,3	0,2	0,2
Toplam	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Kaynak: INED

2019 yılı INSEE verilerine göre, Fransa'nın nüfusu Ocak 2019 itibariyle 66,9 milyona ulaşmıştır. 2018 yılında Fransa'da bulunan göçmen sayısı ise 6,5 milyon olarak hesaplanmıştır; bu da, toplam nüfusun %9,7'sine tekabül etmektedir. Bu göçmenlerden 2,4 milyonu ise Fransız vatandaşlığına sahiptir. Bununla birlikte, yabancıların sayısı ise 4,8 milyondur (nüfusun %7,1'i) ve bunlardan 4,1 milyonu Fransız vatandaşlığı olmayan göçmenlerden oluşurken, 700.000'i Fransa'da doğan yabancıları içermektedir (4,1 milyon + 2,4 milyon= 6,5 milyon göçmen). Mülteci statüsü verilen kişi oranı ise %26,62'dir (WEB30). Son olarak, Tablo 11 Fransa'daki göçmenlerin toplam nüfusa oranını göstermektedir.

Tablo 11. Göçmenlerin Toplam Nüfustaki Oranı

Yıl	Göçmenlerin Toplam Nüfustaki Oranı
1911	2,8
1921	3,7
1926	5,7
1931	6,6
1936	5,6
1946	5,0
1954	5,4
1962	6,2
1968	6,6
1982	7,4
1990	7,4
1999	7,4

Kaynak: INSEE

2.1.4. Fransa'nın Göç Almasının Nedenleri

Fransa'ya 1850'ler itibariyle artış gösteren yabancı göçü incelendiğinde bazı anahtar kavramlarla karşılaşılır: sanayileşme, savaşlar, düşük doğum oranları ve toprak sahipliği. Sanayileşme elbette ki yoğun bir şekilde işgücü ihtiyacı ortaya çıkarmıştır. Buna karşın, doğum oranlarının düşük olması bu ihtiyacın Fransız nüfustan karşılanmasını zorlaştıran bir unsur olmuştur. Ayrıca, toprak reformuyla bireylere toprakları üzerinde yasal haklar verilmesiyle birlikte, köylüler genellikle topraklarını işlemeyi tercih etmiş ve çok fazla sayıda çiftçi-köylünün kente göçmesi gibi bir olguyla karşılaşılmamıştır (Hollifield 2010: 4). Kayda değer sayıda Fransız vatandaşı fabrikalarda çalışmak üzere şehirlere göç etmiş ancak yine de sayıları yetersiz kalmıştır. Birinci ve İkinci Dünya Savaşı sırasında yaşanan yoğun nüfus kayıpları ile zaten düşük olan doğum oranları bir araya geldiğinde, çalışabilecek insan ihtiyacı daha da perçinlenmiştir (Hargreaves 2007: 15-16). *Les trente glorieuses* (otuz şanlı yıl) olarak anılan 1945 – 1975 yılları arası dönem diğer Avrupa devletleri gibi Fransa'da da ekonomik yükselişin yaşandığı, tüketimin arttığı ve buna paralel olarak üretime ihtiyacın arttığı bir refah dönemi olmuştur (Vinen, 1996: 111). Tüm bunların yanı sıra, Fransız vatandaşlarının yabancılara kıyasla kanunlar tarafından daha çok korunduğu ve daha fazla hakka sahip olduğu düşünülürse, işverenler açısından, Fransız işçiler yerine yabancı işçilerin tercih edilmesinin doğal olduğu ortadadır. Netice itibariyle, sanayileşme ile birlikte başlayan ve 1970'lerin ortasına kadar devam eden bir dönemde, hem gerekli işgücünü sağlamak hem de nüfusu arttırmak amacıyla göç teşvik edilmiştir. Ayrıca, Fransa'nın sömürgelerinden askerlik ve benzeri devlet görevleri için Fransa'ya getirilen Afrikalıları da unutmamak gerekir.

Fransa'nın göçmenlere olan ihtiyacının yanı sıra, yabancıları Fransa'ya çeken unsurlar da mevcuttur. Önceki bölümde de değinildiği üzere, Amerika'nın sınırlarını kapatmasının yanı sıra, diğer Avrupa ülkelerine kıyasla Fransa'nın göçmenlere daha kabullenici bir yaklaşımının bulunması (eşitlik, özgürlük, kardeşlik ilkeleri) Fransa'yı göçmenler açısından tercih edilir kılmıştır. Ekonomik olarak kalkınma sürecinde olan bir ülkede birçok iş olanağının bulunduğu düşüncesi de kişilere daha refah bir hayat kurabileceklerine yönelik umut vaat etmiştir.

Yapılan ikili anlaşmalar yoluyla 1970'lere kadar daha ziyade komşu ülkelerden işçiler gelmiştir. Belçikalılar kömür, çelik ve tekstil sektörlerinde, İtalyanlar çeşitli sektörlerde, İspanyollar ise özellikle tarım sektöründe çalıştırılmak üzere getirilmiştir (Hargreaves 2007: 17). Portekizli göçmenlerin ilk olarak 1921 yılında nüfus verilerinde görüldüğünü önceki bölümde ifade etmiştik. Bunun temel sebebi, Portekiz'in Birinci Dünya Savaşı'na Fransa ile birlikte girmiş ve Fransa'ya asker göndermiş olmasıdır. Gelen askerlerden bir kısmı geri dönmemiş ve akraba ve arkadaşlarının da Fransa'ya göç etmesine ön ayak olmuştur. Takip eden yıllarda Portekiz'de kurulan diktatörlük rejiminden kaçanlar, 1961 – 1974 yılları arasında yaşanan Portekiz Sömürge Savaşları'na katılmak istemeyenler de çareyi Fransa'ya sığınmakta bulmuştur. Fransız yetkililerin, bu dönem ülkeye giriş yapan Portekizlilere, sınır geçişlerinde mevcut kuralları uygulamadığı ve yasadışı olarak gelmiş olan binlerce göçmene daha serbest bir yaklaşım benimseyerek yasal statü sağladığı görülmüştür (ICOSI, 2011). Asyalı göçmenler ise, 1975 yılı itibariyle, ülkelerindeki komünist rejimden kaçmak için, yani aslında sığınmacı statüsüyle Fransa'ya gelmiştir (Hargreaves 2007: 23-27). Fas, Cezayir ve Tunus gibi sömürgelerden, kişiler daha çok işçi olarak çalışmak için gelmiştir. 1963 yılında Fas, Tunus, Mali ve Moritanya, 1964 yılında Senegal, 1965 yılında ise Türkiye ve Yugoslavya ile işçi alımı için ikili anlaşmalar imzalanmıştır (Silverman 2003: 43). Bununla birlikte, Fransa'nın sömürgeleri bağımsızlıklarını kazandıktan sonra, buralardan Fransa'ya yoğun bir göç görülmüştür. Özellikle Cezayir'den Fransa'ya göç ciddi ölçüde artış göstermiştir.

Son olarak, gelen göçmenler daha sonra aile üyelerini de yanlarına alarak Fransa'ya yerleşmiştir. Özellikle işçi göçünün durdurulduğu 1970'lerden itibaren aile birleşimi, en önemli göç sebebi haline gelmiştir.

2.2. FRANSA'NIN GÖÇ VE GÖÇMEN POLİTİKALARI VE UYGULAMALARI

2.2.1. Giriş

Fransa 19. yüzyılın ortalarından itibaren göç almış (Hollifield, 2010: 2) olmasına rağmen, göç yönetimine ilişkin ilk yasal düzenlemelerin yapılması için 1945 yılını beklemek gerekecektir. Fransa'nın göç politikaları kronolojik olarak incelendiğinde, 1945 öncesinde devletin göçmenler ve ülkedeki yabancılar konusunda daha ziyade reaktif bir yaklaşım benimsediği, 1945 ve hatta 1980 sonrasında ise politika yapıcı rolünü üstüne alarak proaktif davranmaya başladığı görülmektedir. Örneğin, Birinci Dünya Savaşı dönemine ait polis kayıtlarını inceleyen Rosenberg (2006: 7-8) ülkedeki yabancıların hareketlerinin güvenlik kaygısıyla takip edilmeye ve muazzam detaylı kayıtlar tutulmaya başladığını belirtmektedir. Yazar Paris polis teşkilatının, yabancıları (ya da yabancı görünen kişileri) sokakta durdurup sorgulama ya da yabancı olduğu düşünülen kişilerle gezen Fransızları durdurup sorgulama gibi uygulamalar yaptığını tespit etmiştir (2006: 10). Buna karşın, o dönem bu türden önlemlerin ülke çapında uygulanması için kurumsal kapasite yetersiz kalmaktaydı (Schain, 2008: 42).

Weil (2003: 379) 1945'e gelmeden önce, 1930'larda başlayan göç politikası geliştirme faaliyetlerinde öne çıkan iki ismin René Martial ve Georges Mauco olduğunu belirtmektedir. Martial beyaz ırkın diğerlerinden daha üstün olduğunu ve Fransa'ya kabul edilecek göçmenlerin etnik köken temelinde değerlendirilerek seçilmesi gerektiğini savunmuştur (Weil, 2003: 380). Weil (2003: 381), Martial'ın göç politikasının bu yönde şekillendirilmesi için oldukça çaba harcamasına rağmen, siyasetçiler üzerinde ciddi bir etki yapamadığını ifade etmektedir. Buna karşılık Georges Mauco, doktora tezi için bir otomobil fabrikasında çalışan işçiler üzerinde yaptığı çalışmada yabancıların kökenlerine göre asimile olma derecelerini ölçmüş ve Avrupa kıtasından gelen göçmenleri asimilasyona en yatkın olan grup, Arap göçmenleri ise asimilasyonu en zor grup olarak sınıflandırmıştır (Weil, 2003: 382). Yazar; ırkçı ve Yahudi düşmanı olan Mauco'nun da Martial gibi fikirlerini açıktan ve tutkuyla savunduğunu ve nihayetinde Charles de Gaulle tarafından, Nisan 1945 tarihinde kurulan *Haut Comité consultatif de la population et de la famille* (Nüfus ve

Aile Yüksek Danışma Konseyi) genel sekreterliğine atandığını belirtmektedir (Weil, 2003: 382-383).

Weil (2003: 385) 1930’larda göç politikası çalışmalarında rol alan önemli isimlerin tümünün, yaklaşımlarında farklılıklar olmakla birlikte, etnik kökene dayalı seçim yapılmasını destekleyen görüşlere sahip olduğunu vurgular. Buna karşın, bu kişiler, de Gaulle yönetimindeki savaş sonrası hükümetin göç politikası hazırlayamaması ve daha sonra hükümet etme yetkisini elde edebilecek solcu partinin daha liberal bir göç kanunu çıkarması yönünden kaygı gütmüştür (Weil, 2003: 395). Tüm bunlar neticesinde, işveren gruplarının da etkisiyle (Hollifield, 2010: 5) 2 Kasım 1945 tarihinde yayınlanan kararname (*ordonnance*), ilerleyen bölümlerde de görüleceği üzere, “eşitlikçi” bir temele oturtulmuştur ve ırkçı bir yaklaşımdan uzak durulmuştur (Weil, 2003: 395) (en azından teorik anlamda). De Gaulle’ün 2 Mart 1945 tarihli konuşması (WEB57) o dönem ve takip eden yıllarda Fransa’nın esnek olduğunu göreceğimiz göç yaklaşımının sebeplerini ortaya koymaktadır. De Gaulle “nüfus eksikliğinin ve doğum oranının düşüklüğünün, Fransızların mutsuzluğunun temel sebebi ve Fransa’nın savaş sonrasında toparlamasının önündeki önemli bir engel” (WEB57) olduğunu dile getirmiştir. “Fransa’nın gelecek 10 yıl içinde ihtiyaç duyacağı 12 milyon çocuğun garanti edilmesi, gülünç çocuk ölümü oranlarımızın düşürülmesi, gelecek yıllar içinde Fransız ulusu için arzu edilen göçün özen, ihtimam ve zekâ ile temin edilmesi için büyük bir plan hazırlanmıştır” (WEB57).

1945 yılında çıkarılan kararname, o tarihten sonra göç alanında atılan tüm adımlarda referans alınmıştır. Bu noktada, Fransa’da 1980’lere kadar göçe yönelik bir kanun çıkarılmadığı, bu alandaki uygulamaların kararnameler ve başkan emirleri gibi araçlara dayandırılarak gerçekleştirildiğini söylemek gerekir (de Wenden 2011: 68). Hargreaves (2007: 165) bunu, o dönemin koşullarına, yani işgücü ve nüfus artışına olan ihtiyaca dayandırmaktadır. Kararname ya da başkan emirlerinin meclis onayına takılmıyor oluşu, siyasetçileri o dönem gözlenen ihtiyaçların bu gibi araçlar kullanılarak karşılanmasına yöneltmiştir.

Önceki bölümde Fransa’nın hem düşük doğurganlık hem de sanayileşmenin hızlanması sebebiyle 1850’ler itibariyle göçmenlere ihtiyaç duyduğunu belirtmiştik. Bu ihtiyaçlar, yıllar içinde göç konusuna yaklaşımı etkileyip yönlendirmiştir. Göçü

durdurmaya yönelik çabalar olmuş ancak bu konuda başarı sağlanamamıştır zira işverenler yabancı işçilerin daha mobil ve esnek olması, eleman yetiştirmek zorunda kalmamaları (Gaspard ve Servan-Schreiber, 1985: 29-30'dan akt. Silverman, 2003: 47-48) gibi sebeplerle yabancı işçileri Fransız işçilere tercih etmiştir. Dolayısıyla, söylem düzeyinde göçü engelleme isteği görülse dahi, devlet kademelerinde bu konuda etkili eylemler gerçekleştiril(e)memiştir (Silverman, 2003: 42). Nitekim göç yönetimine ilişkin kurallar koyulmuş olmasına rağmen, bunlar uygulamada işe yaramamış ve işverenler hiçbir belgesi olmayan yabancı işçileri Fransa'ya getirmeye devam etmiştir (Silverman, 2003: 45). 1980'lere gelindiğinde, göç ve göçmenler Fransa'nın bir gerçeği olarak kabul edilmiş ve entegrasyon politikalarına ağırlık verilmiştir. 1980'ler aynı zamanda göç konusunun politikleştiği senelerdir (Silverman, 2003: 1). Göç konusu bu yıllarda siyasetin bir "malzemesi" haline gelmiş ve o dönemden bu yana da bu özelliğini korumuştur. 80'li yıllarda "sıfır göç" denemeleri başlamış (Odmalm, 2005: 22); 1990'larda özellikle vatandaşlık mevzuatında yapılan değişiklikler öne çıkmıştır (Hargreaves, 2007: 161). 2000'lere gelindiğinde Avrupa Birliği'nin de gelişmesiyle paralel olarak "seçici göç" yaklaşımının (Chou ve Baygert, 2007: 5) belirgin olduğu söylenebilir. Kalifiye göçmenleri Fransa'ya çekmeye yönelik düzenlemeler yapılmıştır.

Bu bölümde Fransa'nın göç ve göçmen politikaları ve yanı sıra bunun pratiğe yansımaları detaylı olarak incelenecektir. Göç politikaları, göç yönetimi ve entegrasyon olmak üzere iki ana başlıkta değerlendirilecektir. Bunun yanı sıra, Fransa'da göç politikalarının Avrupa Birliği boyutuna da değinilecektir. Son olarak, göçmenleri ilgilendiren yönüyle vatandaşlık konusu ele alınacaktır.

2.2.2. 1900'lerden Bugüne Göç Politikaları

Bu bölümde 1900'lerden günümüze kadar göç politikaları bağlamında Fransa'da atılan adımlar incelenecektir. Temelde mevzuat açısından gelişmeler ele alınmakla birlikte, yeri geldikçe söz konusu yasal düzenlemelerin pratikteki yansımalarına da değinilecektir. Olaylar kronolojik bir şekilde ele alınmaya çalışılmıştır. Bununla birlikte, tarihsel akış içinde kırılma noktası olarak görülen olaylar baz alınarak bölümlendirme yapılmıştır.

Fransa’da yabancılar ve göçmenler ile ilgili işleri yürütmek üzere, 2013 yılında yayınlanan kanun (WEB31) ile iç işleri bakanlığına bağlı olarak çalışan “Fransa’daki Yabancılar Genel Müdürlüğü” kurulmuştur. 5 farklı birime ayrılmış olan Müdürlük, yabancıların Fransa’ya girişi, kalışı ve çalışması; yasadışı göçle mücadele; sığınma; göçmenlerin ülkeye kabulü ve desteklenmesi; yabancıların vatandaşlık başvurularından sorumludur (WEB32).

2.2.2.1. İşçi göçleri

Fransa ve göç konusunda belki de ilk ele alınması gereken konu işçi göçleridir zira her şey böyle başladı demek yanlış olmayacaktır. İşgücü ihtiyacı doğrultusunda, öncelikle komşu ülkelerle başlanarak ikili anlaşmalar yapılmıştır. Böylelikle İtalya, Polonya ve Belçika gibi Avrupa ülkelerinden göçmen işçi getirilmiştir (Byron ve Condon, 2008: 42). İşverenlerin 1924 yılında kurduğu, özel olarak yönetilen *Société générale d’immigration* (SGI-Genel Göç Cemiyeti) isimli topluluk işçilerin yurtdışından bulunması ve ülkeye getirilmesi süreçlerinde tek başına rol almaya başlamıştır (Odmalm, 2005: 19; Schain, 2008: 43). Devlet kurumlarının bu konuda aktif rol almaması ve zaman içinde sorumluluğun SGI’ye ve dolayısıyla işverenlere devredilmiş olması, daha sonra barınma ve işçi hakları gibi önemli hususlarda zorluklarla karşılaşılmasına neden olmuştur. Fransa’daki işçi sendikaları yabancı işçi çalıştıran şirketlerin yabancılara Fransızlar ile aynı maaşları vermeleri yönünde baskı kurmaya çalışmıştır. Bunun yanı sıra, işverenlere işçilerin ulaşım ve barınma gereksinimlerini karşılama zorunluluğu getirilmek istenmiştir (Weil 2003: 391). Fakat pratikte bu talepler karşılanmamıştır. İşçi göçünün düzenlenmesi ve işçilerin belirli kurallar dâhilinde çalıştırılmasının temin edilmesi için çok çaba gösterilmesi gerekmiştir. Bununla birlikte, yukarıda da belirtildiği üzere tek ihtiyaç işgücü olmadığı için bu işçilerin Fransa topraklarında yerleşmesini kolaylaştırıcı düzenlemeler de (özellikle vatandaşlık alanında) yapılmıştır. Bunlara ilerleyen bölümlerde detaylı olarak değinilecektir.

1945 yılında çıkarılan kararnameyle, göç ile ilgili uygulamaları takip etmek üzere *Office national d’immigration* (ONI – Ulusal Göç Bürosu) kurulacağı duyurulmuştur (Silverman, 2003: 39). ONI, işlemlerin daha kolay yürütülebilmesi amacıyla ve yabancı işçileri çekmek için (sadece) İtalya’da bir ofis açmıştır. Ancak istenen sayıda

İtalyan işçi gelmemesi üzerine işgücü ihtiyacı başka ülkelerden karşılanmaya çalışılmıştır (de Wenden, 2011; Odmalm, 2005: 19). Bu husus, o dönem tercih edilen yabancı grubun hangisi olduğunu gösterir niteliktedir.

Uygulamada istenilen düzeyde etkili olmamakla birlikte, 1946 yılında kurulan ONI'ye yabancı işçilerin ülkeye girişine ilişkin sorumluluklar verilmiştir. İşçi sendikaları, SGI yerine ONI'nin kurulması yoluyla bu konudaki yetkinin işletmelerden alınarak devlet kontrolünde olan bir kuruma verilmesinden memnun olmuştur (Hollifield 2010: 9), fakat özel şirketlerin mevzuatı çığnemeleri yaygın görülen bir duruma dönüşmüştür. Örneğin, yabancı işçiler ülkeye girmeden önce, bu kişiler için ONI'den onay yazısı alma zorunluluğu getirilmiştir, ancak özel şirketler birçok kişinin izin alınmadan ülkeye giriş yapmasını sağlamıştır. Ayrıca, işverenlerin işçileri Fransa'ya getirmeden önce, onlara barınma imkânı sağlayacaklarına dair bir beyanı ilgili bakanlığa iletilmesi gerekmektedir. Bunlar dikkate alındığında, işverenlerin, arada ONI olmadan işçi bulmasının daha hızlı olduğu gerçeği, işçi göçünü yönetmeye ilişkin belirlenen kuralların çığnenmesine yol açmıştır (Silverman 2003: 40). Bir başka deyişle, işverenler ihtiyaç duyulan yabancı işçileri bürokrasinin hantallığını aşarak, hızlı ve ucuz bir şekilde Fransa'ya getirme amacını gütmüştür. Bununla birlikte, işçilerin barınma sorumluluğu işverenlere yüklenmiştir ancak bu konuda da işverenlerin üzerine düşeni yapmamıştır. Nihayetinde, işçiler barınma sorunlarını kendileri çözmek zorunda kalmış ve şehrin çevresindeki uygun alanlarda gecekondular kurmuş ya da kötü şartlardaki evlere yerleşmişlerdir (Edgar 2004: 46; Simon 2002: 70).

İkinci Dünya Savaşı sonrasında, Fransız sömürgelerinin Fransa'ya giriş ve orada kalış konusunda herhangi bir prosedüre tâbi olmamalarından ötürü sömürgelerden yoğun bir göç yaşanmıştır. Bu durum, sömürgelerin bağımsızlıklarını kazanmalarına kadar devam etmiştir. Yabancı işçi alımı için yapılan ikili anlaşmalar, sömürgelerden gelen göçmenler, işverenlerin kanun tanımazlığı ve buna göz yuman devlet bir araya gelince, bu dönemlerde göçü yönetmeye yönelik çabalar boşa çıkmıştır.

2.2.2.2. Kayıt dışı göçmenlere af ve *Sans-Papiers* hareketi

1955 – 68 arası dönem genellikle “kontROLSÜZ GÖÇ” dönemi olarak anılmaktadır (Silverman 2003: 44). Bunun sebebi, ülkeye bir şekilde giriş yapmış ve kayıt dışı

olarak ülkede bulunan kişilere, daha sonra yasanın geriye yürümesi yoluyla (*ex post facto*) yasal statü kazandırılmasıdır (bir başka deyişle, düzenli ‘*regular*’ hale getirilmesi) (Hargreaves 2007: 166). Bu kişilere, iş bulmaları durumunda oturma ya da çalışma izni verilmiştir. Bu yöntem farklı dönemlerde uygulanmış, özellikle çalışmak üzere işverenler tarafından Fransa’ya getirilen on binlerce düzensiz (kayıt dışı) göçmen yasal statü elde etmiştir. Bu yolla kayıt altına alınan kişilerin oranı, devletin göç kontrolünde ne derece etkili olduğu gösteren bir unsurdur ve bu oran 1960’ların sonuna doğru %90’a yaklaşmıştır (Hollifield 1992: 45-73’ten akt. Hollifield 2010: 10).

Bu dönemde savaş sonrası Fransa’nın kalkındırılması ve refah düzeyinin artması için gereken ekonomik ivmeyi kazanabilmek amacıyla Fransız siyasetçiler de bu “kontROLSÜZ GÖÇ” vakasını görmezden gelmiş, hatta kimi politikacılar açıktan açığa kayıtdışı göçü olumlu söylemlerde bulunmuştur. Pompidou’nun başbakanlığı dönemindeki bir beyanı buna örnek olarak verilebilir: “Göç, *işgücü piyasasında belirli bir esnekliği sağlamada ve sosyal gerilimi önlemede*⁹ bir araçtır.” (Perotti 1985: 17’den akt. Silverman 2003: 44). 1893 yılında İtalyan işçilerin Fransızlar tarafından katledilişi (“The Aigues-Mortes Massacre”, 1893) ve benzeri yabancı işçilere yönelik saldırılar düşünüldüğünde, Pompidou’nun bahsettiği “sosyal gerilimi önleme” amacına ulaşamamış gibi görünmektedir (Hargreaves 2007: 16). Buna karşın, işverenlerin istediği gibi kullanabildiği, Fransız vatandaşlarına kıyasla sendikal haklar da dâhil olmak üzere işçi haklarını kullanmaktan “aciz” bir yabancı işçi topluluğuyla karşı karşıya olduğu düşünüldüğünde işgücü piyasasında esnekliği sağlamada başarılı olduğu söylenebilir.

Temmuz 1968’de yayımlanan bir genelge ile kayıt dışı göçmenlerin kayıt altına alınması işleminin durdurulacağı ilan edilmiştir. 1968 Mayıs’ında Fransa’da öğrencilerin protestolarıyla başlayıp, işçilerin greve gitmesi ve fabrika işgalleriyle devam eden olaylar, yabancı işçileri de bir yönden etkilemiştir. Yabancı işçilerden sorumlu bakanlık birimi işçilere sendikalardan uzak durmalarını öğütlemiş, sendikal faaliyetlere katılanların sınır dışı edilebileceğini belirtmiştir. Sonuç olarak 1968’de grevlere ve protestolara katılan 700 göçmen işçi Fransa’dan gönderilmiştir. Ayrıca sınır dışı tehdidinin emniyet güçleri tarafından göçmenleri siyasi faaliyetlerden uzak

⁹ Vurgu bana aittir.

durmaları için “ikna” etmekte kullanıldığına dair raporlar da bulunmaktadır (Germain 2008: 21). Fransız işçilerle aynı gösterilere katılan ve aynı talepleri dile getiren yabancıların sınır dışı işlemine maruz kalması, Fransa’ya girişlerinde kontrol sağlanamamış göçmenlerin bir şekilde ülke içinde kontrol edilmesine yönelik bir çaba yahut yabancılar karşı ayrımcılık olarak değerlendirilebilir. Bununla birlikte, Fransız işçilere karşı birçok yasal haktan mahrum kalan, çoğunu zaman haklarını bilmeyen ve hem iş yerlerinde hem de sosyal hayatlarında ayrımcılığa uğrayan göçmen işçilerin koşullarını iyileştirmeye yönelik bir çaba göstermemiş olan Fransız devletinin bu davranışı da şaşkıncı değildir. Dolayısıyla, teorik olarak evrensel bir yaklaşıma sahip olan Fransız cumhuriyetçiliğinin pratik anlamda verdiği sözleri tutmadığı ortadadır.

1972 yılında Ocak ve Şubat aylarında yayımlanan iki genelge (Marcellin-Fontanet genelgeleri) ile çalışma ve oturma izinlerine yönelik düzenlemeler yapılmıştır. Yine yabancılar yasal statü verilmesine yönelik olan bu genelgelere göre, bir kişinin yasal statü alabilmesi için bir yıllık iş sözleşmesi ve makul barınma şartlarına sahip olduğunu kanıtlaması gerekmektedir. Bunları karşılayamayanların cezası ise sınır dışı edilmektir. Bu genelgeler kamuoyundan ciddi bir tepki çekmiştir. 1968 genelgesi sessiz sedasız karşılanmışken 1972 genelgelerine karşı çıkışların görülmesi, sınır dışı cezasının getirilmesine bağlanabilir. Sonuç itibarıyla Aralık 1972’ye gelindiğinde, sınır dışı edilecek 19 Tunuslu, Valence şehrinde bir kiliseye giderek açlık orucuna başlamıştır. Göçmenlere yönelik uygulamalara reaksiyon gösterme biçimi olarak, “*sans-papiers*¹⁰ hareketi” diye anılan açlık oruçları yapılması, binaların ele geçirilmesi ve geniş katımlı gösterilerin düzenlenmesi olayları bu yıllarda başlamış ve sonrasında da çok fazla görülmüştür. Bu anlamda kayda değer bir başka olay ise, 1980 yılına gelindiğinde tekstil atölyelerinde çalışan kayıt dışı 17 Türk işçinin açlık orucuna başlamasıdır. Çalışma şartlarında iyileştirme ve yasal statü talebinde bulunan Türk işçilerin açlık orucuna sendikalar da destek vermiş ve büyük çaplı gösteriler düzenlenmiştir. Bunlara karşılık 3.000 Türk tekstil işçisine yasal statü verilmiştir (Freedman 2008).

¹⁰ *Sans papiers* Fransızcadaki “belgesizler” anlamına gelmektedir. Freedman (2008) bu terimin, kendi durumlarını belirtmek üzere kayıt dışı göçmenler tarafından kullanılmaya başladığını belirtmektedir.

1981 yılında Mitterand'ın cumhurbaşkanlığı döneminde de kayıt dışı göçmenlere yönelik kayıt altına alma işlemi yapılmıştır. Burada, yalnızca hâlihazırda işi olanlar ve 1 Ocak öncesinde ülkeye giriş yapmış olanlar dikkate alınmış ve o yıl toplamda 130.000 düzensiz göçmen kayıt altına alınmıştır (Brick, 2011).

Kayıt dışı olarak Fransa'da bulunan Afrikalı göçmenler, 1990'ların ortasına kadar yapılan birçok yasal düzenlemeye tepki olarak 1996 yılında Paris'te bir kiliseyi ele geçirmiş ve aralarından bazıları açlık orucuna başlamıştır. *Sans papiers* hareketi o sene devlet nezdinde geçmiş yılların aksi bir tepkiyle karşılaşmıştır. Kilisedeki dördüncü günde Fransız polisi göstericilere sert müdahalede bulunarak kiliseden çıkarmıştır. Dağıtılan göstericiler farklı bölgelerde protesto ve açlık oruçlarına devam etmiş, son olarak Saint Bernard kilisesini mesken tutmuştur. Bu süre zarfında *sans papiers* hareketine olan kamuoyu desteği gittikçe büyümüş, ülkenin farklı noktalarında Fransız vatandaşlarının da yer aldığı geniş katılımlı gösteriler düzenlenmiştir. Saint Bernard kilisesine de 1000'in üzerinde polis görevlendirilmiş ve içeride bulunan kayıt dışı göçmenler sınır dışı edilmek üzere göz altına alınmıştır (Freedman, 2008).

1997 yılı içinde yapılan seçimle iktidar sahiplerinin değişerek sosyalist partinin göreve gelmesiyle birlikte, kayıt dışı göçmenlerin düzenli hale getirilmesi için bir program başlatılmıştır. Bu kapsamda, 135000 kişi başvuruda bulunmuş ve bunlardan 87.000'ine oturum izni verilmiştir. Daha önceki yıllarda, çalıştığını belgeleyen yasa dışı göçmenler yasal statü almaya hak kazanırken, bu dönem çıkarılan Chevénement kanunuyla birlikte, Fransa'da bulunma süresi ve aile bağlarının dikkate alındığı bir prosedür kabul edilmiştir. 2006 yılına kadar, bu kanun maddesine dayanılarak binlerce kişi yasal statü almaya hak kazanmıştır (de Wenden 2011: 73-74).

Tablo 12. Aftan Yararlanan Kişi Sayısı, 1973 - 2006

Yıl	Toplam Başvuru	Kabul Edilen Başvuru
1973	40.000	40.000
1981-82	150.000	130.000
1991	50.000	15.000
1997-98	135.000	87.000
2006	33.538	6.924
Toplam	408.538	278.924

Kaynak: Brick, K. (2011)

Sans papiers hareketinin üzerine, 1996 yılının sonuna doğru, on yıllık oturma izinlerinin otomatik yenilenmesinin durdurulması, evlerine AB vatandaşı dışında misafir alan Fransızların, bunu yetkililere bildirmeleri ve valilere, bölgelerine gelecek Fransız olmayan ziyaretçiler konusunda geniş yetkiler verilmesine ilişkin kanun önerisi getirilmiştir (Schain, 2008: 54). AB vatandaşı olmayan misafirlerin devlete bildirilmesi konusundaki madde yoğun tepki çekmiş ve Danıştay tarafından da anayasaya aykırı olabileceği belirtilmiştir. Bunun üzerine, bu konudaki sorumluluk Fransız vatandaşlarından alınarak göçmenin kendisine yüklenmiştir (Freedman, 2008). Diğer maddeler ise olduğu gibi kabul edilmiş ve yasalaştırılmıştır.

Son olarak 2006 yılında çıkarılan kanunla birlikte kayıt dışı göçmenlere yasal statü verilmesi uygulamasının durdurulması Fransa'nın göç politikalarında keskin bir dönüşü simgelemektedir. Buna karşın, kanun kabul edildikten birkaç hafta sonra, öğretmenler ve sivil toplum örgütlerinin baskısı üzerine sınır dışı edilme riski bulunan çocukları bulunan ailelere yasal statü verilmiştir (de Wenden 2011).

2.2.2.3. Göçün sorun haline gelişi ve “Sıfır Göç” hayali

1969-70 yıllarında hazırladıkları raporlarla Corentin Calvez (dönemin siyasetçisi), Michel Massenet (o dönemde Çalışma Bakanlığı'nda Nüfus ve Göç Bölümü Müdürü, daha önce de göçle alakalı görevlerde bulunmuş) ve Maurice Schumann (dönemin Sosyal İşler Bakanı) o dönemden bu yana göç politikalarına etki etmiştir. Özetle, raporlarda Fransa'nın, ülkeye önceden gelmiş olan yabancıları asimilasyon yoluyla özümlediği (Calvez 1969: 1; Schumann 1969: 934; Massenet 1970: 20'den akt. Silverman 2003) ancak bu durumun Avrupalı olmayan göçmenlerin artmasıyla birlikte artık mümkün olmadığı ifade edilmiştir. Önceki göçmen gruplarıyla Fransa arasında “kültürel yakınlık” bulunduğu, yeni göçmenler konusunda ise “kültürel uzaklık” sorunu olduğu vurgulanmıştır. “Yeni” göçmenlerin, özellikle Cezayirlilerin, yüksek doğum oranlarına dikkat çekilerek, bir “tolerans eşiği”nden söz edilmiş ve okullarda, iş yerlerinde ya da barınma alanında bu eşiğin aşılmaması uyarısında bulunulmuştur. Burada özetle verilen bu fikirler aktarılırken bazen Kuzey Afrika, bazen de Cezayir'den gelen göçmenlerden açıkça bahsedilmiştir ve nihayetinde bu göçmen gruplarının (Fransa'da yerleşik hale geldikleri göz önünde

bulundurulduğunda) Fransa'nın toplumsal uyumu için uzun vadede riskler yarattığı savunulmuştur (Silverman 2003: 73-76).

Bu dönemler Afrika'dan gelen göçmen sayısının artmasıyla birlikte, göçün Fransa'ya olan ekonomik katkısı da dillendirilmeye devam etmiş, hatta yapılan planlamalar kapsamında, ekonomik talebi karşılamak amacıyla Fransa'ya 1971 – 1975 yılları arasında 80.000 göçmenin kabul edileceği ilan edilmiştir. Silverman (2003) bu ihtiyaca karşın 1968 – 74 yılları arasında göçün aynı zamanda sosyal bir problem olarak ele alınmaya başlamasını, o dönem artan Avrupalı olmayan göçmen sayısına bağlamakta, yani, Fransa'nın göçmenler değil göçmenlerin Avrupalı olmaması dolayısıyla göç konusunu bir sorunsal haline getirdiğini ifade etmektedir. 1968 yılında Fransa'nın Cezayirli göçünü kontrol etmek amacıyla önce aylık 1000 kişilik, sonradan da yıllık 35.000 kişilik bir kota koyması, Silverman'ın yorumunu doğruluyor gibidir. Nitekim 1971 yılında Portekiz ile yapılan bir anlaşma ile yılda 65.000 Portekizli işçinin Fransa'ya gidişinin önü açılmıştır.

1973 senesine gelindiğinde ise, Giscard yönetimi yayınladığı genelgelerle işçi göçü de dâhil olmak üzere, göçü tamamen durdurma kararı almıştır. Orta Doğu'da yaşanan savaş ve buna bağlı olarak ortaya çıkan Petrol Krizi'nin tetiklediği bu politika, Giscard'ın cumhurbaşkanlığı görevini yürüttüğü 1974 – 1981 yılları arasında uygulanmaya çalışılmıştır. Yaşanan ekonomik krizle birlikte toplumda göçmenlere karşı olumsuz bir yaklaşım hâkim olmaya başlamıştır. Fransız göç politikalarına genel olarak bakıldığında, politikacıların hem toplumun nabzını tuttuğu ve ona göre adımlar attığı hem de toplumun algılarını şekillendirmeye çalıştığı söylenebilir.

Giscard dönemi politikalarından biri de, dönemin Göçten Sorumlu Devlet Bakanı Lionel Stoléro'nun soyadıyla anılan ve 1977 yılında uygulanmaya başlanan Stoléro programıdır. İşçi olarak Fransa'ya göç eden yabancıların, ülkelerine geri dönmeleri halinde 10.000 franklık yardım yapılmasını öngören bu program ile Avrupalı olmayan göçmenlerin ülkelerine geri dönmeleri hedeflenmiştir. Buna karşın, bu programdan Portekiz ve İspanyolların faydalandığı, asıl hedeflenen kitlenin Fransa'da kalmayı seçtiği görülmüştür (Silverman 2003: 57). Stoleru programı 1981 yılında durdurulmuştur.

1980 sonrası kanun ve uygulamalara bakıldığında, o dönem dünyanın genel gidişatına da uygun bir şekilde, Fransız göç politikasında temel eğilimin ulusal sınırları, bir başka deyişle ülkeye belgesiz girişleri kontrol etmeye yönelik olduğu görülmektedir. Ulusal kimliklerin kullanılmaya başlanması, pasaport ve vizelerin yaygınlaşması gibi küresel çaplı değişiklikler ulus devletlerin kendi sınırlarını koruma konusunda kapsamlı adımlar atması sonucunu doğurmuştur. Bu değişikliklerle ilgili olarak, devletler toplulukların yönetiminde sahip oldukları ya da olabilecekleri gücün farkına varmıştır da denilebilir. Bu doğrultuda, 1980 yılında çıkarılan Bonnet Kanunu ülkeye giriş şartlarını zorlaştırmış ve belgeleri olmayan göçmenlerin sınır dışı edilmesini kolaylaştırmıştır. Fakat bu kanunun ömrü çok uzun olmamış, 1981 yılında cumhurbaşkanlığına sosyalist bloktan Mitterand'ın gelmesiyle birlikte yaklaşım değişmiştir.

2.2.2.4. Front National ve göç konusunun politikleşmesi

1981'de göreve gelen Mitterand kendisinden önceki dönemde yapılan düzenlemeleri yumuşatmaya yönelik adımlar atmıştır. Aile birleşimiyle ilgili şartlarda iyileştirmeler yapılmıştır. Ayrıca, 1984'te çıkarılan kanun Fransa'da bulunan göçmenlerin çoğuna 10 yıllık otomatik yenilenen bir iş ve ikamet izni verilmesinin yolunu açmıştır. Böylelikle, Fransız vatandaşlığı olmayan ancak Fransa'da yaşayan yabancıların her izin yenileme döneminde yaşadıkları karmaşıklık, belirsizlik ve güvensizlik hissi azalmıştır (Hargreaves 2007: 179).

Sosyalist rejim bir yandan göç yönetimi konusunda adımlar atıp, bir yandan da entegrasyona yönelik uygulamalar geliştirmeye çalışırken, 1984 yılı belediye seçimleri sonucu *Front National*'ın (Ulusal Cephe) bir şehrin yönetimine gelmiş olması, hem Fransa'da hem de tüm Batı Avrupa'da göç politikalarının seyrini değiştiren bir etki yapmıştır (Hollifield 2010: 15). Aşırı sağ bir parti olan ve temel söylemini yabancı karşıtlığı üzerinden kuran *Front National* o yılki seçimlere kadar büyük bir siyasi başarı elde edememiştir. Bu sebeple, partinin 1984 yılında yapılan belediye seçimlerinden küçük de olsa bir galibiyetle ayrılması bir nevi şok etkisi yaratmıştır. Bu seçim zaferi sonrasında, Fransız siyasetinde göç politikaları her zamankinden daha politik hale gelmiş ve günümüze kadar gerek seçim dönemlerinde gerek diğer dönemlerde gündemden düşmeyen bir konu olmayı sürdürmüştür. *Front*

National o yıllardan günümüze denk özellikle aile birleşimi yoluyla göçün durdurulması gerektiğini savunmaya devam etmiştir. Bununla birlikte, parti tarafından AB'nin göç yaklaşımının da uzun vadede Fransa'nın zararına olduğu fikri benimsenmektedir (Carvalho, 2014).

Göçün politikleşmesi konusunda tek suçlunun *Front National* olduğunu söylemek yanlış olacaktır. 1960 ve 70'lerde göç konusunun bir sorun olarak görülmeye başlandığını ve bunun da daha ziyade göçmen nüfusu içindeki Avrupalı olmayan oranının artışıyla bağlantılı olduğunu (Silverman, 2003: 1) önceki bölümde belirtmiştik. *Front National*'ın 80'lerdeki zaferi ve sonrasında göç konusunun giderek politikleşmesi de bu bağlamda değerlendirilebilir. Ayrıca ekonominin bir nevi doyuma ulaşmış olmasıyla birlikte artan işsizlik ve ekonomik durgunluk gibi hususlar da ülkede bir günah keçisi arayışına girilmesinin altında yatan sebepler olarak değerlendirilebilir. Bununla birlikte, aynı dönemlerde Müslümanların (aslında Afrika kökenli göçmenlerin) yer aldığı olayların görülmesiyle birlikte, bu grupların entegrasyonunda başarısız olunduğu ve bunun Müslümanların asimile edilemez oluşundan kaynaklandığı görüşü hâkim olmuştur (Geddes ve Scholten, 2016). (Bu konuya dair farklı görüşler daha detaylı olarak "Ayrımcılık" başlığı altında ele alınacaktır.)

Netice itibariyle, İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana ilk defa aşırı sağın bu kadar güçlenmesiyle birlikte, Fransız siyasetçiler seçmeni geri kazanmaya yönelik adımlar atmaya başlamıştır. 1986 yılına gelindiğinde dönemin iç işleri bakanı Charles Pasqua'nın soyadıyla anılan Pasqua Kanunu'nun çıkarılması ve akabindeki gelişmeler *Front National*'ın zaferi akılda tutularak okunmalıdır. Bu kanunla birlikte, ikamet izni alımı, ülkeye giriş (vize) ve vatandaşlığa kabul koşulları zorlaştırılmıştır. Pasqua, daha önce de bahsedilmiş olan, sokakta yabancı görünümlü olan kişilerin durdurulup sorgulanması ve belgeleri olmayanlara sınır dışı uyarısı verilmesi gibi uygulamaları geri getirmiştir (Hollifield 2010: 16). Bunlara dayanak sağlayan mevzuat 1981 tarihli Peyrefitte Kanunu ve 1983 tarihli Badinter Kanunu olmuştur; bununla birlikte, bu ilgili kanun hükümleri 1993 yılında sağ partiden Edouard Balladur'un başbakanlık görevine gelmesiyle birlikte yürürlükten kaldırılmıştır (Geddes ve Scholten, 2016: 53; Schain 2008: 41). Pasqua kanunu ile ayrıca sınır dışı işlemleri konusunda yetki yargı organlarından alınarak yerel yönetimlere verilmiş ve

böylelikle sürecin hızlanması sağlanmıştır. Bu uygulama neticesinde, sınır dışı edilenlerin sayısı ikiye katlanmıştır (Voisard ve Ducastelle, 1988'den akt. Silverman 2003: 64).

2.2.2.5. Aile birleşimi yoluyla göç

Aile birleşimleri işçi göçlerinden sonra göçmenlerin Fransa'ya gelmek için en çok kullandıkları yol olmuştur. Önceleri Fransa'ya bekâr ve erkek işçiler gelmiştir. Özellikle göçmenler tarafında vatanlarına geri dönecekleri düşüncesi uzun yıllar canlı kalmış ancak nihayetinde çoğunluk Fransa'ya yerleşmiştir. Bekâr olanlar kendi memleketlerinden buldukları eşlerini, zaten evli olanlar da memleketlerinde onların dönmesini bekleyen eşlerini ve çocuklarını yanlarına almaya çalışmıştır. Erken dönemlerde bu işlemlerde sorun yaşanmadığını söyleyebiliriz ancak özellikle 70'lerin sonu itibariyle aile birleşimlerini zorlaştırmaya ve böylelikle azaltmaya yönelik çabalar görülmeye başlanmıştır. 1973 krizi döneminde göçmen karşıtı atmosfere uygun olarak, aile birleşimleri engellenmeye çalışılmıştır. Buna karşın 1978 yılında bu çabaların hukuk dışı ve anayasaya aykırı olduğuna yönelik üst mahkeme kararı (Hargreaves, 2007: 25) sonrasında bu uygulama durdurulmuştur. Bununla birlikte, göçü durdurmaya ve aile birleşimini engellemeye yönelik yapılan düzenlemelere rağmen, özellikle aile birleşimi yoluyla göçmen sayısının arttığını söylemek gerekir (Hollifield 2010: 13; Schain 2008: 65).

Tablo 13. 1974 - 1978 Yılları Arasında Aile Birleşimi ile Gelen Göçmen Sayı ve Oranları

Yıl	Aile Birleşimi ile Gelen Göçmen Sayısı	Toplam Göçmen Sayısı	Aile Birleşimi ile Gelen Göçmenlerin Oranı (%)
1974	68.038	132.499	51,3
1975	51.824	67.415	76,9
1976	57.337	84.286	68
1977	52.318	75.074	69,7
1978	40.123	58.479	68,6

Kaynak: Schain (2008)

1994 yılında çıkarılan Pasqua kanunuyla, valilere sahte evlilik (vatandaşlık almak amacıyla yapılan evlilikler) şüphesi duyduklarında evlilikleri geçersiz kılma yetkisi verilmiştir (Hollifield 2010: 23-25; Schain 2008: 41). Ayrıca, yabancı işçilerin ve

öğrencilerin, eşlerini Fransa'ya getirebilmesi için iki yıl beklemeleri zorunlu kılınmıştır (Geddes ve Scholten, 2016: 56). Fransa'ya kayıt dışı olarak gelmiş kişilerin geçmiş dönemlerde çok kez *ex post facto* olarak kayıt altına alındığını ifade etmiştik. İkinci Pasqua kanunu, bir Fransız vatandaşının kayıt dışı bir kişiyle evlenmesi ve böylelikle o kişinin yasal statü kazanması yolunu kapatmıştır. Ancak Anayasa Konseyi, iki yıl bekleme zorunluluğu ve Fransız ve kayıt dışı kişilerin evliliğine ilişkin kısıtlamaların anayasaya aykırı olduğu yönünde karar vermiştir (Hollifield 2010: 24-27).

1997 yılı içinde yapılan seçimle birlikte sosyalist parti Lionel Jospin'in başbakanlığında yeniden iktidara gelmiştir. Yeni dönemde, Pasqua ve Debré kanunlarıyla getirilen düzenlemelerden bazıları yumuşatılmıştır. Bu yıl içinde çıkarılan Chevénement kanunu, Pasqua kanunu tarafından getirilen ve Anayasa Konseyi tarafından anayasaya aykırı olduğu ilan edilmiş olan aile birleşimi için iki yıl bekleme zorunluluğunu bir yıla düşürmüştür.

Tablo 14. 1981 - 1992 Yılları Arasında Aile Birleşimi ile Gelen Göçmen Sayı ve Oranları

Yıl	Aile Birleşimi ile Gelen Göçmen Sayısı	Toplam Göçmen Sayısı	Aile Birleşimi ile Gelen Göçmenlerin Oranı (%)
1981	41.589	75.022	55,4
1982	47.396	144.358	32,8
1983	45.767	64.250	71,2
1984	39.621	51.425	77
1988	29.385	42.939	68,4
1991	35.625	65.307	54,6
1992	32.665	78.839	41,4

Kaynak: Schain (2008)

Tablo 15. Bir Yıl ve Üzeri Oturum İzni Alanların Oranı, Sebebe Göre, 2001 – 2008

Oturum İzni Sebebi	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Ailevi	85.679	98.888	117.711	118.994	119.738	121.025	105.654	97.780
%	52	52,9	58,7	59,1	59,9	62,1	59,6	53,1
Eğitim	43.503	48.648	47.129	44.126	41.422	40.432	40.732	44.909
%	26,4	26	23,5	21,9	20,7	20,7	23	24,4
İnsani	10.129	13.109	16.728	20.398	21.589	16.147	14.788	16.505
%	6,2	7	8,3	10,1	10,8	8,3	8,3	9
İş	12.033	15.050	7.482	6.287	6.434	6.888	6.748	17.144
%	7,3	8	3,7	3,1	3,2	3,5	3,8	9,3
Çeşitli ve bilinmeyen	13.332	11.382	11.481	11.575	10.596	10.444	9.382	7.862
%	8,1	6,1	5,7	5,7	5,3	5,4	5,3	4,3
Toplam	164.676	187.077	200.531	201.380	199.779	194.936	177.304	184.200
%	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Kaynak: INED

2006 yılında çıkarılan Göç ve Entegrasyon Kanunu (ya da ikinci Sarkozy kanunu) aile birleşimi başvurularında etkili olacak bir dizi düzenleme getirmiştir. Buna göre, aile birleşimi için başvuracak Fransa'daki kişinin en az 18 aydır Fransa'da ikamet ediyor olması, aileyi geçindirecek yeterli mali kaynağa ve uygun şartlarda barınma imkânına sahip olması şartları aranmaktadır. Fransa'ya gelecek eşin de yeterli düzeyde Fransızca bilmesi ve cumhuriyetçi değerlere ilişkin bilgisinin olması beklenmektedir ancak bu, aile birleşimi vizesi için bir şart değildir, vize bunlardan bağımsız olarak verilmektedir. Buna karşın kalıcı oturum izni için hem Fransızca bilmek hem de Fransız değerlerine ilişkin kursa katılmış olmak zorunludur. Fransız vatandaşlarıyla evli olan kişilerin uzun dönem ikamet izni başvurusu yapabilmesi için 3 yıl beklemesi gerekmektedir. Ayrıca aile bağlarının tespiti için DNA testine başvurulabileceğine dair bir hüküm getirilmiştir (Chou ve Baygert, 2007: 5).

2007 yılında ayrıca göç bakanı Brice Hortefeux'un adıyla anılan bir kanun çıkarılmıştır. Bu kanunla aile birleşimine yönelik getirilen bazı düzenlemeler, kısıtlama olarak değerlendirilmiş ve çok fazla tepki çekmiştir. Fransa'ya gelecek eşin, öncesinde Fransızca bilgisinin test edilmesi kararlaştırılmıştır. Böylelikle, Fransızca bilmeyen eşlerin Fransa'ya gelişinin önü tıkanmıştır. Bu kanunla getirilen bir başka düzenleme ise, 10 yılı aşkın süredir Fransa'da olan kişilere süresiz oturum izni verilmesidir (Bertossi 2008: 6; Carvalho, 2014; Schain, 2008).

2016 yılında, Fransa'ya aile birleşimi ile gelecek kişilerin Fransızca ya da Fransız ilke ve değerlerine ilişkin bilgilerinin ülkelerindeyken test edilmesi uygulamasına son verilmiştir. Bunun yerine, kişilerin Fransa'ya geldiklerinde, Fransız tarihi, toplumu, değerleri ve kurumlar gibi konuların ele alındığı yurttaşlık eğitimlerine katılması beklenmektedir, ancak burada da herhangi bir sınav söz konusu değildir (French Contact Point for the European Migration Network 2017: 16- 21).

2009 – 2016 verilerine bakıldığında oturma izni alma sebepleri arasında halen aile birleşiminin oranının diğerlerinden çok yüksek olduğu görülmektedir. İkinci sebep olan eğitim ile arasında yarı yarıya fark bulunmaktadır. Bu da yıllar içinde yapılan düzenlemelerin temelde aile birleşimini engelleme noktasında başarılı olmadığını ortaya koymaktadır. Nitekim hem Fransa'nın “cumhuriyetçi sözleri” hem de Anayasa Mahkemesi'nin engellemeleri aile birleşiminin hiçbir dönem tam olarak engellenememesi sağlamıştır. Yalnızca zorlaştırıcı düzenlemeler yapılmış ve bunların etkisiyle dönem dönem oranlarda düşüş yaşandığı görülmüştür ancak bu etki de nihayetinde geçici olmuştur.

Tablo 16. Bir Yıl ve Üzeri Oturma İzni Alanların Sayısı ve Oranı, Sebeye Göre, 2009 – 2016

Oturum İzni Sebebi	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Ailevi	99.416	97.883	95.034	99.862	107.861	109.859	110.683	106.920
%	52,5	53,1	53,5	55,5	56,1	55,0	52,7	49,0
Eğitim	47.471	47.672	44.763	42.757	46.108	47.546	53.069	56.507
%	25,1	25,8	25,2	23,8	24,0	23,8	25,3	25,9
İnsani	17.592	17.219	16.793	17.379	17.060	19.742	21.402	27.758
%	9,3	9,3	9,5	9,7	8,9	9,9	10,2	12,7
İş	16.729	13.874	13.558	11.831	12.938	14.304	16.132	17.726
%	8,8	7,5	7,6	6,6	6,7	7,2	7,7	8,1%
Çeşitli ve bilinmeyen	8.220	7.781	7.521	8.181	8.431	8.434	8.754	9.443
%	4,3	4,2	4,2	4,5	4,4	4,2	4,2	4,3
Toplam	189.428	184.429	177.669	180.010	192.398	199.885	210.040	218.354
%	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Kaynak: INED

2.2.2.6. Seçici göç yaklaşımı

90'ların sonlarından itibaren ulus devletin kendi egemenlik bölgesindeki yabancı unsurlara karşı kullanabileceği araçlar hem artmış hem de daha etkili hale gelmiştir. Bu dönem Avrupa Birliği'nin getirdiği tek pazar, serbest dolaşım gibi unsurlar Birlik

içinde dolaşımın artmasını ve serbestleşmesini teşvik ederken, dışarıdan gelenlere karşı daha seçici bir yaklaşım benimsenmesi sonucunu doğurmuştur. Önceki dönemlerin aksine, iş kollarında beyaz yakalılara olan ihtiyacın artması, Afrika'dan gelecek ve beden gücü tek sermayesi olan işçilere kapıların çok daha zor açılır hale gelmesine yol açmıştır.

Bu gelişmeler doğrultusunda, 1997 tarihli Chevènement kanunu ile bilim insanları ve akademisyenlere yönelik bir vize kategorisi uygulamaya sokulmuştur. (Hollifield 2010: 38-39; Schain 2008: 55). Bu adım, vasıflı işgücünün vize süreçlerini diğerlerinden ayırıştırarak ve kolaylaştırarak Fransa'ya gelmelerini teşvik etmeyi amaçlamıştır.

2000'lere gelindiğinde seçici göç yaklaşımı daha fazla kendini göstermeye başlamıştır. Nicolas Sarkozy'nin iç işleri bakanı olduğu dönemde çıkarılan 26 Kasım 2003 tarihli "Göç Kontrolü, Fransa'da Yabancıların Kalışı ve Vatandaşlık Kanunu" (ya da birinci Sarkozy kanunu), düzensiz göçü önlemeyi hedefleyen düzenlemeler içermektedir. Bununla birlikte, sınır dışı etme işlemleri kolaylaştırılmış ve düzensiz göçmenlerin idari gözaltında tutulma süresi 9 günden 32 güne çıkarılmıştır (Carvalho, 2014). Bu dönemde ayrıca göçmenlerin sınır dışı edilmesi için özel uçak seferleri (charter uçuşlar) yeniden kullanılmaya başlanmış, hatta Belçika ile ortak charter uçuşlar yapılması kararlaştırılmıştır. Sarkozy, tasarladığı kanunu tanıtırken yasadışı göç açısından Fransa'nın Avrupa'daki "en güçsüz halka" olmasını istemediklerini vurgulamış (Chou ve Baygert, 2007: 3) ve kanun meclisten geçmeden önce dahi emniyet güçlerine, sınır dışı sayılarının ikiye katlanması yönünde talimat vermiştir (Freedman 2008: 86). Bu bakımdan yasanın muhteviyatı şaşırtıcı değildir. Sınır dışılar konusunda konulan kotaya ulaşılamaması sebebiyle Paris emniyet teşkilatı müdürünün görevden alınması (Bertossi 2008: 6), bu konuya verilen önemi göstermesi açısından önemlidir. Bu gelişmelerin arka planında 2002 yılında yapılan cumhurbaşkanlığı seçimlerinde Chirac ve *Front National* aday Le Pen'in ikinci tura geçmesi yatmaktadır. Sosyalist partinin aday olan Jospin'in ikinci tura geçmemesi büyük bir şok yaratmıştır. Nihayetinde büyük bir çaba gösterilerek Chirac'ın ikinci turun galibi olması sağlanmıştır. 2002 seçimleri sırasında Le Pen dışındaki adayların seçim manifestolarında göç yer almamış olmasına rağmen (Carvalho, 2014), seçimden hemen sonra göç konusuna eğilerek yukarıda bahsedilen değişiklikleri

gerçekleştirmeleri göç konusunun toplum nezdindeki önemini fark ettiklerini göstermektedir.

2006 tarihli ikinci Sarkozy kanunu *immigration choisie* (seçici göç) yaklaşımıyla dikkat çekmiştir. Fransa'nın, ülkesine göç edecek kişileri seçmesini sağlayarak kalifiye göçmenlerin ülkeye girişine imkân sunan bu yaklaşım, "elitist" olduğu gerekçesiyle birçok eleştiri almıştır (Chou ve Baygert, 2007: 5). Bu kanun da 2003'te olduğu gibi kayıt dışı göçmenlerin sınır dışı işlemlerine ağırlık verilmesini hedeflemiştir. Sarkozy'nin bizzat kullandığı *immigration choisie* yaklaşımının karşısında duran ise elbette ki aile birleşimleridir (Geddes ve Scholten, 2016). Kısacası, o dönemde de aile birleşimlerini azaltma hedefi güdülmüştür fakat önceki bölümde ifade edildiği üzere, hedeflenen başarı sağlanamamıştır.

2.2.2.7. Sığınmacı ve mülteciler

“Yasal göç çarkı, ülkeye girişini istemediğimiz kişilerden besleniyor:
aile birleşimi için gelenler ve sığınmacılar.”

(Nicolas Sarkozy 2003'ten akt. Carvalho 2014)

Önceki bölümlerden hatırlanacağı üzere, Fransa geçmişte sığınmacılara kucak açmış bir ülke olmuştur. Özellikle Fransız Devrimi ile benimsenmiş “eşitlik, özgürlük, kardeşlik” ilkeleri baz alınarak dünyanın farklı coğrafyalarında özgürlükçü fikirlerinden dolayı zulüm gören ya da görme tehlikesi bulunan kişiler çareyi Fransa'ya sığınmakta bulmuştur. 1970'lere kadar, diğer göç türlerinde olduğu gibi burada da çoğunluğu Avrupa'dan gelen kişiler oluşturmaktaydı. Bu tarih itibarıyla, öncelikle Asya'dan (komünist rejimden kaçan eski Fransız sömürgeleri) ve daha sonra da Afrika'dan onbinlerce sığınmacı Fransa'ya gelmiştir. Hargreaves (2007: 27) önceleri olumlu karşılanan ve aslında diğer göçmen gruplarından tamamen farklı bir kefiye konan sığınmacıların, 70'ler sonrası farklı muameleye maruz kaldığını belirtmektedir. Nitekim o dönemlerde başvuru ret oranlarında da bir artış dikkati çekmektedir.

Mültecilik statüsü, 1946 yılında Fransız anayasasında yer bulmuştur. Sığınmacılara ilişkin işlemler *Office Français de Protection des Réfugiés et Apatrides* (OFPRA – Fransa Mülteci ve Vatansızları Koruma Bürosu) tarafından yürütülmektedir. Fransa,

mevcut iç hukukuna ilaveten, 1951 Cenevre Sözleşmesi'ne imzacı olmuştur. Bu doğrultuda, ülkede bulunan mültecilere barınma, eğitim, sosyal güvenlik gibi konularda destek olunacağına ve kendi vatandaşlarından daha kötü olmamak kaydıyla imkânlar sağlanacağına (Cenevre Sözleşmesi, Madde 21, 22 ve 24); ülkede düzensiz (yasadışı) olarak bulunan mültecilere ceza uygulanmayacağına (Cenevre Sözleşmesi, Madde 31) dair taahhütte bulunmuştur (WEB33). Cenevre Sözleşmesi'ni imzalaması, mülteci ve sığınmacılara yaklaşım için Fransa'nın sınırlarını belirlemesi ve sembolik olarak da sığınmacılara yaklaşımını ortaya koyması açısından önemlidir. Bunların yanı sıra, Avrupa Birliği üyesi oluşu da Fransa'nın mülteci ve sığınmacı politikalarına etki etmektedir. Bu hususa Fransa'nın Göç Politikalarında Avrupa Boyutu başlığı altında değinilecektir.

2000 öncesine kadar oldukça liberal olarak nitelendirilebilecek bir iltica politikasına sahip olan Fransa, bu dönem itibariyle daha sıkı ve aslında kuşku temelli bir politika gütmeye başlamıştır. 2000 sonrası sığınma taleplerinin “ekonomik temelli” olduğuna bir görüş yerleşmiş ve tüm sığınma başvuruları buradan hareketle incelenmeye başlanmıştır. Bir başka deyişle, önceden kişinin iltica talebinin doğru olduğu önkabulüyle hareket edilirken, artık başvurunun sahte olduğu varsayımıyla yola çıkılmakta ve bu varsayımı destekleyici ipuçları aranmaktadır. Bu bölümün girişinde yer alan, Nicolas Sarkozy'e ait sözler de bunu ortaya koymaktadır. Bu arada o dönem 2002 yılı seçimleri ve FN'in mülteciler de dâhil olmak üzere göç konusunu gündeme taşımalarının da bu tür söylemler üretilmesindeki etkisini unutmamak gerekir.

2002 yılının Aralık ayında Fransa'nın İngiltere'ye en yakın noktası olan Calais yakınlarındaki Sangatte mülteci kampı kapatılmıştır. İngiltere'ye gitmek istedikleri için Fransa'da sığınma başvurusu yapmayan kamp sakinleri bir gece içinde kendilerini sokakta bulmuştur. Sokakta kalan mültecilere sivil toplum kuruluşları destek olmaya çalışmıştır. Kampın kapatılması mültecilere yönelik bundan sonraki yaklaşım nasıl olacağına bir habercisi gibi olmuştur (Webster, 2003).

2003 yılında çıkarılan kanunla mültecilere karşı yaklaşım resmî hale getirilmiştir. Hazırlanan gizli bir raporda sığınma taleplerinin yeterince incelenmediği ve asılsız taleplerin böylelikle kabul aldığı ifade edilmiş ve Sarkozy'nin meclise sunduğu kanun, bu iddialara dayandırılmıştır (Gonneau ve Defrance, 2006'dan akt. Carvalho,

2014: 106). Kanunla birlikte getirilmiş olan en tartışmalı uygulama “ülke içi sığınma statüsü” olmuştur. Ülke içi sığınma statüsü, bazı ülkelerde, Fransa’ya gelmeden, uluslararası bir kurumun koruması altında yaşaması mümkün olan kişilere verilecek bir statü olarak planlanmıştır. “Güvenli ülkeler” listesi hazırlanarak buralardan gelecek iltica taleplerinin otomatik olarak reddedilmesi kararlaştırılmıştır. Ayrıca normalde iki yılı aşkın süren sığınma talebi değerlendirmeleri için iki aylık bir süre verilmiştir (“France speeds up”, 2003).

Sangatte kampının kapatılması ya da 2003’te çıkarılan kanun, sığınma başvurularının azalmasına çok fazla etki etmiştir denemez. 1992’lerde 40.000’lerde seyreden sığınma başvurusu sayısı 2003 ve sonrasında 60.000’e ulaşmış, bir dönem düşüş göstermiş ancak 2008 itibarıyla sürekli olarak artmıştır. Özellikle İngiltere’den gelen baskılar üzerine, sınırda bulunan Calais mülteci kampı da 2016 yılında ciddi bir polis müdahalesi sonucu kapatılmıştır. Ancak bir süre sonra mültecilerin eski kamp bölgesinin yakınlarında (yani İngiltere’ye geçiş noktasına yakın yerlerde) yeniden kamp kurdukları görülmüştür. Nitekim 2018 yılına gelindiğinde toplam sığınma başvurusu sayısı 120.000’den fazla olmuştur. Buna karşılık kabul edilen başvuru sayısı ise, 40.000’in altında kalmaktadır (OFPRA, 2019).

Sığınmacılara yönelik en son yasal düzenlemeler 10 Eylül 2018 tarihinde Ulusal Meclis’te kabul edilip 1 Mart 2019’da yürürlüğe giren Kontrollü Göç, Etkin Sığınma Hakkı ve Başarılı Entegrasyon Kanunu (WEB34) ile yapılmıştır. Sığınma başvurusu kabul edilmeyen göçmenler önceden sınır dışı edilmek üzere 45 gün idari gözetim altında bekletilebilmekteydi. Bu süre yeni kanun ile 90 güne çıkarılmıştır. Bireylere sığınma başvurularını yapmaları için önceden 120 gün süre verilirken, bu 90 güne düşürülmüştür. Ret kararlarına itiraz süresi ise iki haftadır. Sığınmacıların yerleştirileceği yerler konusunda kota uygulaması getirilmiştir. Kişiler uygun kotası olan yerlere sistem tarafından dağıtılacak ve yerleştirildikleri yerden başka bir bölgeye geçici olarak gitmek istemeleri durumunda yetkili kurumlardan izin talep etmeleri gerekecektir. Bu kanun, sığınma prosedürlerine yönelik düzenlemeler açısından sivil toplum ve sol partilerden yoğun eleştiri almıştır. Nitekim düzenlemelere bakıldığında, kanunun adında geçen “etkin” (*effectif*) sığınma hakkı ifadesinin daha çok Fransız devleti açısından, süreci “etkin” hale getirmeyi ifade ettiği söylenebilir. Sürecin hızlandırılması, özellikle sığınmacılara ret kararına itiraz

etmeleri ya da sığınma başvurularını sunmaları için verilen sürenin kısa tutulmuş olması, kırılğan mülteci gruplarının daha da dezavantajlı duruma düşmesine neden olabilir. Ayrıca, kişinin yerleştirildiği bölgeden başka bir yere gitmek için izin almak zorunda olması da temelde seyahat hakkının kısıtlanması anlamına gelmektedir. Kanunla birlikte ayrıca sığınmacıların çalışma izni alabilmesi için 9 ay olan bekleme süresi 6 aya düşürülmüştür (WEB35; WEB36).

Fransa aile birleşimi konusunu “aile birleşimi” (*regroupement familial*) ve “mültecilerin, ikincil koruma yararlanıcıların veya vatansızların aile birleşimi” (*réunification familiale*) olmak üzere iki ayrı grupta incelemektedir. Bu iki gruptaki kişilerin aile birleşimine başvurabilmesi için farklı şartlar aranmaktadır. Örneğin, aile birleşimi için başvuracak kişilerden Fransa’da olanların, Fransa’ya gelecek aile üyelerinin geçimini sağlayabilecek maddi imkânlarla sahip olduğunu kanıtlaması beklenirken, ikinci gruptaki kişiler için mali yeterlilik ya da barınma koşullarının uygun olması gibi şartlar bulunmamaktadır (French Contact Point for the European Migration Network, 2017: 5-8). Bu açıdan mültecilerin aile birleşimi başvurularında pozitif ayrımcılık yapıldığı söylenebilir.

2.3. GÖÇMENLERİN ENTEGRASYONU

2.3.1. Giriş

Fransa’nın göç politikalarına yönelik değerlendirmeler, ülkenin göçmenlere karşı “asimilasyoncu” bir politika benimsediği fikrini vurgulamaktadır. Bu çalışma kapsamında da farklı bölümlerde bu minvaldeki uygulamalardan bahsetmiştik. Fransa, “bölünmez” (*indivisible*) bir devlet olarak, göçmenlerin farklılıklarıyla birlikte Fransa’da var olmalarının yerine, Fransız değerlerini ve kültürünü benimsemelerini beklemekte, aksini devletin birliğine ve bölünmezliğine bir tehlike saymaktadır. Bu bağlamda, de Wenden (2011) Fransa’nın aslında yalnızca göçmenlere değil, aynı zamanda kendi içindeki farklılık iddiasındaki unsurlara da baskılayıcı yaklaştığını, farklılıklara yönelik talepleri “anayasaya aykırı” olduğu gerekçesiyle geri püskürttüğünü hatırlatmaktadır. Bir başka deyişle, “kamusal alanda çeşitliliği kabul etmeye yönelik genel bir isteksizlik” (Howart ve Varouxakis, 2014: 115) söz konusudur.

Göçmenlerin entegrasyonu konusu Fransa'nın politika geliştirme ve uygulamada geç kaldığı bir alan olarak değerlendirilebilir. Göçün ekonomi temelli olduğunu ve bu sebeple aslında “istenmeyen” yabancı gruplarının dahi tolere edildiğini önceki bölümlerde gördük. Bunların yanı sıra Fransa'nın yabancılar konusunda (yukarıda bahsedilen isteksizlikle bağlantılı olarak) “renk körü” bir yaklaşıma sahip olması, bu konudaki politikaların geç kalmış olmasına (hatta şu anda da birçok eksikliğin bulunmasına) sebep olarak düşünülebilir. Devletin yetersiz kalması ya da isteksiz olmasının bir sonucu olarak, 1950'ler itibariyle göçmen grupların iş bulma, barınma ve sağlık gibi ihtiyaçlarında onlara destek olmak amacıyla çeşitli sivil toplum örgütlerinin ortaya çıktığı görülmüştür (Germain, 2008).

1850'lerden itibaren yoğun göç almaya başlamış olan Fransa'da, entegrasyon terimi resmi olarak ilk defa 1974 yılında Giscard'ın cumhurbaşkanlığı döneminde kullanılmaya başlanmıştır. Bir dizi önerinin bulunduğu entegrasyon politika belgesi, temelde çokkültürlülüğü destekleyen bir yaklaşıma sahipti. Buna karşın Fransa'nın aslen tek tipçi ve farklılıklara (bir başka deyişle, kültürel çoğulculuğa) mesafeli, hatta karşı bir ülke olduğu gerçeği, geliştirilen yeni politikaların uygulanması noktasında başarının sınırlı kalmasına yol açmıştır. Fransa ve göç üzerine çalışan birçok araştırmacının da ifade ettiği gibi, Fransa'nın “göç ülkesi olduğunu görmezden gelen bir ülke” olduğunu vurgulayan de Wenden (2014: 151), bunun sebebini ülkenin toplumsal sözleşme anlayışı ve nüfusun homojenliği yaklaşımı üzerine kurulmuş olmasına bağlamaktadır. Kısacası, dışarıdan gelen herkesin mevcut sistem içinde erimesi ve farklılıklarını geride bırakması beklenmektedir. Buna karşın Kaya (2009: 75), Fransa'nın bu dönem uyguladığı politikaları, o tarih itibariyle Afrikalıların ve temelde Müslümanların tam anlamıyla asimile edemeyeceğini kabullenişinin bir göstergesi olarak yorumlamaktadır.

Fransa'daki göçmenler ve yabancıların entegrasyonu incelendiğinde, etnik gruplar arasında ekonomik ve kültürel açıdan ve yaşam yerleri ve standartları açısından farklılıklar bulunduğunu ifade etmek gerekir. Özellikle vatandaşlık alma oranlarında, okula devam ya da işsizlik oranlarında ciddi farklılıklar mevcuttur. Örneğin, Fas kökenliler arasında eğitim ve okula devam düzeyi zaman içinde artmışken, Türkler ve Portekizliler için durum böyle değildir. Portekizli göçmenlerin barınma koşulları

diğer göçmen gruplarına kıyasla yıllar içinde iyileşmiştir. Portekizli kadın ve erkek göçmenlerin işgücü piyasasına katılımı yüksektir (Simon, 2003).

Fransa’da entegrasyon açısından önemli hususlardan biri de, devlet ve göçmen arasında yapılan *Contrat d'accueil et d'intégration*’dur (CAI – Kabul ve Entegrasyon Sözleşmesi) (WEB37). 2003 yılında bazı devlet birimleri tarafından kullanılmaya başlanan bu sözleşme, 2007 kanunuyla zorunlu hale getirilmiş ve uyulmaması halinde yaptırım uygulanabilecek bir özellik kazandırılmıştır. Bir yıllık oturma iznine hak kazanmış göçmenlere, izin belgeleri takdim edilirken imzalanan CAI’de 2016 yılına gelindiğinde bir değişiklik yapılmış ve *Contrat d'Intégration Républicaine* (CIR – Cumhuriyetçi Entegrasyon Sözleşmesi) (WEB38) kullanılmaya başlanmıştır. Sözleşmenin isimlendirmesindeki “kabul” yerine “cumhuriyetçi” ifadesinin konması dikkat çekicidir. Ancak iki sözleşme karşılaştırıldığında muhteviyat bakımında büyük farklılıklar görülmemektedir. Sözleşmenin ilk halinde Fransa’nın temel ilkelerine (demokrasi, eşitlik, laiklik) vurgu yapılmakta, bunların kanunlarla korunduğu ifade edilmektedir. Ayrıca ülkede haklar ve sorumlulukların önemi açıklanmaktadır. Fransızca bilgisinin bir gereklilik olduğu belirtilmektedir. Sözleşmenin ikinci sayfasında Fransız devletinin ve göçmenin birbirine karşı hak ve sorumlulukları, sözleşmenin süresi ve feshedilme durumu gibi hususlar yer almaktadır. Sözleşmenin yeni ve son halinde ise, Fransa’nın temel ilkeleri ve benzeri kısımlar bulunmamaktadır; yalnızca anayasanın ilk maddesi görülmektedir ki bu da CAI’nin birinci sayfasında yazan ilkeleri ortaya koymaktadır. Bunun yerine sözleşmenin ilk sayfası göçmenin tâbi olduğu entegrasyon sürecine ilişkin bilgi sunmaktadır. Fransız değerleriyle ilgili eğitim, dil eğitimi, mesleki entegrasyon desteği hakkında detaylı bilgi verilmektedir. Sözleşmenin getirdiği şartlara uyulduğu takdirde uzun dönem oturma izinlerinin verilebileceği vurgusu yapılmaktadır. A2 düzeyinde Fransızca bilgisine sahip olmak ve Fransız değerleriyle ilgili eğitimi (toplamda 24 saat) tamamlamak uyulması gereken şartlardır.

2.3.2. Dil, Kültür ve Eğitim

Fransız anayasasının ikinci maddesine göre Fransa’nın resmi dili Fransızcadır. İşletmelerin iş ve işlemlerinde Fransızca kullanmaları zorunlu tutulmuş ve Fransızcanın (İngilizceye karşı) korunması ve geliştirilmesine yönelik kurumlar

kurulmuştur. Dil konusu da ülkenin “bölünmezliği” açısından ele alınmaktadır. Nitekim Fransa 1998 yılında yürürlüğe giren Avrupa Bölgesel Diller ve Azınlık Dillerini Koruma Anlaşması’na imza atmış ancak anlaşma mecliste onaylanmamıştır. Anlaşmanın imzalanması Fransa’da büyük bir tepkinin doğmasına neden olmuştur (Moïse 2008). Bu hususlar ülkede ulusal dil konusundaki hassasiyeti ortaya koymaktadır. Aynı yaklaşım entegrasyon sürecinde de benimsenmiş durumdadır. Sonuç itibariyle hem Fransızcanın öğrenilmesine hem de Fransız kültürü ve değerlerinin benimsenmesine büyük önem verilmektedir. Bunların yanı sıra okul eğitimi ise, özellikle cumhuriyetçi değerlerin aktarılmasında temel bir araç olarak görüldüğünden, entegrasyon alanında çalışmaların başlamasıyla birlikte göçmenlerin çocuklarının eğitime dâhil edilmelerine yönelik programlar geliştirilmiştir.

1945 yılında çıkarılan kararname ile Fransız toplumuna asimile olduğunu kanıtlamayan kimselere vatandaşlık verilmeyeceği ilan edilmiş ve bu açıdan özellikle Fransızca bilgisinin ehemmiyeti vurgulanmıştır (WEB39). Bu madde doğrultusunda, aile birleşimi yoluyla Fransa’ya göç başvurusunda bulunan kişilerin katılabileceği ücretsiz Fransızca ve Fransız kültürü kursları organize edilmeye başlanmıştır. Fransa’ya ana göç kaynağının aile birleşimi olmaya başlamasıyla birlikte, gelecek kişilerin ülkenin dilini öğrenmesi ve kültürünü bilmesi ve benimsenmesi konusuna verilen önem artmıştır. Böylelikle, 1945 tarihli kararname sonrasında çeşitli değişiklikler yapılmıştır. Bu açıdan atılan en güncel adım, 1 Mart 2019’da yürürlüğe giren Kontrollü Göç, Etkin Sığınma Hakkı ve Başarılı Entegrasyon Kanunudur. Bu kanun kapsamında, göçmenlerin entegrasyonuna yönelik yapılan düzenlemelerden bazıları göçmenler için Fransızca kursunun 200 saatten maksimum 400 saate çıkarılması; A1 düzeyinde Fransızca bilenlerin yeterliliklerini kanıtlayabilecekleri bir sertifika almak için ücreti tamamen devlet tarafından karşılanan sınava girebilmeleri; Fransız değerleri ve tarihini kapsayan kursun toplam süresinin 12 saatten 24 saate çıkarılmasıdır (Annual Report 2018 on Migration and Asylum Policies in France 2019: 39). Entegrasyon bütçesinin %40’ının dil eğitimine ayrılıyor olması, bu süreçte Fransızcaya verilen önemi gösterir niteliktedir. Ancak İç İşleri Bakanlığı’nın kurslara katılanlarla yaptığı bir çalışma, kursların okuma ve yazmayı geliştirme konusunda yetersiz kaldığını ortaya koymuştur (Safi 2014).

1970’li yıllarda yabancı işçi gönderen ülkeler ile ikili anlaşmalar yapılarak Fransa’daki okullarda göçmenlerin çocuklarına ilgili ülkenin dilinin öğretilmesinin önü açılmıştır (Hargreaves 2007: 182). Bu, Fransa’nın Fransızca konusundaki yaklaşımı düşünüldüğünde aslında şaşırtıcı bir gelişmedir. Dikkat çekici olan bir detay ise, dil derslerini verecek öğretmenlerin temin edilmesi gibi konuyla ilgili tüm süreçlerde sorumluluğun gönderen ülkeye verilmiş olmasıdır. Bu sebeple Fransa tarafından çokkültürlülüğe ciddi anlamda bir destek verildiği söylenemez.

1980 ve 90’lı yıllarda yapılmış çalışmalar, göçmen ailelerin çocuklarının, özellikle de Tunus, Cezayir ve Fas kökenlilerin, okul başarılarının Fransız yaşlılarına göre daha düşük olduğunu göstermiştir. Bunda en büyük payın, göçmen anne-babanın eğitim düzeyine ait olduğu tespit edilmiştir. Anne-babaların eğitim düzeyi yükseldikçe çocukların da okula devam ve başarı durumları daha iyi olmaktadır (Simon, 2003: 1104). 2003 yılında dokuz OECD ülkesinin karşılaştırıldığı PISA araştırmasına göre ise, anne-babası göçmen olan öğrenciler arasında okuryazarlık oranının en düşük olduğu ülke Fransa’dır. Okul öğrencilerinin konuşma değil ancak okumada sorun yaşıyor olması, eğitim açısından göçmenlerin Fransız yaşlılarına göre dezavantajlı olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte, OECD araştırmaları göçmen ailelerin evlerinde ev sahibi ülkenin dilini kullanılmasının o dilde okuryazarlığın gelişmesinde etkili olduğunu ortaya koymuştur. Chou ve Baygert (2007: 17) 2006 yılında kabul edilen göç yasasında kalıcı oturma izni için Fransızca bilme şartı getirilmesinin ardında yatan sebeplerden birinin bu olabileceğini ifade etmektedir. 2018 yılında gerçekleştirilen düzenlemelerle, 2020 yılında “Çocukların Başarısı için Okulların Velilere Açılması” projesi kapsamında yabancı öğrencilerin velilerine yönelik kurslar gerçekleştirilmesi planlanmaktadır. Okul sisteminin işleyişi gibi teknik konuların yanı sıra Fransız değerlerinin anlaşılmasına yönelik de çalışmaların yapılmasının öngörülmesi (Annual Report 2018 on Migration and Asylum Policies in France, 2019: 38), Chou ve Baygert’in yorumunu doğrular niteliktedir. Bu çabalara yönelik fonların iki katına çıkarılması da dikkate değer bir gelişmedir.

1981 yılında okulu bırakma oranlarını düşürmek ve öğrencilerin okul notlarında iyileşme sağlamak amacıyla, göçmenlerin yoğun olduğu bölgelerdeki okullara mali destek verilmek üzere Eğitim Bakanlığı tarafından *Zones d’Éducation Prioritaires* (ZEP – Öncelikli Eğitim Bölgeleri) programı başlatılmıştır. Ancak Fransa’da

doğrudan etnik gruplara yönelik program tasarlanamayacağından, program “dezavantajlı bölgelere yönelik” olarak tanıtılmıştır, yani bölgesel bir yaklaşım geliştirilmiştir. Mali destek ile dezavantajlı bölgelerdeki okullarda ilave öğretmen ve bütçe desteği, sınıf mevcutlarının azaltılması gibi iyileştirmeler yapılmıştır (Hargreaves 2007: 198; Simon 2003: 1108). Eğitim Bakanlığı tarafından bu programın etkisini ve çıktılarını ölçen çalışma yapılmamıştır.

Şehir Bakanlığı altında faaliyet gösteren ANCSEC de dezavantajlı bölgelere yönelik programlar geliştirmiştir. ZEP’in kapsamlı yaklaşımının aksine, bireysel destek sunulmasına yönelik olan Eğitimde Başarı Programları (EBP’ler) ile öğrencilerin okul başarısını ve okula devamı etkileyen birçok konuda destek sunulmaktadır. Örnek olarak, okul ve veliler arasında iletişimin kolaylaştırılması ve öğrencinin gereken durumlarda spor ya da kültürel faaliyetlere yönlendirilmesi sayılabilir (Escafré-Dublet 2014: 9). Cezayirli göçmen bir ailenin çocuğu olan Zinedine Zidane’ın 1998 yılı dünya kupasında Fransız futbol takımını şampiyonluğa taşıması, entegrasyonda sporun önemini ortaya koymuştur (Forbes, Hewlett ve Nectoux, 2001: 263). ANCSEC’in eğitime ayırdığı bütçenin %80’i EBP için kullanılmaktadır (Escafré-Dublet, 2014: 10). Buna karşın bu programın da etkilerini ölçen bir çalışma yapılmamış olması dikkate değerdir.

2.3.3. İstihdam

1973 Petrol Krizi’nin çıkışıyla işçi göçünün durdurulmasına kadar, batı Avrupa’daki göçmenler ekonomik faaliyet anlamında oldukça aktif bir grup olmuş ve işsizlik oranları düşük seyretmiştir. Fransa’da da aynı şekilde, 70’lerin ortasına kadar, gelen göçmenler çoğunlukla çalışmak için geldiğinden ve o dönem bu yönde ihtiyaç bulunduğundan, iş bulmakta zorluk çekmiyorlardı. 1946 yılının nüfus verileri, Fransa’daki yabancıların %60’ının çalıştığını ya da aktif olarak iş aradığını, Fransız vatandaşları için ise bu oranının %51 olduğunu göstermektedir. İlerleyen yıllarda Fransız vatandaşları ile yabancılar arasındaki bu oran tersine dönmüştür. Örneğin, 1990 yılına gelindiğinde Fransızlar arasında işsizlik oranı %10 iken, yabancılar için %20 olmuştur. Yabancı kadın ve erkekler arasında ise kadınlar daha dezavantajlı durumda olmuştur. Örneğin 1999 yılında, %42,9 oranında kadın göçmen işgücü

pazarına katılım gösterirken, erkekler için bu oran %64'tür (Hargreaves 2007: 41-43).

Yakın tarihli verilere bakıldığında, INSEE 2018 yılı için Fransa'daki çalışabilir nüfusu 29.823.900 kişi olarak hesaplamıştır. Bu nüfus içinde 3.150.400'ü göçmendir. Fransız nüfus için işsizlik oranı %9,1 iken, göçmenlerde bu oran %15,3'tür. Çalışan nüfus oranı ise Fransızlarda %51,1, göçmen nüfusta %47,3 olarak hesaplanmıştır. %16,4 ile işsiz kadın göçmenlerin oranı, işsiz erkek göçmenlerin oranından (%14,3) yüksektir. İşsizlik oranı AB'den gelen göçmenler arasında %7,6, AB dışı göçmenler için ise %18'dir (INSEE, 2019). INSEE'nin 2017 yılında yayımladığı araştırma sonuçları da, Kuzey Afrikalı göçmenlerin göçmen olmayan bireylere göre iş bulma şanslarının daha düşük olduğunu göstermiştir. Daha dikkat çekici olan bulgu ise, eğitim ve deneyim gibi hususların oranın düşüklüğünde çok büyük etkenler olmadığıdır (WEB40).

İşsizlik, özellikle genç işsizliği, uzunca bir süredir Fransa'nın bir gerçeği olmakla birlikte, 70'lerden itibaren göçmenlerin bu durumdan hem Fransızlara hem de AB ülkelerinden gelen göçmenlere göre daha fazla etkilenmektedir. İş bulan göçmenler ise genellikle geçici ve kariyer fırsatı sunmayan işlerle yetinmek durumunda kalmaktadır (Safi, 2014: 7). Bu, yalnızca son dönemlerde ortaya çıkmış bir gerçek değil, göçmenlerin Fransa'ya gelmeye başladıkları ilk dönemlerden beri görülen bir durumdur. Le Pors (1977)'den akt. Hargreaves (2007: 48) yabancıların çalıştıkları işlerin tam da Fransızların çalışmayı istemedikleri sektörlerde (inşaat, otomobil vs.) olduğunu belirtmekte ve bu sebeple işsiz kalsalar dahi Fransızların bu işlerde çalışmayacaklarını öngörmektedir. Göçmen nüfusun, özellikle kadınların ücretli işlerde dezavantajlı olmalarının yanı sıra, ücretsiz olarak ev işlerinde çalıştırıldığı (bir başka deyişle köle olarak kullanıldığı) da bilinmektedir (Thomas, 2007). Dolayısıyla bu tahmin, kriz dönemlerinde yabancı işçi göçünü durdurma çabalarının yersizliğini ve aslında somut anlamda bir karşılığının olmadığını ortaya koyar niteliktedir.

Göçmenler ve istihdam alanında en çok anılan uygulama *zones franches urbaines* (ZFU) olarak adlandırılan serbest ticaret bölgeleridir. 1997 yılında başlatılan bu uygulama kapsamında, işsizlik ve yoksulluk oranlarının yüksek olduğu yerler

seçilerek buralarda iş imkânı yaratan şirketlere vergi indirimi teşviki sunulmaktadır. Günümüzde sayıları 100'e ulaşmış olan bu bölgelerin maliyetinin 527 milyon avro olduğu tahmin edilmektedir. ZFU'ların ilk dönemlerde ekonomik faaliyet üzerinde etkisi olmakla birlikte sonraki yıllarda bu etki sınırlı kalmıştır (WEB41). Bu programın amaçlarına ne derece ulaştığına dair kapsamlı çalışmalar yapılmadığından, göçmenlere yönelik etkisi üzerine de kesin bir şey söylenememektedir. Ancak göçmenlerin çoğunlukla dezavantajlı bölgelerde yaşadıkları düşünüldüğünde, bu programdan olumlu anlamda etkilenmiş olmaları mümkündür.

2000'li yıllara gelindiğinde işverenlerin, istihdam alanında ayrımcılık konusunda inisiyatif olarak "Çeşitlilik Sözleşmesi"ni geliştirdiklerini görürüz. İnsan kaynakları süreçlerinde ayrımcılığa karşı politikalara bağlılıklarını taahhüt eden firmaların imzaladığı sözleşme, 2004 yılında uygulamaya sokulmuştur. 3000'i aşkın firmanın imzacı olduğu Çeşitlilik Sözleşmesi, daha sonra geliştirilerek "Çeşitlilik Etiketini" isimli bir proje hazırlanmıştır. Bu projeye, kapsamlı bir dizi gerekliliği karşılayan firmalara "çeşitlilik etiketi" verilmektedir. 2008 – 2014 tarihleri arasında 350'den fazla firma bu etiketi almaya hak kazanmıştır. Fransa'da etnik kökene ilişkin bilgi toplanmasına karşı yasal düzenlemeler işyerlerinde ayrımcılığı tespit etmeyi de zorlaştırmaktadır. Dolayısıyla, ilk bakışta ABD ya da İngiltere gibi ülkelerde örnekleri görülen özellikle etnik çeşitliliği teşvik etmeye ve ayrımcılık durumlarını tespit etmeye yönelik bir proje gibi görünen, bu uygulama kapsamında daha ziyade işyerlerinin engelli bireylere ya da cinsiyete yönelik ayrımcılık açısından performansları değerlendirilmektedir (Safi, 2014).

Göçmen grupların, işsizlik yardımları, kariyer desteği, mesleki eğitim danışmanlığı ve iş arama desteği gibi Fransız vatandaşlarının da faydalanabildiği istihdam hizmetlerine erişimleri bulunmaktadır. Özellikle göçmenleri hedefleyen istihdam hizmetleri bulunmamakla birlikte, 2018 yılında çıkarılan kanun Fransa'ya yeni gelen göçmenlerin iş piyasasına girişini kolaylaştırmaya yönelik bazı düzenlemeler getirmiştir (Safi 2014: 8). Yukarıda bahsedildiği üzere, göçmenlerin entegrasyonuna ilişkin çerçevelerden biri CIR, yani Cumhuriyetçi Entegrasyon Sözleşmesi'dir. CIR için göçmenle yapılan görüşmede istihdama ilişkin konular ele alınmakta ve mesleki entegrasyon desteği talep edip etmediği de sorulmaktadır. Bu yönde talebi olan göçmenler, kamu istihdam bürosunda uygun kişilere yönlendirilmektedir. Kamu

istihdam bürosu da sonrasında göçmene uygun istihdam çözümleri geliştirmekten (uygun işverenle buluşturulması, mesleki eğitim sağlanması vb.) sorumludur. Bu sürecin etkin bir şekilde yönetilebilmesi için, istihdam alanında yetkili bakanlık ve bakanlık birimleri ile yabancılardan sorumlu devlet kurumları arasında işbirliğini kolaylaştırıcı adımlar da atılmıştır (Annual Report 2018 on Migration and Asylum Policies in France 2019: 39). Böylelikle kişinin işgücüne katılımı takip edilmekte ve destek sunulmaktadır ancak etki bakımından sınırlı kalmaktadır. Safi (2014), CIR'ın istihdam odaklı olmaması (CIR bütçesinin %10'dan azının istihdam alanında harcanmaktadır) ve sadece yeni gelen göçmenleri hedeflemesi gibi sebeplerin bu duruma yol açtığını belirtmektedir.

2.3.4. Barınma

Önceki bölümlerde bahsedildiği üzere, yabancı işçilere barınma imkânları sunulması görevi işverenlere yüklenmiş ancak bu düzenlemeler en başta sıkı bir şekilde uygulanmamış ve uygulaması denetlenmemiştir. Netice itibariyle, göçmenler boş buldukları ve çoğunlukla su, elektrik ve kanalizasyon altyapısı bulunmayan alanlarda gecekondular inşa ederek buralara yerleşmiştir. Böyle başlayan süreç, uygun şartlarda barınma konusunu Fransa'daki göçmenlerin, kaçınıcı jenerasyon olduğu fark etmeksizin, sürekli ve çözülemeyen bir sorunu haline gelmiştir. Bununla birlikte, ev arayan yabancılara karşı ayrımcılık da göçmenlerin barınma koşullarını etkilemektedir.

Barınma açısından göçmen işçilere destek olmak amacıyla devlet nezdinde bazı adımlar atılmıştır. Bunlardan biri 1956'da kurulan SONACOTRA'dır (*Société nationale de construction de logements pour les travailleurs*). İşçiler için barınma yerleri inşa etmek için kurulan SONACOTRA öncelikle Cezayirli işçileri hedeflemiş (ve o dönem SONACOTRAL - *Société nationale de construction de logements pour les travailleurs algériens* olarak anılmış), ancak 1962 yılında çalışma kapsamı herkesi içine alacak şekilde genişletilmiştir (Silverman 2003: 46; Simon 2002: 70). Bu alanda çalışan bir diğer kuruluş ise 1958 yılında yine öncelikle Cezayirli göçmenler ve ailelerin entegrasyonuna yönelik olarak kurulan *Fonds d'action sociale*'dir (FAS – Sosyal Yardım Fonu). FAS göçmenlerin yalnızca barınma ihtiyaçları için değil, sağlık, eğitim ve boş zaman faaliyetleri gibi, Fransız toplumuna

entegrasyonlarında olumlu etki yapacak alanlarda da faaliyet göstermek amacıyla kurulmuştur. Adından da anlaşılacağı üzere, sayılan alanlarda çalışmalar yapan kurumlara hibe sağlamıştır (Edgar 2004: 47). Yabancı işçilerin konaklaması için yurt benzeri yerler kurulması planlanmış ve bu proje hayata geçirilmiştir. Ancak dikkati çeken husus, buraların sadece bekâr erkek işçilerin barınabileceği şekilde tasarlanmış olmasıdır. Dolayısıyla aileleriyle birlikte kalmak isteyen işçiler dezavantajlı hale gelmiştir. Buna ek olarak, 1953 yılı itibariyle, 10'dan fazla çalışanı olan işyerlerinin gelirlerinin %1'ini yeni evlerin yapımı için devlet kurumlarına vermesi zorunluluğu getirilmiştir.

SONACOTRA ya da FAS gibi girişimlere rağmen barınmayla ilgili sorunların çözümü konusunda çok fazla yol alınamamıştır. Nitekim, Ocak 1970 tarihinde beş Afrikalı işçinin, kaldıkları yerde havasızlıktan can vermesi, medyanın ve kamuoyunun dikkatini bu konuya çekmiştir. Bunun üzerine dönemin başbakanı Jacques Chaban-Delmas gecekondular sorununu 1973 yılına kadar çözeceğini ifade etmiştir ancak bu söz yerine getirilememiştir (Silverman, 2003). Devletin o döneme kadar yabancı işçilerin konaklaması konusuna müdahaleden uzak tavrı da aslında bu sorunun öyle kolay çözülemeyeceğinin sinyallerini vermiş gibidir. Keza 90'ların sonuna doğru dahi yaklaşık 100.000 göçmen işçi yurt tarzı toplu konaklama alanlarında hayatlarını sürdürmeye devam etmiştir (Bernadot 1995'ten akt. Simon 2002: 71).

Göçmenlerin barınma olanakları üzerine çalışan bir diğer organ da 1974 tarihinde kurulan *Commission Nationale pour le Logement des Immigrés*'tir (CNLI – Göçmenlerin Barınması için Ulusal Komisyon). 1975 yılına gelindiğinde, tüm işyerlerinin gelirlerinden toplanan paranın 1/5'i CNLI aracılığıyla göçmenlerin barınabileceği yurt ve ailelere yönelik evlerin yapımında kullanılmıştır. İnşa edilen yapılar, göçmenlerin barınma standartlarını biraz yükseltmiş olmakla birlikte, genel itibariyle bakıldığında bu barınma imkânlarının etkisi de sınırlı kalmış ve aslında bu alandaki çalışmalar büyük çoğunlukla gönüllü kuruluşlara bırakılmıştır (Hargreaves 2007: 166). Bu noktada, öncelikle göçmenlerin barınması için kurulan CNLI'nın misyonunun 1978 yılında "ihtiyaç sahibi olan ailelerin" barınmasında destek sağlamak olarak değiştirildiğini belirtmek yerinde olacaktır. Bir başka deyişle, bu barınma fırsatlarından Fransız aileler de faydalanabilir hale gelmiştir. Bununla

birlikte, bu evlere yerleştirilen aileler arasında İtalyan ve İspanyol göçmenlere öncelik verildiği bilinmektedir (Viet 1998'den akt. Geddes ve Guiraudon, 2002: 8). CNLI'nın yerini 1998 yılında kurulan *Commission Interministérielle pour le Logement des Populations Immigrées* (CILPI – Göçmenlerin Barınması için Bakanlıklar Arası Komisyon) almıştır. Bu organ da göçmenlerin barınmasına ilişkin politika üretmek ve mevcut barınma yerlerinin yenilenmesi ve buna yönelik projelerin değerlendirilmesinden sorumlu tutulmuştur (Edgar 2004: 47).

Fransız İçişleri Bakanlığı tarafından yayınlanan göçmenlerin barınma şartlarıyla ilgili 2016 tarihli rapora göre (Ministère de l'intérieur Direction Générale des Étrangers en France, 2016), sosyal konutlarda kiracı durumunda olan göçmen oranı %31'dir. Buna karşın, ev sahibi olan göçmen oranı %36 iken, göçmen olmayan nüfusun %60'ı ev sahibidir. Göçmen gruplar arasında İtalyan ve İspanyolların ev sahibi olma oranları, Afrika'dan gelen göçmenlere kıyasla daha yüksektir. Bakanlık raporunda, ev sahibi olan göçmenlerin yaşlarının 70'e yakın olması sebebiyle, bu grupların, diğerlerine kıyasla, Fransa'da daha uzun süre yaşamış olmalarından ötürü ev satın alabildikleri yönünde bir çıkarım yapılmıştır. 2012 yılında yayınlanan rapordaki veriler ile karşılaştırıldığında, oranların neredeyse aynı olduğu görülmektedir (Ministère de l'intérieur Direction Générale des Étrangers en France, 2012). INSEE tarafından yapılan çalışmalar, sosyal konutlara yerleşmek için başvuru yapan Avrupalı olmayan ailelerin, diğer ailelere kıyasla daha fazla beklemek zorunda olduklarını da ortaya koymuştur. Eşit şartlarda olan aileler arasında yapılan bu kıyaslamada, Avrupalı olmayanların daha fazla beklemesinin sebebi olabilecek bazı faktörlerin çalışmaya dâhil edilmediği belirtilirken, ev sahiplerinin her halükârda istatistiki bir ayrımcılık yaptığı ifade edilmiştir. Bu ayrımcılığın kiranın ödenmemesi korkusu, kültürel farklılıklar ya da güvenlik konusundaki endişelerden kaynaklanıyor olabileceği öngörülmüştür (WEB42). Netice itibariyle, Avrupalı olmayan göçmenlerin sosyal konutlara erişimde dahi zorluklar yaşadığı ortaya konmuştur.

Tablo 17. Uyruklarına Göre Barınma Durumları, 2016 (%)

	Ev Sahibi	Kiracı – Sosyal Konut Harici	Kiracı – Sosyal Konut	Diğer
Göçmen haneler	36	25	31	8
Uyruk				
<i>Portekiz</i>	54	24	16	6
<i>İtalya</i>	66	17	10	7
<i>İspanya</i>	60	20	13	6
<i>Diğer AB ülkeleri</i>	55	28	8	8
<i>Diğer Avrupa ülkeleri</i>	37	29	24	10
<i>Cezayir</i>	23	21	50	6
<i>Fas</i>	26	23	45	6
<i>Tunus</i>	26	30	38	6
<i>Diğer Afrika ülkeleri</i>	15	27	48	10
<i>Türkiye</i>	37	22	38	3
<i>Diğer ülkeler</i>	36	32	20	12
Göçmen olmayan haneler	60	22	13	5
Toplam hane	57	23	15	5

Kaynak: INSEE

2.3.5. İslam ve Laiklik

Fransa Avrupa’da Müslüman nüfusunun en yüksek olduğu ülkedir. AB, Norveç ve İsviçre birlikte ele alındığında toplam Avrupa nüfusunun %4,9’unu oluşturan Müslümanlar, Fransa’da 5 milyonu aşkın sayılarıyla nüfusun %8,8’ine tekabül etmektedir. Fransa’daki Müslümanların büyük çoğunluğunu Tunus, Fas ve Cezayir’den gelenler oluşturmaktadır.

Tablo 18. Avrupa Ülkelerindeki Tahmini Müslüman Sayısı (2016)

Ülke	Sayı	Toplam Nüfus İçinde %’si
Fransa	5.720.000	%8,8
Almanya	4.950.000	%6,1
Birleşik Krallık	4.130.000	%6,3
İtalya	2.870.000	%4,8
Hollanda	1.210.000	%7,1
İspanya	1.180.000	%2,6

Kaynak: Pew Research Center (2017)

Fransa’da göçmenler bağlamında laiklikten bahsedildiğinde ilk anılan olay, 1989 yılında 3 lise öğrencisi genç kızın okula başörtüsüyle girmek istemesidir. Bununla birlikte, aslında İslam’ın bir sorun olarak görülmeye başlaması, Müslümanların cami, ayrı mezarlık, helal et kesim yerleri gibi kolektif bazı talepleri dile getirmesiyle olmuştur (de Wenden, 2011). Fransız tarihine *l’affaire du foulard* olarak geçen olay, okul müdürünün öğrencilerin başörtüsüyle okula girmesini yasaklamasıyla birlikte, birden ulusal düzeyde tartışılan bir konu haline gelmiştir. Fransız kamuoyu ve politikacılar, laiklik ilkesiyle uyuşmadığı gerekçesiyle yasağı haklı bulanlar ve kişinin dini özgürlüğü olduğu gerekçesiyle haksız bulanlar olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Yasağı destekleyenler arasında, başörtüsünü kadına yönelik baskının bir yansıması olarak gören sol kadın örgütlerini de saymak yerinde olacaktır. Konuyla ilgili son kararı *Conseil d’État* vermiş ve herhangi bir şekilde ders akışını engellemedikleri ya da dini propaganda yapmadıkları sürece başörtüsüyle okula girmenin laiklik ilkesinin ihlali anlamına gelmeyeceğini belirterek, başörtüsüyle okula girişe onay vermiştir (Perry, 2002: 178; Hollifield, 2010: 20).

Başörtüsü olayı, Fransa’nın Müslüman göçmenleri ve entegrasyon konularına ilişkin zaten dinmemiş olan tartışmaları daha da alevlendirmiş ve entegrasyon konusundaki çabaların tekrar sorgulanmasına yol açmıştır. Bu konuda kaygıları dindirmek ve daha kararlı ve tutarlı adımlar atabilmek amacıyla, Aralık 1989’da Başbakanlık ofisine bağlı *Haut Conseil à l’Intégration* (HCI – Entegrasyon Yüksek Konseyi) (WEB43) kurulmuştur. HCI, hem mevcut politikaların uygulamasını konu alan raporlar hazırlamış hem de tavsiye niteliğinde belgeler yayınlamıştır. Chabal (2015) HCI’nın entegrasyon tanımına dikkat çekerek, Fransız usulü entegrasyonun politik bir vurgusu olduğunu ve “ortak ilkeler” etrafında şekillendirildiğini belirtmektedir. Nitekim, HCI’nın 2003 yılında yayınladığı raporda yer alan “Bir araya gelebilmek için, farklılıklarımızı unutmak ve başkalarıyla ortak olan noktalarımızı keşfetmek zorundayız,” (Haut Conseil à l’Intégration 2003’ten akt. Chabal, 2015: 93) ifadesi, dışarıdan gelenlerden bekleneni açıkça ortaya koymaktadır. HCI 2013 yılında kapatılarak, yerini yine başbakanlık ofisine bağlı *Observatoire de la laïcité*’ye (Laiklik Gözlemevi) bırakmıştır (WEB44). Öte yandan, Fransa’da Müslümanların temsilini sağlamak ve diyalogu temin etmek amacıyla yine 1989 yılında *Conseil de Reflexion sur l’Avenir de l’Islam en France* (CORIF – Fransa’da İslam Üzerine

Düşünce Konseyi) kurulmuştur. Benzer bir amacı güden bir diğer kuruluş da 2002 yılında Sarkozy'nin iç işleri bakanlığı döneminde tesis edilen *Conseil Français du Culte Musulman* (CFCM – Fransa İslam Konseyi) olmuştur (de Wenden 2014: 158).

Hargreaves (2007) 90'lı yıllara kadar Fransa'da camilerde görevlendirilmek üzere imam yetiştirilebilecek kurumlar bulunmadığını ve bu sebeple yurtdışında eğitim almış imamların buralarda çalıştığını belirtmektedir. Bu, Fransa gibi laiklik konusunda hassas olan bir ülkede tercih edilmeyen bir yol olmuştur ancak bu alandaki yaklaşımın belirlenmesi zaman almıştır. Nihayetinde gelinen noktada ise, Fransa'da Müslüman din görevlileri yetiştirmek amacıyla kurulan kuruluşlardan bazıları, dönemin politikacıları tarafından söylem ve eylem düzeyinde desteklenmiştir. Destek gören kuruluşlara bakıldığında, daha ılımlı ve Fransız cumhuriyetçi değerleriyle uyumlu bir şekilde var olabilecek kurumların tercih edildiği fark edilmektedir. Örneğin, radikal olarak bilinen *Union des Organisations Islamiques de France*'a (Fransa İslami Dernekler Birliği) yönelik sıkı kontroller uygulanırken, *Grande Mosquée de Paris* (Büyük Paris Camii) grubunun cami renovasyonu işine Paris valiliği tarafından maddi destek sağlanmıştır. Keza buna benzer bir başka örnek, Pasqua'nın Lyon kentinde bir cami açılışına katılmasıdır (Hargreaves, 2007: 202). Her iki örnek de temelde laiklik açısından sorun arz etmektedir. Bununla birlikte, bu uygulamaların sadece İslam'a yönelik olmadığını ve Hristiyan ve Yahudiler için de benzeri bir yaklaşım bulunduğunu ifade etmekte fayda var. Bu sebeple bazı yazarlar, Fransa'da laikliğin din ve devlet işlerinin ayrı tutulmasından ziyade, aslında devletin dini kendi istediği gibi şekillendirme çabasını ifade ettiğini savunmaktadır (Fernando 2017 ve Tolan, 2014'den akt. Bourget, 2019).

İşçilerin barınma şartlarını iyileştirmek amacıyla devlet eliyle yaptırılan konut ve yurtlara mescitler inşa edilmiş olması da dikkat çekici bir durumdur (Weil 1991'den akt. Hargreaves, 2007: 182). Geddes ve Guiraudon (2002: 8) bu gibi uygulamaların, tercih edilmeyen göçmen gruplarını Fransız yaşam tarzına entegre *etmeyerek* (vurgu orijinalinde) vatanlarına geri dönmelerini teşvik etmeyi amaçladığını belirtmiştir. Ancak, bizatihi göçmenlerin 1980'lerden itibaren bu konuda talepleri olduğu düşünüldüğünde, bu yorum makul görünmemektedir. Daha ziyade, radikal İslami görüşlere ve şiddete eğilimli gruplara karşı bir önlem olarak, ılımlı grupların desteklendiği ve aslında böylelikle kontrol altında tutulduğu düşünülebilir. Bununla

birlikte, Kaya (2009: 73) bu ve benzeri gelişmeleri (gerek Müslüman gruplara sağlanan çeşitli destekler, gerek Yahudi gruplara karşı bazı konularda – örn. Yahudi çocukların cumartesi günlerine denk gelen sınavlarda izinli sayılması – tolerans gösterilmesi) Fransa’da laikliğin aşınısının işaretleri olarak yorumlamaktadır.

1989 yılındaki başörtüsü olayından sonra, İslami “semboller” üzerinden tartışmalar devam etmiş ve nihayetinde 2004 yılında okullarda “dikkat çekici” dini sembollerin yasaklanmasına yönelik yasa çıkarılmıştır. Yalnızca başörtüsü değil, büyük haç kolyesi vb. takılar ya da Yahudi kipa da yasa kapsamında okulda giyilmesi yasaklananlar arasındadır. Bowen (2008) başörtüsü olayından 2004 yılında çıkarılan yasaya kadar olan dönemi incelediği makalesinde, bunları o dönem yurtiçi ve yurtdışında ortaya çıkan bazı önemli gelişmelerle ilişkilendirmektedir. 3 lise öğrencinin gittiği okulla ilgili inceleme yapan yazar, okulda daha önceden de başörtülü öğrencilerin olduğunu, yani aslında okulun bu açıdan hoşgörülü olduğunu ifade etmektedir. İç politikada Mitterand’ın ekonomik gelişme sağlayamadığı, öte yandan Berlin Duvarı’nın yıkılmasıyla birlikte dış politikada bir “düşmanın” kaybedildiği bir dönem söz konusudur ve tam da o dönem yeni düşman olarak siyasal İslam doğmuştur. 1994 yılında eğitim bakanlığı tarafından yayınlanan yönetmelikte, okul müdürlerinden okullarda dikkat çekici dini sembollere izin verilmemesi istenmiştir. Aynı dönem, Cezayir’de yaşanan karışıklıklar sırasında beş Fransız vatandaşının öldürülmesiyle birlikte göçmenlerin yoğunlukta olduğu bölgelerde yoğun güvenlik önlemleri alınmıştır. Bowen (2008) bu dönemde haber programlarında Cezayir’deki çatışmalar ile okullarda yaşanan başörtüsü olaylarının bir arada verilmesinin, terör, başörtüsü ve İslam üçlüsünün bağlantılı olarak algılanmasında rolü olduğunu belirtmektedir. Dönemin Cumhurbaşkanı Chirac’ın isteği üzerine kurulan Stasi Komisyonu’ndan başörtüsü konusuyla ilgili bir rapor hazırlaması istenmiştir. Temmuz 2003’te çalışmaya başlayan komisyon, toplumun çeşitli kesimlerinden insanları dinlemiş ve bundan yola çıkarak bir rapor hazırlamıştır. Bowen (2008) kendi deneyimlerini aktarması için çağrılan kişilerin (özellikle okul müdürleri ve öğretmenlerin) daha ziyade olumsuz deneyimler aktardığına ve olayları genelleyerek konuştuklarına dikkat çekmektedir. Başörtülü olduğu için okuldan atılan genç kızlardan hiçbirinin dinlenmemiş olması da önem arz etmektedir. Komisyonun 5 ay içinde hazırladığı raporda yer alan Müslüman ve Yahudilerin dini bayramlarının

resmi tatil olarak kabul edilmesi, yoksul bölgelerde yaşam standartlarının iyileştirilmesi ve din ve laiklik üzerine eğitimin geliştirilmesi gibi olumlu öneriler göz ardı edilirken (Gunn, 2004 ve Killian, 2007'den akt. Sealy ve Modood, 2019), başörtüsü yasağının acele bir şekilde yasalaştırılması, seçmenin 2007 seçimlerinde aşırı sağa kaymasını önleme çabasının bir sonucu olarak yorumlanmaktadır (Bowen 2008). Bununla birlikte, yasa yasağın ilk ve ortaokullarda geçerli olduğunu ortaya koymasına rağmen, kütüphanelerde ya da okul gezilerinde öğrencilerin annelerinden başörtülerini çıkarmaları istenmiş, bir nikâh töreninde gelinin şahidi olan akrabasının başörtüsünü çıkarmasını reddetmesi üzerine şahitliği kabul edilmemiştir (Ezekiel, 2008: 233).

Fransa'da laiklik söz konusu olduğunda dile getirilmesi gereken bir husus da özel okulların yoğun bir şekilde devlet desteği aldığıdır. Bu bölümün girişinde bahsettiğimiz gibi, 1905'te çıkarılan yasa ile din ve devlet işlerinin birbirinden tamamen ayrılması özellikle eğitimden çıkarılması sebebiyle kiliseden büyük tepki çekmiştir. Buna karşın, 1959 yılında çıkarılan Debre Kanunu ile özel okulların devlet desteği alabilmesi mümkün kılınmıştır (Bourget, 2019). Çoğunluğunu (%90 civarında) Katolik okullarının oluşturduğu özel okullar, ulusal müfredatı uygulamayı ve devletin uygun gördüğü öğretmenleri işe almayı taahhüt etmeleri durumunda giderleri için devlet desteği alabilmektedir. Bunun yanı sıra, devletin yapacağı düzenli kontrolleri de kabul etmeleri gerekmektedir. Devletle bu şartlar altında anlaşılan okullarda, öğretmen maaşları gibi en önemli gider kalemi devlet tarafından karşılanmaktadır. Bunun yanı sıra okullar yerel yönetimlerden de bazı giderleri için destek alabilmektedir (Howart ve Varouxakis, 2014: 143; WEB45). Fransa'da İslami eğitim veren ilk özel lise 2003 yılında açılmıştır (WEB46). 2004 yılında geçen yasadaki okulların sayısı yavaş yavaş artmış ve 2019 yılı itibariyle toplamda 111 İslami özel okul bulunduğu tespit edilmiştir. Bu okullardan yalnızca biri, 2003 yılında açılan lise, devlet desteği almaktadır (WEB47). Diğer okullar, devletten fon almayı tercih etmemiştir.

Laiklik ve göçmenler bağlamında ele alınabilecek bir diğer konu da 2015 yılında gerçekleşen Charlie Hebdo saldırısıdır. Hazreti Muhammed karikatürleri sonrasında derginin ofisine iki Müslüman tarafından yapılan saldırıda dergi çalışanları hayatını kaybetmiştir (Henley ve Willsher, 2015). Solheim (2017) dünya çapında tepki çeken

saldırının, Fransa'da farklı değerlendirildiğini belirtmektedir. Saldırının gerçekleştirildiği döneme denk gelen *European Social Survey* (Avrupa Sosyal Taraması) Avrupa ülkelerinde saldırıya yönelik reaksiyonların Fransa'dan farklı olduğunu ortaya koymuştur (Solheim, 2017: 13). Almanya, İngiltere, Finlandiya, Çek Cumhuriyeti, Avusturya ve İrlanda sonuçlarını Fransa ile kıyaslayan Solheim (2017: 13), söz konusu ülkelerde, Hebdo saldırısı sonrası göçmenlere yönelik negatif yaklaşımın arttığını ortaya koymaktadır. Buna karşın yazar, Fransa'da Hebdo saldırısının İslami terör ve entegre olamamış göçmenler bağlamında ele alınmadığını, cumhuriyetçi değerler ve bunlara yönelik saldırı olarak değerlendirildiğini ifade etmektedir (Solheim, 2017: 5). Politikacılar en başından saldırıya bu şekilde yaklaşmış ve kamuoyunun tepkisi de bu söylem etrafında şekillenmiştir (Solheim, 2017: 13). Netice itibarıyla Charlie Hebdo saldırısı, saldırının gerçekleştiği ülkede ciddi anlamda göçmen karşıtı bir eğilime sebep olmamış, gösterilen tepkide cumhuriyetçi değerleri koruma güdüsü öne çıkmıştır.

Son olarak, İslam ve laik Fransa arasındaki gerginlikler 80'lerden bu yana dinmemiştir. 2010 yılında kamusal alanda burka yasağı getirilirken, 2016'da haşema yasağı ile birçok Fransız şehirde Müslüman kadınların tüm vücudu kapatan bir deniz kıyafeti olan haşemayla denize girmesi engellenmiştir. Kadınların haşemalarıyla plajda oturmalarına dahi polisin müsaade etmediği anların fotoğrafları tüm dünyaya servis edilmiştir (Dearden, 2016). Freedman, 2004: 140'tan akt. Kaya (2009: 81) Fransa'da cinsiyet, sınıf ve ırklar arası eşitsizlik ve ayrımcılık gibi asıl sorunların dururken, başörtüsü konusuna gereksiz düzeyde önem verildiğini ifade etmektedir.

2.3.6. Ayrımcılık: Banliyö Olaylarından Sarı Yeleklilere

Fransa'da yabancılara karşı ayrımcılık söz konusu olduğunda en çok hatırlanan olay, 2005 yılında Paris banliyölerinde yaşanan ve *banliyö olayları* olarak anılan çatışmalardır. Ekim 2005'te, iki göçmen kökenli gencin polis "ihmali" sonucunda ölmesiyle birlikte, Paris'ten tüm ülkeye yayılan şiddet olayları görülmüştür (Kaya, 2009: 84; State, 2010: 337). Bu, göçmen kökenli nüfus ile polis arasında yaşanan çatışmaların ilki olmamakla birlikte, en geniş kapsamlı ve şiddetlisi olarak tarihe geçmiştir.

1973 yılının yaz aylarında aşırı sağ örgütlerden biri olan *Ordre Nouveau* kayıt dışı göçmenlere karşı kampanya düzenlemiş ve akabinde Cezayirlilerin hedefe konduğu şiddet olayları baş göstermiş ve hayatını kaybeden Cezayir kökenli kişiler olmuştur. Bu olaylar karşısında Fransız devleti ırkçı şiddet eylemlerinde azmettirici rolü olanlara karşı kayıtsız kalmıştır. Öyle ki o dönem vatandaşlarının güvenliğinden endişe eden Cezayir hükümeti Fransa'ya göçü durdurduğunu ilan etmiştir. Fransız devlet yetkilileri bu olayların ardından verdikleri demeçlerde “Fransa'nın ırkçılık karşıtı olduğunu” (Georges Pompidou), “herkesin eşit haklara sahip olduğunu” (Pierre Messmer), “Cezayirlilerin ölümünün dramatize edilmemesi gerektiğini” (Georges Gorse) ifade etmişlerdir (Silverman 2003: 86). Bu açıklamalar temelde Fransa'nın göçmenlerin uğradıkları haksızlıklar ve ayrımcılıklara gözlerini kapamasının sadece bir örneğidir.

1981 yazında *été chaud* (sıcak yaz) olarak anılan olaylar, 90'larda meydana gelen 15'e yakın çatışma (Jobard 2009), 1993 yılında 16 yaşındaki Makomé Bowolé'nin polis tarafından sorguda öldürülmesi (Hargreaves 2007: 187) farklı tarihlerde benzer olayların yaşandığını göstermektedir. Dolayısıyla, önceki sayfalarda da bahsedildiği üzere, Fransa'nın göçmen kökenli vatandaşlarıyla yaşadığı sorunlar 2000'lere özgü değildir, her dönemde ufak ya da büyük çaplı çatışmalar yaşanmıştır. Gençlerin istihdamı konusunda 1992 yılında yapılan bir araştırmanın sonuçları yabancılara karşı yaklaşımı göstermesi açısından dikkat çekicidir. Çalışmada yerel olarak faaliyet gösteren mesleki danışmanlık bürolarından toplanan veriler incelenmiştir. Rapordaki şu ifadeler durumu net bir şekilde özetlemektedir: “Ancak işverenler sıklıkla, yerel istihdam bürolarıyla iletişime geçtiklerinde, doğrudan ‘siyahi olmaz’, ‘Arap olmaz’, ‘Mağribiler olmaz’ şeklinde isteklerini belirtiyorlar” (IGAS 1992: 49–50'den akt. Hargreaves 2007: 58).

1981 yazında yaşanan olaylardan sonra, gençlerin olaylara katılmalarını önlemek amacıyla tatil programları ve eğlence programları düzenlenmiştir. Bu programlardan sonra bir dönem boyunca büyük çaplı herhangi bir çatışma yaşanmaması, bunların etkili olduğunu düşündürmüştü ve daha sonra da uygulanmaya devam edilmiştir (Jobard 2009). Sonraki yıllarda, temelde dezavantajlı bölgelerde yaşayan göçmenlerin ve genel olarak göçmenlerin maruz kaldığı ayrımcılıklara çözüm olması amacıyla, eğitim, barınma ve istihdam alanlarında politikalar geliştirilmiştir. Bunlara

önceki bölümlerde değinildiğinden, bu bölümde ayrımcılıkla ilgili çalışan kamu kurumları ele alınacaktır.

1998 yılı, entegrasyon konusunda olumlu olarak değerlendirilebilecek gelişmelerin yaşandığı bir sene olmuştur. Dönemin İstihdam ve Dayanışma Bakanı Martine Aubury, 80'lerden itibaren göçmen nüfus arasında dikkat çeken şiddet olayları ve öfkenin çıkış noktasının, entegrasyonda başarılı olunmaması değil, ayrımcılık ve eşit haklar mücadelesi olduğunu dile getirmiştir (Aubury, 1999'dan akt. Hargreaves 2007: 189). Bu, bir devlet yetkilisinin, soruna farklı bir açıdan yaklaşabildiğini göstermesi açısından önemli bir söylemdir. Nitekim bu dönemde çatışmaların sebeplerine dair yapılan tartışmalarda Fransız siyasetçileri, gazetecileri ve kamuoyu ağırlıklı olarak göçmenleri suçlu bulmuştur. Göçmenlerin Fransız toplumuna entegre olmak istemediği, Fransız değer ve ilkelerini benimsemedikleri ve bu değerleri temsil eden devlet kurumlarına ve görevlilerine öfkeli oldukları düşünülmüştür. Buna karşın, 1990'larda yapılan araştırmalar, bu grupların sorunlarının işsizlik ve ayrımcılık gibi sosyal eşitsizlikler olduğunu ortaya koymuştur. Netice itibariyle, 1980'lerde ve 90'larda yaşanan olayların, Müslümanların ve daha geniş anlamda Avrupalı olmayan göçmenlerin Fransız kültürüne tehdit olabileceği kaygısı doğurarak, "entegrasyon" konusunun göç politikalarının odağını oluşturmaya başladığı söylenebilir (Hargreaves 2007: 3).

1998 yılında HCI tarafından ayrımcılığa ilişkin hazırlanan raporda dile getirilen önerilerden biri dikkat çekicidir. HCI raporunda, İngiltere'de kurulmuş olan *Commission for Racial Equality*'nin (CRE- İrksal Eşitlik Komisyonu) bir benzerinin Fransa'da tesis edilebileceği ifade edilmiştir. Ayrımcılık vakalarını araştırma ve ırklar arası iyi ilişkiler kurulmasını teşvik etme amacıyla kurulmuş olan CRE, Fransa'nın değerlerine kesinlikle aykırı bir kurumdur ve bu sebeple kuruluşundan itibaren eleştirilmiştir. Buna rağmen HCI raporunda böyle bir öneride bulunulmuş olması şaşırtıcıdır. Rapor dikkate alınarak entegrasyona yönelik bazı faaliyetler yapılmış olmakla birlikte, Bakan Aubury ırksal ayrımcılığa yönelik bir organ kurulması konusunda herhangi bir girişimde bulunmamıştır. Buna karşın, dönemin İç İşleri Bakanı Chevénement, 1999 yılında *Commissions d'Accès à la Citoyenneté* (CODAC- Vatandaşlığa Erişim Komisyonları) kurulmasına yönelik bir adım atmıştır. Bu kurum etnik kimliğe dayalı ayrımcılıkla mücadele amacını gütmüştür fakat

faaliyetlerinin kısmen emniyet teşkilatı tarafından yürütülmesi dolayısıyla temelde çok etkin bir organ olamamıştır (Hargreaves 2007).

1999 yılında, ayrımcılık üzerine araştırmaların yapılması için *Groupe d'Etudes sur les Discriminations* (GED – Ayrımcılık Araştırmaları Grubu) kurulmuş, ismi daha sonra *Groupe d'Etude et de Lutte Contre les Discriminations* (GELD – Ayrımcılıkla Mücadele ve Araştırma Grubu) olarak değiştirilmiştir. Barınma başlığı altında değinilen FAS, 2002 yılında isim değiştirerek *Fonds d'Action et de Soutien pour l'Intégration et la Lutte contre les Discriminations* (FASILD – Entegrasyon ve Ayrımcılıkla Mücadele Fonu) olarak çalışmalarını sürdürmüştür. 2006 yılına gelindiğinde ise, lağvedilmiş ve bunun yerine *Agence Nationale pour la Cohésion Sociale et l'Egalité des Chances* (ANCSEC – Ulusal Sosyal Uyum ve Fırsat Eşitliği Ajansı) kurulmuştur (de Wenden 2011).

ANCSEC Şehir Bakanlığı'na bağlı olarak çalışmaktadır. Kurumun faaliyet alanı göçmen ya da Fransız vatandaşları olarak ayrılmadığı için, maksimum beş yılı doldurduktan sonra temelde entegrasyon politikasının (ve ilgili devlet kurumlarının, bkz. Fransa'daki Yabancılar Genel Müdürlüğü) odağından çıkmış olan göçmenlere yönelik de faaliyet gerçekleştirme mümkün olmaktadır (Escafré-Dublet 2014). Eğitim ve istihdam gibi alanlarda dezavantajlı gruplara destek sunabilmek için bölgesel bir yaklaşım geliştirildiğinden bahsetmiştik. 2005 yılındaki banliyö olaylarından sonra, devletin göçmenlere yönelik programlarının yerel düzeyde görünür olmadığı fikriyle yola çıkan ANCSEC de bu bölgesel yaklaşım düşüncesinin bir ürünüdür.

CODAC'ın kurulmasından sonra, 2000 yılında vatandaşlık hakları üzerine banliyölerdeki grupları temsilen 1000 gencin katıldığı bir çalıştay düzenlenmiştir. Bu çalıştayın somut bir çıktısı olarak, GELD'in sorumluluğunda işleyecek, kişilerin ayrımcılık olaylarını ihbar edebileceği, ücretsiz bir telefon hattı kurulmuştur (de Wenden 2011: 83). Hargreaves (2007) bu hatta 2000 yılının Mayıs – Eylül ayları arasında 861.453 şikâyet geldiğini bildirmektedir. CODAC'lara bir yıl içinde 353 vaka iletildiği düşünüldüğünde, bireylerin sisteme olan güvensizliği ve devlet memurları tarafından damgalanma korkusu gibi sebepler dolayısıyla, aslında var olan sorunları bizzat iletmekten çekindikleri tahmin edilebilir. Bununla birlikte, de

Wenden (2011) GELD'e iletilen çoğunlukla emniyet teşkilatı ve işyerleriyle ilgili şikâyetlerin çok azı için yasal süreç başlatıldığını ifade etmektedir.

1998 HCI raporuna benzer bir şekilde, 2005 Aralık ayında yayınlanan bir polis raporunun, banliyölerdeki şiddetin sebebini “gençlerdeki ayrımcılığa uğrama ve buna bağlı öfke duyguları” olarak ortaya koymuş olması da dikkat çekici ve önemli bir detaydır (Bertossi 2008: 4). Bir başka deyişle, altyapı ve devlet hizmetleri konusunda eksiklikler olması ve bu yüzden, örneğin burada yaşayan çocuk ve gençlerin eğitim düzeylerinin daha düşük olması ve sonuç olarak iş piyasasında “orijinal Fransız” olan yaşlılarına karşı dezavantajlı durumda olmaları gibi gerçekler, bu toplulukta devlete ve kurumlarına karşı öfke doğurmuştur. Bu argümanı destekler şekilde, çeşitli dönemlerde yapılan araştırmalarda bir Fransız ile aynı yetkinliklere sahip olmasına rağmen Avrupalı olmayan göçmenlerin ve göçmenlerin çocuklarının iş görüşmesine çağırılma adımı itibaren ayrımcılıkla karşılaştığı tespit edilmiştir (Bertossi, 2008: 5; Hargreaves, 2007: 58; Simon, 2003: 1111). Yani iyi eğitim alıp belirli bir yetkinliğe erişmiş olmak dahi göçmen kökenli Fransızların ayrımcılığa maruz kalmasını önleyememektedir. Bu kişiler ne kadar uğraşırlarsa uğraşsınlar “yabancı” olarak algılanmaktan kurtulamamaktadır.

Fransa'da aslında ayrımcılık konusunda en geniş yetki verilmiş organ Haziran 2005'te kurulan *Haute Autorité de Lutte contre les Discriminations et pour l'Égalité* (HALDE- Ayrımcılık ve Eşitlik Yüksek Kurulu) olmuştur denebilir. Burada dikkat edilmesi gereken bir husus da, Fransa'nın etnik izleme konusunda, önceki bölümlerde de bahsedilmiş olan hassasiyetidir. Yıllardır bir tartışma konusu olan etnik kökene dayalı bilgi toplanması yasağı ya da ırkçılık kelimesinin kullanımından dahi imtina edildiği düşünüldüğünde, Fransa'nın bu konudaki yaklaşımının Avrupa'nın geri kalanından farklı olduğu ortadadır. 2006 yılında yürürlüğe giren Fırsat Eşitliği Kanunu ile HALDE'nin yetkileri genişletilmiş ve ırkçılıkla mücadele kapsamında yeni düzenlemeler getirilmiştir. Örneğin, iş veya istihdam alanında ırkçılık yapıldığına dair ihbar yahut şüpheler olması durumunda, tespit yapabilmek için HALDE'nin farklı ırka mensup kişileri ihbar olan yere göndererek konuyu araştırmasına yetki verilmiştir. Bu yetki aynı zamanda sendika ya da benzeri kurumlar tarafından da kullanılabilir. HALDE aynı zamanda tespit ettiği ayrımcılık vakalarında, ayrımcılığa uğrayan kişi adına dava açma yetkisine de

sahiptir (Givens 2014: 131). Ayrıca HALDE, aile birleşimine yönelik olarak DNA testi uygulamasının ayrımcı olduğunu beyan eden bir rapor yayınlamıştır (Bertossi 2008: 6). 2011 yılına gelindiğinde HALDE lağvedilmiş ve yerine *Défenseur des droits* (Hakların Savunucusu) (WEB48) adıyla yeni bir otorite kurulmuştur. Bu çatı kuruluşun adında yine ırkçılık geçmemekle birlikte, bunun altında *Égalité Contre le Racisme* (İrkçılığa Karşı Eşitlik) (WEB49) adıyla bir girişim bulunmaktadır. Dolayısıyla daha yakın tarihe bakıldığında, ırkçılık ifadesinin yeniden politikalarda yer bulduğu görülmektedir. Buna bir başka örnek de 2018 – 2020 yılları ırkçılıkla mücadele eylem planı kapsamında okullarda ırkçı eylem ve söyleme ilişkin eğitimler verilmesi ve “İrkçılığa Karşı Tavrı Al” adıyla bir kampanya geliştirilmesidir (ECRI Secretariat, 2019). Givens (2014: 132) özellikle dava açabilme yetkisi tanınmasının ardından HALDE’nin etkinliğinin ve ırka dayalı ayrımcılığın görünürlüğünün arttığını belirtmektedir. Buna karşın, Sarkozy döneminde öncelikle HALDE direktörünün yerine Sarkozy’nin destekçisi olan Jeannette Bougrab’ın getirilmesi ve akabinde *Défenseur des droits*’in kurulması gibi gelişmelerin, bu konuların gündemden düşmesi ve bu kurumun etkinliğini kaybetmesi ile sonuçlanacağından kaygı duyduğunu dile getirmektedir.

Ayrımcılık bağlamında değinilmesi gereken olaylardan biri de 2001 yılında gerçekleşen 11 Eylül saldırıdır. Amerika’da İkiz Kuleler binasının bombalanmasıyla birlikte dünya çapında “İslami terör” algısı yayılmış ve Batı ülkelerindeki Müslüman göçmenler ya da dış görünüşü ile Müslüman olduğu algısı doğuran kişiler için hayat bir daha eskisi gibi olmamıştır. Fransa için laiklik kavramının da ne kadar temel bir öneme sahip olduğu düşünüldüğünde, Fransa’daki (göçmen olup olmadığı fark etmeksizin) Müslüman bireylerin durumunun ne derece zorlaşmış olabileceği takdir edilecektir. Keza önceki bölümde terör, başörtüsü ve İslam’ın zaten çok öncelerden ilişkilendirilmeye başladığını ifade etmiştik; 11 Eylül saldırıları da durumun kötüleşmesine katkıda bulunmaktan geri durmamıştır. Geçmişten bu yana Avrupalı olmayan göçmenlere yönelik olan istemsiz tutum da buna eklenince, göçmen ve Müslüman karşıtı söylemlerde bir artış olması şaşırtıcı değildir.

Son olarak, 17 Kasım 2018 tarihinde artan benzin fiyatlarına protesto olarak başlayan Sarı Yelekliler hareketi (Al Jazeera, 2018) göçmenler bağlamında değerlendirilebilir.

Ülke çapında ilk günkü gösterilere yaklaşık 300.000 kişi katılmış ve gösteriler 2019 yılında da devam etmiştir (Al Jazeera, 2018). Paris'te dükkânlar, arabalar yakılmış, polisle göstericiler arasında çatışmalar yaşanmıştır (Al Jazeera, 2018). Azınlıkların gösterilere katılmamış olması medyanın dikkatinden kaçmamış ve Sarı Yelekliler hareketi, "çok beyaz" bir hareket olduğu yönünde eleştirilere maruz kalmıştır (Kantor, 2019). Hukuk alanında uzman olan Rafik Chekkat, temelde gösterilerin çıkış sebebi (petrol fiyatları) düşünüldüğünde, Sarı Yelekliler hareketini başlatan grubun orta sınıfa mensup beyazlardan oluştuğunu ve bu sebeple göçmenlerin sorunlarının bu grubun gündeminde olmadığını ifade etmektedir (akt. Kantor, 2019). Öte yandan, Sarı Yeleklilerin işsizlik ve artan fiyatlar gibi konulardaki talepleri ise banliyö olaylarından bu yana göçmenlerin her dönem gündeminde olmuştur (Donadio, 2019). Buna rağmen göçmenlerin gösterilere katılmamasının ardında çeşitli sebepler vardır. Herhangi bir şiddet olayının yaşanması durumunda göçmenlerin yaftalanması, Fransız hükümetinin göçmenlerin sorunlarını görmezden geldiği ve değişimin mümkün olmadığı düşüncesi (Donadio, 2019) ve Sarı Yelekliler hareketi içinde ırkçı yaklaşımla karşılaşma korkusu (Kantor, 2019) bunlardan bazılarıdır. Netice itibariyle, benzer sorunlardan muzdarip iki grup benzeri taleplerle gösteriler gerçekleştirmiş ancak bunun yansımaları farklı olmuştur. Özellikle kamuoyunda Sarı Yelekliler destek görmüşken ve örneğin Macron tarafından ekonomik adaletsizliği tartışmaya yönelik bir öneri getirilmişken (Donadio, 2019), banliyö olaylarında göçmenler daha fazla ötekileştirilmiştir. Dolayısıyla, göçmenlerin Fransa gibi demokratik bir ülkede, toplanma özgürlüğü açısından dahi çifte standartla karşılaştığı görülmektedir.

2.4.FRANSA’NIN GÖÇ POLİTİKALARINDA AVRUPA BOYUTU

Avrupa Birliği'nin (AB) öncülü olan Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun (AET) kurucu ülkelerinden biri olan Fransa gerek AET gerek AB mevzuatını kendi iç hukukuna dâhil etmek amacıyla adımlar atmıştır. Bu bölümde göç politikası bağlamında AB düzeyinde gerçekleşen ve Fransa'nın benimsediği kurallar ve programlar ele alınacaktır. Bununla birlikte, Birlik üyesi devletlerin önceki dönemlerde AB düzeyinde bütün devletler için bağlayıcı göç politikaları belirlenmesi noktasında çekimser kaldığını belirtmek yerinde olacaktır. Devletler o dönemlerde

herhangi bir üyenin veto edebileceği, bağlayıcılığı olmayan hedefleri tercih etmiştir. Luedtke (2006: 419-420) bunu, göç konusunun iç politikadaki önemine bağlamaktadır. Ancak 1997 Amsterdam Antlaşması ile ulus devletlerin göç politikasına ilişkin kendi egemenliklerinde olan alanları azaltmaya ve bunları uluslarüstü yapıya (yani Birlik kurumlarına) devretmeye yönelik adım atmaya başladığı görülmüştür (Gençler 2010: 190).

AB tarihinde en geniş kapsamlı ve somut etkisi görülen adımlardan birisi 1985 yılında Schengen Antlaşması'nın imzalanması olmuştur denebilir. Schengen Antlaşması ile birlikte anlaşmayı imzalayan ülkeler arasında mal, hizmet ve işgücünün dolaşımı serbestleştirilmiş, yani Schengen alanına dâhil olan ülkeler arasındaki iç sınır kontrolleri kaldırılmıştır. Böylelikle bu ülkelerin dış sınırları tek bir ülkenin sınırı gibi olmuştur. Fransa bu anlaşmayı ilk imzalayan devletlerden biridir. Anlaşma, Fransa topraklarının topluluk üyesi “Avrupalı” vatandaşlara açılmasını sağlamıştır.

1990 Dublin Sözleşmesi, AB üyesi devletlerin sınırlarından içeri girmiş sığınmacıların taleplerinin nasıl ele alınması gerektiğine dair bir sistem getirmiştir. Kapsamlı bir antlaşma olmakla birlikte AB'nin en çok tartışılmış ve eleştirilmiş araçlarından biridir. Dublin, üye ülkelerden birinin sınırları içinde tespit edilen ve sığınma başvurusu yapmak isteyen düzensiz göçmenlerin başvurularının “ilk giriş ülkesi” tarafından ele alınması ve değerlendirilmesi kuralını getirmesi açısından eleştirilmiştir. Dublin Sözleşmesi hâlen aynı konuda hem akademisyenlerin hem de göçmen ve insan hakları eylemcilerinin eleştirilerine maruz kalmaktadır. Ayrıca AB'nin sınır devletlerinin de bu konudan mustarip olduğunu da belirtmek gerekir. Özellikle 2011 yılında başlayan Arap Baharı sonrası çok sayıda Suriyeli mültecinin AB kapılarına gelmesiyle birlikte, AB'nin çevre ülkeleri, sınırlarını korumakta zorlanmış ve Dublin sebebiyle bu yoğun mülteci akışından tek başlarına sorumlu tutuluyor olmaktan çokça kez şikâyet etmiştir. Fransa da Dublin'in gereklerini iç hukukuna dâhil etmiştir, bundan öncesinde sığınma ve iltica taleplerine yönelik kendi mevzuatına sahipti.

1997 yılında imzalanıp 1999 yılında yürürlüğe giren Amsterdam Anlaşması, yukarıda da bahsedildiği üzere sığınma ve göç konularının Topluluk'un birinci

sütununa dâhil edilmesi ile birlikte, bağlayıcı nitelik kazanmasını sağlamıştır (Scholten ve Penninx, 2015: 95). Amsterdam Antlaşması sonrasında da Schengen ve Dublin ile temelleri atılmış ortak göç ve sığınma yaklaşımına yönelik detaylı politika ve bunların uygulanmasına yönelik araçlar geliştirilmiştir. Ancak bu bağlamda çoğunlukla dış sınırların korunması ve buna bağlı faaliyetlere yoğunlaşmıştır. Ayrıca cazibesinin farkında olan AB, kalifiye kişilerin AB'ye gelişini kolaylaştırmak amacıyla ekonomik göç ile alakalı düzenlemeler de yapmaktadır. Bu doğrultuda geliştirilen *Blue Card* (Mavi Kart) programında görüldüğü gibi, Üye Devletler bu alanda da işbirliği yapmaktadır. Bununla birlikte, sığınmacıların başvurularının ortak bir şekilde incelenebileceği tesisler ya da sığınmacıların yerleştirilmesine (*resettlement*) yönelik kurallar gibi konularda ortaklığın sağlanması şu an için olası görünmemektedir (Thielemann ve Armstrong 2012'den akt. Doomernik ve Bruquetas-Callejo, 2015: 66). Bu gibi uygulamalara, Fransa'nın da içinde bulunduğu batı Avrupa devletleri çoğunlukla destek verir ve bunun destekçisi olurken, doğu Avrupa devletleri yoğun bir şekilde karşı çıkmaktadır (WEB50). Nitekim 2018 yılı içinde Akdeniz'deki göçmen kurtarma gemilerinin İtalya tarafından limanlarına kabul edilmemesi ve günlerce açık denizde beklemek zorunda kalmaları, tam da bu alandaki politikaların sınırlarını gösterir niteliktedir. Fransa Cumhurbaşkanı Emmanuel Macron bu olayın ardından İtalya'nın sorumsuz davrandığını ifade etmiş, deniz hukuku çerçevesinde göçmenleri limanlarına kabul etmeleri gerektiğini dile getirmiştir (WEB51). Kısa süreli diplomatik krize neden olan bu sözlerin ardından bir görüşme yapan Macron ve İtalya Başbakanı Guiseppe Conte, denizlerde kurtarılan mültecilerin tüm AB üyeleri arasında otomatik bir şekilde dağıtılmasına yönelik bir plan üzerinde uzlaştıklarını (WEB52) ve Dublin sisteminin yetersiz olduğunu (WEB50) ifade etmiştir. Bu açıdan bakıldığında, Fransa'nın AB düzeyinde liberal değerlerin savunuculuğunu yaptığı söylenebilir. Ancak uygulamada ne derece aktif olduğu sorgulanabilir ki bu konu 2011 sonrası yaşanan mülteci krizlerindeki genel tavrı bağlamında bu bölümün sonunda tekrar ele alınacaktır.

Avrupa Birliği göç politikaları dendiğinde göç ile doğrudan ya da dolaylı olarak ilintili başka alanlardan da bahsedilebilir. Bu bağlamda bazı anahtar kavramlar göç ile birlikte anılır hale gelmiştir. Bunlardan biri de entegrasyon kavramıdır. AB göç konusunu ele alırken Birlik üyesi ülkelerde bulunan göçmenlerin, ev sahibi topluma

entegrasyonuna da odaklanmış ve ev sahibi ülkelerde uygulanmak üzere bazı politikalar geliştirmiş ve tavsiyelerde bulunmuştur. Bu bağlamda, 2000 yılında Irksal Eşitlik Yönetmeliği (Council Directive 2000/43/EC) yayınlanmıştır. Irksal Eşitlik Yönetmeliği, işe alım ve seçim süreçleri dâhil olmak üzere istihdama erişim, çalışma koşulları, eğitim, sosyal güvenlik ve sağlık ve barınma gibi alanlarda yapılan ayrımcılığı kapsamaktadır. Bu alanlarda ayrımcılıkla mücadele için Üye Devletlerin iç hukuklarında gerekli düzenlemeleri yapmalarını zorunlu kılmaktadır. Bu yönetmeliğin getirdiği en dikkate değer yenilik, her devletten etnik köken temelinde ayrımcılıkla mücadele için ulusal kurumlar tesis etmelerinin beklenmesidir (Madde 13). Fransa'nın bireyci yaklaşımı göz önünde bulundurulduğunda, göçmenler söz konusu olduğunda da ayrımcılık gerçeğiyle yüzleşmesi (sistemik bir olgu olduğundan) biraz zaman almıştır. Denilebilir ki AB etkisi olmasaydı günümüzde dahi Fransa'da ayrımcılıktan bahsedilmiyor ya da bu konuda herhangi bir adım atılmıyor olabilirdi. Ayrımcılıkla alakalı gelişmeler ilgili başlık altında ele alındığından bu bölümde yeniden söz edilmeyecektir. Söz konusu başlıkta değinilen 2000 sonrası gelişmeler, AB etkisinin hatırdan tutularak okunmalıdır.

2003 yılında AB düzeyinde uygulanacak Aile Birleşimi Hakkı Üzerine Yönetmelik (Council Directive 2003/86/EC) çıkarılmıştır (Scholten ve Penninx, 2015: 102). Bu yönetmelik, aile birleşimine ilişkin minimum standartları belirlemektedir. Birlik üyesi devletlerin bunları kendi iç hukuklarına dâhil etmeleri gerekmele birlikte, bireylere aile birleşimi konusunda yönetmelikte belirtilenlerden daha geniş haklar sunulması da mümkündür. Bu yönetmeliğin ardından, 2003 ve 2006 yıllarında Göç ve Entegrasyon (birinci ve ikinci Sarkozy) kanunları çıkarılmıştır. Bu kanunların çıkarılmasının AB mi yoksa iç politika mı kaynaklı olduğu akademide tartışılmıştır. Önceki sayfalarda da belirtildiği gibi, aile birleşimi hakkında 1945'ten bu yana çeşitli kanunlar çıkarılmış ve kriz dönemlerinde olabildiğince önlenmeye çaba gösterilmiştir. Buna karşın Anayasa Konseyi ve Danıştay tarafından bu yöndeki kararların anayasaya uygun olmadığına yönelik kararlar çıkarılmıştır. Nihayetinde, 1993 yılında Anayasa Konseyi yabancı bireylerin de normal bir aile hayatı sürme hakkını anayasal bir ilke olduğunu ortaya koymuştur (French Contact Point for the European Migration Network 2017: 7). Dolayısıyla aile birleşimi Fransa'nın zaten uzun süredir gündeminde olan bir konudur. 2006 kanunuyla yürürlüğe konulan

düzenlemelere dönüp bakıldığında, çoğu temelde Fransa'nın göçe o dönemki yaklaşımı ve ayrıca küresel çapta da göçün ele alınışı ile uyusmaktadır. Bu anlamda, bu yönetmeliğin Fransa'nın iç hukukuna farklı yönde etki ettiğini söylemek mümkün görünmemektedir. Nitekim Chou ve Baygert (2007: 15) Fransa'da 2005 yılında verilen 165.000 ikamet izninin 82.000'nin aile birleşimi sebebiyle olduğunu belirtmektedir. Bununla birlikte, aile birleşimi yoluyla gelen kişilerin, o dönem benimsenmiş olan "seçici göç" mantığına uymadığı gerçeği de ortadadır. Nihayetinde Chou ve Baygert (2007: 18) de bu kanunun temelinde söz konusu yönetmeliğin değil, ülke içi gelişmelerin yattığı sonucuna varmaktadır.

Fransa ve AB göç politikaları bağlamında dikkat çekici vakalardan birisi, 2010 yılında Romanların sınır dışı edilmesidir. Fransa'daki göçebe Romanların çadırları yıkılmış ve kişiler Romanya ve Bulgaristan'a gönderilerek sınır dışı edilmiştir. Geri dönüş yardımı verilerek gönüllü geri dönmeleri önerilen Romanlar, tarifeli uçularla Fransa'dan çıkarılmıştır. Bu sınır dışı ilk olmayıp, 2008 ve 2009 yıllarında 20.000 civarında Roman Fransa'dan sınır dışı edilmiş ancak bunlar gündeme gelmemiştir. 8000 kişinin sınır dışı edildiği 2010 yılında olayların büyümesinin nedeni, bir Roman'ın aracını polis kontrol noktasına sürmesi ve polislerce vurularak hayatını yitmesidir. Bunun üzerine gösteriler düzenlenmiş ve polis ve göstericiler arasında çatışmalar yaşanmıştır. Olayların büyümesiyle Sarkozy hükümeti geri adım atmamış, aksine sınır dışı işlemleri yoğunlaştırılmıştır (Geddes ve Scholten, 2016: 71). Fransız hükümeti, Romanların hedef alınmadığını, kamu düzenine tehdit unsuru teşkil eden grupların ülkeden uzaklaştırıldığını beyan etmiştir. Buna karşın, olayın ardından basına sızan bir belgede Romanların sınır dışı edilmede "öncelikli" bir grup olarak ele alındığına yönelik ifadeler bulunması, olayın daha fazla gündeme gelmesine yol açmıştır (WEB53). AB vatandaşı olarak serbest dolaşım hakkına sahip olan bu kişilerin sınır dışı edilmesi büyük yankı uyandırmıştır. Bununla birlikte, Bulgaristan ve Romanya 2014 yılına kadar sürecek geçiş dönemi tedbirlerine tâbi tutulmaktaydı. Bu da ilgili ülkelerin vatandaşlarının AB üyesi diğer ülkelerde çalışmak ve üç aydan fazla kalmak için izne ihtiyaç duydukları anlamına geliyordu (European Commission, 2011). Dolayısıyla Fransa o dönem Romanlar üzerinde söz konusu kontrolleri uygulamaktaydı. Buna karşın Bennett (2011: 242-244), Romanların toplu olarak sınır dışı edilmesinin hem Birlik Vatandaşları ve Aile Üyelerinin Üye

Devletlerin Topraklarında Serbest Dolaşım ve İkamet Hakkına İlişkin Yönetmelik (Directive 2004/38/EC) hem de Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı (WEB54) kapsamında Birlik mevzuatına aykırı olduğunu ifade etmektedir. Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı'nın 19. Maddesi bu konuda çok açık bir hüküm koymuştur: “Toplu sınır dışılar yasaktır” (WEB54). Buna rağmen Fransa sınır dışılara devam etmiştir ve AB'den bu uygulamaların durdurulmasına yönelik çağrılar sonucu sınır dışı sürecinde uyulması gereken (vaka bazlı yaklaşım, bireylere sınır dışı kararının yazılı tebliği gibi) prosedürler dikkate alınmaya başlanmış ancak uygulama temelde devam etmiştir. BBC'nin haberine göre, 2013 yılında yaklaşık 11.000 Romanya vatandaşı sınır dışı edilmiştir (WEB55). Fransa bu işlemleri kamu düzenine tehdit unsuru olan kişilere uyguladığını belirtmekte ve bu işlemlerle ilgili herhangi bir yaptırıma uğramamaktadır. Bu vaka, Birlik vatandaşlarının dahi ulusal devletlerin uygulamalarından müstesna olmadıklarını ortaya koyar niteliktedir. Ayrıca ulusal çıkarların, AB ortak göç politikalarından üstün tutulduğu da söylenebilir.

2011 yılında Orta Doğu'da halk gösterileriyle başlayıp birçok ülkede çatışmalara dönüşen isyanların Suriye'ye sığramasıyla birlikte, ülke içinde birçok kişi yerinden edilmiş ve milyonlarca Suriyeli güvenlik arayışıyla komşu ülkelere ve Avrupa ülkelerine sığınmıştır. Suriyeli mülteciler Akdeniz üzerinden farklı rotalar kullanarak Avrupa'ya ulaşmaya çalışmış ve bu süreçte zaman zaman haberlerde geniş yer bulan trajik vakalar yaşanmıştır. Binlerce kişinin Akdeniz'in sularında hayatını yitirdiği olaylardan¹¹ en dikkat çeken 2015 yılında yaşanmış, 3 yaşındaki Aylan Kürdi'nin çocuk bedeninin Bodrum'da sahile vurmuş görüntüsü, Avrupalı ülkelerin mülteci ve sığınmacılarla ilgili üstlerine düşeni yapmadığı yönündeki eleştirilerin yeniden ve güçlü bir şekilde dillendirilmesine yol açmıştır. Bu olayın ertesinde Fransa'nın o dönemki Cumhurbaşkanı Hollande, Fransa'nın iki yıl içinde, AB'nin almayı taahhüt ettiği 120.000 mülteciyi 24.000'ini ülkesine kabul edeceğini belirtmiştir. Hollande bununla birlikte, ekonomik göçmenlerin asıl mültecilerden ayrılabilmesi amacıyla İtalya ve Yunanistan gibi ülkelerde “hotspot”lar¹² kurulmasının önemini

¹¹ Bu çalışmanın yazıldığı sırada en son güncellenen sayılara göre (20 Ekim 2019 verisi) 18.000'den fazla kişi hayatını yitirmiştir. Akdeniz üzerinden Avrupa'ya geçen mültecilerin ve denizde hayatlarını kaybedenlerin güncel sayılarını görmek için bkz. <https://data2.unhcr.org/en/situations/mediterranean>

¹² *Hotspot* diye anılan yerler, Avrupa Birliği ülkelerine ulaşan mültecilerin parmak izlerinin alınarak kayıtlarının yapıldığı merkezlerdir. Bu işlemler zaman aldığından, kişiler bir süre burada beklemek durumundadır. Bu konsept 2015 yılında uygulamaya konmuştur.

vurgulamıştır (Robcis 2016: 85). Önerileri dikkate alındığında, o dönem Fransa'nın mülteci konusuna yaklaşımının mesafeli olduğu, sorumluluğun çevre AB ülkelerine yüklenmesi yönünde bir tutumu olduğunu ve gelen mültecilerin ekonomik amaçlarla göç ettiği kuşkusunun yerleşik olduğu söylenebilir.

2.5.FRANSA'DA GÖÇMENLER VE VATANDAŞLIK

“Ulusal kimlik aslında bir tür efsane fakat siyasette efsaneler işe yarar, hem de çok, gerçeklerden daha çok.”

Marceau Long, 1988'den akt. Feldblum, 1999

Modern anlamda vatandaşlık kavramının ortaya çıkışı Fransız devrimi ile olmuştur. Önceden belirli bazı gruplar devlet işlerinde söz sahibi ve genel anlamda da imtiyazlı iken, devrim ve sonrasındaki gelişmeler Fransız toplumunun farklı üyelerine eşit muamele ve bu kişileri ortak bir paydada buluşturma hedefini gütmüştür. Yüzyıllar boyu farklılık ve eşitsizlikler sebebiyle çatışmaların dinmediği bir ortamda, söz konusu farklı grupların ihtiyaçlarını karşılayabilecek bir temel oluşturmaya çalışılmıştır. Vatandaşlık kavramı da bu anlamda öneme sahiptir. Fransa'da vatandaşlık, en azından teorik olarak, örneğin etnik ya da dini bir mensubiyet üzerinden konumlandırılmamış ve böylelikle farklılıklar temelinde oluşabilecek yeni çatışmaların ve ayrılıkçı seslerin önü kesilmek istenmiştir.

Fransız Devrimi öncesinde, toplum içinde hukuki anlamda ayrıcalıklı olan bazı gruplar bulunmaktaydı: erkekler ya da Katolikler gibi. Ulus devlet öncesi dönemde, bireyin hak ve sorumlulukları, parçası olduğu daha küçük gruplar tarafından belirlenmekteydi. Yani, bölgeden bölgeye değişen kurallar söz konusuydu. Bu dönemde, Fransız ya da yabancı olmanın bir konu haricinde ehemmiyeti bulunmuyordu ki o da mirastı. Yabancıların mirasları doğrudan krala aktarılmaktaydı. Bu uygulama, zaman içinde geçerliliğini yitirmiş ve 16 ve 18. yüzyıllar arasında yabancıların Fransız vatandaşlığı almaları yönünde daha kapsayıcı bir yaklaşım benimsenmiştir. Ayrıca, o dönem Fransa'ya gelen yabancı işçilerin orada kalmalarını teşvik etmek için söz konusu uygulamadan muaf tutulmuşlardır. Fransa'da yaşayan bir kişinin babasının Fransız olması ya da (babası Fransız olmasa dahi) Fransa'da doğmuş olması Fransız sayılması için yeterli kabul edilmiştir. Bununla birlikte, ülke çapında geçerli tek bir vatandaşlık kanununun ortaya çıkması

1791 anayasası ile olmuştur. Yabancıların vatandaşlık alırken bir yemin etmeleri şartı da getirilmiştir (Brubaker 1992: 35-49; Mcgovney 1911: 326; Weil 1996: 76). 1791'de anayasası ile başlayan vatandaşlık kanunu yapımı çalışmaları sonraki yüzyıllar içinde devam etmiştir. Bu bölümde 1800'lerden günümüze vatandaşlık konusundaki gelişmeler detaylı olarak incelenecektir.

2.5.1. 1804 Medeni Kanunu: *Jus Sanguis* ve *Jus Soli* Karışımı

1804 yılında Napoleon döneminde çıkarılan Medeni Kanun ile vatandaşlığın belirlenmesinde *jus sanguis* ilkesi benimsenmiştir ancak burada ilginç bir durum söz konusudur. Kanunun 9. Maddesi bir yabancıya Fransa'da doğmuş çocuğunun Fransız vatandaşı olduğundan bahseder. 10. Madde ise, bir Fransız'ın yabancı bir ülkede doğmuş çocuğunun Fransız sayıldığını belirtir. Dolayısıyla, bir Fransız'ın Fransa'da doğmuş çocuğunun Fransız olacağı aslında kanunda ifade edilmemiştir. Bu, o dönem Napolyon'un fikirleri ve bu konudaki çeşitli tartışmalara bağlanmaktadır. Netice itibariyle, bu ilkenin kanundan mantıken çıkarılması beklenmektedir (Mcgovney 1911: 333-334). Buna ilaveten, yabancıların Fransa'da doğan çocuklarının, 18 yaşına geldiklerinde, Fransa'da ikamet edeceklerini beyan ederek başvuruda bulunmaları zorunlu tutulmuştur (Brubaker 1992: 88-89). (Amerikan vatandaşlık sisteminden, yani şartsız bir *jus soliden* farklı olarak, yabancıların vatandaşlığı, bu konudaki isteğin beyanına bağlanmıştır.)

Ulus devlet fikirlerinin yaygınlaşması ve uygulama alanı bulmasıyla birlikte, yabancı-vatandaş, ulusal-uluslararası gibi ayrımlar yapılmaya başlanmıştır. Ayrıca devlet, vatandaşlar üzerinde tatbik edebileceği gücün farkına varmıştır (Hammar, 1990'dan akt. İçduygu, Erder ve Gençkaya, 2014: 13); yani, vatandaşlığın, hakların yanında sorumlulukları da beraberinde getirdiği gerçeği ön plana çıkmıştır. Fransa'da o dönem vatandaşlığın *jus sanguis* üzerinden değerlendirilmeye başlaması da bu bağlamda düşünülmelidir. Brubaker (1992), yabancılarla yaklaşımda, demografik ya da askeri hususlardaki kaygılardan ziyade, Fransız Devrimi ile benimsenmiş olan özgürlük, eşitlik ve kardeşlik ilkeleri dolayısıyla bu denli kapsayıcı bir vatandaşlık kanunu kabul edildiğini savunmaktadır. Yani, kendisini özgürlüklerin koruyucusu olarak konumlandıran Fransa, baskıdan kaçan ya da mesleki yetkinliklerinin değer gördüğü bir ülkede yaşamak isteyen kişilere kapılarını açarak ideal bir ülke portresi

çizmeyi hedeflemiştir. Tek sebebin bu olduğunu savunmak mümkün olmayabilir ancak 1792 yılında çıkarılan kararname ile özgürlüğü ve cumhuriyetçi ilkelerin savunuculuğunu yapan kişilere Fransız vatandaşlığı verileceğinin bildirilmesi (Kaya 2009: 70), Fransa'nın çizmeye çalıştığı imajın da böyle bir yaklaşım geliştirmesinde payı olabileceğini göstermektedir.

2.5.2. 1851 ve 1889 Kanunları: Kapsayıcı Vatandaşlık Yaklaşımı

19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren yoğun göç almaya başlayan Fransa'da göçmenlerin çocukları üzerinden vatandaşlık hususu yeniden düşünölmeye başlanmıştır. Fransa'da doğmuş olmalarına rağmen Fransız vatandaşı olmayan bu çocukların, askerlik görevinden kurtulmuş olmaları, toplumun rahatsız olduğu bir durum haline gelmiştir. Bu rahatsızlığı yatıştırmak amacıyla, 1851 yılında çıkarılan kanun ile Fransa'da doğmuş yabancı bir babanın Fransa'da doğmuş çocuğuna 18 yaşından itibaren Fransız vatandaşlığı verilmesi kararlaştırılmış, yani çifte *jus soli* ilkesi benimsenmiştir (Guiguet 2001: 73; Mcgovney 1911: 334). Buna ek olarak, de Wenden (2014) o dönem Almanya'nın nüfusunun hızlı bir artış göstermesine karşın Fransa'nın demografik durgunluk yaşamasının da bu düzenlemede etkili olduğunu ifade etmektedir. 1851 – 1881 arası nüfus verilerine bakıldığında (bkz. Tablo 19) başlarda 381.000 yabancı bulunuyorken bunun 1 milyona ulaştığı ve buna paralel olarak da vatandaşlık alanların sayısının 13.000 gibi küçük bir rakamdan 77.000'e, 1886 yılında ise 100.000'e vardığı görölmektedir. Netice itibariyle uygulanan politikaların nüfus artışı hedefine ulaştığı söylenebilir.

Tablo 19. 1851 – 1936 Vatandaşlık Alanların Sayısı (.000)

Yıl	Toplam Nüfus	Fransız		Yabancı Nüfusu
		Doğuştan	Vatandaşlık Alanlar	
1851	35.783	35.389	13	381
1861	37.386	36.865	15	506
1866	38.067	37.396	16	655
1872	36.103	35.412	15	676
1876	36.906	36.069	35	802
1881	37.405	36.327	77	1.001
1886	37.931	36.700	104	1.127
1891	38.133	36.832	171	1.130
1896	38.269	37.014	203	1.052
1901	38.451	37.195	222	1.034
1906	38.845	37.576	222	1.047
1911	39.192	37.779	253	1.160
1921	38.797	37.011	254	1.532
1926	40.228	37.570	249	2.409
1931	41.228	38.152	361	2.715
1936	41.183	38.468	517	2.198

1889 yılında çıkarılan vatandaşlık kanunuyla, yabancı ebeveyne sahip Fransa’da doğmuş çocukların vatandaşlık alması mümkün hale gelmiştir (Geddes ve Scholten, 2016: 51; Weil 1996: 79). Böylelikle, 1851 kanununda üçüncü nesil göçmenlere verilen vatandaşlığa başvuru hakkı, ikinci nesilden itibaren verilmeye başlanmıştır. Mcgovney (1911: 336) bu açılımda da yabancıların askerlik gibi vatandaşlığın getirdiği sorumluluklardan kaçmak için vatandaşlık başvurusu yapmamalarının payı olduğunu ifade etmektedir. 1889 kanunuyla birlikte göçmenler açısından en esnek vatandaşlık yaklaşımına erişilmiştir. Yıllar içinde vatandaşlık kanunlarında değişiklik yapılmasına rağmen temelde 1889’a bağlı kalınmıştır denebilir. Bu anlamda, göçmenlerin çocuklarının vatandaşlık alması konusunda 1889 dönüm noktası olmuştur.

2.5.3. 1900’ler: Durgun Yıllar

1900’lü yıllarda iki dünya savaşı ve savaş sonrası Fransa’nın toparlanma çabaları bulunduğundan temelde vatandaşlık konusunda büyük değişiklikler yapılmamıştır. Bu sebeple, Avrupa tarihi açısından yıkıcı savaşların yaşandığı ve durgun denemeyecek yıllar olmakla birlikte, vatandaşlık tartışmaları ve bu alanda yapılan değişiklikler düşünüldüğünde nispeten sakin bir dönem geçirildiğini söyleyebiliriz.

Koven ve Götzke (2010: 179) 1920 – 1930 yılları arasında, Fransa’ya yaklaşık 2 milyon kişinin giriş yaptığını ve bunun o dönem yaşanan toplam nüfus artışının

%75'lik bir kısmına tekabül ettiğini belirtmiştir. Rakamlar, Fransız nüfusunun doğum oranlarında o dönemde herhangi bir artış olmadığı ve yabancı nüfusun yerleşik duruma geçmesine ihtiyaç olduğunu göstermektedir. Buna karşın vatandaşlık başvurusu sayıları 15.000 ila 20.000 arasında kalmıştır; yani 1851 ve 1889 yılında yapılan değişiklikler amacına ulaşmamış ve yabancılar Fransa'da yabancı olarak kalmayı tercih etmiştir. Bunun üzerine 1927 yılında vatandaşlığa kabul kanununda köklü değişiklikler yapılmıştır. Önceki bölümlerden hatırlanacağı üzere, kaydı olmayan göçmenlerin kayıt altına alınmasına yönelik çaba gösterilmekteydi, buna paralel olarak ülkede bir süredir bulunan göçmenlerin vatandaşlığa geçmesi için uygulanan prosedürler kolaylaştırılmıştır. Buna yönelik olarak, vatandaşlık başvurusu bekleme süresi on yıldan üç yıla düşürülmüştür (Berdah 2006: 146; Schain 2008: 44). Ayrıca o dönem geçerli olan Fransız kadınların yabancılarla evlenmeleri durumunda Fransız vatandaşlıklarını kaybetmeleri yönündeki kanun maddesi, yılda net 60.000 vatandaşın kaybedilmesine yol açmaktaydı. Bu madde değiştirilerek, Fransız kadınlarının bir yabancıyla evlendikten sonra vatandaşlıklarını korumalarına ve kendi çocuklarına da Fransız vatandaşlığını aktarabilmelerine olanak sağlanmıştır (Weil ve Spire, 2006: 190).

İkinci Dünya Savaşı sonrasında, göçmenlerin ve çocuklarının vatandaşlığa başvurabilmek için Fransa'da ikamet etmeleri gereken süre üç yıldan beş yıla çıkarılmıştır. Ancak bunun dışında herhangi bir zorlayıcı koşul getirilmemiştir. 1945'te ayrıca yabancı bir erkek ile evlenen Fransız kadınların "aksini talep etmedikleri sürece" Fransız vatandaşı kalmaları hükme bağlanmıştır. Yani Fransız kalabilmek için herhangi bir çaba harcamalarına gerek kalmamıştır. Buna karşın, Fransız bir erkek ile evlenen yabancı kadınların ise aksini talep etmedikleri sürece otomatik olarak Fransız vatandaşlığı almalarına yönelik düzenleme yapılmıştır. Yine önceki bölümlerde ifade ettiğimiz, Avrupalı göçmenlere daha kucaklayıcı yaklaşım vatandaşlık konusunda da görülmüştür. 1952 yılında vatandaşlık verilmesinden sorumlu kurumlara giden bir yönergede, asimile edilmesi zor kişilerin vatandaşlığa alınmaması gerektiği konusunda uyarıda bulunulmuştur. Bu doğrultuda 1945 – 1963 yılları arasında Fransız vatandaşlığına kabul edilenler arasında Avrupa kökenli olanlar çoğunluğu oluşturmaktaydı (Weil ve Spire, 2006: 191-192).

1961 yılında çıkarılan bir kanunla 1945 kararnamesinin eski sömürgelerde yaşayan kişilerin Fransa'ya girişine ilişkin bazı hükümleri değiştirilmiştir. En önemli değişiklik, bu kişilerin Fransız vatandaşı olabilmesi için ikamet şartının kaldırılmış olmasıdır. 1962 yılında Cezayir'in bağımsızlığını kazanmasıyla imzalanan Evian Anlaşması sonrasında ise Fransa'da yaşayan, 18 yaşından büyük ve bir "kabul deklarasyonu" imzalayan Cezayirliler herhangi bir inceleme sürecine tâbi olmadan Fransız vatandaşlığı alabilmekteydi. Bu deklarasyonun vatandaşlığa başvuru sayılarını düşürdüğü tespit edildiği için 1967 yılında uygulamadan kaldırılmıştır. Bunun yerine beş yıl Fransa'da ikamet etmiş Cezayirlilerin "kararname yoluyla yeniden entegrasyon" denilen bir süreç izleyerek vatandaşlık alabilmeleri mümkün olmuştur (Weil ve Spire, 2006: 194).

1973 yılında çıkarılan kanunda da eski sömürgelerden gelmiş ve Fransa'da yaşayan kişileri etkileyen hükümler bulunmaktaydı. Eski Fransız sömürgelerinden veya deniz aşırı bölgelerde doğmuş ebeveynlerin Fransa'da doğan çocuklarına doğumdan itibaren otomatik olarak Fransız vatandaşlığı verilmesi kararlaştırılmıştır (Lagarde 1997'den akt. Weil ve Spire, 2006: 194). 1973 yılı itibariyle başlayan ekonomik durgunluk, işçi göçünün durdurulması ve göçmenlerin geri gönderilmesine yönelik çabalar önceki bölümlerden hatırlanacaktır. Bu dönem ayrıca Cezayirli göçmenlerin çocuklarının da *jus soli* rejiminden memnuniyetsiz olduğu görülmüştür (Weil ve Spire, 2006: 194). Tüm bunlar dikkate alınarak kanunda değişiklikler yapılmak istenmiş ancak gerçekleştirilememiştir. Netice itibariyle, 80'lerin ortalarına doğru vatandaşlık konusu kimlik (Fransız kimdir?) ve devlete bağlılık üzerinden tartışılmaya devam etmiş (de Wenden, 2014: 153) ve bu argümanları kendi lehine kullanmayı başaran *Front National* 1984'teki seçimlerde hatırı sayılır bir başarı elde etmiştir. *Front National*'ın başarısının yanı sıra ekonomik kriz ve işsizliğin artışı da vatandaşlık kanununun, aynı göç konusunun maruz kaldığı gibi politik bir mesele haline gelmesinde etkili olmuştur (Weil ve Spire, 2006: 196).

2.5.4. 1993 ve 1998 Kanunları: Fransız Vatandaşlığı Değerleniyor

1993 yılında Balladur'un iktidara gelmesiyle birlikte öncelikle Pasqua kanununda değişiklikler yapılmıştır. Bu dönem yapılan kanun değişikliklerini incelerken ülkeye giriş ve ülkeden çıkış işlemlerinin o dönemki genel eğilime uygun olarak Fransa'da

da zorlaştırıldığını unutmamak gerekir. Aynı şekilde, vatandaşlık kanunda yapılan değişikliklerin de vatandaşlık alanların sayısını düşürmesi beklenirken, tam tersi bir etkisi olmuş ve (özellikle Afrika kökenli) kişiler başvuru zamanını kaçırmayıp hemen başvurularını gerçekleştirmiştir. “Yabancılar” Fransız olarak vize, sınır kontrolleri gibi süreçlerdeki zorluklardan kurtulmak ve aynı zamanda Fransa’daki statülerini netleştirmek ve güvenceye almak istemişlerdir (Hargreaves, 2007: 161; Weil ve Spire, 2006: 197).

1993’te yapılan değişikliklerden en önemlisi, Fransa’nın vatandaşlığa yaklaşımının temelini oluşturan *jus soli* ilkesinin dönüşümüne yol açan düzenlemedir. Yeni kanun eski sömürgelerden gelen göçmenlerin çocuklarını etkilemiştir. Kendisi Fransa’da doğmuş olmakla birlikte ebeveynlerinden biri bağımsızlığını kazanmış bir Fransız sömürgesinde doğmuş olan çocuklar için otomatik *jus soli* durdurulmuş ve en az beş yıl Fransa’da ikamet etmiş çocukların 16 yaşından 21 yaşına kadar Fransız vatandaşlığı talebinde bulunmaları zorunluluğu getirilmiştir (Hollifield 2010: 23). Bu dönem ayrıca, ciddi bir suçtan ceza almış kişilere vatandaşlık verilmeyeceğine dair kanun hükmü getirilmiştir (Madde 21-27) (WEB56).

16 Mart 1998 tarihli Guigou kanunu, 1993 yılında otomatikliği kaldırılan *jus soli* ilkesini eski haline döndürmüştür (Geddes ve Scholten, 2016: 56). Bu kanun kapsamında, otomatik vatandaşlık alımının yanı sıra, Fransa’da yaşayan yabancı anne-babaların çocuklarının 16 yaşından itibaren vatandaşlık başvurusu yapması da mümkündür (Madde 21-11). Ancak burada dikkat edilmesi gereken bir husus, gencin en az beş yıl Fransa’da ikamet etmiş olma zorunluluğunun kaldırılmamış olmasıdır (Madde 21-7). İlâveten, Fransa’da yaşayan yabancı anne-babaların çocukları için 13 yaşından itibaren, yine beş yıl kesintisiz Fransa’da ikamet etmiş olma şartı geçerli olmak üzere, kendi rızaları alınmak şartıyla vatandaşlık başvurusu yapılmasının yolu açılmıştır (Madde 21-11). “Yeniden entegrasyon” yöntemi yalnızca Cezayirli ile sınırlandırılmış, bu hak diğer sömürgelerden alınmıştır (Madde 32-2). De Wenden (2014) bunu sömürgecilik döneminde Cezayir’in Fransa’nın *départements* denilen bölümlerine dâhil olmasına bağlamaktadır. Kanun ayrıca yabancı eşlerin vatandaşlık başvurusu için beklemesi gereken süreyi iki yıldan bir yıla düşürmüştür (Guiguet 2001: 76; Hollifield 2010: 37).

2.5.5. 2000’li Yıllar: Mevcut Vatandaşlık Rejimi ve “Kimlik Krizi”

Vatandaşlık kanunlarında 1998’de yapılan değişiklikler göçmenlerin çocuklarının vatandaşlığı konusuna son noktayı koymuştur. Bu sebeple 2000’li yıllarda vatandaşlık konusunda büyük değişiklikler görülmemektedir.

2003 yılında Sarkozy’nin iç işleri bakanlığı döneminde, Fransız vatandaşlarıyla evlenen yabancıların, vatandaşlık başvurusu yapabilmesi için evlilik tarihinden itibaren iki yıl bekleme, bu süre boyunca evli çiftin birlikte yaşamış olma ve Fransızca bilgisini kanıtlama zorunluluğu getirilmiştir (Bertossi 2010: 12). Böylelikle 1998 kanunuyla bir yıla düşürülmüş olan süre tekrar ikiye çıkarılmıştır. 2006 yılında çıkarılan kanun ise bu süreyi daha da arttırarak dört yıla yükseltmiştir (Murphy 2006). Önceki kanunlara göre iki yıl olan bekleme süresinin arttırılması, sahte evlilikleri önlemeye yönelik bir adım olarak değerlendirilebilir.

Tablo 20. 2012 – 2017 Yılları Arasında Vatandaşlık Alanların Sayısı

2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
96.051	97.276	105.613	113.608	119.152	114.274	110.014

Kaynak: Ministère de l’intérieur, Immigration, asile, accueil et accompagnement des étrangers en France

Fransız vatandaşlık kanunlarında *jus sanguis* ilkesinin açıkça yazılı olmadığını, mantıken çıkarılması gereken bir husus olduğunu ifade etmiştik. 2005 yılında çıkarılan bir kararname ile Medeni Kanuna “Ebeveynlerinden en az biri Fransız olan çocuk Fransız’dır” ifadesi eklenmiştir (Madde 18).

2007’de cumhurbaşkanı seçilen Sarkozy, göreve gelir gelmez yeni kanunlar çıkarılması için çalışmaları başlatmıştır. 31 Mayıs’ta ilk kanun çıkarılarak “Göç, Entegrasyon ve Ulusal Kimlik Bakanlığı” kurulmuştur. Fransa’nın bir “kimlik krizi” içinde olduğunu ifade eden Sarkozy’ye karşı, *Cité nationale de l’histoire et de l’immigration* (CNHI – Ulusal Göç Tarihi Müzesi) tarihçileri göçü Fransa’nın bir sorunu olarak tanımlamanın göçmenlere karşı olumsuz bakışı destekleyeceğini ve günümüz koşullarında ulusal kimliğin çoğulcu bir özelliği olduğunu savunmuşlardır. Bunun yanı sıra toplumun farklı kesimlerinden de tepki gören bakanlığın ömrü kısa olmuş, 2010 yılında lağvedilmiştir (Ocak 2015: 173-175).

Günümüzde Fransız vatandaşlığı rejimini Bertossi'den (2010) özetleyecek olursak:

- Doğum sırasında elde edilebilir: Ebeveynlerinden biri Fransız ise ya da 1962 öncesinde Cezayir'de doğmuş Cezayirli ebeveynlerin Fransa'da doğmuş çocuğu söz konusu ise.
- Doğum sonrasında elde edilebilir: Bunun üç farklı yolu vardır.
 - Doğum sonrasında otomatik *jus soli*: Yabancıların Fransa'da doğmuş ve yaşayan, beş yıl Fransa'da ikamet etmiş çocukları 18 yaşında Fransız vatandaşlığı alırlar. Kendileri talepte bulunmak isterlerse 16 yaşında bunu yaparak da vatandaşlık alabilirler. Çocuklar için de 13 yaşından itibaren, anne-babaları vatandaşlık başvurusunda bulunabilirler.
 - Evlilik yoluyla vatandaşlık: Aslen evlilik yoluyla vatandaşlık kişiye doğrudan vatandaşlık hakkı tanımaz, bu kanunda açıkça belirtilmektedir. Bir Fransız ile evlenen yabancı vatandaş, dört yıl evli kaldıktan sonra Fransız vatandaşlığı için başvuru yapabilir. Kişinin Fransızca bilmesi şartı vardır.
 - İhtiyari vatandaşlık ve yeniden entegrasyon: Kamu kurumlarının ihtiyari kararını müteakip vatandaşlık alımını ifade eder. Bunun şartları kanunda detaylandırılmıştır. 18 yaşın üzerinde olmak, beş yıl Fransa'da ikamet etmiş olmak ve hem Fransızca hem de Fransa'ya ilişkin bilgisiyle asimile olduğunu kanıtlamak. Yeniden entegrasyon, önceden Fransız vatandaşlığı olup bunu kaybetmiş kişiler için geçerlidir. Bu daha ziyade eski sömürgelerden gelen kişilere uygulanan bir yoldur. Vatandaşlık başvurusu için 5 yıl bekleme zorunluluğundan muaf tutulan ya da daha az bekleme süresi şartı koşulan bazı gruplar mevcuttur. Örneğin, Fransız dili ve kültürüne hizmet eden çalışmalarda bulunmuş kişilerin herhangi bir süreyi beklemelerine gerek yoktur.

SONUÇ

Bu tez çalışması, uluslararası göç konusu bağlamında gerek geçmişten bugüne gelen göç deneyimi gerekse dünya siyasi tarihinde yüksek önemi haiz bir ülke olan Fransa'nın göç politikalarını geçmişten günümüze yansıtmayı amaçlamıştır. Çalışma ayrıca, seçilen dört örnek ülke ile kıyaslamalar yaparak yakın zamanda göç konusu üzerine düşünmeye başlamış olan Türkiye için de bir inceleme ve düşünme alanı sunmayı hedeflemiştir. Türkçe göç literatüründe Fransa üzerine yapılmış bazı araştırmalar olmakla birlikte, bu denli kapsamlı ve derinlemesine bir çalışma bulunmaması bu tezin gerekçesini oluşturmuştur.

Fransa'nın köle ticareti ve sömürgecilik faaliyetleri, daha sonra ve dahi günümüzde Fransa'ya gelen göçmen profilini doğrudan etkilemektedir. Sömürgecilik döneminde bir Fransız üst kimliği oluşturulmuş ve Fransız kültürü “üstün kültür” olarak konumlandırılmıştır. Nitekim Uluslararası Frankofoni Örgütü'nün kuruluşunda eski sömürge olan Afrika ülkelerinin öncü olmuş olması sömürge politikasının etkilerini ve Fransız/Frankofon kimliği inşasındaki başarıyı ortaya koymaktadır. Fransız Devrimi ile “eşitlik, özgürlük, kardeşlik” (*liberté, égalité, fraternité*) yaklaşımı tesis edilmeye çalışılmıştır. Hem bu ilkelere- hem de laiklik ilkesine göç politikası yapımında sıkça atıfta bulunulmuştur. Son olarak, politik yönelimlerin göç politikası yapımı süreçlerini çok ciddi biçimde etkilemediği görülmektedir.

Toplumların göç davranış modellerinden asimilasyonun farklı tanımları bulunmakla birlikte, ev sahibi toplum ve göçmenlerin karşı karşıya gelmesini takiben, göçmenlerin kendi özgün özelliklerini kaybederek, baskın olan ev sahibi toplumun kültürel öğelerini, değerlerini vb. benimsemesi olarak özetlenebilir. Akültürasyon karşı karşıya gelen iki gruptan birinin ya da her ikisinin diğer grubun kültürel özelliklerinden etkilenmesi olarak tanımlanabilir. Entegrasyon kavramı ise, hem ev sahibi toplumun hem de göçmenlerin kendi özgün kimliklerinden bazı unsurları kaybederek diğerininkini benimsemesi ve bu süreçte her ikisinin de aidiyet duygularından bir şey kaybetmemesi olarak ifade edilebilir. Son olarak, segregasyon bir grubun diğerinden hayatın çeşitli alanlarında zorunlu ya da gönüllü olarak ayrılması anlamına gelmektedir.

Göç literatüründe kan bağı (*jus sanguis*) üzerinden yaklaştığı vatandaşlık kavramı bağlamında dikkat çekmiş olan Almanya, bu yaklaşımını tamamen değiştirmiştir denemez ancak bunun daha esnek bir şekle evrildiği bir gerçektir. Bir entegrasyon kanununa sahip olan ülke, özellikle son dönemde milyonlarca sığınmacının ülkeye kabul edilmesiyle birlikte bu kişilerin hayatın her alanına entegrasyonu için çaba sarf etmektedir. Bununla birlikte, göçmen karşıtı seslerin ve ırkçı saldırıların yaşandığını belirtmek gerekir. Birleşik Krallık, göçmenlerin kendi kültürel kimliklerini koruyarak ev sahibi toplumla ilişkilerini sürdürebildiği, bir başka deyişle çokkültürlülüğün hâkim olduğu bir ülke olarak tanımlanabilir. Keza vatandaşlık yaklaşımı da geçmişten bugüne oldukça esnektir denebilir. Bir göçmen ulusu olan ABD, entegrasyona yönelik özel bir çaba göstermemektedir. İngiliz Uyum teorisine uygun olarak, yapısal anlamda belirli unsurlara sahiptir ve dışarıdan gelenlerin bunları benimsemesi zorunludur. Bununla birlikte, kültürel anlamda tam bir erime potasıdır. Vatandaşlık konusunda da liberal bir anlayışa sahiptir. Çin ise bu çalışma kapsamında ele alınan ülkelerden oldukça farklı bir yerde durmaktadır. Vatandaşlık açısından yabancılara açık bir yaklaşıma sahip olmakla birlikte sınırlar belirsizdir. Ülkedeki yabancılar konusunda daha ziyade segregasyonist bir yaklaşım söz konusudur. Yabancıların ciddi anlamda ülke güvenliğine ve kültüre bir tehdit olduğu yönünde bir ön kabul vardır.

Bu çalışmanın ilk hipotezi, Fransız göç ve göçmen politikalarının kendi iç dinamikleri açısından başarılı olduğu idi. Özellikle Afrika ülkelerinden göçün devam ediyor olması ve dil ve kültür açısından bakıldığında da Fransız kültürünün göçmenlerce benimsenmiş olması bunu destekler niteliktedir. İslam ve laiklik başlığında ve ayrımcılık başlığında değerlendirilen hususlar düşünüldüğünde, göçmenlerin Fransa'yı tercih etmemeleri beklenirdi. Buna rağmen göçlerin devam ediyor olması Fransız üst kimliğinin başarılı bir şekilde kurulabilmiş olduğunu ortaya koymaktadır.

Çalışmanın bir diğer hipotezi ise, Fransa'nın göç politikalarının ülke içi tartışmalarda gerçek karşılığını bulmadığıdır. Göç ve göçmen politikalarına yönelik eleştiriler dikkate alındığında, başarılı olunan noktaların görmezden gelindiği ve başarısızlıkların da yanlış şekilde yorumlandığı görülmektedir. Öncelikle, Fransız kimliği oluşturmadaki başarı görmezden gelinmektedir. Bununla bağlantılı olarak,

2005 banliyö olayları gibi patlama noktaları ise yanlış değerlendirilmektedir. Göç politikalarının ülke içi tartışmalarda gerektiği gibi konumlandırılmamış olması, kamuoyunu aşırı sağ partilere yönlendirmektedir.

Çalışmanın son hipotezi ise, AB ortak göç politikaları bağlamında Fransa'nın entegrasyon karşıtı bir duruş sergilediğidir. Serbest dolaşım sağlanmış olmasına rağmen, Roman vatandaşların Fransa'dan sınır dışı edilmeleri bu açıdan dikkate değer bir gelişmedir. Mülteci ve sığınmacılara yönelik politikalar düşünüldüğünde ise, Fransa'nın net bir tavra sahip olmadığı görülmektedir. Hem Romanlar (yani serbest dolaşım) meselesinde hem de mülteci ve sığınmacı politikasında Fransa'nın liberal değerlerin savunuculuğunu yapıyor gibi görünmesine rağmen, bunun eylem düzeyinde yeterince desteklenmediği anlaşılmaktadır. AB ortak göç politikaları bağlamında Fransa'nın duruşu gri bir alandadır denebilir.

Fransa'nın göçmenlere yaklaşımı açısından belki de ilk söylenmesi gereken şey, kültürel anlamda göçmenlerin entegrasyonunu sağlamada başarılı olduğudur. Fransızca ve Fransız değerlerinin önemi vurgulanmaktadır. Hem 90'larda hem de 2000'li yıllarda yapılmış olan araştırmalar göçmenlerin kendilerinden beklenen entegrasyon şartlarını sağladıklarını ortaya koymaktadır. Dolayısıyla, kültürel açıdan asimilasyonist politikalar sonuç vermiştir. Buna karşın, Fransız devleti tarafına baktığımızda, göçmenlerin istihdam, barınma ve eğitim alanlarında entegrasyonlarında aynı ölçüde başarılı olduğu söylenemez. Bu da temelde Fransa'nın göçmenler konusunda "renk körü" olmasına bağlanabilir. Farklı etnik grupların varlığının yapısal olarak tanınmıyor olması, bu alanda etkin politikalar geliştirilmesinin önünde engel durumundadır. İstihdam, barınma ve eğitim gibi alanlarda iyileştirmeler yapmak yerine 2018 yasasında görüldüğü üzere, entegrasyon sorununun ilave Fransızca dersleri ya da Fransız kültürü ve tarihi dersleriyle çözülebileceğinin düşünülüyor olması da çözümün halen yanlış yerde arandığını ortaya koymaktadır. Böylelikle göçmenlerdeki, dezavantajlı oldukları ve toplumda ayrımcılığa uğradıkları düşüncesinin üstesinden gelinememektedir. Entegrasyon politikalarındaki eksiklikler, segregasyonist bir tablo ortaya çıkarmaktadır. Keza Müslüman kadının kıyafeti üzerinden yapılan laiklik tartışmaları da aynı şekilde ayrımcı bir nitelik taşımaktadır. Segregasyonist politikalarda düzeltmeler yapılabilir ancak bunların etkileri ve bu politikaların yol açtığı yaşam şekilleri hemen ortadan

kaldırılmamaktadır. Bu sebeple çok geç kalınmadan bu alanda ortadaki tabloya ve ihtiyaca uygun politikalar üretilmelidir.

Fransa'nın göç politikalarına AB etkisinin olup olmadığı tartışılan bir konudur. Bu tez çalışmasında AB bağlamında göç ve göçmenlerle ilgili birkaç konuya değinilmiştir. Öncelikle, Birlik ülkeleri arasında serbest dolaşım tesis edilmiş olmasına rağmen AB vatandaşı olan Romanların Fransa'dan sınır dışı edilmesi dikkate değerdir. Sınır dışı işleminin Romanlara yönelik olmadığı söylenmesine rağmen daha sonra sızdırılan resmi belgeler bunun aksini ortaya koymuştur. Ayrımcılık konusunda AB'nin bir yönetmelik yayınlaması ve ardından bunun Fransa'da iç hukuka dâhil edilmesi, temelde o döneme kadar ayrımcılığı görmezden gelen ve kurumsal olarak bir çaba ortaya koymaktan imtina etmiş olması açısından önem taşımaktadır. Bununla birlikte, aile birleşimi hususunda yayınlanan AB yönetmeliğine bakıldığında ise Fransa'nın uygulamalarının zaten bu yönetmeliğin ötesinde olduğu görülmektedir. Son olarak, 1990 Dublin Sözleşmesi sebebiyle AB üyesi devletler arasında ciddi bir tartışma konusu olan mülteci ve sığınmacılar konusunda Fransa'nın yaklaşımının dönem dönem değiştiği, ayrıca söylem ve eylem düzeyinde farklı yaklaşımlar sergilendiği fark edilmektedir.

Göç politikaları bağlamında Fransa ve bu çalışma kapsamında incelenen devletleri karşılaştıracak olursak, benzer ve farklı yönler görmekteyiz. Öncelikle Almanya ile Fransa arasında en temel farklılık olarak vatandaşlık sayılabilir. Son dönemlerde daha liberal bir yaklaşım benimsense de, temelde kan bağı dışında vatandaşlık verilmesi Almanya'nın tercih ettiği bir durum değildir. Nitekim 2000'li yıllarda teknoloji alanında çalışacak kişileri çekmek için program uygulandığında dahi kişilerin "kalıcı olmaması" çıkış noktasıydı. 2015 yılında Merkel'in Suriyeli mültecilere kucak açtıklarını belirtmesi üzerine ülke içinde ciddi eleştiriye maruz kalmıştır. Buna karşın, entegrasyon politikaları açısından Almanya kendi içinde farklı ırk ve etnik kökenden grupların bulunduğunu kabul etmekte ve özellikle 2000'li yıllar itibarıyla buna yönelik politika geliştirmektedir. Yapılan araştırmalarda görülmektedir ki, Fransa'nın aksine, işgücü piyasasında etnik köken ya da ırk temelinde ayrımcılık görülmemektedir. Segregasyon var olmakla birlikte, bunun sebepleri farklı şekilde açıklanmaktadır. Bununla birlikte, Almanya'da ırk temelli cinayetler ciddi bir kaygı kaynağıyken, Fransa'da bu açıdan bir sorun

bulunmamaktadır. Netice itibariyle, Fransa'nın aksine Almanya'da göçmenlerin önünde yapısal ya da kurumsal engeller bulunmamaktadır. Engel olduğu düşünülen hususlarda politika geliştirme çabası mevcuttur.

Fransa ile benzer bir vatandaşlık anlayışına sahip olan Birleşik Krallık, çokkültürlülük ve ırk ilişkileri (*race relations*) yaklaşımları dolayısıyla Fransa'da dikkat çekmiş, incelenmiş ancak çoğunluk tarafından bu politikaları hoş karşılanmamıştır. İngiltere ülke içindeki farklı etnik, dini vb. unsurların varlığını tanımanın yanı sıra, geliştirilen politikalarla bu farklı unsurların kendi kültürlerini pratik etmelerinin önünü açmaktadır. Bu esnek yaklaşım aynı zamanda bize yapısal, yani ülkenin yerleşik unsurlarının değiştirilmesi korkusu olmadığını göstermektedir. Fransa'da ise bunun tam aksi bir durum söz konusudur. Örneğin etnik köken bilgisinin toplanmasının dahi eşitlik ilkesine uymadığının düşünülmesi ve bunun kanunla korunması bu yöndeki korkunun düzeyini ortaya koymaktadır. Burada da kurumsal anlamda göçmenlerin önünde bir engel bulunmamaktadır. Böylelikle istihdam alanında Fransa'ya kıyasla çok daha farklı bir tablo karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla, vatandaşlık görevlerinin yerine getirilmesi durumunda göçmenlerin de eşit imkânları olmakta ve toplumsal statülerini yükseltebilmektedirler. Bu da Fransa'da görülen şiddet olaylarının aynı ölçekte İngiltere'de görülmesini önlemektedir. Bununla birlikte, Brexit sürecinde göç konusu Brexit yanlılarının en çok önem verdiği konulardan biri olmuştur (Noda, 2018: 14) ve henüz detayları netleşmemiş olmakla birlikte Brexit sonrası daha sıkı bir göç politikası benimsenmesi beklenmektedir. Beklenenin gerçekleşmesi durumunda, daha önce çalışmak için İngiltere'yi tercih etmekte olan özellikle Doğu Avrupa vatandaşlarının Fransa'ya yönelmesi söz konusu olabilir. Şu anda yalnızca bir tahmin olan bu fikri teyit edebilmek için beklemek gerekecektir.

ABD'ye bakıldığında vatandaşlık konusuna yaklaşımının Fransa ile aynı olduğu görülmektedir. ABD'nin kuruluşu göç üzerinden olduğu için, göçmenlere yönelik resmi bir entegrasyon politikası geliştirilmemiştir. Bireylerin toplum hayatına katılarak buraya uyum sağlayacağı düşünülmektedir. Bununla birlikte, etnik ve ırksal farklılıklar görmezden gelinmemekte, farklılıkların mevcudiyeti kabul edilmektedir. ABD'de Gordon'un (1964) ifade ettiği gibi, belirli unsurlar (örneğin devlet yönetim şekli) yerleşiktir. Buna karşın diğer her şey bir devinim ve değişim içindedir.

ABD'yi Fransa'dan (ve diğer birçok devletten) ayıran en önemli husus ise, segregasyonist politikaların, hem de “yasal” olarak, 1960'lar gibi yakın bir tarihe kadar uygulanmış olmasıdır. Daha sonra bu konuda yapılan yanlışlar düzeltilmeye çalışılmıştır ancak toplumsal değişimler elbette ki daha uzun zaman gerektirmektedir.

Son olarak, Çin bu çalışma kapsamında ele alınan devletlerden tamamen farklı bir tablo çizmektedir. Kendi vatandaşları arasında dahi birinci-ikinci sınıf vatandaş ayrımı olan bir ülke olarak, yabancılara karşı kucaklayıcı bir yaklaşım beklemek elbette yanlış olur. Keza Çin'in de bu yönde bir iddiası bulunmamaktadır. Bilim ve teknoloji alanındaki ilerlemelerde söz sahibi olabilmek için ülkeye çekilmeye çalışılan biliminsanları dahi yurtdışındaki Çinlilerdir. Daha kapalı bir toplum söz konusudur ve ülke içindeki yabancılara yönelik de segregasyonist bir yaklaşım vardır. Yabancıların Çin kültürüne asimilasyonu ya da çift taraflı bir akültürasyon gibi bir kaygı görülmemektedir. Göç konusundaki işlemler karmaşık, zor ve ayrıca süreçler yeterince tanımlanmamıştır.

KAYNAKÇA

- Ager, A. ve Strang, A. (2008). Understanding Integration: A Conceptual Framework. *Journal of Refugee Studies*, 21(2), 166–191.
- Alba, R. ve Nee, V. (1997). Rethinking Assimilation Theory for a New Era of Immigration. *The International Migration Review*, 31(4), 826-874.
- Al Jazeera. (2018, Aralık 4). The "yellow vest" movement explained. *Al Jazeera*. <https://www.aljazeera.com>
- Amrute, S. (2016). *Encoding Race, Encoding Class: Indian IT Workers in Berlin*. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Armaoğlu, F. (1997). *19. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1789-1914)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Arnett, E. (1937). A French View of Colonial Administration. *Journal of the Royal African Society*, 36(145), 447-451. <https://www.jstor.org/stable/717943>
- Atmaca, M. (2009). Siyaset, Laiklik ve Göç: Fransa'daki Türk ve Ermeni Toplulukları Üzerine Karşılaştırmalı Bir Çalışma. *Ermeni Araştırmaları*, (32), 73-86.
- Barou, J. (2014). Integration of immigrants in France: a historical perspective. *Identities*, 21(6), 642-657. doi: 10.1080/1070289x.2014.882840
- Bauman, Z. (2018). *İskarta Hayatlar: Modernite ve Safraları*. (Çev. Osman Yener). İstanbul: Can Yayınları. (Eserin orijinali 2004'te yayımlandı).
- Beinart, W., ve Dubow, S. (1995). *Segregation and Apartheid in Twentieth Century South Africa*. London: Routledge.
- Bennett Q., (2011) Please Don't Be Our Guest: The Roma Expulsion from France under European Union Law, *Ga. J. Int'l ve Comp. L.*, 40 (1), 219-245. <https://digitalcommons.law.uga.edu/gjicl/vol40/iss1/8> adresinden erişildi.
- Berdah J.F. (2006). Citizenship and National Identity in France from the French Revolution to the Present. Ellis, S. G., Halfdanarson, G. ve Isaacs, A. K. (Ed.), *Citizenship in Historical Perspective* içinde (s. 141-153). Pisa: Edizioni Plus Pisa University Press.
- Berry, J. W. (1997). Immigration, acculturation, and adaptation. *Applied psychology*, 46(1), 5-34.
- Bertossi, C. (2008). *France: the State strives to shape "chosen" immigration*. <https://www.ifri.org/sites/default/files/atoms/files/cespi08.pdf> adresinden erişildi.
- Bither, J. ve Ziebarth, A. (2016). *In it for the long run: Integration lessons from a changing Germany*. https://www.giz.de/static/en/images/contentimages_320x305px/Bither_Ziebarth_IntegrationLessonsGermany_Oct16.pdf
- Bleich, E. (2002). Integrating Ideas into Policy-Making Analysis: Frames and Race Policies in Britain and France. *Comparative Political Studies*, 35(9), 1054–1076.

- Bourget, C. (2019). *Islamic Schools in France: Minority Integration and Separatism in Western Society*. Arizona: Palgrave Macmillan.
- Boustan, L. P. (2012). Racial Residential Segregation in American Cities. Brooks, N., Donaghy, K. ve G. Knaap (Ed.), *The Oxford Handbook of Urban Economics and Planning (Oxford Handbooks)* içinde (s. 318–339). New York: Oxford University Press.
- Bowen, J. (2008). Why Did the French Rally to a Law Against Scarves in Schools? *Droit et société*, 68(1), 33-52. doi:10.3917/drs.068.0033.
- Brick, K. (2011). Regularizations in the European Union: The Contentious Policy Tool. *Migration Policy Institute*. Kasım 2011. <https://www.migrationpolicy.org/pubs/EURegularization-Insight.pdf> (24 Aralık 2019)
- Brubaker, W. R. (1990). Immigration, Citizenship and the Nation-State in France and Germany: A Comparative Historical Analysis. *International Sociology*, 5(4), 379–407.
- Brubaker, W. R. (1992). *Citizenship and Nationhood in France and Germany*. Massachusetts: Harvard University Press.
- Bulkan, D., Ermağan, İ. ve Gümüş, B. (2019). Almanya'nın Göç Politikaları. Bağcı, H. Ermağan, İ. ve Gümüş, B. (Ed.), *Dünya Siyasetinde Almanya 2: Yönetim, Ekonomi, Toplum* içinde (s. 411–441). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Byron, M. ve Condon, S. (2008). *Migration in Comparative Perspective: Caribbean Communities in Britain and France*. New York: Taylor & Francis.
- Carvalho, J. (2014). *Impact of Extreme Right Parties on Immigration Policy: Comparing Britain, France and Italy*. New York: Routledge.
- Castles, S. ve Miller, M. J. (1998). *The Age of Migration: International Population Movements in the Modern World* (2nd ed.). London: Macmillan.
- Chabal, E. (2015). *A Divided Republic: Nation, State and Citizenship in Contemporary France*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Chou, M. H. ve Baygert, N. (2007). *The 2006 French Immigration and Integration Law: Europeanisation or Nicolas Sarkozy's Presidential Keystone?* https://www.compas.ox.ac.uk/2007/wp-2007-045-meng-hsuan-baygert_french_immigration_law/ adresinden erişildi.
- Connolly, K. (2015, January 6). German leaders condemn xenophobia after Pegida protests. *The Guardian*. 02 Ocak 2020 <https://www.theguardian.com/world/2015/jan/06/germany-pegida-protests-dresden-immigration>
- Council Directive 2000/43/EC of 29 June 2000 implementing the principle of equal treatment between persons irrespective of racial or ethnic origin, 27 Kasım 2019 <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:32000L0043&qid=1572174639354&from=EN> (Erişim tarihi:

- Council Directive 2003/86/EC of 22 September 2003 on the Right to Family Reunification (Family Reunification Directive), <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:32003L0086&qid=1572122069568&from=EN> (27 Kasım 2019)
- Crook, M. (2002). *Revolutionary France: 1788-1880*. New York: Oxford University Press.
- Crowder, M. (1964). Indirect Rule: French and British Style. *Africa: Journal of the International African Institute*, 34(3), 197-205. <https://www.jstor.org/stable/1158021>
- Curtice, J. ve Tipping, S. (2018). Europe - A more 'informed' public? The impact of the Brexit debate. In Phillips, D., Curtice, J., Phillips, M. ve Perry, J. (Ed.), *British Social Attitudes 35, 2018 Edition* içinde (s. 114-146). London: The National Centre for Social Research.
- Çin Halk Cumhuriyeti Vatandaşlık Kanunu. (2015, Aralık 23). Government of Hong Kong Immigration Department. 23 Ocak 2020. <https://www.immd.gov.hk/eng/residents/immigration/chinese/law.html>
- d'Albis, H. ve Boubtane, E. (2015). Characteristics of Migration Flows to France Based on Residence Permit Data (1998-2013). *Population*, 70(3), 461.
- Danış, D. ve İrtiş, V. (2008). *Türkiye'den Fransa'ya Göç ve Göçmenlik Halleri*. (Danış, D. ve İrtiş, V. (Ed.). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- De Wenden, C. (2011). The case of France. In Zincone, G., Penninx, R. ve Borkert, M. (Ed.), *Migration Policymaking in Europe: The Dynamics of Actors and Contexts in Past and Present* s.61-94. Amsterdam: Amsterdam University Press. <https://www.jstor.org/stable/j.ctt46n178.5> adresinden erişildi.
- De Wenden, C. W. (2014). Second-generation immigrants: Citizenship and transnationalism. *Araucaria. Revista Iberoamericana de Filosofía, Política y Humanidades*, 16(31), 147-170.
- Dearden, L. (24 Ağustos 2016). Burkini ban: Why is France arresting Muslim women for wearing full-body swimwear and why are people so angry? The Independent. <https://www.independent.co.uk>
- Der Bundeswahlleiter. (2017). 2017 Bundestag Election: final result. https://www.bundeswahlleiter.de/en/info/presse/mitteilungen/bundestagswahl-2017/34_17_endgueltiges_ergebnis.html (10.02.2020)
- Dill, V., Jirjahn, U. ve Tsertsvadze, G. (2011). *Residential Segregation and Immigrants' Satisfaction with the Neighborhood in Germany*. https://www.diw.de/documents/publikationen/73/diw_01.c.389022.de/diw_sp0410.pdf
- Directive 2004/38/EC of the European Parliament and of the Council of 29 April 2004 on the right of citizens of the Union and their family members to move and reside freely within the territory of the Member States, <https://eur-lex.europa.eu/legal->

content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32004L0038&qid=1572211465130&from=EN (27.10.2019)

- Donadio, R. (2019, Şubat 27). France's Double Standard for Populist Uprisings. *The Atlantic*. <https://www.theatlantic.com>
- Doomernik, J. ve Bruquetas-Callejo, M. (2015). National Immigration and Integration Policies in Europe Since 1973. Garcés-Mascareñas, B. & Penninx, R. (Ed.), *Integration Processes and Policies in Europe: Contexts, Levels and Actors* içinde (s. 57–77). doi.org/10.1007/978-3-319-21674-4
- ECRI Secretariat. (2019). Conclusions on the Implementation of the Recommendations In Respect of France Subject to Interim Follow-Up, <https://rm.coe.int/ecri-conclusions-on-the-implementation-of-the-recommendations-in-respe/1680934a7d> (27.10.2019)
- Edgar, B. (2004). *Policy Measures to Ensure Access to Decent Housing for Immigrants and Ethnic Minorities*. Dundee and St. Andrews: Joint Centre for Scottish Housing Research.
- Erçin, Ö. ve Adıgüzel, Y. (2017). Fransız Kamusal Alanında Bütünleşme Stratejisi. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 170–188.
- Escafre-Dublet, A. (2014) *Mainstreaming Immigrant Integration Policy in France*. Brussels: MPI.
- European Commission. (2011). Frequently asked questions: The end of transitional arrangements for the free movement of workers on 30 Nisan 2011. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/MEMO_11_259 (22.12.2019)
- Ezekiel, J. (2008). French Dressing: Race, Gender, and the Hijab Story. In W. Pojmann (Ed.), *Migration and Activism in Europe Since 1945* s.233–250. New York: Palgrave Macmillan.
- Feldblum, M. (1999). *Reconstructing Citizenship: The Politics of Nationality Reform and Immigration in Contemporary France*. New York: State University of New York Press
- Fernández-Reino, M. ve Rienzo, C. (2019). *Migrants in the UK labour market: An overview*. <https://migrationobservatory.ox.ac.uk/resources/briefings/migrants-in-the-uk-labour-market-an-overview/> adresinden erişildi.
- Forbes, J., Hewlett, N. ve Nectoux, F. (2001). *Contemporary France: Essays and Texts on Politics, Economics and Society* (2nd ed.). Abingdon: Routledge.
- France speeds up asylum process. 2003 Kasım19. *BBC*. <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/3284897.stm> (20 Ocak 2020)
- Freedman, J. (2008). The French “Sans-Papiers” Movement: An Unfinished Struggle. In W. Pojmann (Ed.), *Migration and Activism in Europe Since 1945* s. 81–99. New York: Palgrave Macmillan.
- French Contact Point for the European Migration Network. (2017). Third Focussed Study 2016 Family Reunification of Third-Country Nationals in France. 20

- Aralık 2019. https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/10a_france_family_reunification_en.pdf
- Gándara, P. ve Escamilla, K. (2016). Bilingual Education in the United States. In Garcia O., Lin A. ve May S. (eds) *Bilingual and Multilingual Education. Encyclopedia of Language and Education* (3rd ed.). Springer, Cham
- Garcés-Mascareñas, B. ve Penninx, R. (2015). The Concept of Integration as an Analytical Tool and as a Policy Concept. Garcés-Mascareñas, B. ve Penninx, R. (Ed.), *Integration Processes and Policies in Europe: Contexts, Levels and Actors* içinde (s. 11–30). <https://doi.org/10.1007/978-3-319-21674-4>
- Geddes, A. ve Guiraudon, V. (2002). The anti-discrimination policy paradigm in France and the UK: Europeanization and alternative explanations to policy change. Presented at the ECPR Joint Sessions, Turin, Italy. <https://ecpr.eu/filestore/paperproposal/4f7b5db5-cd0c-401e-b24e-d8b7caf5286c.pdf> adresinden erişildi.
- Geddes, A. ve Scholten, P. (2016). *The Politics of Migration and Immigration in Europe*. Chennai: SAGE Publications, Limited.
- Gençler, A. (2010). Avrupa Birliğinin Göç Politikası. *Journal of Social Policy Conferences*, (49), 173–197. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iusskd/issue/897/10022> adresinden erişilmiştir.
- Germain, F. (2008). For the Nation and for Work: Black Activism in Paris of the 1960s. In W. Pojmann (Ed.), *Migration and Activism in Europe Since 1945* s. 15–33. New York: Palgrave Macmillan.
- Girvan, A. (2018, June). The History of British Immigration Policy (1905-2016) Timeline Resource. 15 Ocak 2020. <https://refugeehistory.org/timeline-immigration>
- Givens, T. (2014). The Impact of the European Union’s Racial Equality Directive on Anti-discrimination Policy and Black People in France. Hastings, A. L., Thompson, M. ve European Network against Racism (Ed.), *Invisible Visible Minority: Confronting Afrophobia and Advancing Equality for People of African Descent and Black Europeans in Europe* içinde (s. 118–140). Brussels: European Network Against Racism aisbl (ENAR).
- Glitz, A. (2012). *Ethnic Segregation in Germany*. <ftp.iza.org/dp6841.pdf>
- Glorius, B. (2008). Report from Germany. In Doomernik, J. ve Jandl, M. (Ed.), *Modes of Migration Regulation and Control in Europe* içinde (s. 81–105). Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Gordon, M. M. (1964). *Assimilation in American Life: The Role of Race, Religion and National Origins*. New York: Oxford University Press.
- Gözler, K. (2019). Türk Belediye Sistemi Üzerinde Fransız Etkisi: 3 Nisan 1930 Tarihli Belediye Kanunu Fransa’dan mı İktibas Edilmiştir? *Çağdaş Yerel Yönetimler*, 28(1–2), 1–23.
- Guiguet, B. (2001). Citizenship Rights for Aliens in France. In Kondo, A. (Ed.), *Citizenship in a Global World: Comparing Citizenship Rights for*

- Aliens (Migration, Diasporas and Citizenship)* (2001st ed., s. 71–100). London: Palgrave Macmillan.
- Haine, W. S. (2000). *The History of France*. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Hall, A. ve Lichfield, J. (24 Ağustos 2015). Germany opens its gates: Berlin says all Syrian asylum-seekers are welcome to remain, as Britain is urged to make a “similar statement.” *Independent*. 02 Ocak 2020. <https://www.independent.co.uk/news/world/europe/germany-opens-its-gates-berlin-says-all-syrian-asylum-seekers-are-welcome-to-remain-as-britain-is-10470062.html>
- Hanesch, W. (2016). *Integration principles for asylum seekers and beneficiaries of international protection enshrined in a new law in Germany*. <https://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=16177&langId=en>
- Hanley, D. L., Kerr, A. P. ve Waites, N. H. (2005). *Contemporary France: Politics and Society since 1945* (Rev. ed.). London: Taylor & Francis.
- Hargreaves, A. G. (2007). *Multi-Ethnic France: Immigration, Politics, Culture and Society*. New York: Taylor & Francis.
- Haşım, A. (1960). *Bize Göre ve Bir Seyahatin Notları*. (İkinci Baskı). İstanbul: Semih Lütfi Kitabevi.
- Henley, J. (15 Nisan 2005). French angry at law to teach glory of colonialism. *The Guardian*. <https://www.theguardian.com/world/2005/apr/15/highereducation.artsandhumanities>
- Henley, J. ve Willsher, K. (7 Ocak 2015). *Charlie Hebdo attacks: ‘It’s carnage, a bloodbath. Everyone is dead.’* *The Guardian*. <https://www.theguardian.com>
- Hollifield, J. F. (2010). *Immigration, Integration and the Republican Model in France. Presented at the APSA 2010 Annual Meeting*, Washington, DC. <https://ssrn.com/abstract=1642214>
- Howarth, D. ve Varouxakis, G. (2014). *Contemporary France: An Introduction to French Politics and Society*. New York: Routledge.
- Huntington, S. P. (2004). *Who Are We? The Challenges to America’s National Identity*. London: Simon ve Schuster.
- INSEE. (2017). INSEE in brief, Understanding... *The measurement of foreign and immigrant populations*. 10 Kasım 2019. https://www.insee.fr/en/statistiques/fichier/2563032/17-819_Insee-En-Bref-Immigration-vUK-Interactif.pdf
- INSEE. (24 Temmuz 2019), *Activité, emploi et chômage en 2018 et en séries longues*. 22 Kasım 2019 <https://www.insee.fr/fr/statistiques/3900836#consulter-sommaire>
- Institut de Coopération Sociale Internationale (ICOSI). (2011). *Report on Portuguese Community in France*. 16 Aralık 2019. <https://www.participation-citoyenne.eu/sites/default/files/report-france.pdf>

- İçduygu, A., Erder, S. ve Gençkaya, Ö. F. (2014). *Türkiye'nin Uluslararası Göç Politikaları, 1923-2023: Ulus-devlet Oluşumundan Ulus-Ötesi Dönüşümlere*. https://mirekoc.ku.edu.tr/wp-content/uploads/2017/01/Tu%CC%88rkiyenin-Uluslararası%CC%84%B1-Go%CC%88c%CC%A7-Politikalar%CC%84%B1-1923-2023_.pdf
- Jett, S. C. ve Roberts, L. (2004). *France*. Philadelphia: Chelsea House Publishers.
- Jijiao, Z. (2013). Shifting Two-tiered Boundaries of Belonging: A Study of the Hukou System and Rural–Urban Migration in China. In Pries, L. (Ed.), *Shifting Boundaries of Belonging and New Migration Dynamics in Europe and China* s.136–164. London: Palgrave Macmillan.
- Jobard, F. (2009). An Overview of French Riots: 1981-2004. Waddington, D., Jobard, F. ve King, M. (Ed.), *Rioting in the UK and France: A Comparative Analysis* içinde (s. 27–38). Milton: Willan.
- Joppke, C. (1999). *Immigration and the Nation-State: The United States, Germany, and Great Britain*. New York: Oxford University Press.
- Karahanogulları, O. (2004). Fransa. In Keskin, N. E., Güler, B. A., Akın, Ö., Çınar, T., Dikmen, A. A., Esen, S., ... Tellal, E. (Ed.), *Kamu Yönetimi Ülke İncelemeleri* içinde (s. 21–91). Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Kamu Yönetimi Araştırma ve Uygulama Merkezi.
- Karni, A. ve Stolberg, S. G. (19 Ocak 2019). Trump Offers Temporary Protections for ‘Dreamers’ in Exchange for Wall Funding. *The New York Times*. 14 Ocak 2020 <https://www.nytimes.com/2019/01/19/us/politics/trump-proposal-daca-wall.html>
- Kaya, A. (2009). *İslam, Migration and Integration: The Age of Securitization (Migration, Diasporas and Citizenship)*. London: Palgrave Macmillan.
- Kaya, A. (2015). Euro-Türkler, Kuşaklararası Farklılıklar, İslam ve Entegrasyon Tartışmaları. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 44–79.
- Kaya, A. (2016). *İslâm, Göç ve Entegrasyon: Güvenlikleştirme Çağı*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Kishlansky, M. A., Geary, P. J. ve O'Brien, P. (2008). *Civilization in the West* (7th ed.). New York, USA: Pearson Longman.
- Kantor, A. (2019, Ocak 28). Why are France's yellow vest protests so white? Al Jazeera. <https://www.aljazeera.com>
- Koven, S. G. ve Götzke, F. (2010). *American Immigration Policy: Confronting the Nation's Challenges*. New York: Springer.
- Lewis, B. (1968). *The Emergence of Modern Turkey*. (2nd ed.). London: Oxford University Press.
- Lichter, D., Parisi, D. ve De Valk, H. (2017). “Residential Segregation.” Pathways, Special Issue. *State of Union, The Poverty and Inequality Report 2016*, 65–75.
- Luedtke, A. (2006). The European Union dimension: Supranational integration, free movement of persons, and immigration politics. In Parsons, C. A. ve

- Smeeding, T. M. (Ed.), *Immigration and the Transformation of Europe* içinde (s. 419–442). New York: Cambridge University Press.
- Marriott, E. (2015). *Bir Nefeste Dünya Tarihi*. (Çev. E. Yılgür). (8. Baskı). İstanbul: Maya Kitap. (Eserin orijinali 2012’de yayımlandı).
- McGovney, D. (1911). French Nationality Laws Imposing Nationality at Birth. *The American Journal of International Law*, 5(2), 325-354. doi:10.2307/2186722
- McNeill, W. H. (2001). Dünya Tarihi. (Çev. Alâeddin Şenel). (5. Baskı). Ankara: İmge Kitabevi. (Eserin orijinali 1967’de yayımlandı).
- Meaney, T. ve Schäfer, S. (15 Eylül 2016). The neo-Nazi murder trial revealing Germany’s darkest secrets. *The Guardian*.
<https://www.theguardian.com/world/2016/dec/15/neo-nazi-murders-revealing-germanys-darkest-secrets>
- Meissner, D. M., Hormats, R. D., Walker, A. G. ve Ogata, S. (1993). International Migration Challenges in a New Era: Policy Perspectives and Priorities for Europe, Japan, North America and the International Community (A Report to The Trilateral: 44). New York: The Trilateral Commission.
- Miao, L. ve Wang, H. (2017). International Migration of China: Status, Policy and Social Responses to the Globalization of Migration. Singapur: Springer.
- Milner, S. ve Parsons, N. (2003). *Reinventing France: State and Society in the 21st Century*. New York: Palgrave Macmillan.
- Ministère de l’intérieur Direction Générale des Étrangers en France. (2016). *Le logement des immigrés vivant en France en 2016*.
https://www.immigration.interieur.gouv.fr/content/download/118461/949787/file/4_Essentiel_logement_2016.pdf
- Ministère de l’intérieur Direction Générale des Étrangers en France. (2012). *Le logement des immigrés vivant en France en 2012*.
<https://www.immigration.interieur.gouv.fr/Info-ressources/Etudes-et-statistiques/Themes/Accueil-integration/Le-logement-des-immigres-vivant-en-France-en-2012>
- Moïse, C. (2008). Protecting French: The View from France. In Duchene, A. ve Heller, M. (Ed.), *Discourses of Endangerment: Ideology and Interest in the Defence of Languages* içinde (s. 216–241). New York: Bloomsbury Publishing.
- Muchowiecka, L. (2013). "The End of Multiculturalism? Immigration and Integration in Germany and the United Kingdom." *Inquiries Journal/Student Pulse*, 5(06). <http://www.inquiriesjournal.com/a?id=735> adresinden erişildi.
- Munro, A. (2014, Temmuz 21). Organisation Internationale de la Francophonie. Encyclopædia Britannica. 02 Kasım 2019
<https://www.britannica.com/topic/Organisation-Internationale-de-la-Francophonie>
- Murphy, K. (2006). France’s New Law: Control Immigration Flows, Court the Highly Skilled. *Migration Policy Institute*. 28 Ekim 2019

<https://www.migrationpolicy.org/article/frances-new-law-control-immigration-flows-court-highly-skilled>

- Noda, O. S. (2018). *London walling: the securitisation of migration in the United Kingdom*. *Conjuntura Internacional*, 15(1), 13-22. <https://doi.org/10.5752/P.1809-6182.2018v15n1p13>
- Ocak, O. (2015). *Theorizing France's Ministry of Immigration: Borders, Population and National Identity in Postcolonial Europe*. Doktora Tezi. <https://hdl.handle.net/1920/9849>
- Odmalm, P. (2005). *Migration Policies and Political Participation: Inclusion or Intrusion in Western Europe? (Migration, Minorities and Citizenship)*. New York: Palgrave Macmillan.
- OFPRA (Office Français de Protection des Réfugiés et Apatrides). (2019). Demandes d'asile, publication du 12 Hazian 2019 <https://www.immigration.interieur.gouv.fr/Info-ressources/Etudes-et-statistiques/Statistiques/Essentiel-de-l-immigration/Chiffres-cles> (20.01.2020)
- Özer, Y. (2015). *Türkiye ve Fransa Örnekleriyle Uluslararası Göç ve Yabancı Düşmanlığı*. İstanbul: Derin Yayınları.
- Paolillo, R. ve Jager, W. (2019). Simulating Acculturation Dynamics Between Migrants and Locals in Relation to Network Formation. *Social Science Computer Review*. doi.org/10.1177/0894439318821678
- Park, R. E. ve Burgess, E. W. (1921). *Introduction to the Science of Sociology*. Chicago: University of Chicago Press.
- Perry, S. (2002). *Aspects of Contemporary France*. London: Taylor & Francis.
- Pew Research Center. (22 Kasım 2017). Muslims make up 4.9% of Europe's population in 2016. https://www.pewforum.org/2017/11/29/europes-growing-muslim-population/pf_11-29-17_muslims-update-20/ (22 Kasım 2019)
- Phillimore, J. (2011). Refugees, Acculturation Strategies, Stress and Integration. *Journal of Social Policy*, 40(3), 575-593. <https://doi.org/10.1017/s0047279410000929>
- Phillimore, J. (2012). Implementing integration in the UK: Lessons for integration theory, policy and practice. *Policy ve Politics*, 40(4), 525-545.
- Pieke, F. N., Ahl, B., Barabantseva, E., Pelican, M., Speelman, T., Feng, W. ve Biao, X. (2019). *How immigration is shaping Chinese society*. 10 Ocak 2020 www.merics.org/en/china-monitor/china-immigration
- Plender, R. (1974). The New French Nationality Law. *The International and Comparative Law Quarterly*, 23(4), 709-747. <https://www.jstor.org/stable/758412> adresinden erişildi.
- Pries, L. ve Pauls, R. (2013). Introduction: New Dynamics of Migration and Belonging. In Pries L. (Ed.), *Shifting Boundaries of Belonging and New*

- Migration Dynamics in Europe and China* (2013th ed., s. 1–26). London: Palgrave Macmillan.
- Ray, M. (17 Aralık 2019). Emmanuel Macron. Encyclopædia Britannica. 04 Ocak 2020 <https://www.britannica.com/biography/Emmanuel-Macron>
- Robcis, C. (2016). Debt, refugees and the failure of the European project in 2015. *Modern & Contemporary France*, 25(1), 82–88. doi.org/10.1080/09639489.2016.1246169
- Roberts, J. M. (2015). *Avrupa Tarihi*. (Çev. F. Aytuna). İstanbul: İnkılap Kitabevi. (Eserin orijinali 1996’da yayımlandı).
- Rosenberg, C. D. (2006). *Policing Paris: The Origins of Modern Immigration Control between the Wars*. Ithaca: Cornell University Press.
- Roskin, M. G. (2013). *Countries and Concepts: Politics, Geography, Culture*. (12th ed.). New Jersey: Pearson.
- Rudiger, A. (2007). Cultures of Equality, Traditions of Belonging. In C. Bertossi (Ed.), *European Anti-Discrimination and the Politics of Citizenship: Britain and France* s. 41–64. New York: Palgrave Macmillan.
- Safi, M. (2014). *Shifting Focus: Policies to Support the Labor Market Integration of New Immigrants in France*. Washington, DC: Migration Policy Institute and International Labor Office.
- Saggar, S. ve Somerville, W. (2012). *Building a British Model of Integration in an Era of Immigration: Policy Lessons for Government*. Washington, DC: Migration Policy Institute.
- Sander, O. (2012). *Siyasi Tarih (İlkçağlardan 1918’e)* (23. Baskı). Ankara: İmge Kitabevi. (İlk baskı 1989).
- Schain, M. (2008). *The Politics of Immigration in France, Britain, and the United States: A Comparative Study*. New York: Palgrave Macmillan.
- Schnapper, D. (2008). Les enjeux démocratiques de la statistique ethnique. *Revue française de sociologie*, 49(1), 133-140. doi:10.3917/rfs.491.0133.
- Scholten, P. ve Penninx, R. (2015). The Multilevel Governance of Migration and Integration. B. Garcés-Mascareñas ve R. Penninx (Ed.), *Integration Processes and Policies in Europe: Contexts, Levels and Actors* içinde (s. 91–109).
- Scott, E. (2019, October 2). Trump’s most insulting — and violent — language is often reserved for immigrants. *The Washington Post*. 14 Ocak 2020 <https://www.washingtonpost.com/politics/2019/10/02/trumps-most-insulting-violent-language-is-often-reserved-immigrants/>
- Sealy, T. ve Modood, T. (2019). *Country Report - France*. <http://grease.eui.eu/wp-content/uploads/sites/8/2019/10/France-country-report.pdf> adresinden erişildi.
- Siddiqui, S. (25 Nisan 2018). Supreme court appears to lean in favor of Trump’s right to impose travel ban. *The Guardian*. 14 Ocak 2020

<https://www.theguardian.com/us-news/2018/apr/25/trump-travel-ban-supreme-court-key-justices-support>

- Silverman, M. (2003). *Deconstructing the Nation: Immigration, Racism and Citizenship in Modern France*. London: Taylor & Francis.
- Simon, P. (2002). When de-segregation produces stigmatisation: ethnic minorities and urban policies in France. Martiniello, M. ve Piquard, B. (Ed.), *Diversity in the City* içinde (s. 61–94). Bilbao: Universidad de Deusto.
- Simon, P. (2003). France and the Unknown Second Generation: Preliminary Results on Social Mobility. *International Migration Review*, 37(4), 1091–1119.
- Simon, P. ve Beaujeu, M. (2018). Mainstreaming and Redefining the Immigrant Integration Debate in Old Migration Countries: A Case Study of France, the UK and the Netherlands. In Scholten, P. ve Breugel, I. Van. (Ed.), *Mainstreaming Integration Governance: New Trends in Migrant Integration Policies in Europe* içinde (s. 25–46). Cham: Springer International Publishing AG.
- Sirkeci, İ ve Yüceşahin, M. M. (2014). Editörden: Türkiye’de göç çalışmaları. *Göç Dergisi*, 1(1), 1–10. <https://doi.org/10.33182/gd.v1i1.545>
- Skeldon, R. (2011). China: An Emerging Destination for Economic Migration. *Migration Policy Institute*. 31 Mayıs 2011. <https://www.migrationpolicy.org/article/china-emerging-destination-economic-migration> 14 Ocak 2020
- Solheim, Ø. B. (2017). *Are we all Charlie? Tolerance and immigration attitudes after the Charlie Hebdo attacks*. Presented at the ECPR General Conference, Oslo, Norveç. <https://ecpr.eu/Filestore/PaperProposal/4d7737d2-ebbb-4a83-958f-c77f718ab8ae.pdf> adresinden erişildi.
- Somerville, W. (2007). *Immigration under New Labour*. Bristol: Policy Press.
- State, P. F. (2010). *A Brief History of France*. New York: Facts On File.
- Stevenson, K. (2018). “Felons, Not Families”: U.S. Immigration Policies and the Construction of an American Underclass. *Pacific Coast Philology*, 53(2), 155-174.
- Sturge, G. (2019). *Migration Statistics Briefing Paper*. <https://researchbriefings.parliament.uk/ResearchBriefing/Summary/SN06077> adresinden erişildi.
- The Aigues-Mortes Massacre. (1893, December 28). *The New York Times*. 25 Kasım 2019 <https://timesmachine.nytimes.com/timesmachine/1893/12/29/109717208.pdf>
- Thomas, D. R. D. (2007). *Black France: Colonialism, Immigration, and Transnationalism*. Indiana: Indiana University Press.
- Togman, J. M. (2002). *The Ramparts of Nations: Institutions and Immigration Policies in France and the United States*. Connecticut: Praeger.

- Topçu, N. (1997). *Türkiye'nin Maarif Davası*. (3. Baskı). İstanbul: Dergâh Yayınları.
- United Nations. (2019, September 17). The number of international migrants reaches 272 million, continuing an upward trend in all world regions, says UN. 22 Ocak 2020. <https://www.un.org/development/desa/en/news/population/international-migrant-stock-2019.html>
- Vinen, R. (1996). Trente Glorieuses. In: *France, 1934–1970*. London: Palgrave.
- Webster, P. (2003 Ocak 12). Sangatte refugees freeze on Paris streets. *The Guardian*. 20 Ocak 2020 <https://www.theguardian.com/world/2003/jan/12/france.immigration>
- Weil, P. (1996). Nationalities and Citizenships: The Lessons of the French Experience for Germany and Europe. In Cesarani, D. ve Fulbrook, M. (Ed.), *Citizenship, Nationality and Migration in Europe* içinde (s. 74–88). London: Routledge.
- Weil, P. (2003). Races at the Gate Racial Distinctions in Immigration Policy: A Comparison between France and the United States. In Fahrmeir, Faron, O. ve Weil, P. (Ed.), *Migration Control in the North Atlantic World: The Evolution of State Practices in Europe and the United States from the French Revolution to the Inter-War Period* içinde (s. 368–403). <http://www.patrick-weil.fr/wp-content/uploads/2014/07/2003-Races-at-the-Gate..pdf>
- Weil, P. (2009). Bringing in the Banlieues. *American Interest*, no. 4. 22 Ekim 2019, <https://www.the-american-interest.com/2009/03/01/bringing-in-the-banlieues/>
- Weil, P. ve Spire, A. (2006). France. In Waldrauch, H., Bauböck, R., Groenendijk, K. ve Ersbøll, E. (Ed.), *Acquisition and Loss of Nationality- Country Analyses: Policies and Trends in 15 European Countries* içinde (s. 187–213). Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Willsher, K. (16 Ocak 2018). France will not allow another refugee camp in Calais, says Macron. *The Guardian*. 20 Ocak 2020 <https://www.theguardian.com/world/2018/jan/16/macron-visits-calais-before-migrant-crisis-meeting-with-may>
- World Bank Group. (2016). *Migration and Remittances Factbook 2016*. <https://siteresources.worldbank.org/INTPROSPECTS/Resources/334934-1199807908806/4549025-1450455807487/Factbookpart1.pdf>
- Yardım, M. (2017). Göç ve Entegrasyon Politikaları Işığında Fransa'da Toplumsal Kabul. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 100–136.
- Yıldız, A. (2017). Göç ve Entegrasyon Politikalarında Vatandaşlık. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 36–67.

Web sitelerini:

- WEB1: <https://www.francophonie.org/une-histoire-de-la-francophonie-23> (Erişim tarihi: 02.11.2019)
- WEB2: <https://www.francophonie.org/la-francophonie-en-bref-754> (Erişim tarihi: 02.11.2019)
- WEB3: <https://www.francophonie.org/lorganisation-internationale-de-la-francophonie-81> (Erişim tarihi: 02.11.2019)
- WEB4: <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim tarihi: 08.09.2019)
- WEB5: <https://www.etymonline.com/word/segregate> (Erişim tarihi: 02.01.2020)
- WEB6: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/segregation> (Erişim tarihi: 02.01.2020)
- WEB7: <https://dictionary.cambridge.org/tr/s%C3%B6zl%C3%BCk/ingilizce/segregation> (Erişim tarihi: 02.01.2020)
- WEB8: <https://www.etymonline.com/search?q=segregation> (Erişim tarihi: 02.01.2020)
- WEB9: <https://www.history.com/topics/black-history/segregation-united-states> (Erişim tarihi: 02.01.2020)
- WEB10: <https://www.britannica.com/topic/ghetto> (Erişim tarihi: 02.01.2020)
- WEB11: <https://www.destatis.de/EN/Themes/Society-Environment/Population/Current-Population/Tables/liste-current-population.html> (Erişim tarihi: 02.12.2019)
- WEB12: <https://www.destatis.de/EN/Themes/Society-Environment/Population/Migration-Integration/Tables/foreigner-place-of-birth.html> (Erişim tarihi: 02.12.2019)
- WEB13: <https://www.destatis.de/EN/Themes/Society-Environment/Population/Migration-Integration/Tables/protection-time-series-protections-status.html> (Erişim tarihi: 07.12.2019)
- WEB14: <https://www.auswaertiges-amt.de/en/einreiseundaufenthalt/-/229966> (Erişim tarihi: 04.12.2019)
- WEB15: <https://www.auswaertiges-amt.de/en/einreiseundaufenthalt/staatsangehoerigkeitsrecht-node> (Erişim tarihi: 02.12.2019)
- WEB16: <https://www.destatis.de/EN/Themes/Society-Environment/Population/Migration-Integration/Tables/naturalisations-rate.html> (Erişim tarihi: 02.01.2020)
- WEB17: <https://www.ons.gov.uk/peoplepopulationandcommunity/populationandmigration/populationestimates/articles/overviewoftheukpopulation/august2019> (Erişim tarihi: 04.01.2020)
- WEB18: <https://www.gov.uk/british-citizenship> (Erişim tarihi: 04.01.2020)

- WEB19: <https://www.gov.uk/entering-staying-uk/visas-entry-clearance> (Erişim tarihi: 04.01.2020)
- WEB20: <https://www.ons.gov.uk/peoplepopulationandcommunity/populationandmigration/internationalmigration/bulletins/ukpopulationbycountryofbirthandnationality/july2018tojune2019> (Erişim tarihi: 04.01.2020)
- WEB21: <http://www.mipex.eu/united-kingdom> (Erişim tarihi: 04.01.2020)
- WEB22: <https://www.census.gov/data/datasets/2010/demo/popest/modified-race-data-2010.html> (Erişim tarihi: 05.01.2020)
- WEB23: <https://www.uscis.gov/us-citizenship> (Erişim tarihi: 10.01.2020)
- WEB24: <https://www.uscis.gov/us-citizenship/citizenship-through-naturalization> (Erişim tarihi: 10.01.2020)
- WEB25: <https://data.worldbank.org/indicator/SM.POP.TOTL?contextual=default&end=2015&locations=CN&start=1960&view=chart> (Erişim tarihi: 9.01.2020)
- WEB26: <https://www.insee.fr/en/metadonnees/definition/c1328> (Erişim tarihi: 21.10.2019)
- WEB27: <https://www.insee.fr/en/metadonnees/definition/c1198> (Erişim tarihi: 21.10.2019)
- WEB28: Fransa Anayasası'nın İngilizce metni için: <https://www.conseil-constitutionnel.fr/en/constitution-of-4-october-1958> (Erişim tarihi: 21.10.2019)
- WEB29: https://www.ined.fr/fichier/s_rubrique/199/note_immigr.flows_eng.pdf (Erişim tarihi: 21.10.2019)
- WEB30: <https://www.insee.fr/fr/statistiques/3633212> (Erişim tarihi: 29.10.2019)
- WEB31: Kanunun Fransızca metni için bkz. <https://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000027838041&categorieLien=id> (Erişim tarihi: 03.12.2019)
- WEB32: <https://www.interieur.gouv.fr/fr/Le-ministere/Immigration> (Erişim tarihi: 03.12.2019)
- WEB33: Sözleşme metni için bkz. <https://www.unhcr.org/3b66c2aa10> (Erişim tarihi: 22.10.2019)
- WEB34: Kanunun Fransızca metni için bkz. <https://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000037381808&categorieLien=cid> (Erişim tarihi: 29.10.2019)
- WEB35: <https://www.asylumineurope.org/news/11-09-2018/france-asylum-and-immigration-reform-codifies-stricter-conditions> (Erişim tarihi: 29.10.2019)
- WEB36: <https://www.bbc.com/news/world-europe-43860880> (Erişim tarihi: 29.10.2019)
- WEB37: Sözleşmenin İngilizce örneği için bkz. https://travail-emploi.gouv.fr/IMG/pdf/cai_anglais.pdf (Erişim tarihi: 26.10.2019)

- WEB38: http://www.ofii.fr/IMG/pdf/CIR/170619/cir_contrat_en.pdf (Erişim tarihi: 27.10.2019)
- WEB39: https://www.legifrance.gouv.fr/Media/Traductions/English-en/code_civil_20130701_EN (Erişim tarihi: 22.10.2019)
- WEB40: Descendants of North African immigrants: difficulties accessing employment and the highest wages. <https://www.insee.fr/en/statistiques/2899782?sommaire=2891884> (Erişim tarihi: 02.11.2019)
- WEB41: <https://www.insee.fr/fr/statistiques/1521317> (Erişim tarihi: 30.11.2019)
- WEB42: <https://www.insee.fr/en/statistiques/1378011?sommaire=1378048> (Erişim tarihi: 02.11.2019)
- WEB43: <http://archives.hci.gouv.fr/index.html> (Erişim tarihi: 23.10.2019)
- WEB44: <https://www.gouvernement.fr/observatoire-de-la-laicite> (Erişim tarihi: 23.10.2019)
- WEB45: <https://www.pbs.org/newshour/education/public-money-for-private-schools-has-not-led-to-equity-in-france> (Erişim tarihi: 08.12.2019)
- WEB46: <https://www.nytimes.com/2004/02/11/world/french-assembly-votes-to-ban-religious-symbols-in-schools.html> (Erişim tarihi: 08.12.2019)
- WEB47: <https://www.desdomesetdesminarets.fr/2017/06/05/100-ecoles-et-projets-decoles-privees-musulmanes-en-france-la-liste-complete/> (Erişim tarihi: 08.12.2019)
- WEB48: <https://www.defenseurdesdroits.fr/en> (Erişim tarihi: 27.10.2019)
- WEB49: <http://egalitecontreracisme.fr/> (Erişim tarihi: 27.10.2019)
- WEB50: <https://www.euractiv.com/section/global-europe/news/macron-and-conte-call-for-overhaul-of-eu-migrant-policy/> (Erişim tarihi: 26.10.2019)
- WEB51: <https://www.dw.com/en/frances-emmanuel-macron-blasts-italy-for-cynicism-over-migrant-ship/a-44182025> (Erişim tarihi: 26.10.2019)
- WEB52: <https://www.reuters.com/article/us-italy-france/italy-and-france-agree-migrants-must-be-distributed-around-the-eu-idUSKBN1W32V0> Erişim tarihi: 26.10.2019
- WEB53: <https://www.theguardian.com/world/2010/sep/29/roma-france> (Erişim tarihi: 27.10.2019)
- WEB54: Charter of Fundamental Rights of the European Union, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:12016P/TXT&qid=1572211999582&from=EN> (Erişim tarihi: 27.10.2019)
- WEB55: <https://www.bbc.com/news/magazine-25419423> (Erişim tarihi: 27.10.2019)
- WEB56: [http://eudo-citizenship.eu/NationalDB/docs/FRA%20Civil%20Code%20\(on%20French%20nationality\)%20\(English%20consolidated%20version%20as%20updated%20on%2004%2004%202006\).pdf](http://eudo-citizenship.eu/NationalDB/docs/FRA%20Civil%20Code%20(on%20French%20nationality)%20(English%20consolidated%20version%20as%20updated%20on%2004%2004%202006).pdf)

WEB57: <http://www.ibiblio.org/pha/policy/1945/1945-03-02a.html> (Erişim tarihi: 20.02.2020)

WEB58: <https://www.census.gov/> (Erişim tarihi: 20.02.2020)

WEB59: <https://www.britannica.com/place/France/The-Hollande-administration> (Erişim tarihi: 20.02.2020)

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı: Rukiye DENİZ

Uyruğu: T.C.

Doğum Tarihi ve Yeri: 15 Aralık 1992, Kuşadası

Elektronik Posta: rukiye.denizz@gmail.com

EĞİTİM

Derece	Kurum	Mezuniyet Yılı
Lisans	İÜ, Edebiyat Fakültesi, İngilizce Mütercim Tercümanlık Bölümü	2014
Yüksek Lisans	İMU, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı	2020

İŞ TECRÜBESİ

Tarih	Kurum	Görev
2019-devam	Uluslararası Dil Hizmetleri	Çevirmen
2017-2019	Türk Kızılayı	Takım Lideri
2015-2017	Türkiye Yeşilay Cemiyeti	Uzman Yardımcısı

YABANCI DİLLER

İngilizce.